

Makedonia – stridens eple

Etnisk nasjonalisme i et etnisk heterogent område

Hovedoppgave i sosialantropologi

Erik Kihle Halvorsen

Universitetet i Oslo

Februar 2007

Innhold

<u>Forord</u>	4
<u>Prolog</u>	6
<u>Introduksjon</u>	14
Det komplekse Makedonia.....	14
Avgrensing tilknyttet utforming av staten Makedonia.....	16
Antropologi og konfliktforskning: analytiske perspektiver.....	17
Konfliktens endringspotensial.....	19
Antropologi og konfliktforskning: deltagende observasjon og metode.....	20
Etisk bemerkning.....	22
Search For Common Ground.....	23
Hvordan lese oppgaven / inndeling av kapitler.....	23
Undersøkelsens tematikk og problemstilling.....	25
<u>Kapittel 1: Makedonia - stridens eple</u>	26
Makedonia Balkans hjerte.....	26
E. Gellners nasjonalismeteorologi.....	27
Overgangen fra den agrare til den industrielle verden.....	28
Opplysningstiden og romantikken.....	31
Vielsen mellom stat og kultur.....	33
Hvem er Makedonere?.....	34
De fire ulver.....	35
En unik og rivaliserende kulturkamp.....	36
Første verdenskrig.....	38
Mellomkrigstiden i Makedonia.....	38
Andre verdenskrig.....	38
Kommunismen.....	39
Den Makedonske nasjon bygges opp.....	39
”Ulven” i huset.....	41
Albanere i Makedonia.....	41
”Det albanske problemet”.....	42
Oppsummering.....	44
<u>Kapittel 2: For hvem er den makedonske staten ?</u>	46
Gellners 5 stadier av nasjonalisme.....	46
Det 4. stadium ” hvordan oppnå det nasjonale ideal”.....	47
Det 5. stadium ”Nasjonalfølelsens svekkelse”.....	47
Makedonia 1989 – fremover.....	48
Demokrati og nasjonalisme.....	49
Løsrivelsen.....	51
Det uavhengige Makedonia og ”ulvene”.....	52
Lite sementert etnisk identitet eller etnisk konflikt ?.....	53
1) Forordet til grunnloven.....	54
2) Flagget.....	54
3) Navnet Makedonia.....	56
4) Språk / utdanning.....	56
5) Nasjonalsangen / nasjonalt narrativ.....	57
Etisk tolkning av nasjonal overbygning.....	58

Oppsummering	59
<u>Kapittel 3: Albansk nasjonalisme/separatisme</u>	61
Den albanske skjebne	61
Kosovo som den 7. republikk	62
Kosovomyten	63
Albansk bevæpning, Kosovo Liberation Army (KLA)	64
Kosovoisering	64
Separatisme eller økt status	68
Kosovokrigen og operasjon ”hestesko”	69
Konsekvenser av Kosovokrigen og operasjon ”hestesko”	71
Oppsummering	72
<u>Kapittel 4: Zekirja, Igor og Makedonia</u>	74
Tolkning av Zekirja, Igor og Makedonia	77
Makedonia i et nøtteskall	81
<u>Kapittel 5: Konflikteskalering / albansk geriljaaktivitet</u>	82
Albansk geriljaaktivitet	82
Tanuveci	83
Hvem kastet den første steinen?	84
Stemningen i mars 2001	85
Det politiske slår sprekker	85
Tetovo	87
Mobiltelefon eller håndgranat? (parallele univers)	88
Oppsummering:	89
<u>Kapittel 6: Sommer 2001, nasjonalistisk agitasjon versus forsoning</u>	91
Det internasjonale samfunnet, NLA og nasjonalister	91
Plan om deling av Makedonia?	92
Eksempel Aracinovo	93
Presidentpalasset stormes, statskupp?	95
Polarisert samfunn	96
Ohridforhandlinger og håp	97
Sivile backlash og hevning	97
Oppsummering	98
<u>Kapittel 7: Skopje og konfliktsfæren</u>	100
Skopje	100
Ankomst sensommer 2001	101
<u>Kapittel 8: Voldens konsekvenser - Etnisk antagonisme / frykten for ”den andre”</u>	104
Etnisk antagonisme	105
Den makedonske og albanske kafeen	106
Nasjonalister?	107
Bare vi kommer oss igjennom denne dagen	108
Frykten for den andre	108
”Den albanske kafeen”	109
Tolkning	113
<u>Kapittel 9: ”Våre steder” og ”deres steder”</u>	116
Ohridavtalen	116
Økonomisk pressmidler/økonomisk støtte til gjenoppbygging	117
Problemer med implementering av Ohrid avtalen	117

Å være eller ikke være?	118
Tetovo – en etnisk delt by	120
Tetovo University & South European University.....	122
På den ene siden	125
På ” den andre ” siden.....	126
To ”byer” i en by.....	128
Ratifisering av Ohridavtalen	130
Tolkning.....	130
<u>Kapittel 10: Medias rolle i konflikten</u>	132
Voldens performative egenskap.....	132
Fravær av felles mediaplattform	133
Media – brobygger eller agitator?.....	133
Overskrifter fra albansk språklige aviser:.....	134
Tolkning av albanske overskrifter / utdrag.....	135
Demonisering av makedonere.....	135
Overskrifter fra makedonsk språklige aviser:	136
Tolkning av makedonske overskrifter	137
Demonisering av albanere	138
Tolkning.....	139
<u>Kapittel 11: Postkonflikt – Fravær av konfliktsfæren. Etnisk ”unmixing”</u>	142
Fravær av konfliktsfæren.....	142
Broer	144
Etnisk ”unmixing”	145
Da ” Zeko” møtte Viktor	146
Et annet møte.....	151
Et tredje møte	152
Tolkning.....	156
<u>Kapittel 12: Postkonflikt ”Who is boss in this country ?”</u>	158
Religiøs identitet som nasjonal identitet.....	159
Ortodoks påske feiring eller etnisk / nasjonal mønstring?	160
Religiøse ytringer som politiske ytringer	162
Korset.....	164
Valget høst 2002	165
Vår 2003	166
Den makedonske kafeen / på overflaten.....	169
Under overflaten	170
Search for Common Ground ?	171
Tolking.....	173
Konklusjon	175
<u>Litteraturliste</u>	184

Forord

I 2001 så Europa starten på det som ble karakterisert som den 5. Balkankrigen. Denne gangen var det den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia som stod for tur. Et til dels blodig albansk opprør som først hadde blitt ansett som et lokalt problem, var i ferd med å dra hele landet inn i full borgerkrig. I så fall ville det sette deler av regionen i fare for en ny eskalerende voldsspiral. Frykten for en slik utvikling, det vil si frykten for et nytt Bosnia eller Kosovo, brakte raskt det internasjonale samfunnet på banen. Det internasjonale samfunnet som hadde investert enorme ressurser, i form av blant annet militær tilstedeværelse og økonomisk bistand i området, var lite interessert i å se alt dette rakne. Ti år tidligere, under starten på det som kan kalles katastrofen på Balkan, var verdens respons på det som utartet seg der i beste fall avventende, i verste fall naiv. Denne gangen var omfanget av problemene mindre, forståelsen større, og interessen sterkere for å slukke flammene før hele 'huset' stod i brann. Fredsavtale ble tegnet og ratifisert, og Natostyrker var på plass før 2001 var omme. Man lykkes tidlig med å slukke bålet, det ble ikke noe nytt Bosnia, og til sammenligning var antall drepte kun en brøkdel av det man hadde sett der. Likevel, med 170 000 flyktninger (iDMC), i et land på størrelse med Oppland fylke (25 000km²), og en befolkning på kun to millioner, var det åpenbart at situasjonen var svært alvorlig. Noe måtte ha ulmet i Makedonia for å tenne en slik flamme, som ikke kan brenne uten brennbart materiale. Det var det tydeligvis nok av, grunnet den store frykten for nasjonal og regional konflikt eskalering.

Et spørsmål jeg vil søke å besvare i denne oppgaven er: Hva antente bålet? Og hvorfor brenner det så godt i det tidligere Jugoslavia?

Min Metodiske tilnærming vil være basert på deltagende observasjon og tekstanalyse.

Undersøkelsen vil ha en diakron profil, i den grad fokus rettes mot en endringsprosess.

Endringsprosessen vil bli belyst basert på data innsamlet på feltarbeid. Feltarbeidene strakk seg over to år (2001 – 2003), og er et resultat av til sammen fire opphold i Makedonia.

Det første oppholdet under selve konflikteskaleringen, det andre under konflikt deeskaleringen, det tredje og fjerde under postkonfliktperioden. I tillegg vil elementer fra prekonfliktperioden, bli undersøkt i form av sekundærkilder.

I tillegg til å se på konfliktens endringspotensial, vil det også fokuseres mye på konfliktens opphav.

Det teoretiske grunnlaget for analysen vil hovedsakelig baseres på Ernest Gellners nasjonalismeteorologi. En slik tilnærming inkluderer en analyse av hvordan staten er organisert; etnisk nasjonalstat versus multikulturell stat. Den nasjonale "overbygning" må da ses i sammenheng med den etniske sammensetningen i området. Nasjonal overbygning kan også oversettes til statusfordelingen mellom (etniske) grupper. Slik sett faller oppgaven inn under politisk antropologi, fordi det er den politiske prosessen – kampen om statusfordeling, symbolsk representasjon og tilgang til innflytelse (makt), som står mest sentralt.

Prolog

I likhet med mange andre som har ønsket å studere Makedonia, være seg statsvitere, historikere, eller sosialantropologer, vil innledingen ofte baseres på en spesifikk innfallsvinkel. Dette fordi Makedonia som stat og de som befolker staten anses å være vanskelig å definere. Hugh Poultons meget fruktbare bok om Makedonia (Poulton, 2000), har ikke bare en vag innledning, men selve navnet på boken, "Who are the Macedonians?" er en indikasjon på uklarhet. En lokal professor fra universitet i Skopje, en kjent intellektuell i Makedonia, Ljubomir Frckoski, forfatteren av, "Modell Of The Interethnic Relations In Macedonia" er også vag i sin innledning. Han påpeker problemet med å lokalisere strukturer i et samfunn som per definisjon er i endring (Frckoski, 1998). Sosialantropologen Jonathan Schwartz, som har gjort flere feltarbeider i Makedonia, bruker to sider i sin korte artikkel om Makedonia (2001), bare for å redegjøre for artikkelens tittel. Tittelen han kom frem til, "Contested Identity or Ethnic War?", er nok et uttrykk for det u håndgripelige ved både Makedonia som stat og de som befolker staten (Schwartz, 2001).

I likhet med Schwartz vil jeg ta utgangspunkt i den voldsspiralen som var under utvikling i Makedonia i 2001. Grunnlaget for denne utviklingen var den eskalerende konflikten mellom den albanske geriljaen og makedonske politi- og hærstyrker. Det som i slutten av mars samme år hadde blitt karakterisert som en lokal konflikt sentrert rundt grensetraktene til Kosovo og Syd – Serbia, hadde på dette tidspunktet eskalert til nasjonalt nivå.

I mai 2001, var jeg selv i Makedonia. Dette var delvis tilfeldig, jeg var på vei til Prishtina i Kosovo. Jeg hadde opprinnelig tenkt til å skrive en hovedoppgave som var basert på forholdet mellom internasjonale fredstyrker og lokal befolkning. Jeg har selv tjenestegjort i FN- og Natooperasjoner, henholdsvis i Libanon (Unifil 95 – 96) og i Bosnia (Sfor 97). Dette var da ment som et to ukers forstudium til et feltarbeid jeg hadde planlagt å utføre høsten 2001. Det var altså reiseruten min som brakte meg til Makedonia og hovedstaden Skopje. Ruten gikk via Skopje, over fjellpasset hvor grensen mellom Kosovo og Makedonia går, og videre derfra til Prishtina. Det var også i disse grenseområdene urolighetene i Makedonia hadde sitt utspring. Det forelå likevel ingen advarsler fra UD mot å reise til Makedonia på dette tidspunktet, dette endret seg raskt. Faktisk skjedde endringen allerede mens jeg var i Kosovo, og når jeg skulle samme veien tilbake over fjellpasset to uker senere, var ting forandret. På tilbaketuren ble jeg møtt med en

strøm av albanske flyktninger, på vei fra Makedonia til Kosovo. To år tidligere flyktet de den andre veien (grunnet Milosevicregimets forsøk på å rense Kosovo for albanere). Den gang stod det ca en kvart million mennesker på grensen. Nå var det færre, og virket for meg relativt sett noe mindre dramatisk. Jeg reiste motstrøms, og fortsatte turen til Skopje by.

Albanske flyktninger på vei til Kosovo.

I Skopje samme kveld var stemningen svært spent, den albanske geriljaen hadde inntatt et landsbyområde (Araconovo) ca 8 km fra hovedstaden. Fra denne posisjonen kunne de med bombekastere nå både flyplassen, samt strategiske mål i Skopje. For min del betydde det at jeg og alle andre som skulle fly ut av Makedonia den kvelden, ble evakuert fra flyplassen. Noen av oss, inkludert meg selv, ble plassert på Hotell Continental i hovedstaden, og det var uvisst hva som ville skje videre. Jeg skrudde på TVen på hotellrommet. Det var store sprik i hvordan konflikten ble omtalt: på engelskspråklige nyhetskanaler ble den albanske geriljaen referert til som, "the Albanian rebels", på makedonsk tv ble de kalt, "Albanski terroristi". NLA (National Liberation Army), som geriljaen selv kalte seg, hadde med denne strategiske posisjoneringen, endret spillereglene. Før denne manøveren, kunne man avgrense konflikten til de albanskdominerte grenseområdene. Nå derimot hadde NLA befestet en posisjon som kunne lamme hovedstaden, samt de viktigste kommunikasjonslinjene. Det vil si en helt uholdbar situasjon for enhver stat, og videre en eskalering av konflikten fra lokalt til nasjonalt nivå.

En slik eskalering i det tidligere Jugoslavia, ville for enhver observatør med kjennskap til de andre krigene på Balkan, frembringe stor bekymring. Det var i hvert fall slik det fortonet seg for meg. Minnene fra Bosnia kom med ett tilbake. Min tjeneste i 1997 var halvannet år etter Daytonavtalen, så krigen var over, men sluttresultatet av borgerkrigen var bare altfor tydelig.

Totalt ble det anslått av det internasjonale krigsforbrytertribunalet for det tidligere Jugoslavia at 102 000 mennesker omkom i Bosnia alene, 55 000 av dem sivile. (ICTY). Arrene etter krigen var synlige i form av ødelagt infrastruktur overalt. Sarajevo på sin side fremstod som noe Europa ikke hadde sett siden andre verdenskrig. Det var ikke bare det at deler av byen var ødelagt, men den var også blitt etnisk ren. Kun bosniske muslimer kunne oppholde seg der i relativ trygghet; å dra dit som serber ville vært selvmord. Byer, broer og lignende bar alle preg av krigen, men det var likevel ikke det som gjorde sterkest inntrykk på meg. Det var arrene på landsbygda jeg aldri vil glemme, landsbygda som for min del var gjenstand for nitidig patruljering. Det var på disse patruljene, som etter hvert fortonet seg som rutine, at jeg sakte men sikkert begynte å ane hva dette dreide seg om. En ting er å se ødelagte strategiske mål, broer og andre kommunikasjonslinjer, det er å forvente. Det er noe helt annet å se landsbygda ødelagt på denne måten, tragedien her handler om noe mer enn konvensjonell krig.

Her på landsbygda handlet det mye om krig, men mest om etnisk rensing. Hundrevis av timer gikk til patruljering av landsbygda i Bosnia denne sommeren i 1997. Stort sett i pansret kjøretøy, typen med luker hvor overkroppen stikker opp. Slik ble man da stående et utall timer å myse utover landskapet nesten hver dag. Det man kunne oppleve på disse turene, var daler på daler i et fantastisk frodig landskap, det var likevel noe som var alvorlig galt med dette bildet. I alle disse frodige dalene, hvor det normalt skulle vært landsby på landsby, var det i stedet ruiner på ruiner. I timevis kunne vi kjøre rundt, og i timevis være vitne til den ene landsbyens skjebne etter den andre. Den serbiske filmen Lepa Sela, Lepa Gore (Dragojevic, 1996) som på engelsk ble oversatt til ” Pretty Village, pretty flame”, omhandler nettopp dette. Etter at kamphandlingene og rensningsprosessene hadde funnet sted, og landsbyene stod i flammer, ble det av soldater sleivet ut at, ”vakre landsbyer gir vakre bål ”.

Dette er borgerkrig, eller som på Balkan, krig langs etniske linjer. Borgerkrigen er lik konvensjonelle kriger, men inkorporerer sivilbefolkningen på en helt annen måte enn krig mellom stater. Dette fordi det er ”de andre” i ens eget samfunn som utgjør fienden. Det betyr at fienden blir noe mer enn den andre partens hærstyrker. I verste fall blir fienden alle som faller inn under kategorien ”de andre”, det inkluderer sivile menn, kvinner og barn.

Frykten for en slik utvikling i Makedonia var naturlig nok tilstede våren 2001. Eksempelvis advarte den lokale filosofen Ferid Muhic mot en slik utvikling i sin artikkel, "To live (or survive) with the other one". En artikkel som stod på trykk i et lokalt magasin i Makedonia juni 2001. Under ønsker jeg å gjengi et utdrag fra denne artikkelen, som jeg tidlig bet meg fast i, og som videre har påvirket min tilnærming til konflikten i Makedonia.

"To live (or survive) with the other one":

..Nationalism is inherently justified psychologically, socially and politically, but philosophically (which means basically) it is totally unjustified. It is the feeling of a certain priority at a given period in time, of one nationality's presence on a certain territory, which gives that nation the right to be a sovereign owner of the territory. Influx, immigration, demographic explosion of the "Other one" ("Trespassers", by definition) on a specific, and always enclosed and what is very important, limited territory, inevitably leads to an enemy reaction. This is according to the primitive sphere of reasonable thinking.

The famous Herders motivation, the motivation of the National spirit (Volkgeist), transforms into the highest value. As a mystical narrative scheme, it gains all prerogatives of holiness and something untouchable, consisting of "land, blood and language!" In this final phase, narrative nationalism is transformed into the basic one, and its uncompromising application is promoted into the essential conditional form of the nations's survival. At this phase, it is already too late to compromise. It is already too late for talking with the "Other one"! (Ferid Muhic, filosof/ universitets professor, ME Juni 2001, s.7)

Det er fortrinnsvis det som Muhic beskriver som den siste fase ("this final phase"), som opptar meg i denne sammenheng. Den fasen hvor narrativ nasjonalisme transformeres inn sin grunnleggende form. Det vil si, overgangen fra narrativ nasjonalisme, som skjema for orientering og identitet, til fullbyrding av dette narrativ i konkret handling. Det første handler om å bære en etnisk/nasjonal identitet som en personlig identitet, som knytter et menneske til et større kollektiv. Det andre handler om dette kollektivets (nasjonens) rett til et spesifikt territorium, hvor alle andre utenom kollektivet per definisjon er uvedkommende. Etnisk rensing, være seg tvangsflytting eller eliminasjon (drap) handler da om å fjerne "de andre", eller de uvedkommende. Slik kan et kollektiv, eller en gruppe, fremstå som eiere av et stykke territorium. Motivasjonen for slik handling er i følge Muhic ikke irrasjonell. Motivasjonen er mer et resultat av "primitiv" rasjonalitet basert på den Herderske nasjonale ånd (volkgeist).

Muhic sin fremstilling av nasjonalisme syntes å ligge tett opp til Ernest Gellners teori om samme fenomen (Gellner, 1997). Gellner påpeker at nasjonalisme handler om kongruens mellom det

politiske og det kulturelle. Dette betyr i sin reneste form at det på et spesifikt territorium skal bo et spesifikt folk i en spesifikk stat, basert på en spesifikk kultur. En fin tanke, det vil si godt å tenke med, men en umulighet i store deler av verden, spesielt i det tidligere Jugoslavia. Med unntak av Slovenia, som til dels kan defineres som etnisk homogent¹, vil alle de andre tidligere Jugoslaviske republikkene og provinsene, måtte anses som etnisk heterogene².

Derfor i følge Gellner, er higen etter det nasjonalistiske ideal, oppskrift på katastrofe her;

”Hovedpoenget er enkelt: under forhold som de som rår på Balkan, i Kaukasus, der Volga bøyer av, i store deler av Sentral – Asia og mange andre deler av verden, kan kulturelt homogene nasjonalstater – som nasjonalistisk teori fastholder er historisk normgivende og nødvendige – bare skapes gjennom etnisk rensing. I slike områder må folk enten overtales til å gi avkall på realiseringen av det nasjonalistiske ideal, eller etnisk rensing må finne sted. Det eksisterer intet tredje alternativ ”. (E. Gellner, 1997 s. 69)

Denne tesen antyder at etnisk nasjonalisme i et etnisk heterogent område er oppskrift på konflikt.

Hva så med Makedonia, var ikke denne staten i hjertet av Balkan blitt sett på som *fredens oase*. Der man hadde gitt opp realiseringen av det nasjonalistiske ideal?

Makedonia hadde jo lenge blitt ansett som *annerledeslandet* på Balkan, den eneste republikken som løsrev seg fra Jugoslavia på fredlig vis. Hvor de som kjempet for et multikulturelt samfunn, lenge så ut til å ha sterkere innflytelse, enn de som forkynnet nasjonalisme. Makedonia, fattig på økonomiske ressurser, men rikt på kultur og mangfold, Makedonia som modell både for det multikulturelle og det multietniske. Hva hadde gått galt?

¹ Slovenia (republikk) – 87, 5 prosent sloverne, derfor en etnisk homogen befolkning

² Kroatia (republikk) – En foholdsvis etnisk homogen befolkning, men hadde en serbisk minoritet 13 prosent, noe som her utgjør over en halv million mennesker.

Serbia (republikk) – Var oppført med 87, 3 prosent serbere, men dette tallet omhandler indre Serbia. Regner man Serbia med med provinser, utgjør ikke serbere mer en 65, 8 prosent.

Makedonia (republikk) – Fremviser tall hvor etniske makedonere utgjør 64, 4 prosent, og albanere 17, 2 prosent. Albanere selv opererer med tall mellom 30 – 40 prosent. Videre ca 10 prosent ikke makedonere og ikke albanere.

Montenegro (republikk) – Oppgir tall hvor 61 prosent er etniske montenegrinere. Det vil si, ca 40 prosent andre mindre minoriteter.

Bosnia og Hercegovina (republikk) – 41, 3 prosent muslimer (bosniakker), 31, 1 prosent serbere, 17, 3 prosent kroater. Ca ti prosent andre minoriteter.

Vojvodina (serbisk provins) – 57 prosent serbere, ca 17 prosent ungarere, ca 25 prosent andre mindre minoriteter.

Kosovo (serbisk provins) – 82, 2 prosent albanere, og ca 10 prosent serbere.

Allerede i 1994 hadde antropologer ved University College i London organisert et forum (Forum Against Ethnic Violence) med tittelen; Macedonia : the Next Balkan Tragedy, or a Modell for Multiculturalism? Schwartz brukte termen ”Contested Identity or Ethnic War?”, som kun er et annet uttrykk for samme problemstilling. Begge deler handler om forholdet mellom Makedonia som en etnisk nasjonalstat, og Makedonia som en multikulturell stat. ”Contested identity” betyr her at den makedonske nasjonale identiteten er svak, og det er nettopp den svake, eller lite sementerte makedonske identiteten, som gjør det multikulturelle mulig.

Freden i Makedonia var således forklart ut i fra at den makedonske identiteten var såpass omstridt, at den ikke ga grobunn for utstrakt etnisk nasjonalisme. Således var ikke Makedonia en nasjonalstat basert på et etnisk definert statsbærende folk. Videre fantes det heller ikke en privilegert majoritet i Makedonia, eller noen undertrykt minoritet for den saks skyld.

Likevel, det albanske opprøret var et faktum våren 2001, og albanske geriljaleidere hevdet at de kjempet en frihetskamp. De ønsket å være likestilte ”medeiere” av den makedonske staten, de var lei av å være andreklassens innbyggere.

Ulike og motstridende perspektiv syntes derfor å krystallisere seg den våren. Det virket som om man ikke var kommet til enighet om det helt essensielle – hva slags stat skulle Makedonia være? En makedonsk nasjonalstat, eller en albansk/makedonsk binasjonalstat (multikulturell stat).

Mest av alt var det en overhengende fare for at disse motsetningene kunne føre landet ut i en full borgerkrig. Hva ville i så fall en full borgerkrig bety for Makedonia og befolkningen, foruten enorme menneskelige lidelser?

Erfaringene fra de andre borgerkrigene på Balkan tegner et tragisk paradoks. Et paradoks som innebærer at man etter voldshandlingene fortsatt må leve sammen med ”de andre”. Dette var da også hovedbudskapet i Muhic sin artikkel, et poeng han gjentar tre ganger – We must live together!

Balkanspesialist Ger Duijzings formulerer et av de viktigste aspektene ved borgerkrigene i det tidligere Jugoslavia slik: “It seems that the violence in the former Yugoslavia is in the end not only the result of opposite and incompatible identities, it is perhaps even more the means to achieve them”.

(Duijzings 1999, s.33)

Det var nettopp dette jeg hadde vært vitne til i Bosnia: krigen var over men hatet mellom befolkningsgruppene var mye sterkere enn før krigen.

Det store spørsmålet nå, var naturlig nok hvorvidt Makedonia skulle bli et nytt Bosnia, eller om man skulle unngå å styre landet inn i tragedie.

”What will happen to us now?”, var muligens den mest tenkte tanken i Makedonia på denne tiden, og var det en av de ansatte på Hotell Continental utbrøt på engelsk, da han serverte meg kaffe.

Uvisshet og frykt preget altså stemningen i Skopje den kvelden jeg satt og ventet på å bli flydd ut av landet. Likevel, dagen etter åpnet flyplassen igjen, og jeg forlot et Makedonia i en slags mellomfase, hvor positive og negative krefter på begge sider kjempet om innflytelse. På den ene siden positive tiltak som opprettelsen av Government of National Unity, en samlingsregjering med både albanske og makedonske partier. En regjering som skulle ha som mål å ha ett mål: hindre videre konflikteskalering. På den andre siden var konflikteskaleringen et faktum, og på det tidspunktet fantes det heller ikke noen politisk løsning i horisonten.

Slik fortonet altså mitt første møte med Makedonia seg, og dannet videre grunnlag for min egen innfallsvinkel til det uåndgripelige Makedonia.

Et Makedonia jeg fra sensommer 2001 til vår 2003 ville oppholde meg i til sammen ni måneder. To ting var på dette tidspunktet klart for meg. For det første ønsket jeg å forstå bakgrunnen for den situasjonen jeg befant meg i. For det andre ønsket jeg å følge den fremtidige utviklingen i dette landet på nært hold.

Til slutt en liten kommentar i tilknytning det komplekse Balkan. En konflikteskalering i en stat her, betyr som regel en fare for *spillover* effekt til andre stater og provinser. I denne sammenheng er det nødvendig å nevne Kosovo. Det er verdt å merke seg at Kosovoalbanere flyktet fra Kosovo til Makedonia i 1999, nå i 2001 flyktet de fra Makedonia til Kosovo. Dette er da ingen tilfeldighet, dette er heller et typisk eksempel på det komplekse Balkan, der det som oftest vil være misvisende å tenke grenser i absolutt forstand. Makedonia som stat har muligens fastlagte grenser, men deres autentisitet har vært utfordret gjentatte ganger bare de siste hundre årene. Makedonia er ei heller en øde øy, Makedonia er det stikk motsatte, staten er landlocked med

grenser til Hellas, Serbia, Kosovo, Albania, og Bulgaria. I alle disse stater og provinser, finnes det nasjonalister som har gjort, og fremdeles gjør krav på Makedonias territorium, kulturarv, og faktisk også selve befolkningen.

Det er altså ikke rart at staten som utgjør Balkans hjerte også kalles ”stridens eple”. Dette er et av Europas mest kompliserte områder. Det betyr at skal man forstå konflikten i Makedonia på mikronivå, må man også sette seg inn i større regionale makrosammenhenger.

Introduksjon

Denne oppgaven vil som sagt i stor grad være basert på E. Gellners nasjonalismeteorologi (1983, 97). Der definerer han det nasjonale som kongruens mellom det kulturelle og det politiske. En slik kongruens syntes vanskelig å oppdrive i det tidligere Jugoslavia. Gellners definisjon av det nasjonale kan kalles en etnisk definisjon av nasjonen, og det er denne etniske nasjonen i et multietnisk landskap han anser som kimen til konflikt. Han forutsetter videre at i slike områder må man enten gi avkall på realiseringen av det nasjonalistiske ideal, eller etnisk rensing må finne sted. Det er altså konfliktpotensialet Gellners teori fremsetter, og det vil være den underliggende analytiske tilnærmingen i oppgaven.

Motpoler til et slikt underliggende konfliktpotensial, som den etniske nasjonalstaten frembringer i et etnisk heterogent område, vil være multikulturelle nasjonsmodeller. Enten en borgernasjonsmodell (’fransk’modell), en individbasert politisk modell, uten noen preferanser til etnisitet, eller andre gruppemarkører. Eller en modell av typen ”consociationel” demokrati, inspirert av A. Lipjarts tanker omkring demokratisk utvikling i samfunn med store kulturforskjeller, eller intern konflikt mellom grupper. I motsetning til den individbaserte modellen, fokuseres det her på likhet mellom grupper, ikke borgere. (Ljiphart, 1977)

Alternative nasjonsmodeller vil i denne oppgaven hovedsakelig knyttes til de grunnlovsendringer Ohridavtalen (fredsavtalen) impliserer. Hovedpoenget i denne sammenhengen er at etnisk nasjonalisme (etnisk basert nasjonalstat) er definert som en gruppes rett på ”eierskap” av et stykke territorium som er befolket av flere grupper. Det er dette som i teorien skaper konflikt. En multikulturell nasjonsmodell antas da å være konfliktdepende. Enten ved at borgerne likestilles (borgermodell), eller ved at politisk og kulturell innflytelse deles mellom gruppene, uten at noen besitter det helhetlige ”eierskap” (multinasjonal/binasjonal modell). Altså vil en multikulturell modell her kunne bety flere ting, men fellesnevner er at ingen gruppe skal være overordnet andre minoriteter.

Det komplekse Makedonia

Makedonia er i nasjonalismeteorologisk sammenheng et meget interessant forskingsobjekt. Den tidligere jugoslaviske republikken ble en uavhengig stat i 1991, som et resultat av Jugoslavias kollaps. Staten har et flateinnhold på 25 000 km², og en befolkning på ca 2 millioner. Den etniske sammensetningen i landet er kompleks.

Befolkningsstruktur 1991 (Mønnesland, 1999s. 380)

Makedonere – 1.134283	64,6 prosent
Albanere – 427.313	21,0 prosent
Tyrkere – 97.416	4,8 prosent
Sigøynere – 55.575	2,7 prosent
Serbere – 44.159	2,2 prosent
Muslimere – 39.513	1,9 prosent
Vlaher – 6.384	0,3 prosent
Bulgarere – 1980	0,0 prosent
”Jugoslaver” – 14.225	0,7 prosent

Tallene ovenfor er omstridt, spesielt albanere anser at deres folketall er altfor lavt. Jeg vil komme tilbake til demografisk sammensetning senere i oppgaven.

Det som er mest vesentlige i denne sammenheng er at Makedonia er en multietnisk stat uansett hvem som står for utregningene. Videre finnes det en makedonsk majoritet, en stor albansk minoritet, samt flere andre mindre minoriteter.

Den komplekse etniske sammensetningen i Makedonia kompliseres enda mer med statens geografiske plassering. Makedonia ligger klemmt mellom den albanskdominerte serbiske provinsen

Kosovo, Syd-Serbia, Hellas, Albania, og Bulgaria. Særlig viktig i denne sammenheng er den store andelen albanere i Nordvest-Makedonia. Denne delen av Makedonia grenser til Kosovo og Albania, og inngår hos albanske nasjonalister i et fremtidig Stor-Albania eller Stor-Kosovo. Serbiske nasjonalister har hevdet at deler av Makedonia er Syd-Serbia, samt at slaviske makedonere "egentlig" er serbere. Bulgarske nasjonalister har på sin side hevdet at Makedonia er Vest-Bulgaria og at slaviske makedonere "egentlig" er bulgarere. Angående Hellas har greske nasjonalister også gjort krav på Makedonias territorium, men mest viktig de siste ti årene har vært at man i Athen mener at staten Makedonia har "stjålet" deler av deres hellenistiske kulturarv.

Makedonia er derfor en stat med store interne utfordringer i forhold til en stor, og hurtigvoksende albansk minoritet. Deretter eksterne utfordringer som i større eller mindre grad omhandler nabostatenes antagelse om at hele den makedonske nasjonale identiteten er falsk.

Det kan være nærliggende å tro at det store presset på den makedonske nasjonale identiteten styrket makedonsk nasjonalisme på nittitallet. Det samme tiåret hvor Makedonia som uavhengig stat skulle utformes. En styrket makedonsk nasjonalisme for å unngå å bli fremstilt som de "såkalte" makedonerne, trakk den nye staten i en retning av å bli en makedonsk nasjonalstat. En nasjonalstat hvor den makedonske gruppen fremstod som det statsbærende folk.

Videre syntes denne utviklingen å være på linje med den store albanske minoritetens krav om et binasjonalt Makedonia. Et Makedonia hvor albanere som gruppe skulle likestilles, med den makedonske gruppen.

Avgrensing tilknyttet utforming av staten Makedonia

Angående selve utformingen av staten, kreves det en viss avgrensing. Denne avgrensingen har jeg da basert på de mest sentrale punktene som utgjør stridens kjerne i den albansk - makedonske konflikten. Disse punktene finner man i: forordet til konstitusjonen, statens symboler, offisielt språk, utdanning.

- Forordet i konstitusjonen er viktig fordi det forteller oss "for hvem staten er til for". Det er her man finner den offisielle definisjonen av staten, samt gruppenes status i staten. (refereres det til ett statsbærende folk eller flere et cetera)

- Statens symboler hvor flagget kanskje er det mest sentrale, kan anses som en metafysisk forlengelse av staten. Det er derfor viktig å se på hva flagget symboliserer, om det baserer seg på en spesifikk etnisk gruppe, eller om det kan fungere som et multi – kulturelt symbol, som alle gruppene kan identifisere seg med.
- Det offisielle språket, ett eller flere kan som regel deriveres direkte ut i fra hvordan staten er definert. I en nasjonalstat vil det være ett statsbærende språk, i en multikulturell stat kan det være flere.
- Utdanning vil i så måte også knyttes til bruk av språk, det vil si på hvilket språk skal det undervises.

Det å ta utgangspunkt i det som det strides om, vil også kunne fungere som avgrensning på flere plan. En konflikt av denne typen, vil naturlig nok fryse den nasjonale diskursen til nettopp de temaene det strides om i en lang periode. Det betyr at de temaene man forsker på ikke bare er relevant for den prosentvis lille gruppen man som antropolog stifter bekjentskap med. Faktisk kan man heller se på det som en ”EUavstemning”, bare mye mer intens og avgjørende. Det vil si at overalt vil de samme temaene stå i sentrum for diskusjon og debatt. Feltarbeidene mine kan da anses som en måte å delta i, samt observere denne ”debatten” eller ”diskusjonen”.

Antropologi og konfliktforskning: analytiske perspektiver

Det ble nevnt innledningsvis at undersøkelsen vil ha en diakron profil, det vil si det vil føres en linje fra fortid til nåtid. Det er for så vidt ulike syn på hvorvidt antropologer skal bedrive historisk analyse eller ikke (Eriksen, 1993). Hovedproblemet i denne sammenheng er åpenbart, det er umulig å bedrive deltagende observasjon i *fortiden*. Likevel oppfatter jeg, med Eriksen, det slik at visse spørsmål lar seg vanskelig besvare uten en historisk analyse.

Det første spørsmålet som vil innebære elementer av historisk analyse vil være tilknyttet Gellners nasjonalismeteorologi. Gellners tilnærming til forståelsen av nasjonalisme og nasjonalismens tidsalder vil i denne oppgaven bli nøye diskutert. Likevel, dette vil ikke være noen form for oppramsing av hans bok *Nasjonalisme*. Det jeg gjør, er å plassere Makedonia spesielt, og regionen generelt inn i hans kulturhistoriske analyse. På den måten ønsker jeg å redegjøre for både Gellners nasjonalismeteorologi, samt regionens historiske bakteppe. En analyse av konfliktpotensialet på Balkan uten en slik tilnærming vil etter mitt skjønn være svært misvisende.

Uten en slik analyse, er det stor fare for at konfliktene i det tidligere Jugoslavia blir ansett som irrasjonelle. Videre, som en konsekvens av dette, kan menneskene i disse konfliktområdene oppfattes som mer ”aggressive” enn folk i fredligere deler av Europa.

Det er ikke bare på det kulturhistoriske analysenivået at jeg anser historieforståelse som særlig avgjørende. Dette analysenivået har sine begrensninger. Det kan gi oss innsikt i strukturelle årsaker til konflikt, men vold som konsekvens av konflikt bør i større grad analyseres ut i fra mer konkrete historiske hendelser. Kort forklart vil det si at voldlige handlinger ikke bør forstås som plutselige utbrudd av aggresjon helt uten mening, og blottet for historisk kontekst. Derimot bør voldsutvikling forstås i sammenheng med spesifikke historiske betingelser, hvor aktørene handler ut fra konkrete grunner.

Schröder og Schimdt (2001) argumenterer for at det er antropologens oppgave (i et konfliktområde), å avdekke hva disse spesifikke historiske betingelsene omhandler, og hvilke konkrete grunner voldsentreprenørene handler ut fra.

I denne sammenheng betyr det at jeg har måttet analysere den generelle konfliktutviklingen i Makedonia, for derav å kunne kontekstualisere min egen empiri. Dette er da en svært tidkrevende prosess. For det første måtte jeg vente helt til 2004 før det kom ut en bok som var godt nok kilde basert (John Phillips, *Macedonia Warlords and Rebels in the Balkans*). For det andre måtte jeg gjennom denne boken, samt andre kilder, sette sammen et korrekt historisk bilde av tidsperioden 2000-2003.

I likhet med Leach (1954), anser jeg at gjennom å se på regionen i sin helhet (politisk og historisk på makronivå), kan man forstå ulike aktørers og informanters atferd på mikronivå. I sine studier av *Kachin*folket i tidligere Burma viser han viktigheten av å se aktørenes aktiviteter som et ledd av flere handlinger som gir mening på flere ulike nivåer. En enkeltstående handling vil for eksempel være av en større politisk betydning enn det som ”treffer øyet”. En aktør anses som en aktivt handlende person som også har innsikt i hvilke signaler og konsekvenser handlinger kan ha.

Siden oppgaven støtter seg på et analytisk perspektiv som legger vekt på en helhetlig makroforståelse, har det også en innvirkning på den analytiske tilnærmingen. Det betyr at jeg valgte å sette innsamlet datamateriale inn i en større politisk kontekst. Innsamlingen av data

skjedde hovedsaklig gjennom deltagende observasjon. Deretter ble utvalgt materiale analysert delvis sammen med tekstanalyse (tidskrifter etc), og delvis sammen med annen forskning som er gjort på feltet. Dette for å tilnærme meg datamaterialet i en kulturhistorisk analytisk metode slik Gellner har gjort det. Herunder følger et eksempel på hvordan denne prosessen fungerer:

Ett problem knyttet til oversettelse fra mikrostudier til makroanalyser kan løses gjennom å knytte undersøkelsens tematikk til en konkret sosial setting. Jeg valgte å anse nabolaget noen av informantene mine vanket i som en mikroutgave av både staten Makedonia og storbyen Skopje. Rettferdiggjøringen av dette valget begrunnes hovedsakelig gjennom etnisk sammensetning; nabolaget fortonet seg som et slags Makedonia i et nøtteskall med en makedonsk majoritet med et stort innslag av albanere.

Nabolaget beskrives nærmere i kapittel 8, men kort fortalt her fantes det i nabolagets en felles park og to kafeer (en makedonsk og en albansk). Kafeene ligger kun ti meter fra hverandre, og etnisk tilhørighet var mer iøyenfallende på den tiden av året man kunne sitte ute. Albanere og makedonere satt nesten side om side på hver sin kafe, i en tid hvor trussel om borgerkrig mellom albanere og makedonere var ansett som reell. Det mentale bildet av disse to kafeene bør leseren bære med seg videre i lesingen av denne oppgaven, da det er et godt bilde på helheten.

Mennesker med ulik etnisk bakgrunn kan ikke unngå å møte hverandre hver dag. Mange av dem er da venner eller bekjente. De fleste av dem har lekt sammen som barn i fellesarealer. Det er disse felles settingene som er interessante analytisk. Her er det mulig å observere grensedragingen mellom gruppene og dermed se hvordan makrohendelser blir absorbert på mikronivå, og hvorfor det politiske og sosiale går hånd i hånd.

Eksempelvis kan man i slike settinger observere informantenes forhold til ”den andre”, satt opp mot det jeg senere vil definere som en konfliktsfære og en postkonfliktsfære. Likevel, det å definere noe som en konfliktsfære eller som en postkonfliktsfære, er ikke mulig før du setter de sosiale kontekstene inn i makrosammenhenger i ettertid.

Konfliktens endringspotensial

Et primært element i denne oppgaven er basert på konfliktens endringspotensial knyttet til grensedragningen mellom albanere og makedonere.

Tidligere konfliktforskning på Balkan (Duijzings 99, Brubaker 95, Sorabji 95) har vist at forholdet til andre grupper kan endre seg drastisk på grunn av voldsutvikling. Det man ofte får høre hvis man ankommer et postkrigsområde, er at man ikke lenger kan leve med "de andre". "De andre" er helt forskjellige mennesker fra "oss", det vil si andre "typer" av mennesker. Det vises til store kulturelle forskjeller mellom "oss" og "dem".

En stor feil man kan gjøre som forsker er å søke etter disse såkalte store kulturelle forskjellene. Det vil si at man typologiserer de etniske gruppene som er i konflikt med hverandre ut i fra kulturelle faktorer; kulturelle faktorer (kulturell substans) som må ha endret seg betraktelig på relativt kort tid, siden den kulturelle avstanden tilsynelatende er årsaken til at man ikke lenger kan fungere sammen. Dette er et feilspor av flere grunner, for det første deler aldri store etniske grupper samme kultur, for det andre endres ikke eventuell kulturell substans seg i løpet av noen få måneder, eller et par år.

Det store spørsmålet i denne sammenheng er da: Hva er det som eventuelt endrer seg?

Fredrik Barth argumenterer for at det er de etniske grensene som definerer en gruppe, ikke den kulturelle substansen. Barth skriver: "The critical focus of investigation from this point of view becomes the ethnic *boundary* that defines the group, not the cultural stuff that it encloses" (Barth, 1969: 15). Jeg velger å støtte meg til denne definisjonen av en etnisk gruppe i denne oppgaven. Barth argumenterer videre for at disse grensene hovedsaklig er basert på hvilke egenskaper man tilskriver henholdsvis sin gruppe og "de andres" gruppe. Forestillingene om "oss" eller "de" er derfor ikke summen av objektive forskjeller mellom eksempelvis makedonere og albanere, men kun de forskjeller som aktørene selv anser signifikante.

Beskrivelsen av endringspotensialet som blir gjort her vil derfor omhandle endringer i forhold til stereotypiseringen av "den andre". Det vil si endringer tilknyttet de signifikante egenskaper man tilskriver "oss" og "dem."

Antropologi og konfliktforskning: deltagende observasjon og metode

Jeg vil herunder si noe om min fremgangsmåte i felten, samt å komme med noen betraktninger i tilknytning til forskning i konfliktområder.

Feltarbeidene strakk seg over en to-årsperiode, fra våren 2001 til våren 2003. Det første korte oppholdet er beskrevet i prologen. Det første lange feltarbeidet startet på sensommeren 2001 og

varte frem til desember 2001. Det neste lange feltarbeidet varte fra tidlig april 2002, til midten av juni 2002. Det siste oppholdet var, i likhet med det første, ganske kort: to uker i mai 2003.

Hovedbasen for feltarbeidene var Skopje by, foruten fire turer til Pristhina i Kosovo, og et kortere opphold i Tetovo.

Konflikten i Makedonia, og derav bakgrunnen for dette forskningsprosjektet, var naturlig nok ikke noe jeg kunne planlegge lang tid i forveien. Det betydde at da jeg stod på flyplassen i Skopje sensommeren 2001, var det helt uten noen form for nettverk i Makedonia; og jeg trengte to ulike nettverk, så jeg kunne samle data om konflikten fra både det makedonske og det albanske perspektivet. I tillegg til at jeg verken snakker albansk eller makedonsk, var alle skiltene på det kyrilske alfabetet (språkbarrieren viste seg senere å ikke være et omfattende problem, da jeg hovedsaklig forholdt meg till unge mennesker som jevnt over er dyktige i engelsk). Dette i kombinasjon med at det faktisk fantes en reell fare for ytterligere konflikteskalering, gjorde at jeg følte meg ganske malplassert og usikker den første tiden.

I 2001, var det også sterke antivestlige og anti-Nato holdinger å spore blant mange makedonere. Journalister og hjelpearbeidere ble banket opp, og en britisk Natosoldat ble drept av en antivestlig makedonsk ungdomsgjeng. Jeg var derfor ganske opptatt av å ligge lavt i terrenget, det at jeg selv var vestlig, og i tillegg hadde tjenstegjort i Nato-operasjoner, var ikke akkurat det beste utgangspunktet.

Det å skaffe seg informanter betydde for meg det samme som å skaffe seg en omgangskrets. Det var en langsom prosess, særlig fordi jeg ville ha kontakt både med albanere og makedonere.

Hvordan man går frem som forsker i en konfliktsfære, handler egentlig mest om hva man *ikke* gjør. For det første ønsker man ikke å bli ansett som en ekstern forsker som utnytter mennesker i en vanskelig tid. For det andre skal man være veldig forsiktig, da en slik konfliktsfære alltid fremmer sterke emosjoner hos folk. For det tredje, bør man vite hvem man snakker med, nøytral grunn synes vanskelig å oppdrive i en konfliktsfære, og tar man feil av hvem man snakker med, kan du fort bli ansett som en ”venn av våre fiender”.

Et eksempel på problemer knyttet til min tilstedeværelse er: Så sent som i 2002, i den perioden jeg senere definerer som en postkonfliktperiode, satt jeg i lange politiavhør. Det hele startet med at jeg skulle melde fra om et kamera som ble stjålet. Dette var for så vidt greit, men problemet var at politiet var svært skeptiske til hva jeg gjorde i Makedonia. De var hovedsaklig opptatt av

spørsmålet ”hvem jobber du for?”. Dette løste seg til slutt, men sier noe om den paranoide stemningen i landet knyttet til konflikten.

Det man derimot gjør som forsker i en konfliktsfære, er å bruke mest mulig tid på å *ikke* snakke om konflikten. Man bør vente med å komme inn på de rådende og konfliktfylte politiske temaene, til man har bygd opp en viss fortrolighet.

Fortrolighet er derfor nøkkelen til forskning i konfliktområder, spesielt når man skal bygge nettverk blant grupper som har et antagonistisk forhold til hverandre. Bygger du opp en tillitt, betyr det også at du slipper å føle deg som en hykler. Du trenger for eksempel ikke å skjule at du har venner/ informanter på ”den andre” siden. Eksemplevis som en av mine makedonske informanter uttalte, når jeg fortalte ham at jeg hadde fått meg en kul albansk kompis; Han er sikkert kul han Erik, jeg har da såpass stor tiltro til deg at jeg regner med at du ikke med henger med idioter”.

Slik sett kommer vi inn på at annet aspekt ved feltarbeidene, hvem var jeg sammen med. Siden det å bygge opp fortrolighet var det mest avgjørende, tilsier det at de fleste av mine informanter var ganske like meg selv. De fleste (albanere som makedonere) var gutter i tyveårene, noen av dem gikk på universitet noen ikke. Mangfoldet blant informantene strakk seg da til det mangfold deres vennekretser bestod av.

Det å ha på seg ”antropologhatt” med følgende taperekorder eller notatbok i hånd, var en problematisk fremgangsmåte i prosessen av å bygge tillit. Informasjonen som informantene mine etterhvert ga meg, og som siden er blitt til data, var også vanskelig å plassere i rett kontekst og rett tidsrom der og da, særlig fordi det sjeldent er helt klart for forskeren hva som er relevante data før senere. Slik sett blir data til hos forskeren selv, som et resultat av en runddans mellom empiri og en refleksjonsprosess (se Wadel, 1990: Del 3). Noen spesifikke kontekster ble nedskrevet i kort tid etterpå, og har gjort det mulig å gjengi dem detaljert i denne oppgaven.

Etisk bemerkning

De personer som ikke selv har gitt informert samtykke, eller som jeg ser at av en eller annen grunn kommer dårlig ut i denne teksten er ikke navngitt. De som navngis er personer som har gitt frivillig og informert samtykke muntlig til at jeg skal kunne skrive om dem og ikke gå til skritt for å anonymisere dem (se også NEM, NENT & NESH, 1996 om personvern og samtykke). Skildringene av disse informantene er heller ikke særlig dramatiske eller kontroversielle, og

verken jeg eller informantene det gjelder kan se at oppgaven kan være til skade for dem verken på kort eller lang sikt. Det dramatiske i situasjonen i Makedonia dreier seg først og fremst om den politiske situasjonen i landet, og ikke om hverdagslivet slik jeg beskriver.

Search For Common Ground

Search For Common Ground bør også nevnes i denne sammenheng. SFCG er en uavhengig organisasjon som jobber med realisering og forbedring av prosjekter som knyttes til konfliktprevensjon opp mot makedonske styringsmakter. Hovedområdet for aktivitet ligger innefor utdannings- og mediesektoren. SFCG støttes økonomisk av EU, Det Sveitsiske Byrå for Utvikling og Samarbeid, og Det Nederlandske Utenriksdepartementet.

SFCG driver blant annet en TVserie (barne-TV) som er populær blant barn på tvers av etniske grenser, hvor man ved et multietnisk preg, fremmer interetniske relasjoner og forståelse.

Lederen for SFCG i Skopje, albaneren Ibrahim Memheti, fikk jeg for øvrig intervjuet to ganger. Multi Ethnic Forum er et magasin som utgis i regi av SFCG. Magasinet har vært til stor hjelp for meg, både fordi det kommer ut på engelsk, men mest av alt fordi utgivelsene har kommet i takt med utviklingen i Makedonia fra 2000 – 2003. Magasinet fungerer som en plattform for relevant agenda og diskurs. Der får ulike aktører i Makedonia fremme sine synspunkter uten at magasinet representerer den ene eller andre siden. Innleggene er skrevet av alt fra vanlige mennesker til politikere, analytikere, journalister, forfattere og så videre, og er i all hovedsak forelagt synspunkter fra lokalt hold. Grunnen til jeg tillegger SFCG og ME Forum plass her, er fordi jeg har hentet mye fruktbart materiale derfra, som fungerer utdypende til dataene innsamlet i felten.

Hvordan lese oppgaven / inndeling av kapitler

Siden nasjonalisme er det underliggende tema, vil naturlig nok oppgaven innebære en del idehistoriske elementer. Siden konfliktene på Balkan alltid omhandler en konflikt mellom konkurrerende historiske narrativer, er dette en naturlig del.

Det betyr ikke at jeg har bedrevet historisk forskning i ordets rette forstand, men at jeg opererer ut fra de nasjonale ”grandstories” aktørene handler ut i fra.

Opggaven er derfor bygd opp kronologisk, da den tar sikte på å beskrive en endringsprosess. Oppgaven er delt opp slik at første halvdel i større grad forsøker å belyse årsaken til konflikten. Her vil Gellners nasjonalismeteori stå sentralt. I andre halvdel viser jeg i større grad hvordan relasjoner mellom folk på mikronivå endres i takt med konfliktutviklingen.

I kapittel 1 til 3 vil Gellners nasjonalismeteori bli behandlet. Denne idehistoriske/kulturhistoriske analysen vil eksemplifiseres ved at jeg samtidig gjennomgår relevant historisk kontekst.

I kapittel 4 trekker jeg deler av denne historiske analysen ned på personnivå. Dette ved å analysere en historie fortalt av en ung albaner, som omhandler 70-tallets Jugoslavia, så kommunismens fall på 80-tallet, og nasjonalismens framvekst på 90-tallet.

Kapittel 5 og 6 går gjennom litteratur som har gjort det mulig for meg å si noe om konfliktutviklingen i Makedonia (politisk og militært) fra januar 2001 til høst 2001.

Kapittel 7 til 9 er basert på empiri innhentet fra feltarbeidet høsten 2001. Her vil konfliktsfæren analyseres i forhold til blant annet etnisk antagonisme, og frykten for ”den andre”.

I kapittel 10 vil jeg se på medias rolle i konflikten, satt opp mot etnisk antagonisme og utvikling av parallelle univers.

Kapittel 11 og 12 sammenfaller med feltarbeidene våren 2002 og våren 2003. Disse kapitlene vil være basert på empiri innsamlet i det jeg definerer som en postkonfliktperiode. Fravær av konfliktsfæren vil være grunnlaget for en slik definisjon. Etniske relasjoner i etterkant av konflikten vil stå sentralt, samt andre former for etnisk/nasjonal mønstring tilknyttet religiøse seremonier og symboler.

Opggaven starter altså med en større idehistorisk/historisk analyse av det makedonske territorium fra 1850-tallet og utover. Så vil oppgavens fokus bli smalere og smalere etter hvert som vi nærmer oss 1989, kommunismens fall, og Jugoslavias kollaps.

Opprettelsen av den uavhengige makedonske staten i 1991, og frem til konfliktutbruddet i 2001, analyseres som en prekonfliktperiode. Her baseres analysen på tekstanalyse og sekundærkilder.

Videre vil relevante perioder, hvor jeg selv ikke var til stede (tidlig vår og sommer 2001) bli tolket på basis av andres materiale.

Det vil altså brukes en del tid på plassere informantene mine i relevant politisk og historisk kontekst. Det er da denne oppgavens målsetting å vise hvordan makrofenomener (nasjonalisme)

på Balkan, får store konsekvenser for etnisk identitetsformasjon, og etnisk antagonisme på mikronivå.

Sagt på en annen måte, skal man forstå albansk – makedonsk etnisk antagonisme på gata, på universitetet, i byen, i landsbyen, må man også forstå hvordan albanere og makedonere er, politisk og historisk konstituert.

Undersøkelsens tematikk og problemstilling

Avslutningsvis i prologen antydde jeg at det var to ting som vekket min interesse. Det første var at jeg ønsket å forstå bakgrunnen for den situasjonen som utartet seg i Makedonia våren 2001.

Tilnærming til dette temaet vil som nevnt baseres på Ernest Gellners nasjonalismeteorologi. Jeg ønsker derfor å plassere Makedonia inn i hans kulturhistoriske analyse. Dette for å se om årsaken til konflikten i landet kan tilskrives hans antagelse om at higen etter det nasjonalistiske ideal – en stat, en kultur, i et etnisk heterogent område, er oppskrift på konflikt.

Den andre tingen som var klart for meg var at jeg ønsket å følge den fremtidige utviklingen i Makedonia. Hovedtesen i denne sammenheng var at volden i det tidligere Jugoslavia i større grad produserte uforenlige identiteter, enn at den var et resultat av uforenlige identiteter.

Denne tesen utforsker jeg ved å svare på følgende problemstilling:

Hvilke konsekvenser hadde konflikten (volden) i Makedonia, satt i sammenheng med grensedragningen mellom den albanske og makedonske gruppen?

Kapittel 1: Makedonia - stridens eple

I dette kapitlet vil jeg først redegjøre for forskjellen mellom det antikke (oldtidens) Makedonia, det geografiske Makedonia, og den Jugoslaviske republikken, senere uavhengige staten Makedonia (F.Y.R.O.M – Former Yugoslav Republic Of Macedonia)

Deretter vil jeg benytte mesteparten av kapitlet til å belyse overskriften: Makedonia – stridens eple. Dette gjøres ved at jeg først gjennomgår deler av E. Gelleners nasjonalismeteor, hovedsaklig basert på hans bok, *Nasjonalisme* (1997). Denne redegjørelsen vil deretter bli benyttet for å analysere den Makedonske statens meget brokete historie. Denne redegjørelsen vil også belyse Gellners tese om at higen etter det nasjonalistiske imperativ – en stat, en kultur – i et etnisk heterogent område, er oppskrift på konflikt.

Makedonia Balkans hjerte

Oldtidens Makedonia, og navnet Makedonia som henviste til den Jugoslaviske republikken Makedonia, og nå henviser til den uavhengige staten Makedonia bør ikke sammenblandes. Det opprinnelige navnet Makedonia går tilbake til antikkens Makedonia, mest kjent i tilknytning til Philip av Makedonia, og hans sønn Aleksander den store (ca 300 f.kr). Den antikke staten Makedonia gikk siden opp i det greske riket, senere Bysants. Selve navnet Makedonia, gikk i glemmeboken av de som befolket dette området frem til slutten av 1800-tallet. Navnet Makedonia ble bevart takket være vestlige geografer og historikere. (Mønnesland, 1999) Det området som det da refereres til følger heller ikke de grenser som nå er tilknyttet den nye staten Makedonia. Navnet Makedonia som ble tatt i bruk på-1800 tallet refererer til det geografiske området som er avgrenset i vest av Ohrid sjøen ved grensen til Albania, i øst av Rodopefjellene i Bulgaria, i syd av Egeerhavet og Pindosfjellene i Hellas, og av Sarfjellet i Kosovo (Syd-Serbia).

Det vil si at det historisk – geografiske Makedonia er delt mellom tre stater. Delen som overlapper Serbia kalles Vardar Makedonia, i Hellas Egeisk Makedonia, og i Bulgaria Pirin Makedonia.

Makedonia er også kalt Balkans hjerte. To daler, Vardar og Strumadalen har vært viktige ferdselsveier på Balkan. Veien fra Roma til Konstantinopel tvers gjennom Makedonia. Historisk sett har det vært viktig å kontrollere dette området for å kontrollere Balkan.

Grunnet sin komplekse etniske sammensetning har området gitt navn til den kulinariske termen *macedoine* (blandet fruktsalat) En passende betegnelse, ikke bare for Makedonia, men Balkan generelt.

Offisielt heter staten F.Y.R.O.M. (Former Yugoslav Republic Of Macedonia). Årsaken til et slikt klønete navn, er symptomatisk for det dette kapittelet skal handle om, Makedonia - stridens eple. Makedonia som stridens eple, kan sies å ha sitt opphav i perioden fra slutten 1800-tallet og helt frem til 1945. Videre kan denne betegnelsen igjen virke passende fra 1989 og frem til i dag. Så hvorfor slik?

E. Gellners nasjonalismeteor i

E. Gellner beskriver Øst-Europa, eller sone 3 i hans inndeling av Europa, slik:

I Øst Europa fantes det alt i alt verken nasjonale stater eller nasjonale kulturer.....Dersom det nasjonalistiske imperativ – en stat, en kultur – skulle oppfylles, og lidenskapen for dette ble virkelig svært sterk i løpet av det nittende århundret, måtte både staten og kulturen konstrueres. Både politisk og kulturell konstruksjon var nødvendig, og det materialet som konstruktørene skulle arbeide med, var i en slik forfatning at relativt brutale grunnarbeider måtte foretas. Det var tale om en simultan konstruksjon av en nasjonalstat og en nasjonal kultur i en sosial verden som manglet begge, og som var satt sammen av et komplisert lappeverk av språklige og kulturelle forskjeller, spredt så vel på kartet som i den sosiale strukturen. Det er denne kombinasjonen som er oppskrift på katastrofe. (1997: 67)

Her faller naturlig nok Balkan inn, og få steder i Europa passer hans beskrivelse bedre, enn det makedonske området. Sitatet er en utdypning av det sitatet fra Gellner jeg viste til i prologen.

Bruker vi dette som utgangspunkt, vil det være mulig å redegjøre både for Gellners nasjonalismeteor, samt nasjonalismens implikasjoner på Balkan.

Gellner argumenterer for at det nasjonalistiske imperativ i realiteten betyr en stat, en kultur. Det vil si, at de menneskene som befolker en stat skal besitte en felles kultur på et gitt avgrenset territorium. En del mennesker i Europa, vil muligens tenke: er det ikke også slik det skal være, og er det ikke også slik det alltid har vært?

Overgangen fra den agrare til den industrielle verden

Tar vi utgangspunkt i to store og avgjørende fredsoppgjør i Europa, ser vi at det muligens ikke alltid har vært slik. Fredsoppgjøret i Wien i 1815 etter Napoleonskrigene, og fredsoppgjøret ca 100 år senere i Versailles i 1918 etter 1. verdenskrig, bygger på helt ulike organisatoriske prinsipper. I løpet av ca hundre år, hadde tankegodset i Europa forandret seg på en slik måte at det som virket selvinnsynende i Wien i 1815, var irrelevant i Versailles i 1918, og vice versa.

Så hva hadde forandret seg?

La oss først ta en titt på fredsoppgjøret i 1815. Etter en stor krigsepoke som dette var det naturlig at noen hadde vunnet og noen hadde tapt. Nå måtte man på nytt tegne opp grensene i Europa, ikke bare i forhold til vinnere og tapere, men også i forhold til å skape et nytt Europa. Et Europa organisert på en slik måte at freden skulle være slitesterk, det vil egentlig si rettfærdig fordeling av landområder.

Det som det da skulle være nærliggende å tro, var at fredsskaperne og karttegnerne i Wien, ville ansette et stort antall etnografer og lingvister, for utforske de språklige og kulturelle sonene i Europa. Det vil si, hvis det nasjonale er noe naturlig og evig (jamfør den nasjonale ånd) ville det vært helt katastrofalt å ikke ta hensyn til at nasjon A bør ha fastsatt sine grenser innenfor territorium A, B i sitt, C i sitt, osv. Slik ble det ikke, tanken var like meningsløs for bøndene som befolket Europa, som for makthaverne, som for fredsskaperne.

Gellner skriver:

”Det var andre forhold å ta hensyn til – dynastiske interesser, religion, maktbalansen, tradisjonelle lokale institusjoner, rettigheter og privilegier, kanskje en dog territoriell kontinuitet og soliditet. Men bøndenes idiom som prøvesten for politisk legitimitet eller rikers grenser? Tanken er latterlig”. (1997: 51)

Man tok ikke hensyn til etniske, språklige eller kulturelle soner. Dette førte ikke til ville oppstander blant Europas befolkning i form av, ”våre hellige fedreland er revet i stykker”.

Gellner oppsummerer det slik:

Det politiske system som ble satt opp i Wien i 1815 forblir, fullstendig og uten unntak, ikke nasjonalistisk i sine politiske prinsipper. Sicilia kan byttes med Sardinia, Lombardiet med Belgia, Norge med Finland – uten ett ord om etnisitet, språk eller kultur, hva har så disse digresjonene med politikk å gjøre?” *ibid* : 53)

100 år frem i tid, og Versaillesoppgjøret i 1918 etter 1. verdenskrig var alt forandret. Nå var det nasjonenes selvbestemmelsesrett som stod på dagsorden. Den amerikanske presidenten W. Wilson blant andre, tok til orde for det som nå var et selvinnløsende prinsipp, å la hver nasjon, med hver sin kultur, ha hver sin stat. Ikke bare makthavere og fredskapere var blendet av dette tankegodset, det hadde så absolutt appell på gata og i fabrikkene. Så hva hadde skjedd på hundre år?

Jeg refererte til at bøndene som de store masser i 1815 (90 % av Europas befolkning den gang). I 1918 var dette byttet ut med gata og fabrikken. dette er kjernen i Gellners nasjonalismeteorologi.

Noe må ha skjedd på disse hundre årene, en periode gjerne beskrevet av tyske romantikere som den ”nasjonale oppvåkning”. Det vil si, den nasjonale ånd var tilstede hele tiden, men som Tomerose trengte den å bli vekket, ikke fra 100-års søvnen, men fra 1000-års søvnen.

Romantikken skal jeg komme tilbake til, den er viktig, men den forklarer ingenting. Det gjør Gellner, og det er hans forklaring på denne forandringen jeg vil belyse i korte trekk.

Gellner anser at det er overgangen fra jordbrukssamfunnet (agrare tidsalder) til industrisamfunnet som gjør nasjonalisme mulig. Det er når bøndene flyttet fra sine lokalt forankrede jordlapper og inn til byene for å bli arbeidere, at en grunnleggende omdefinering av forholdet mellom kultur og organisasjon oppsto. Den agrare tidsalder var i følge Gellner basert på matproduksjon og lagring, samt en relativt stabil teknologi. Den stabile teknologien i det agrare samfunnet gir noen viktige implikasjoner. Det betyr i hovedsak at det ikke var tenkelig med noen radikal forbedring av produksjonen, det vil si, det er et tak på hva som kan produseres, men ikke på befolkningsveksten. Dette er da også definisjonen på malthusianske samfunn, hvor den avgjørende faktoren er at kampen om ressurser mellom samfunnsmedlemmene automatisk blir et null – sum spill. Med andre ord ingen kan øke sine rikdommer eller ressurser uten å påføre andre tilsvarende tap.

Ved økonomiske nedgangstider, som i den agrare tidsalder kan oversettes til hungersnød, var det ikke tilfeldig hvem som sultet. Det var de med lavest rang eller status som sultet først, det var med andre ord din sosiale rang som avgjorde om livsutsiktene dine så mørke eller lyse ut.

I et slikt samfunn skriver Gellner, at den riktige strategien for å overleve ikke handlet om å øke sin egen formue og produksjon (den ville bli tatt fra deg av de over deg i rang). Den riktige strategien var å beskjeftige seg intenst med å øke sin egen sosiale posisjon.

Agrarsamfunnet var med andre ord et rangsamfunn, og rangordningen var både internalisert og eksternalisert. Det vil si, man var den posisjonen man hadde i samfunnet i absolutt forstand. Dette kom frem i klesstil, dialekt, framferd, kroppsholding etc.: De viktigste kulturelle skillelinjene var ikke mellom etniske grupper eller nasjoner, men mellom de ulike lagene i samfunnet. Gellner setter det på spissen slik: ”Før nasjonalismen ville en serbisk prins føle et dypere fellesskap med hesten sin enn med de bøndene som arbeidet for ham.” (ibid s.11).

Endringen inntreffer ved overgangen til industrialismens tidsalder. ”Det store miraklet”, som per definisjon ikke skulle skje, det vil si at den agrare verden var i følge Gellner en sluttet sirkel som ikke kunne brytes, men som likevel ble brutt.

Stabil teknologi ble erstattet med teknologisk innovasjon. I industrisamfunnet gikk teknologiske fremskritt og økonomisk vekst hånd i hånd, de utviklet seg til ikke-malthusianske samfunn. I et samfunn som baserer seg på økonomisk vekst og teknologisk innovasjon, kan man si farvel til den rigide og stabile arbeidsfordelingen det agrare samfunnet var basert på. Arbeidsmassen må være mobil, den må være fleksibel, den må til dels være meritokratisk og den må være semantisk basert. Alle samfunnsmedlemmene må derfor beherske lese- og skriveferdigheter, og alle må ha noenlunde like basiskunnskaper. Det vil med andre ord si, at for første gang i historien ville høykultur måtte bli universell. Videre måtte derfor rangsamfunnet avskaffes hvis man ønsket det maksimale ut av befolkningen. Det betyr konkret at du ikke kan arve en fysikkprofessorstilling, du må fortjene den. Arbeidsmassen må videre være egalitær hvis den skal være mobil, og mobil må den være hvis den skal være innovativ og vekstskapende.

Mye mer kunne bli sagt om det industrielle og moderne samfunnets implikasjoner, men hovedbudskapet oppsummerer Gellner slik:

”Vi har fremsatt to modeller eller idealtyper: en agrar sosial orden hvor kulturelle ulikheter og nyanser understøtter ett komplekst statussystem, uten å angi grensene for politiske enheter, og en annen, hvor en mobil og anonym deltager masse deler den samme ”høykulturen”, relativt fri for interne nyanser, men knyttet til grensene for den politiske enhet som den er identifisert med. Dette er det viktigste med hele bildet”. (ibid s.45)

Overgangen kan også beskrives slik: i 1815 ved fredsoppgjøret i Wien var dette et oppgjør i tråd med den agrare verdens logikk. Det var et oppgjør mellom transetniske imperium, som alle var

bygget opp av subetniske lokalsamfunn. Det etniske som en helhetlig funksjonerende politisk enhet eksisterte ikke, derfor ingen protester. I 1918 var dette snudd på hodet, de transetniske imperium hadde falt, og de subetniske lokalsamfunn oppløst. Nå var det den etniske nasjonen som skulle være den europeiske slektens ” kjernefamilie”.

Opplysningstiden og romantikken

Det bør kanskje gjøres klart at overgangen fra det agrare samfunnet til det industrielle ikke skaper den nasjonalismen vi automatisk tenker på når vi hører ordet *nasjonalisme*. Det Gellner påpeker handler i all hovedsak om å beskrive hvorfor nasjonalisme ikke var mulig i den agrare verden, og videre hvorfor den er både mulig og sannsynlig i den industrielle (moderne) verden. Dette er et vesentlig poeng, det betyr at nasjonalisme, som ofte fremstilles som noe urgammelt og iboende, tvert i mot er et moderne fenomen.

Skal man derimot forstå hvorfor nasjonalisme og den nasjonale ånd blir oppfattet som noe urgammelt og iboende i oss mennesker, må vi først se nærmere på opplysningstiden og romantikken.

Først opplysningstiden: Opplysningstidens opprør mot det såkalte *ancient regime*, det vil si rangsamfunnet tilknyttet den agrare tidsalder, banet vei for nettopp det menneskesynet som passet den industrielle verden. Et opprør mot en dogmatisk sosial orden, som kjennetegnes ved ideen om mennesket som individualistisk, universalistisk og egalitært. Moralfilosofisk tegnes det da opp et bilde av at alle mennesker er likeverdige, et slags menneskehetens broderskap. Kant og Hume, de mest innflytelsesrike bidragsyterne til denne filosofien, hadde ulikt utgangspunkt, men samme konklusjon. En konklusjon, som tross all dens rettferdighet og upartiskhet, likevel fikk en sterk motreaksjon. Kants kjølige rasjonalitet innbar en forkastelse av følelsene som en del av menneskets verdi og identitet. Kjærlighet definerte han som menneskekjærlighet for pliktens skyld. (Gellner. 97). Denne kalde mentaliteten representert av Kant, kan således ikke rettes mot Hume. Etter Humes syn er det bare følelser som kan motivere moralsk atferd. Likevel er det ikke hvilke som helst følelser som kan være rettesnor for moralitet. Det er kun følelsene til en upartisk observatør som er løsrevet fra sitt eget ståsted og posisjon. På den måten vil også Hume falle for den samme kritikken som ble rettet mot det syn Kant fremhevet. Kants universalistiske rasjonalitet komplementert av Humes sansende menneske, ved å gjøre følelser universelle og ikke spesifikke. Gellner: ”På den måten er en universalisme – en frigjøring fra det lokale og spesifikke,

om enn en frigjøring fra alle følelser – også tilstede i den versjon av opplysningsdoktrinen som gjør det sansende mennesket, snarere enn det rasjonelle mennesket, til grunnlaget for alt”. (ibid s.78)

Universalisme er kodeordet her. Det vil videre si, hvis universalisme hadde vært den eneste tilnærmingen til menneskeheten, etter bruddet med den agrare verden, ville ikke nasjonalisme vært det vi forbinder med begrepet i dag. Universalisme motsetter seg kulturell egenart, derav ville det vært umulig å tenke ”typer” av mennesker, som nordmenn, svensker, polakker etc.

Tankegodset som derimot gjør dette mulig spinner ut av opplysningstidens motreaksjon - romantikken.

Romantikken lovpriste, i motsetning til opplysningstidens filosofer, følelser og egenart. Viktigst i denne sammenhengen er kulturell egenart. Gellner:

”Der fornuften er universell i sine forordninger (det den anser som gyldig er gyldig for *alle* og til *alle* tider og på *alle* steder), er følelsene knyttet til spesifikke samfunn, til ”kulturer”, som et sett av følelser, som er felles for medlemmene, men ikke for outsiderne – for ikke medlemmene....Rasjonaliteten kan simpelthen ikke definere medlemskap i eksklusive klubber: følelser *kan*”. (ibid: 78)

Konsekvensen blir da å tenke nasjoner, i stedet for menneskehetens broderskap, nasjoner med kulturell særegenhet. Videre nasjoner uten de kulturelle skillelinjene mellom lagene i samfunnet, som kjennetegnet den agrare verden.

Nå skulle de kulturelle skillelinjene viskes bort mellom lagene i samfunnet, men heller utgjøre et skille mellom nasjoner.

Denne tankegangen som først oppstod i litteraturen, ville kjapt også nå de humanistiske vitenskaper med Herder som den mest kjente eksponenten. Herder motsatte seg tanken om at menneskehetens individer var knyttet sammen av en universell fornuft. Herder heller ”relokaliserte” individets eksistens inn i en særegen språklig og kulturell sfære, og deres vesen og verdi lå nettopp i deres særegenhet. Det var altså ikke det menneskene hadde til felles som fremhevet deres verdi, det var det som skilte dem fra hverandre. Den nasjonale ånd, eller *volkgeist*, som Muhic refererte til i sitt innlegg, utgjør her denne kulturelle egenarten Herder beskriver. Kulturell egenart, transformert inn i sin høyeste verdi, et privilegium av hellighet og hevet over all kritikk – er da per definisjon ”den nasjonale ånd”.

Det er da tydelig at nasjonalisme uten romantikken ikke ville vært det samme, romantikken passet perfekt til å utfylle nasjonalismen innholdsmessig med dens idiom og stil. Det er også

gjennom romantikken ideen om røtter kom til. Der den argare verdens lære var at mennesket ble formet av sin status (Platons, *Staten* er godt eksempel dette), hevdet opplysningstidens lære at mennesket var formet av sin fornuft. Romantikkens lære derimot hevdet at mennesket var formet av sine røtter, slik blir da også nasjoner til grupper av mennesker med samme røtter.

Den nasjonale ånd som noe urgammelt og iboende i mennesket, bør derfor heller forstås som en tankegang sentrert rundt ideen *tilbake til røttene*.

I det man kan kalle den nasjonale oppvåkning i Europa på 1800-tallet, kan denne tilbake-til-røttene-tankegangen tydelig spores i *nasjonalromantikken*. Det paradoksale med nasjonalromantikken er at den fremhevet bondsk landlighet i en tid da bøndene ble arbeidere og flyttet til byene. I tillegg fremhevet den (der den kunne det) tidligere tiders store kollektive offer eller seire. Gjerne misvisende ved å underkjenne det gamle samfunnets hierarkiske rolle i fortiden, og overdrive det etniske folkets kulturelle likhet. Eksempelvis for en del makedonere i dag, anses Aleksander den store som en del av deres røtter. Dette er for å si det mildt høyst problematisk, makedonere er slaver, og slaver befolket ikke Balkan før ca år 700. (Mønnesland, 1999) Det vil si, ca tusen år etter Aleksander den stores tid. Videre var nok Aleksander den store mer opptatt av sin status som krigsgud enn av den nasjonale ånd i form av kulturell likhet innenfor sitt rike.

Det man kan si, er at nasjonalisme, uttrykt i nasjonalromantikk er et gesellschaftfenomen som bruker et gemeinschaftsidiom. (Gellner 1997, s.85) En slags simulering av det trygge og statiske agrare ansikt-til-ansikt samfunnet, i en tid som mest av alt betydde oppriving av det gamle og inntreden i det nye mobile anonyme masse samfunnet. ”Det forestilte felleskap” som Benedict Anderson treffende har formulert, innebærer nettopp at millioner av mennesker som aldri har møtt hverandre, og som aldri kommer til å møtes, kan føle et dypt felleskap. (Anderson, *Imagined Communities*, 1983). Et felleskap forbundet med en felles opprinnelse, det vil si røtter.

Vielsen mellom stat og kultur

Fra ca 1850 ble den nasjonale ånd vekket rundt omkring i Europa, og antatt særegne `kulturelle` folk skulle knyttes sammen av en felles delt høykultur. Videre inndelt i språklige og kulturelle soner knyttet til spesifikke territorium. Ut fra et slikt perspektiv mangler det nå bare en tilleggsfaktor for å oppnå det nasjonalistiske ideal, nemlig den politiske enheten, staten.

Det er her Gellners soneinndeling av Europa kommer inn. Den delen som angår Øst-Europa og Balkan kaller Gellner sone 3. Det var den delen av Europa som manglet både nasjonale stater og nasjonale kulturer, hvor relativt brutale grovarbeider måtte til for oppnå det nasjonale imperativ. Til sammenligning kan vi først se på sone 1. Denne sonen kan avgrenses til den vestlige delen av Europa langs Atlanterhavskysten. I motsetning til sone 3, hadde av ulike grunner både stat og kultur blitt sammenvevd lenge før den moderne verden hadde fastsatt at en slik logikk skulle gjelde. De sterke dynastiske statene langs Atlanterhavskysten samsvarte noenlunde med de språklige og kulturelle sonene de omfattet. De viktigste kulturelle skillelinjene gikk ikke mellom regioner, men mellom lag (sosiale strata) i samfunnet.

Det helt essensielle, det vil si hvilke nasjon tilhører du, hvilken stat skal denne nasjonen knyttes til, og på hvilket territorium, var ikke et stridstema i denne sonen. Gellner skriver:

”Disse menneskene ble sjeldent utsatt for en dragkamp mellom rivaliserende nasjonalister som fremholdt at de ” virkelig ” var medlemmer av A snarere enn B. De visste allerede i hovedsak hva deres identitet var og hvilken stat som hadde ansvar for forvare denne identiteten”. (Gellner s.64)

Hvem er Makedonere?

Et slikt spørsmål ville aldri måtte stilles i det vestlige Vest-Europa. På Balkan derimot stilles det slike spørsmål den dag i dag. I prologen viste jeg til at det fantes de som forkynnet røtter i alle Makedonias nabostater, røtter som alle på en eller annen måte inkorporerer Makedonias territorium, religiøse eller historiske narrativ, samt befolkningen selv. Dette var også det som var grunnlaget for termen *Makedonia stridens eple*. Fra slutten av 1800-tallet til 1945, og så fra 1989 og frem til i dag, er denne termens implikasjoner gyldige.

Selv om Gellner påpeker at det i dette området verken var nasjonale stater eller nasjonale kulturer mot slutten av 1800 tallet, var det i hvert fall nasjonale bevegelser. Det var nasjonale bevegelser som videre hadde som mål å skape nasjonale stater, og nasjonale kulturer. Kampen handlet i første omgang om løsrivelse fra det transetniske, muslimske osmanske riket.

De fire ulver

De fire ulver er et kjent makedonsk utsagn, og omhandler nabostatene Hellas, Albania, Bulgaria, og Serbia. Sett fra et makedonsk nasjonalt narrativ, er det disse ”ulvene” som anses som truende, og jeg nå beskrive hvorfor.

Det ottomanske riket som hadde kontrollert store deler av Balkan siden 1300-tallet, gikk sakte men sikkert i oppløsning innenfra fra 1800-tallet og utover. Tre av ”de fire ulver”, Bulgaria, Hellas og Serbia ble selvstendige i denne perioden. De var også alle ortodokse kristne regimer, men konkurrerende som sådan. Grunnet det osmanske *millet*systemet, hvor ikke-muslimer kunne organisere seg religiøst, ville derfor religion spille en stor symbolsk rolle angående identitetsformasjon (Pavlowitch, 1988). Nasjonal frigjøring fra det osmanske riket ville derfor spinne ut av anerkjente ikke-muslimske monoteistiske trosretninger.

To sentrale faktorer er av betydning her (den gang som nå): for det første tyrkernes *millet*system, som den avgjørende faktor for religiøse regimers meget tungtveiende betydning på Balkan.

Poulton and Taji Farouki skriver: “The millet system nurtured a strong sense of belonging determined by religious affiliation rather than ethnicity and language”. (Poulton and Taji Farouki 1997: 3)

For det andre, koblingen mellom religion og nasjonalisme fra 1850 og utover. Duijzings skriver: “In the second half of the nineteenth century, the ottoman millet system made way for the European concept of nation. New perceptions of (ethnic and national) identities emerged and the Christian millets became the kernels of new national communities”. (Duijzings, 1999: 28)

Altså, en sterk sammenblanding av det religiøst forankrede *millet*systemet, og etnisk nasjonalisme. Slik sett utvikles det på 18-hundretallet sterke nasjonale bevegelser, med en forankring i kristendom, innenfor det ottomanske rikets innflytelsessfære.

Dette blir tydelig når det ottomanske riket blir enda svakere mot slutten av 1800-tallet, og det makedonske territorium nå kanskje kunne gjenerobres av de nye kristne statene. Det store spørsmålet var da, hvis ikke dette var tyrkisk territorium, hvem sitt var det da?

Svaret du vil få på gata i Skopje hvis du spør en makedoner, er at dette er makedonernes land, men så enkelt er det ikke. I den tiden jeg viser til her var et slikt svar umulig, dette fordi verken Makedonia eller makedonere som nasjonalt begrep eksisterte under tyrkertiden (Poulton, 2000).

En unik og rivaliserende kulturkamp

Vi er nå kommet tilbake til sitatet fra Gellner jeg startet analysen med. Han påpekte at i sone 3 manglet det både nasjonale stater og kulturer. Her var det nødvendig med relativt brutale grunnarbeider hvis det nasjonalistiske ideal skulle oppfylles. Grunnen til disse brutale grunnarbeidene var at store deler av regionen bestod av et lappverk av språklige og kulturelle soner, som i tillegg overlappet hverandre. Det makedonske territorium var et slik område. Her var det utbredt analfabetisme og en meget kompleks etnisk sammensetning, derav ingen grobunn for en intern nasjonal bevegelse.

Derimot var den serbiske, greske og bulgarske nasjonalismen sterk på denne tiden. Disse nasjonale bevegelsene, som nå med romantikkens tilbake-til-røttene-tankegang, skuet alle bakover i tid. Det vil si, man brukte historiske argumenter for å hevde retten til dette området. Alle viste til at før tyrkerne hadde erobret dette området på 1300-tallet, var Makedonia en del av deres `nasjonale historie`. Helt konkret er dette også fakta. Området hadde vært innlemmet i både greske, serbiske, og bulgarske middelalderriker (Mønnesland, 1999). Selv om dette ikke tas hensyn til, den gang som nå, snakker vi om agrare middelalderriker. Riker hvor målet om kulturell likhet innenfor rikets grenser ikke ga noen mening. Videre etter 500 års tyrkisk herredømme var det ”bulgarske”, ”greske” og ”serbiske”, i dette området mildt sagt svært utvannet.

Det ble derfor viktig å overbevise (overtale) denne heterogene befolkningen i dette området at de ”egentlig” var grekere, bulgarere eller serbere. I perioden som leder opp mot Balkankrigene (1912-13) ser man nå en unik kulturkamp i dette området. Ved å opprette greske, serbiske og bulgarske skoler, prøvde man å assimilere befolkningen inn i en gresk, bulgarsk eller serbisk kulturell og språklig sfære (Poulton, 2000). Videre kjempet også den greske og bulgarske kirken om innflytelse. Spesielt det greske kravet var avhengig av å spille det religiøse kortet, for hvordan ellers kunne man gjøre slaver til grekere? I dag ville dette vært vanskeligere å legitimere, men den gang var som sagt styrkeforholdet mellom religiøs identitet og etnisk identitet på Balkan noe annerledes.

Samtidig som disse tre statene er opptatt med å serbifisere, bulgarisere, og grekifisere denne kulturelt heterogene bondebefolkningen, måtte de også gjenerobre dette territorium. Det var fortsatt under ottomansk (tyrkisk) herredømme. Hellas, Serbia og Bulgaria, tross deres rivaliserende kulturkamp om sjelene i dette området, klarer til slutt å forenes i kampen mot

tyrkerne. Tyrkerne fordrives ut av det makedonske territorium i 1912, kjennetegnet som 1. Balkankrig (ibid).

Det de (naturlig nok) ikke klarer å enes om er delingen av dette nyerobrede territoriet. Det ender med en ny krig, kjennetegnet som 2. Balkankrig, der Serbia allierer seg med Hellas og fordriver Bulgaria (ibid).

Det bulgarske nederlaget er fortsatt ansett som smertefullt i Sofia, den bulgarske bevisstheten hadde hatt sterkest innflytelse blant folk i Makedonia (Mønnesland, 1999). Likevel lå nå veien klar for en ytterligere ”serbifisering” og ”grekifisering” av Makedonia, men problemene var formidable. De kjempet ikke bare mot en bulgarsk bevissthet, men også mot en gryende makedonsk nasjonal bevegelse. Det store paradokset var at resultatet av denne brutale kulturkampen var at folk som opplevde denne rivaliseringen tenkte at kanskje var man ingen av delene, kanskje var man noe annet. Dette ga grobunn for en makedonsk nasjonal bevegelse (ibid). Den mest kjente organisasjonen som kjempet for makedonsk autonomi, var VMRO (Den interne Makedonske revolusjonære organisasjon). Slagordet til VMRO var ”Makedonia for makedonere”, og organisasjonen utførte en rekke væpnede opprør. Det meste kjente var, ”Illindenopprøret” i 1903, ledet av den makedonske nasjonalhelten Goce Delcev (1872 – 1903). Dette står som et eksempel på den nå gryende makedonske nasjonale bevegelsen på starten av 1900-tallet. VMRO ble beskyldt av grekere og serbere for å arbeide for en makedonsk innlemmelse i Bulgaria, mens den bulgarske regjering på sin side var ute av stand til å kontrollere VMRO. (Etter Illindenopprøret ble VMRO splittet i to fraksjoner (Mønnesland, 1999))

Samtidig, for å komplisere det hele ytterligere, kom det albanske krav. Staten Albania ble opprettet forholdsvis sent, og bare delvis som et resultat av en albansk nasjonal bevegelse. Opprettelsen av staten Albania på Londonkonferansen i juli 1913, hadde også med strategiske stormaktsinteresser å gjøre: man ville hindre det ekspanderende Serbia tilgang til havet (ibid). Dette medførte at den ”fjerde ulven” Albania fikk et området som ikke var identisk med den albanske etniske sammensetningen. Store deler av den albanske befolkningen havnet derfor utenfor den albanske staten, hovedsakelig i Makedonia og Kosovo (Serbia). Dette ”albanske problemet” er som vi vet ennå ikke løst, verken i Kosovo eller i Makedonia.

Kort oppsummert, i 1913 kom også albanske nasjonalister med sine nasjonale narrativer på banen. Narrativer som omhandlet deler av det makedonske territorium, i tillegg til det greske, bulgarske, serbiske, samt nå også det makedonske. (ibid)

Første verdenskrig

Man kom ikke langt med serbifisering eller grekifisering i Makedonia før 1. verdenskrig brøt ut i 1914. Skuddene i Sarajevo som utløste *den store krigen*, er nok et eksempel på Balkans kompleksitet og eksplosive karakter. Bulgaria tok tysk side i krigen, for på den måten å få tilbake sin del av Makedonia. Tyskland tapte krigen, og Bulgaria fikk bare en ubetydelig del av Makedonia ved fredsoppgjøret i Versailles i 1918. Det andre bitre nederlaget for Bulgaria av et området de hadde investert så mye i, ville gjøre Sofia revansjelystne de neste 25 år (ibid).

Mellomkrigstiden i Makedonia

Etter 1918 tok serberne opp serbifiseringspolitikken på nytt, dette betydde utvisning av bulgarske lærere og prester, samt at bulgarske bøker ble forbudt. VMRO, da som en probulgarsk organisasjon, ble aktive igjen og ville i mellomkrigstiden utføre en rekke spektakulære aksjoner. Den mest oppsiktsvekkende var mordet på kong Aleksander i Marseilles i 1934. Likevel avtok denne bulgarskorienterte organisasjonens innflytelse, da stadig flere ”makedonere” (slaviske befolkningen i området) aksepterte en Jugoslavisk føderal løsning i stedet. (ibid)

Andre verdenskrig

Akkurat som i 1912-13, og i 1914-1918, ville det ”kappes land” på det makedonske territorium, når regionen eller Europa gikk fra fred til krig. Bulgaria gikk nok en gang inn på tysk side, og tok da over store deler av Makedonia etter den tysk-italienske invasjonen i 1941. Albania underlagt italiensk regi tar også deler av nord-vest Makedonia, samt Kosovo. Bulgaria som anser Makedonia som Vest-Bulgaria, og makedonere som ”egentlig” bulgarere, ønsket en gang for alle å overbevise befolkningen om dette. Det skal oppnås med en ”sjenerøs” strategi, i krigsårene bygges det 800 bulgarske skoler, hvor prester og lærere fra Bulgaria skal ”bulgarisere” befolkningen (Phillips, 2004). I tillegg skjenker Bulgaria Skopje et nasjonalt teater, bibliotek, museum, og universitet. Likevel mislykkes denne strategien.

Kommunismen

Nasjonalismen som for mange nå hadde blitt et selvinnlysende prinsipp, hadde også fått en sterk utfordrer, både ideologisk og helt konkret på slagmarken – kommunismen. Det var ikke bare nasjonalisme som ble fremtredene når bøndene flyttet til byene og ble arbeidere, en del av dem ble også kommunister. Industrialismen var hovedsakelig i regi av kapitalisme, en kapitalisme som produserte mange vinnere, men enda flere tapere, derav ideen om klassekonflikt. Marxismen i likhet med nasjonalismen bygget også på tanken om en tornerosesøvn. Her var det ikke nasjoner som hadde sovnet og trengte å bli vekket, men klasser. Den undertrykte arbeiderklassen (proletariatet) måtte vekkes slik at den ble latent, det vil si den trengte å gå fra en klasse *an sich* til en klasse *für sich*. Her skal jeg ikke utlede Marx' teorier, men ta med ett viktig poeng, nemlig kommunismens internasjonale aspekt. Et aspekt som gjorde den til en slags overnasjonal dirigent til den nå fremtredende nasjonale ånden i Europa.

En mann gjennomsyret av dette tankegodset, ville lede an kampen mot okkupasjonsmakten i Jugoslavia (og også i Makedonia). En mann som alltid vil være synonymt med det kommunistiske Jugoslavia, Josip "Tito" Bros (1892 – 1980). Kommunistene i Makedonia, underlagt Titos partisanerbevegelse, gjør opprør mot aksemaktene og deres okkupasjon av Jugoslavia. I Makedonia betyr det opprør mot den bulgarske okkupasjonsmakten. Bulgaria velger å slå hardt ned på denne motstanden, men brutaliteten styrker partisanerbevegelsen. Bulgaria fremstår derfor mer og mer som en undertrykkende okkupasjonsmakt, mot det som var hensikten, en nasjonal frigjører. (Mønnesland, 1999)

Dette symboliserer på mange måter bruddet med en aktiv bulgarsk bevissthet for Makedonias del, fra 1944 og utover blir det lagt en annen taktikk angående deres nasjonale identitet.

Den Makedonske nasjon bygges opp

I 1944 blir de jugoslaviske og bulgarske kommunistene enige om å anerkjenne makedonere som en egen selvstendig nasjon, men av ulike grunner. Tito av taktiske grunner mer enn *romantiske*, ved å anerkjenne makedonere som egen nasjon (bli herrer i sitt eget hus), regnet han med å svekke den bulgarske tilhørigheten. Bulgarske kommunister baserte seg også på et taktisk grunnlag. Ved å anerkjenne makedonere som egen nasjon ville de hindre ytterligere serbisk og

gresk assimilering, inntil Makedonia en dag kunne gjenforenes med Bulgaria. Titos strategi lyktes, den bulgarske derimot gjør det ikke. (Ibid)

Under Titos Jugoslavia bygges den makedonske nasjonen opp. Det ble utformet et nytt skriftspråk, som rask utviklet seg som et standardspråk på alle nivåer i samfunnet. Angående språket var det viktig å finne en dialekt som distanserte seg fra serbisk og bulgarsk³. Det kyriliske alfabetet ble foretrukket fremfor det latinske, dette for å gjøre språket mer særegent, samt koble det til en særegen kulturarv.

Det utviklet seg også raskt en omfattende makedonsk skjønnlitterær tradisjon basert på landets meget brokete historie. I hovedstaden Skopje ble det reist representative bygninger som universitet, nasjonalgalleri, nasjonalbibliotek, vitenskapsakademi, og nasjonalt teater. Med andre ord, alt en nasjonal kultur trenger.

Dette sier også noe om forholdet mellom det nasjonale, og den marxistiske tesen om at ”arbeidere ikke har noe hjemland” i det kommunistiske Jugoslavia. Det vil si, ved å dele inn Jugoslavia i republikker basert på etniske majoriteter (nasjoner), samt også å bygge opp en nasjon, kunne ikke det nasjonale vært noe tabu her. Det ikke-etniske ”jugoslaviske mennesket” lik det ”sovjetiske mennesket” bør heller anses som et langsiktig prosjekt det aldri helt ble noe av (K. Verdery, 1996). Det kommunistiske Jugoslavia bør da videre bli ansett som sammensatt av etniske nasjoner, med en overnasjonal ideologi, hvor Tito spilte den overnasjonale dirigentrollen. Det vil si, man var både jugoslav fra Jugoslavia, samt makedoner, serber, kroat etc. Tito med slovensk mor og kroatisk far, spilte ut dirigent rollen, ved at hans regime ville undertrykke enhver form for nasjonalistiske tendenser, som kunne true den etniske balansen i Jugoslavia. Parolen ”brotherhood of unity” var i så måte en meget plausibel løsning på nasjonalismens eksplosive kraft på Balkan.

Et annet interessant, men paradoksalt aspekt i denne sammenheng, kan knyttes til religion. Grunnet det tidligere *millets*systemet, var som sagt nasjon og religiøst regime tett sammenvevd. Spesielt på det ortodokse Balkan var det viktig å ha en egen kirke for å bli ansett som en selvstendig nasjon. I 1967 opprettes det derfor en egen uavhengig makedonsk-ortodoks kirke

³ Angående det makedonske språket, ble det først basert på en nordmakedonsk dialekt, dette ble fort forkastet, fordi det lignet for mye på serbisk. Man valgte istedet å benytte seg av dialekter basert på de som ble snakket i byene Bitola og Veles. Denne dialekten var likere bulgarsk, men ulikt nok, i følge jugoslaviske ledere, til å fremstå som et eget språk. Dette avvises da i Bulgaria. (Phillips, 2004)

(autofekal), med partiets støtte. Den eneste kirke opprettet i en ateistisk stat. (men ikke anerkjent av den serbiske, greske, eller bulgarske ortodokse kirke) (Mønnesland, 1999)

Det hører selvsagt med til historien at de som tidligere hadde blitt overbevist av den greske, serbiske eller bulgarske assimileringspolitikken, ville gå en tung tid i møte. Det vil si, overbevisst om at de var noe annet enn makedonere. Videre for alle de som nå var overbevisst om at de var makedonere, men som hadde havnet på utsiden av Jugoslavias grenser (Albania, Hellas, Bulgaria), var fremtiden også ganske dystert. Det var vanskelig å få status som makedoner i disse landene, når du hadde ditt opphav fra noe de oppfattet som en ”kunstig” nasjon. (Poulton, 2000, Mønnesland, 1999).

En nasjon som ikke bare blir ansett som kunstig, men hvor også det makedonske nasjonale narrativet sammenfaller både med greske, serbiske, og bulgarske nasjonale narrativer. Med andre ord, ulike nasjonale narrativer som prøver å fylle samme territorium og samme befolkning med innhold. Dette er da Makedonia som – stridens eple.

”Ulven” i huset

Likevel, for de som nå så på seg selv som makedonere, og bodde i den makedonske republikken med sin egen nasjonale høykultur, altså herrer i sitt eget hus, var ikke problemene løst av den grunn. De var dessverre ikke alene i dette noe ”grunnmursløse” huset, det var fortsatt befolket med en del av ”de andre”. Det makedonske området hadde ikke gitt opphav til den kulinariske termen *macedoine*, (blandet fruktsalat) for ingenting. Her bodde blant annet en del serbere, vlacher, roma, og tyrkere, men mest av alt bodde det en del albanere her.

Albanere i Makedonia

Den albanske staten opprettes i 1913, men som nevnt sammenfaller ikke staten Albania med det etniske terrenget. En stor andel av Albanere ville derfor være bosatt utenfor statens territorium. I den serbiske provinsen Kosovo utgjorde den albanske befolkningen rundt 90 prosent av demografien. I Makedonia var og er antallet albanere et omstridt tema. Det man med sikkerhet kan si er at den vokser raskere enn den makedonske befolkningen, grunnet høyere fødselsrate. Ulike prognoser er blitt gitt, i 1981 vises det til at den albanske befolkningen utgjorde ca 20

prosent av befolkningen, denne andelen antas å være en del høyere i det kontemporære Makedonia. Av makedonere selv anses den å være mellom 25 og 30 prosent, av albanere selv minst 40 prosent (Poulton 2000, Phillips 2004). Noen prognoser viser også at hvis den albanske fødselsraten fortsetter å være like høy, vil albanere være i flertall i Makedonia innen 2020 (ibid). Albanere er allerede i flertall i nord-vest Makedonia ved grensen til Albania, samt i grenseområdene til Kosovo. Viktige albanskdominerte byer som Tetovo og Gostivar sammenfaller med disse områdene, områder som inngår i ideen om et Stor-Albania. Albanske nasjonalister har, som andre nasjonalister på Balkan, radikale krav om territorium. Krav om at de etniske grensene skal sammenfalle med en etnisk stat. Ideen om et Stor-Albania i sin reneste form omfatter den delen av Makedonia som nevnt ovenfor, samt Kosovo, Presevodalen, deler av Montenegro, og Albania.

Dette kan for en utenforstående høres logisk ut, men logikken spinner ut i fra den nasjonale logikk, en logikk som ikke passer dette området spesielt bra. Det bor mange andre etniske grupper i det som ville blitt Stor - Albania, hva med disse? For Makedonias del løser heller ikke dette stort, nettopp fordi kanskje så mye som halvparten av Skopjes 6- 700 000 innbyggere er albanere, og Skopje vil aldri bli en del av Stor-Albania.

”Det albanske problemet”

I motsetning til den Makedonske, er den albanske ”Grand story” sterk. Den albanske nasjonale bevegelse kom riktignok sent på banen. Før San-Stefanoavtalen i 1878 hadde det vært vanskelig å samle albanere under ett ”flagg”. Det albanske samfunnet var klanstyrt, med særlig vekt på to hovedstammer (Tosk`er og Geg`er). Det som satte i gang en samlende albansk bevegelse var for det første at nasjonalismen presset slike bevegelser frem. For det andre, uten en slik bevegelse ville de mistet territorium til andre ekspanderende nasjonale bevegelser på Balkan, slik vi så det med Makedonia (Mønnesland, 1999 s.147).

Det finnes ca seks millioner albanere, hvor 40 prosent av dem bor i det tidligere Jugoslavia. I Jugoslaviatiden betydde det at albanere utgjorde en relativ stor gruppe (større en den makedonske, slovenske, og montenegrinske gruppen), likevel fikk de ikke status som egen nasjon. Begrunnelsen for dette var at albanere hadde et eget hjemland utenfor Jugoslavia. Kombinasjonen med å være spredt mellom de ulike republikkene, samtidig som man ”egentlig” hørte til et annet sted, det vil si Albania, kan gjerne kalles den ”den albanske skjebne”. Det kan

også kalles det ”nasjonale paradoks”, for her snakker vi ikke om tilflyttere, men om mennesker som i all hovedsak har bodd på samme sted lenge før den nasjonale logikk skulle gjelde.

Mennesker som nå plutselig ”kom” fra ett annet sted, et sted kalt Albania fra 1913, et sted de fleste av disse aldri hadde vært.

I Jugoslaviatiden var det ønsket om den 7. republikken som kjennetegnet albansk nasjonalisme. Den 7. republikken (den albanske republikken) skulle omfatte de områdene som nevnt ovenfor, men selvsagt uten den selvstendige staten Albania.

Frykten for albansk nasjonalisme i Makedonia under Jugoslaviatiden, fortonet seg som inspisering av tekstbøker, skoleprogram, kulturelle klubber etc. Det handlet hovedsakelig om å hindre at det var for mye ”Albania” og for lite ”Makedonia” i substansen (Poulton, 2000). Det ble rettet sanksjoner mot den høye fødselsraten, videre måtte albanske navn som var for ”albanske” endres. Offentlig ansatte ble sparket for å ha deltatt i tilstelninger som for eksempel bryllup der nasjonalistiske sanger ble sunget. Det ble lagt hindringer for bruk av det albanske språket i skoler og det offentlige. Det var mangelfull utdannelse på albansk på høyere nivå (ibid).

I tillegg kom det faktum at albanere i hovedsak er muslimer kontra det ortodokse Makedonia. Dette gjorde og gjør situasjonen kompleks. Det vil si, man hadde en hurtig voksende muslimsk, ikke-slavisk minoritet, med sterke bånd til den albanskdominerte serbiske provinsen Kosovo, samt nabostaten Albania, å forholde seg til.

Dette var situasjonen i Makedonia, men bildet fungerer like godt som en illustrasjon av Jugoslavia i sin helhet. Med unntak av republikken Slovenia, var ingen av de andre ”husene” bosatt av kun en ”familie”. Det gjaldt derfor å finne en balansegang for på den måten å beholde ”husfreden”. Dette fungerte relativt bra så lenge økonomien var god, og Tito fremstod som det samlende symbolet, jamfør ideen om det jugoslaviske mennesket. Med Titos død i 1980, etterfulgt av 80-tallets økonomiske nedgangstider, var ikke husfreden det den engang var. Da kommunismen i kraft av å være et reelt alternativt tankegods i Europa kollapset i 1989, smuldret også dens overnasjonale dirigentrolle bort. Videre var det de som ropte på etnisk ”rene” hus i det tidligere Jugoslavia, som tragisk nok hadde mest appell på 90-tallet.

Oppsummering

Makedonia som stridens eple, i perioden fra slutten av 1800-tallet og frem til 1945, samt fra 1989 til i dag, var det underliggende tema i dette kapitlet. Jeg tilnærmet meg temaet ved å benytte meg av E. Gellners nasjonalismeteorologi. Samtidig ønsket jeg å redegjøre for deler av hans teori, siden mye av oppgaven vil knyttes til nettopp denne.

Gellner hevder at det er overgangen fra det agrare samfunnet til det industrielle samfunnet, som muliggjør nasjonalisme. Nasjonalismens imperativ en stat, en kultur, ble regnet som usannsynlig i det agrare samfunnet. Dette fordi det agrare samfunnet, grunnet sin malthusianske karakter, samtidig var et rangsamfunn, hvor kulturelle ulikheter og nyanser, understøttet et komplekst statussystem. Altså fantes det ikke noen felles kultur, eller angitte grenser for de politiske enhetene, som denne felles kulturen skulle operere i. Det vil si, kriteriene for det nasjonalistiske imperativ, blir ikke oppfylt i den agrare verden.

Overgangen til det industrielle samfunnet, omhandler overgangen til et ikke-malthusiansk samfunn. Den industrielle verden er basert på teknologisk innovasjon, noe som innebærer at man kan si farvel til den rigide og stabile arbeidsfordelingen den agrare verden var basert på. Det industrielle samfunnet, basert på teknologisk innovasjon og vekst, krevde en mobil, anonym og fleksibel arbeidsmasse hvor alle samfunnsmedlemene måtte ha noenlunde like basiskunnskaper, samt at de måtte ha lese- og skriveferdigheter. For første måtte høykultur bli universell.

Oppløsningen av rangsamfunnet var også opplysningstenkernes humanistiske prosjekt, som sammenfaller historisk med overgangen fra det agrare til det industrielle samfunnet. Det universelle, egalitære og individualistiske mennesket, satt opp mot en dogmatisk og rigid sosial rangorden.

Romantikken motsatte seg universalisme, her var det i stedet følelser og kulturell egenart som skulle gjelde. Slik sett passet romantikken som hånd i hanske til å fylle den nye ”rotløse” mobile anonyme arbeidsmassen med innhold – eller med røtter. På den måten fikk nasjonalisme, som er et moderne fenomen, et urgammelt opphav, da spesielt innen kunsten, definert som nasjonalromantikk.

I det vestlige Europa hadde i stor grad (høy)kulturene og de nye statene blitt sammenvevd før eller samtidig, med industrialismens krav og nasjonalismens logikk. I deler av det østlige Europa fortonet dette seg annerledes. Her var det verken stater eller høykulturer, begge deler måtte

konstrueres, og grovarbeidene som Gellner referer til, betydde i praksis, at den nasjonale oppvåkning i større grad innebar en aktiv ”vekkelsesbevegelse”. For den heterogene bondebefolkningen i det makedonske området, betydde det flere aktive vekkelsesbevegelser, dette for å overbevise at befolkningen tilhørte nasjon A, B, eller C. Denne rivaliserende kulturkampen, som både hadde sjenerøse og voldelige trekk varte helt frem til 1945. Fra 1945 til 1989, var det et annet tankegods, spunnet ut av den industrielle verden, som overstyrte den nasjonale logikk – kommunismen.

Kommunismens intervenserende kraft, i form av at ”arbeidere har ikke noe hjemland”, med Tito som dirigent, holdt problemene med nasjonalisme på Balkan i sjakk. Dette var nødvendig fordi, ingen av ”husene” var befolket av kun en ”familie”. I henhold til Makedonia, var det spesielt den store albanske minoriteten som kunne true ”husfreden”.

Vel og merke med ett forbehold, at man etter kommunismens fall, ville etterstrebe den nasjonale logikk: en stat, en kultur.

Kapittel 2: For hvem er den makedonske staten ?

Foregående kapittel beskrev veien fram til nittitallets Balkan, det tidligere Jugoslviias kollaps, og starten på et tiår mest kjent for sine grufulle borgerkriger og fenomenet etnisk rensing.

I dette kapitlet skal vi gå noen år tilbake, til 1989 og kommunismens kollaps i Øst-Europa, og derfra frem mot konfliktutbruddet i Makedonia i 2001.

Forrige kapittel ble avrundet med et forhold som omhandlet hvorvidt man etter kommunismens fall i Jugoslavia ville etterstrebe den nasjonalsitiske logikk: en stat, en kultur. En slik utvikling ville i følge Gellner være oppskrift på konflikt.

I dette kapitlet går jeg først gjennom Gellners ulike stadier av nasjonalisme: hva de innebærer, hvilken utvikling som ble fulgt i det tidligere Jugoslavia generelt, og i Makedonia spesielt. Jeg belyser hvorfor Makedonia nok en gang fremstod som stidens eple fra 1989 og fremover, det vil si hva slags regional kontekst den nye staten befant seg i på 90-tallet. Til slutt vil jeg se på 5 punkter som kan si noe om: *for hvem er den makedonske staten*. Der vil jeg fokusere på, forordet til grunnloven, flagget, navnet, språk og utdanning, nasjonalsang og nasjonale narrativer, og statsborgersskapskriterier. Angående disse fem punktene, danner ikke de noe fasitsvar på hva en ”nasjonal overbygning” nødvendigvis er. Grunnlaget for å analysere disse henger sammen med at disse punktene i stor grad omhandler stridens kjerne.

Gellners 5 stadier av nasjonalisme

Gellners tese forutsa at hvis man higer etter kulturelt homogene nasjonalstater i et etnisk heterogent området, kan dette bare oppnås med etnisk rensing. Når det gjelder slike områder sier Gellner at enten må man overtales til å gi avkall på realiseringen av det nasjonalistiske ideal, eller så må etnisk rensing må finne sted.

Etnisk rensing er i Gellners teori stadium 4 av nasjonalismens 5 utviklingstadier. Tidligere har jeg beskrevet stadium 1 (fredsoppjøret i Wien i 1815), og stadium 2, som Gellner kaller irredentismens tidsalder. Irredentisme viser til en type av nasjonalisme der medlemmene av en nasjon, som bor i landområder som tilhører en fremmed stat, forøker å forene disse områdene med ”hjemlandet”. Vi gjennomgikk noen eksempler på dette i foregående kapittel.

Det 3. stadium er det som sammenfaller med Versaillesfreden i 1918, stadiet hvor det nasjonalistiske ideal: en stat, en kultur, var blitt prinsippet for politisk organisering i Europa.

Det 4. stadium ” hvordan oppnå det nasjonale ideal”

Selv om det nasjonalistiske ideal hadde blitt et selvinnsynende prinsipp etter fredsoppgjøret i 1918, var det ikke slik at alle brikkene automatisk falt på plass. Det vil si, noen steder falt brikkene på plass, andre steder passet ikke brikkene i det hele tatt, brikkene måtte bli brutalt bearbeidet.

Her kan det passe å sammenligne Vest-Europa (sone 1) og Øst-Europa (sone 3). De er eksempler på to motpoler på hvordan man oppnår det nasjonalistiske ideal. Den første er den langsomme og gradvise veien mot kulturell homogenitet. Gellner viser til Ernest Renans beskrivelse av Frankrikes tilvekst som et eksempel på dette fenomenet. Det er en utvikling basert på *glemse*, der staten, hvis den fremstår som legitim for befolkningen, gradvis vil viske ut det kulturelle mangfoldet, i den grad befolkningen selv glemmer det opprinnelige mangfoldet. Dette var en prosess som tok århundrer å gjennomføre (hvis ikke enda lenger), og som allerede var fullbyrdet da det nasjonalistiske ideal skulle gjelde.

Hva så da med de steder hvor det ikke fantes noen slik historisk gradvis sammenvekst av stat og kultur, med andre ord, hvordan oppnå dette ideal på en-to-tre?

Det finnes et svar på dette spørsmål (tragisk nok), og som videre utgjør motpolen til det basert på et gradvis kollektivt hukommelsestap, det har et navn: etnisk rensing.

1940-årene var den etniske rensningens glansdager, ikke bare i øst, men også i sentral-Europa. Det var under skalkesskjul av den andre verdenskrig at man i Europa fikk fordrevet hele befolkninger, samt at man utførte masse mord i en skala verden ikke hadde sett før. Alt for å få det etniske kartet til passe det etniske terrenget, for å få flest mulig av ”de andre” vekk fra vårt ”hjemland”.

Det 5. stadium ”Nasjonalfølelsens svekkelse”

Selv om Gellners nasjonalismeteorologi er en teori som sannsynliggjør nasjonalisme i den industrielle verden, betyr ikke det at den trenger å være en ”Herdersk” nasjonalisme.

Hovedpoenget med teorien var at det moderne samfunnet fremmer et samfunn basert på kulturell likhet i form av en mobil og fleksibel arbeidsmasse, med andre ord de politiske enhetene må være effektive. Det lønner seg derfor at alle samfunnsmedlemmene kan kommunisere med hverandre,

det vil si at alle samfunnsmedlemmene, uten mellommenn, kan ha tilgang til og være en del av den samme høykulturen. Dette innebærer nødvendigvis ikke at samfunnet må være basert på kun ett språk for å kunne fungere. Det moderne samfunnet kan godt romme fonetisk forskjellighet, så lenge det finnes semantisk likhet (Gellner,1997).

Høykulturens ”overbygning” trenger derimot ikke være dynket i etnisk nasjonalromantikk, det er per definisjon valgfritt. I vår globaliserte og høyteknologiske verden, hvor unge mennesker kanskje er mer opptatt av cyberspace enn ”Herders place”, syntes den *romantiske* staten å ha gått noe ut på dato. Det ville i så fall vært konfliktdepende på steder som Balkan. Gellner uttrykker det slik :

”En videre avterritorialisering, evnen til å elske for eksempel ruritansk folkemusikk uten å gjøre absolutte krav på suverenitet over de landsbyer hvor denne musikken angivelig ble sunget første gang, ville vært særdeles ønskelig” (97 :118)

En svekkelse av Nasjonalfølelsen i Muhic sine termer, innebærer en form for narrativ nasjonalisme. Der man kan innha en makedonsk, albansk, eller serbisk nasjonal identitet etc, uten å knytte denne nasjonale identiteten til et spesifikt territorium. Dette er da helt sentralt siden det er kampen om å være ”den suverene eier av et stykke land” som automatisk gir opphav til konflikten. Eller helt konkret: det vil ikke gi noen mening å drive etnisk rensing hvis man ikke har tillagt et spesifikt territorium en spesifikk ”nasjonal ånd”.

Makedonia 1989 – fremover

Angående sone 3 (Balkan) stiller Gellner dette spørsmålet: ”Nå som kommunisnens intervenserende kraft har forsvunnet, vil den ”naturlige” utviklingen igjen overta, og vil den i så fall inntreffe i stadium 3, 4, eller 5? ” (ibid s.70)

Under krigene i Kroatia, Bosnia og Kosovo er svaret dessverre stadium 4: etnisk rensing. Hva så med Makedonia? Det vil si at når vi nå beveger oss mot 1989 og kommunismens fall, og senere Jugoslavias kollaps, åpner det seg valgmuligheter for de nye statene i øst. Helt konkret ved innføring av demokratiet, men også i forhold til definering av staten. For Makedonias del var det i prinsippet helt åpent hvordan man ønsket å definere både staten og nasjonen. Man kunne dyrke

opplysningstidens egelitære politiske prinsipper, la individets rettigheter stå i sentrum, skape en multietnisk stat, underlagt multietniske symboler. Eller man kunne dyrke Romantikkens ideer, definere Makedonia som en etnisk makedonsk nasjonalstat, med etnisk makedonske nasjonale symboler, og derav fremmedgjøre resten av befolkningen.

Med andre ord, ville de i Makedonia utvikle en nasjon basert på etniske makedonere, eller en multikulturell nasjonsmodell?

Demokrati og nasjonalisme

I perioden 1989 – 91 ser man utviklingen av to radikale endringer angående den Jugoslaviske republikken Makedonia. I likhet med resten av Øst-Europa introduserer kommunistpartiet i Makedonia (The League of Communists) en forpliktelse for innføring av flerpartisystem.

Samtidig som demokratiet ser dagens lys, aner man også nå som ellers på Balkan nasjonalismens oppblomstring. Den første endringen som er knyttet til det temaet som befatter oss, ble gjort allerede i 1989, det vil si to år før uavhengighetserklæringen.

Forordet til grunnloven endres, den delen som forteller oss, *for hvem er den makedonske republikken / staten*. Endringen går fra : A state of the Macedonian people, and Albanian and Turkish minorities, til : A Nationstate of the Macedonian people (Poulton ,2000). Altså valgte man å definere Makedonia som en makedonsk nasjonalstat, selv om den makedonske etniske gruppen ikke utgjør mer enn ca 60 prosent av befolkningen.

På ” gata” i Makedonia ser man også den makedonske nasjonalismen blusse opp, slagord som ”Vi kjemper for et forent Makedonia ” (Stor – Makedonia) ble nå ropt av fotballfansen til Skopjes fotballag Vardar. Slike slagord ble også sprayet på byens vegger uten at myndighetene så ut til å ha noe i mot dette (ibid).

4. februar 1990, ble MAAK dannet (Movement for All Macedonian Action), av den makedonske intelligensiaen, med poeten Ante Popovski i spissen. MAAK var sterkt kritiske til spesielt Hellas og Bulgaria. Denne misnøyen med nabostatene Albania, Hellas, og Bulgaria kom til uttrykk 20. februar 1990, hvor opp mot 100 000 makedonere i Skopje protesterte mot makedonsk undertrykking i overnevnte stater. Dette var samtidig ment som en massiv hevdelse av egen makedonsk identitet. (ibid)

17. juni 1990, ble det fremgangsrike men radikale partiet VMRO (- DPMNE) dannet. Navnet VMRO har sterk makedonsk historisk betydning. Initialene betyr oversatt ” Den interne Makedonske Revolusjonære Organisasjon”. Dannet i 1893 under det ottomanske herredømme, med paroler som ”Makedonia for makedonere”. Det gamle VMRO, ledet av nasjonalhelten Goce Delcev er mest kjent for Illindenoppstanden 2. august 1903 (Mønnesland, 1999).

Det bør nevnes at selv om Delcev kjempet for et forent Makedonia, og er den store nasjonale helten, var han også talsmann for like rettigheter for alle (albanere, serbere, tyrkere etc) (ibid).

En hårfin balansegang, som hundre år etter syntes like vanskelig å trå.

Relevant her er at etter Illindenoppstanden splittes VMRO i to retninger, den ene helte mot en bulgarsk bevissthet, den andre mot den sydslaviske (jugo slav = syd slaver) (Poulton, 2000).

Denne splittelsen kom også frem på 90-tallet, hvor organisasjonen for bulgarere i SR Makedonia ble mer og mer aktiv. 4. august 1990 publiserte *The Society of Bulgarians in Vardar Macedonia*, en appell ”til det bulgarske folk”, det bulgarske folk her, sammenfaller med ”det makedonske folk”. Her ble hele ideen om en makedonsk nasjonal bevissthet ansett som falsk, og man påpekte at alle makedonere i Jugoslavia, Hellas og Bulgaria ”egentlig” var bulgarere (ibid).

På dette tidspunktet hvor den makedonske nasjonale identiteten ble utfordret fra bulgarsk hold, ble det makedonske territorium utfordret fra serbiske nasjonalister. I en tid hvor de nasjonalistske kreftene var i høygir på Balkan, altså rett før krigene, hadde man som før, begynt å se bakover i historien. Med andre ord, dukket det opp ”historiske” krav om tappt territorium, som nå kanskje kunne gjennerobres.

Den serbiske rivalen til Milocevic, Vuk Draskovic, uttalte videre at man trengte en ny allianse av ortodokse stater på Balkan. Serbia, Hellas og Bulgaria må stå sammen for å hindre utbredelsen av Islam, samt at Makedonia ville bli reabsorbent av Serbia og avvikles som republikk (ibid).

Arkan, den serbiske paramilitære lederen uttalte ångående Makedonia;

“This ghost state was created by the communist Tito in order to separate Greece from Serbia”. He said “ 200,000 serbs lived in Macedonia and Serbia had a right to take the part that belonged to it.” Of course”, he told the Greeks, “ you have also the right to take what remains. It is your natural northern border. Whatever will remain from this state will belong to you.” (Phillips, 2004 s. 55)

Løsrivelsen

Samtidig som kommunismen faller, blomstrer nasjonalismen på Balkan. Ting er i bevegelse. I Makedonia blir den makedonske nasjonalismen styrket både i forhold til grunnloven og blant massene. Den er likevel presset fra serbisk og bulgarsk hold. Jugoslavia stod altså for fall, men i 1991 var det svært vanskelig å vite hvilke konsekvenser dette ville få for republikken Makedonia. Den makedonske politiske eliten var derfor splittet i tilnærmingen til fremtiden. På den ene siden stod Kiro Gligorov, et ledende medlem av den gamle kommunist eliten og Makedonias representant i Jugoslavias kollektive lederskap. Gligorov, ofte omtalt som *the fox of the Balkans*, var en pragmatiker nært knyttet til Titos *jugosla visme* (ibid).

Han representerte sammen med Alija Izetbegovic fra Bosnia en anti - nasjonalistisk linje, som ønsket å beholde den jugoslaviske staten, men muligens i ny form. Han var redd for konsekvensene av en total oppløsning av Jugoslavia. Han så problemet med en relativt svak makedonsk nasjonal bevissthet, som blant rovnasjonalister i naborepublikkene og nabostatene ble ansett som historisk falsk. Spesielt alvorlig var kombinasjonen Makedonias store albanske befolkning og grensene til Kosovo og Albania (Poulton, 2000).

På den andre siden stod VMRO. De mislikte sterkt Gligorovs ide om et uavhengig Makedonia innenfor en løs Jugoslavisk ramme, bestående av felles hær, valuta, og utenrikspolitikk. De ønsket en fullstendig separasjon fra Jugoslavia, samt en uavhengig hær. Disse to motstridene tilnærmingene til Makedonias fremtid, den ene pragmatisk den andre nasjonalistisk, ville likevel bli overskygget av de kommende hendelser. Hendelser som for det første ga den jugoslaviske føderasjonen dødstøtet, og for det andre satte i gang en eskalerende konfliktspiral.

25. juni 1991 erklærer Slovenia og Kroatia uavhengighet. Den jugoslaviske hæren rykker inn i Slovenia 27. juni og kampene varer i fire dager, dette er i så måte bare innledningen på katastrofene som fulgte på Balkan på 90-tallet (Mønnesland, 1999).

I kjølevannet av situasjonen i Slovenia og opptakten til krigen i Kroatia, holder Makedonia 8. september 1991 en folkeavstemning om uavhengighet. 95 prosent stemmer for, men det er en alvorlig hake ved denne avstemningen: den albanske befolkningen i Makedonia boikotter avstemningen. De er svært misfornøyde med det de aner er starten på en andreklasses borgersituasjon, i det som minner mer og mer om en etnisk Makedonsk nasjonalstat (Poulton, 2000). Uansett er Makedonia nå en selverklært uavhengig stat.

Det uavhengige Makedonia og ”ulvene”

Den nye staten forlot muligens Jugoslavia på fredlig vis, men definitivt ikke uten problemer. På mange måter fantes det likhetstrekk, med situasjonen som ledet opp mot Balkankrigene i 1912-13. To av de historiske ”fire ulvene”, Bulgaria og Serbia ble begge oppfattet som truende. Selv om Bulgaria ikke var noen direkte trussel, det var det første landet som anerkjente Makedonia, ble likevel den etniske makedonske nasjonen og språket, ansett å tilhøre ” Vest-Bulgaria” (Mønnesland, 1999).

Den serbiske trusselen var mer alvorlig, men også mer kompleks. Denne kompleksiteten utdypes senere, men kort fortalt var Serbia en trussel, samtidig som det finnes en sterk serbisk-makedonsk forbrødring. Det Serbiske kravet om territorium kan knyttes til nasjonalistiske føringer i Beograd, og ideen om Stor-Serbia. Det ville derfor i første halvdel av 90-tallet bli utplassert en FNstyrke i grenseområdene mellom Makedonia og Syd-Serbia. Det som derimot knytter serbere og makedonere sammen, er deres ortodokse orientering, samt at begge de slaviske befolkningene oppfattes som ”det albanske problemet”.

Det komplekse samspillet mellom Serbia og Makedonia kan illustreres med Milosevic sin reaksjon på den makedonske uavhengighetserklæringen, hvor han anklaget Skopje for å ”stabbing him in the back” (Mishas 2002, Unholy Alliance s. 51), altså for å bli dolket i ryggen. Denne metaforen impliserer en forholdsvis ”familiar” relasjon på forhånd.

Den tredje ”ulven” Hellas, fremstod som en trussel først etter at Makedonia var blitt en uavhengig stat. Hovedsaklig handlet dette om at Athen mente at den nye makedonske staten stjal deler av deres hellenistiske arv. Dette ville få implikasjoner i forhold til bruk av både navn og symboler, dette jeg vil komme tilbake til senere. Det var også en ubegrunnet frykt for et ”Stor-Makedonia” som har sammenheng med parolene om et ”forent Makedonia” og ”Solun je nas” (Thessanoliki is ours). Ubegrunnet fordi det er og var helt irrasjonelt å tro at det lille landet Makedonia med to millioner innbyggere, og en miniatyr hær i Balkansammenheng, kunne ta den greske havnebyen i Natolandet Hellas (Phillips, 2004).

Mer reell var kanskje frykten for at man ville vekke til live en sterk makedonsk nasjonal bevissthet, blant den slaviske minoriteten i de greske grenseområdene til Makedonia (Mønnesland, 1999).

Enkelt forklart var den greske opprørtheten over den nye lille makedonske staten hysterisk og irrasjonell. Reaksjonene viste, om ikke annet, at nasjonalismen i Hellas ikke står tilbake for nasjonalismen generelt på Balkan (Poulton, 2000, Mønnesland, 1999). Hundre tusener av grekere demonstrerte mot den nye makedonske staten i Athen på denne tiden, samt at den greske hæren drev øvelser langs den makedonske grensen (Phillips, 2004). Takis Michas skriver: "... it would not be an overstatement to say that Greece's foreign policy the first half of the last decade was dominated by a single issue : Macedonia" (Michas, 2002 s.41).

Lite sementert etnisk identitet eller etnisk konflikt ?

Dette er altså konteksten den nye staten Makedonia opererte i. Fra 1991 og frem til Daytonavtalen i 1995 er det nasjonalistene som er i førersetet i det tidligere Jugoslavia. Krigene i denne perioden kjennetegnes ved "fullbyrding" av det nasjonale imperativ, med andre ord etnisk rensing. Nasjonalistiske føringer var også tydelige i Makedonias ikke-jugoslaviske naboland. Det å utvikle en multikulturell stat ville i så fall være å motsette seg trenden i regionen på denne tiden. "Macedonia : the next Balkan Tragedy, or modell for Multiculturalism?" " var tittelen på konferansen i London i 1994 (Forum against Ethnic Violence, University College).

Antropologen Jonathan Schwartz formulerer det slik " Contested Identity or Ethnic War " (Schwartz, 2001). Statsviteren Bengt Holmen på sin side utfyller Schwartz sin formulering i sin studie av sikkerhetssituasjonen i Makedonia i denne tidsperioden. Han antyder at det er pga at den makedonske etniske identitetener lite sementert som gjør det flerkulturelle Makedonia mulig. Dette er også var grunnen til det ikke ble etnisk krig i Makedonia første halvdel av 90-tallet (Bengt Holmen, 1998).

Altså en lite sementert eller "contested" makedonsk etnisk identitet muliggjør den multi – kulturelle borgermodellen .Derimot en sementering av den etniske makedonske identiteten muliggjør etnisk konflikt. Sagt på en annen måte, var Makedonia et eksempel Gellners 5 stadium, nasjonalfølelsens svekkelse, eller fulgte man prinsippene fra det tredje stadium, en stat, en kultur. Med denne bakgrunnen er det nødvendig med en gjennomgang av de mest sentrale punkter og symboler knyttet til utformingen av den makedonske statens nasjonale "overbygning". Forordet til grunnloven, flagget, navnet, språk / utdanning, og nasjonalsang.

1) Forordet til grunnloven

I 1989 endret man forordet til grunnloven slik at Makedonia på papiret fremstod som en makedonsk nasjonal republikk. Forordet vil endres igjen i 1991 i tilknytning til uavhengighetserklæringen, den lød nå:

“National state of the Macedonian people, in which full equality as citizens and permanent coexistence with the Macedonian people is provided for Albanians, Turks, Vlachs, Roma, and other nationalities living in the republic of Macedonia”.

Altså henviser ordlyden til en fortsatt definisjon av Makedonia som en makedonsk nasjonalstat, forskjellen nå er at andre grupper også er nevnt i forordet. For den albanske gruppen var ikke dette nok, de ønsket å være likestilte ”medeiere” av den nye staten. Derfor på bakgrunn av blant annet utformingen av forordet i grunnloven, bokoittet de uavhengighetsavstemningen i 1991.

2) Flagget

Et nasjonalflagg kan anses som en stats fysiske grensesetting i metafysisk forstand. Makedonia har operert med til sammen tre ulike flagg siden 1945. Det første flagget, rødt med den ”sosialistiske” stjernen i forgrunnen er symbolet på den sosialistiske republikken Makedonia. Dette flagget ble byttet ut i 1992 etter kommunismens kollaps. Det andre flagget beholder den røde bakgrunnen, men har i stedet en 16 kantet sol i forgrunnen. Det er på dette tidspunktet de sterke reaksjonene fra Hellas tiltar. For dem er dette ”tyveri” av den greske hellenistiske arven. Symbolet i forgrunnen anses å være Vergina stjernen (solen), som knyttes til Fhillip, konge av det antikke Makedonia (300-tallet f.kr).

Det sosialistiske flagget

flagget med Vergina stjernen

Det nåværende flagget

Her kommer problemet med nasjonalromantiske narrativer tydelig frem. På hvilket grunnlag skal myten gjelde, og for hvem? Hellas tvinger uansett Makedonia til bytte ut flagget (med sanksjoner og handelsboikott), og det erstattes med et nytt i 1995. Det tredje og kontemporære flagget, har da fortsatt den røde bakgrunnen, men solen i forgrunnen er byttet ut med en ”makedonsk” sol. Partiet VMRO (DPMNE) nektet helt frem til 1998 og forholde seg til dette, de flagget konsekvent det ”hellenistiske” flagget i de valgkretser de styrte (Phillips, 2004).

Det er et par interessante aspekter som kan trekkes ut av dette. For det første kan valget av det ”hellenistiske” flagget som nasjonalflagg anses å være basert på en tilbake-til-røttene-tankegang”. Ved å hente frem et 2300 år gammelt symbol knyttet til det antikke Makedonia, fremstår det, som et forsøk på å skape en nasjonal kontinuitet som i utgangspunktet ikke er der. Det finnes også et ekskluderende element ved å bruke et symbol basert på en spesifikk mytisk opprinnelse til en spesifikk etnisk gruppe. Sagt med andre ord: det er vanskelig å se for seg at noen andre enn etniske makedonere kan føle seg representert av dette flagget.

Det tredje flagget åpner i hvert fall i teorien opp for en noe bredere appell blant alle Makedonias innbyggere. Det at Vergina solen/stjernen byttes ut med en sol uten tilknytning til noen mytisk-historisk opprinnelse nyanserer det hele noe. Solen i flagget kan knyttes til noe alle innbyggerne i landet har felles, nemlig den sterke solen på en skyfri himmel hele det lange sommerhalvåret. Emisk sett kan dette symbolet tolkes på flere måter, for noen makedonere jeg snakket med var dette et symbol på deres etniske gruppe. Dette fordi det tross alt fortsatt har den røde bakgrunnen, bare at Vergina er byttet ut med annen sol. Andre makedonere så dette som symbol for det flerkulturelle Makedonia, nettopp fordi det ikke direkte kan knyttes til noe ”makedonsk”. Når det gjelder albanere er det vel heller tvilsomt om denne tvetydigheten som det nye flagget representerer har gjort noe reellt inntrykk. Blant mine mer ”moderate” albanske informanter kan man si at at flagget kunne oppleves som et overnasjonalt symbol, men da kun som et supplement til det albanske flagget. Generelt kan det sies at den albanske befolkningen ikke oppfatter dette symbolet som legitimt i forhold til å representere dem. Denne tolkningen er berettiget på bakgrunn av de opptøyer som fulgte omkring flaggdebatten i de albanskdominerte byene i Makedonia på 90-tallet (se kapittel 3).

I 1997 introduserte Makedonia også en ny flagglov, hvor man forbyr flagging av utenlandske flagg fra offisielle bygninger. Dette var åpenbart rettet mot bruken av det albanske flagget i de albanskdominerte byene i Nordvest Makedonia.

3) Navnet Makedonia

Det andre punktet som vakte protest i Hellas var at den nye staten valgte å kalle seg Makedonia. Nok en gang var det ”tyveri” av den greske hellenitiske arven som var anklagen. Noe forunderlig da man allerede hadde operert med dette navnet i 40 år, men da som jugoslavisk republikk. Hellas sine protester var så sterke at Makedonia ikke ville bli anerkjent som internasjonal stat før det ble byttet ut. Dette medførte til at man offisielt må bruke navnet F.Y.R.O.M (Former Yugoslav Republic Of Macedonia).

Fra albansk hold ble det hevdet at hvis man skulle endret navn burde det blitt endret til et etnisk nøytralt navn. To alternativer ble fremlagt, Vardar Republikken og det mindre klingende navnet Sentral Balkan Republikken (Phillips, 2004). Ønsket om et etnisk nøytralt navn betyr implisitt at en del albanere anser navnet Makedonia som direkte knyttet til den etniske makedonske gruppen.

4) Språk / utdanning

Der Hellas protesterte mot ”tyveri” av deres kulturarv angående navn og flagg, var det Bulgaria som stod i sentrum for anklager når det gjelder det makedonske språket. I Sofia anser man fortsatt makedonsk som en bulgarsk dialekt (Poulton, 2000). Dette har uansett ikke medført noen endringer, annet enn at det virker truende for den makedonske nasjonale identiteten når nabolandet ikke anser språket for å være autentisk.

Det som er mer avgjørende i denne sammenheng er forholdet til bruken av det albanske språket. Artikkel 7 i konstitusjonen fra 1991 lyder slik: The Macedonian language, written using its Cyrillic alphabet, is the official language in the republic of Macedonia “. Artikkel 48 utdyper dette: “Members of the nationalities have the right to instruction in their language in primary and secondary education, as determined by law. In schools where education is carried out in the language of a nationality, the Macedonian language is also studied” (ICG 2000a s.8, Ottesen, 2001 s.32) .

Det som da er helt klart er at Makedonia kun har ett offisielt språk, det er makedonsk skrevet med det kyrilske alfabetet. Likevel har man åpnet for undervisning på andre språk. Dette betyr hovedsaklig at det kan undervises på albansk opp til høyskole- eller universitetsnivå, men det stopper der. Dette er blitt et stort problem for albanere fordi de på høyere utdanningsnivå presses til å studere på makedonsk. Dette er ikke noe nytt, det fantes ikke noen mulighet for å studere på høyere nivå på albansk under Jugoslaviatiden heller. Det albanske studenter da gjorde var å

studere ved det albanske universitet i Prishtina i Kosovo. Denne muligheten falt bort etter Jugoslavias kollaps, og har derfor medført en prikær situasjon for albanske studenter.

I 1997 åpnet det makedonske parlamentet opp for at det skulle være mulig å utdanne lærere på albansk ved det pedagogiske fakultetet i Skopje. Dette medførte til store nasjonalistiske masseprotester blant de makedonske studentene ved universitetet i Skopje. De mente at i Makedonia skal det undervises på makedonsk (ibid).

5) Nasjonalsangen / nasjonalt narrativ

De to første versene i den Makedonske nasjonalsangen ” Denes nad Makedonija” (Today in Macedonia) går slik:

”Today on Macedonia, is born the new sun of liberty
the macedonians fight
for their own rights !
The Macedonians fight
for their own rights
For now on, the flag flies
(that) of the Krushevo Republic
Goce Delcev, Pitu Guli Dame Gruev, Sandanski !”

Nasjonalsangen ble komponert i 1943-1944 av poeten Vlado Maleski. Dette skjedde i tilknytning til opprettelsen av den makedonske republikken etter andre verdenskrig. Delcev, Guli, Gruev, og Sandanski som er nevnt i teksten kan alle kobles til Illindenopprøret i 1903, og VMRO.” The Krushevo Republic” ble opprettet under Illindenopprøret, men varte bare i 12 dager, før tyrkiske styrker drepte opprøerne, og brant ned byen Krushevo hvor manifestet ble utarbeidet. Leser man manifestet til Krushevorepublikken, omhandler det republikken Makedonia og Makedonias befolkning. Det kommer meget klart frem at alle som bor på makedonsk territorium, uansett etnisitet, nasjonalitet, religiøs orientering er ”brødre” forent i kjærligheten for det land de er vokst opp i. Altså var ikke disse motstandsfolkene som nevnes i nasjonalsangen på noen måte etniske nasjonalister. Krushevorepublikken, som danner basis for det makedonske nasjonale narrativ, var på ingen på etnisk definert. Likevel, da Tito konstruerte den makedonske republikken etter andre verdenskrig, var det den slaviske befolkningen i Makedonia han ønsket å

gi både en republikk og en nasjonal identitet. Det var den delen av befolkningen som Bulgaria så på som ”egentlig” bulgarere. Altså, gjalt ikke dette albanere eller andre nasjonaliteter i Makedonia.

Etisk tolkning av nasjonal overbygning

Av de punktene som er gjennomgått, er det kun en ting som er klart, og det er at det ikke er noen klarhet. Man kan ikke på noen måte være bombastisk i sine konklusjoner, man kan ikke uten videre si at dette er en etnisk nasjonal overbygning, eller dette er en multikulturell overbygning. Vi kan starte med et av stridstemaene, forordet til grunnloven, som førte til albansk boikott av uahengighetsreferendumet i 1991. Dette er kanskje det klareste punktet, fordi her kommer det frem i ordlyden at dette er en makedonsk nasjonalstat. Likevel, på bakgrunn av noen av de andre punktene, kan man spørre seg: hvem er makedonerne? Er det den etniske gruppen makedonerne, eller er det alle de som befolker det makedonske området. Med andre ord, gjelder termen en etnisk gruppe eller en territoriell identitet? Ser man på idegrunnet for Krushevorepublikken og Illindenopprøret, det som det makedonske nasjonale narrativ bygger på, kan man tolke den makedonske identiteten som en territoriell identitet og en flerkulturell identitet. Men siden man i forordet velger å også referere til andre nasjonaliteter, kan ikke det bety annet enn at forordet impliserer at den makedonske nasjonalstaten fortrinnsvis er basert på den etniske gruppen makedonere.

Denne uklarheten kommer også frem gjennom flagget. Man kan ikke uten videre si at dette er et flagg direkte knyttet til en spesifikk etnisk opprinnelse (i motsetning til andre flagg på Balkan). Flagget (symbolet) er rett og slett for nytt og uspesifisert til å kunne konkludere at det kun kan referere til etniske makedonere, eller at det kun refererer til det makedonske territorium.

Navnet Makedonia lider samme skjebne fordi det ikke alltid har vært synonymt med etniske makedonere. Navnet stammer fra oldtiden, altså fra tiden før slaverne kom til Balkan, derfor er det et symbol både på noe ikke-slavisk, og på et historisk territorium. Makedonia er da i så måte mest kjent for å være det ”ville” utkantriket, jamfør det greske, som gjennom Philip ”konge av Makedonia”, og hans sønn Aleksander den store, erobret det meste av den kjente verden 300 f.kr. Termen ”macedoine”, ble også brukt som en beskrivelse på en blandet fruktsalat lenge før noen makedonsk stat ble til, og refererte til det det kulturelt heterogene territorium Makedonia.

Angående språk, og bruken av minoritetsspråk, gjenspeiler det ordlyden i forordet til grunnloven. Det makedonske språket, som det eneste offisielle språket, vitner da også om en makedonsk nasjonalstat. Mange vil hevde (og gjør det), at dette ikke nødvendigvis har noe med etnisk nasjonalisme å gjøre. Man vil hevde at enhver stat trenger et offisielt språk, og siden det bor flest makedonere i Makedonia, bør det være makedonsk. Språk er sannsynligvis det vanskeligste punktet. Dette fordi man som regel kan legge til side andre etniske (kulturelle) markører i dagliglivets praktiske samhandlingsmønstre. Derimot berører språk, som mulighet for kommunikasjon, mennesker på en helt konkret måte. Eksempelvis ved å utelukke muligheten for å studere på albansk (morsmål for en tredjedel av befolkningen) på høyere nivå, kan det bare bety en av to ting: Enten må man studere på makedonsk, eller så får man ikke tatt høyere utdanning. Her finnes det derfor et betydelig konfliktpotensial.

Oppsummering

Jeg startet dette kapittel med å si noe om nasjonalismens 5 stadier i henhold til Gellner. Angående Makedonia var det spesielt stadium 3 og 5 som var av betydning, det vil si hva slags stat som ble utviklet etter kommunismens fall. Stadium 3 viser til den etniske nasjonalstaten, et stadium som i verste fall åpner opp for ideen om etnisk rensing (stadium 4). Stadium 5 impliserer

”nasjonalfølelsens svekkelse” noe som muligjører en multi-etnisk/ multikulturell modell.

Først så jeg på forholdene og konteksten den nye staten befant seg i. Der viste jeg at selv om det fantes moderate synspunkter på Balkan på 90-tallet, var det først og fremst nasjonalistene som satte agenda. Nasjonalistiske tendenser var å spore overalt, ikke bare blant de eks-Jugoslaviske statene, men også blant naboland som Bulgaria og Hellas. Jeg viste at den makedonske nasjonale identiteten ble presset fra Bulgarsk hold og fra serbisk hold, videre var deler av det makedonske territorium også truet, spesielt fra serbiske nasjonalister.

Jeg viste også til nasjonalistiske tendenser i Makedonia, formelt og uformelt. En slik utvikling i Makedonia, det vil si nasjonalistiske tendenser i en etnisk heterogen stat, vil i følge Gellner, være oppskrift på konflikt.

Flere forskere har gitt sammenfallende forklaringer på hvorfor det ikke ble konflikt i Makedonia på 90-tallet. Hovedforklaringen har vært at den etnisk makedonske nasjonale identiteten har vært lite sementert, det vil si svak. Enkelt forklart betyr det at selv om det har vært nasjonalistiske tendenser blant den makedonske gruppen, er det makedonske nasjonale uttrykket likeve

ambivalent. Med andre ord, svak etnisk nasjonal identitet betyr at grensene for inklusjon og eksklusjon blir flytende, ikke skarpe.

Ved en gjennomgang av noen sentrale punkter angående den makedonske nasjonale overbygning, er det ting som kan tyde på at slike resonnementer som gitt ovenfor er korrekte.

Alt i alt ut i fra noen av de punktene jeg har gjennomgått er det riktig å si at den makedonske nasjonale identiteten er lite sementert. Det at man må endre både navn og flagg på grunn av et nabolands protester ville ikke vært mulig hvis man hadde operert med en sterk nasjonal historie. På den andre siden, er det likevel flere aspekter ved det makedonske nasjonale prosjekt som impliserer sementering av en etnisk makedonsk nasjonalstat, kontra en borgermodell, eller et multikulturelt prosjekt.

Man kunne rent hypotetisk kalt staten for Vardarrepublikken, valgt flagg og andre symboler ut i fra en etnisk nøytral filosofi. Man kunne operert med en tospråklig stat, videre sikret utdanningsmuligheter for alle. Sist men ikke minst i forordet til konstitusjonen kunne man unnlatt å definere staten som en makedonsk nasjonalstat. Man kunne sidestilt de ulike gruppene (multikulturell modell/binasjonal modell) eller unnlatt referanser til etnistitet i det hele tatt (borgermodell). Dette er selvsagt rent hypotetisk, men også i tråd med ideen om den svake og lite sementerte makedonske nasjonale ideen. Det vil si, hvis den var så lite sementert, betyr det i teorien at den kunne utviklet seg i flere retninger.

Makedonia var altså ikke det mest nasjonalistiske prosjekt på Balkan på 90-tallet, men på den andre siden langt unna en stat basert på borgere, eller en multikulturell stat. Det neste spørsmålet jeg stiller blir : trigget utformingen av den nye makedonske nasjonalstaten albansk nasjonalisme og radikalisme? Dette er tema for neste kapittel.

Kapittel 3: Albansk nasjonalisme/separatisme

I dette kapitlet vil jeg som overskriften antyder, se på albansk nasjonalisme og radikaliserings. Jeg vil følge denne utviklingen i Makedonia, men parallelt vil også denne utviklingen belyses fra andre siden av grensen - Kosovo. Jeg anser det som misvisende å tilnærme seg overnevnte tema som et isolert makedonsk anliggende.

Av Gellners tese fremgår det at higen etter kulturelt homogene nasjonalstater i et etnisk heterogent område er oppskrift på konflikt. Spørsmålet er i så fall: hva er det som helt konkret trigger denne konflikten?

Minst tre ting er sentrale her. For det første fører higen etter en homogen nasjonalstat basert på en etnisk gruppe til ekskludering av ”de andre”. Det blir vanskelig å få ”de andre” til å tilslutte seg nasjonen i sin helhet, hvis ”de andre” ikke føler at den ” nasjonale overbygning” angår dem. For det andre, kan ”de andre” utelukkes fra både styresett og det offentlige rom, og dermed fra politisk innflytelse. For det tredje kan det forverre livsutsiktene til ”de andre” ved at man eksempelvis ikke kan ta utdanning på sitt morsmål, samt at man kan oppleve diskriminering i arbeidsmarkedet. På denne bakgrunnen, hvis det er mulig å realisere, kan grupper som opplever å inneha en annenrangs status i staten bryte ut, eller skaffe seg sitt ” eget hus”, her definert som separatisme. Gellner skriver:

”Dersom de kan utskille seg kulturelt fra sine utbyttere og undertrykkere, er det til deres store fordel å løsrive seg politisk og modernisere under eget flagg på sitt eget suverene territorium. Her kan de beskytte sin egen utvikling fra dødelig konkurranse med de mer utviklede og her snakker de sin dialekt med stolthet, fremfor å mumle den i skam som en merkelig på underutvikling og bondsk landlighet. I den nye enheten kan de intellektuelle, som utgår fra den kulturelle sonen som er i ferd med å omdannes til en *nasjon*, også monopolisere alle attraktive posisjoner, i stedet for å måtte konkurrere med de mer tallrike og veletablerte medlemmene av denne gruppen som dominerte det foregående politiske systemet”. (Gellner 1997, s 47 – 48)

Den albanske skjebne

Gellners sitat ovenfor kan være et godt utgangspunkt for tilnærming til temaet albansk nasjonalisme og separatisme. Temaet er likevel meget komplekst fordi det finnes ikke et konkret

albansk perspektiv, dette fordi situasjonen for albanere avhenger av hvilken stat (republikk under Jugoslaviatiden) eller provins man tilhører.

Hovedgrunnen er som nevnt tidligere, at staten Albania som ble opprettet i 1913 kun rommer 60 prosent av den albanske befolkningen. De resterende 40 prosent av befolkningen ble bosatt hovedsakelig i Sør-Serbia, Kosovo, Montenegro og Makedonia. Den ”albanske skjebne” kan oppsummeres slik: siden albanere i Jugoslavia hadde sitt eget ”hjemland” ville de ikke få noen egen republikk, selv om de utgjorde en større gruppe enn for eksempel montenegrinere og makedonere. Det ”albanske spørsmålet ” antydte i serbisk og makedonsk politikk omhandler hva vi skal gjøre med den store hurtigvoksende andelen albanere i våre slaviske ”hjemland”. Siden Jugoslavia var en betegnelse som omfattet sydslavere, og nasjonalsangen til Jugoslavia starter med ” Hi slavs ” lå det implisitt en ekskludering av den albanske gruppen fra starten av. Misnøyen med en slik situasjon kan derfor sies å ha vært der hele tiden.

Kosovo som den 7. republikk

Jeg stilte tidligere spørsmålet om makedonsk nasjonalisme trigget albansk nasjonalisme og motstandskamp. Dette er egentlig et noe misvisende spørsmål. Det trengtes ikke noen makedonsk nasjonalisme for å trigge albansk motstandskamp. Den ble trigget lenge før, allerede tidlig på 80-tallet brøt det ut voldsomme opptøyer i Kosovo, albanske studenter demonstrerte mot en bedring av deres situasjon. Det var tydelig at det lå mye spenning i luften da demonstrasjonene utviklet seg til regulære gatekamper. Det ble oppsatt krav om en 7. republikk, en albansk Kosovorepublikk, men dette kravet ble oversett og det hele endte med at man satte inn den Jugoslaviske hæren. Offisielt heter det at kun 9 mennesker ble drept, albanske kilder derimot hevder at over tusen personer ble drept i oppstanden. (Mønnesland, 1999)

Siden denne oppstanden vokste avstanden mellom den serbiske minoriteten og den albanske majoriteten i Kosovo. En del serbere forlot Kosovo i denne perioden, dette ville senere av Milocevicregimet bli omtalt som ”genocide av serbere” (ibid). Milocevic ble utover 80-tallet den fremste forkynner av serbisk nasjonalisme, en nasjonalisme med Kosovomyten som den mest emosjonelle.

Kosovomyten

”Det store serbiske nederlaget” finner sted da det serbiske middelalderriket taper slaget mot osmanerne på Kosovosletten i 1389. Dette var da også starten på det Osmanske rikets kontroll over denne delen av Europa, som varte helt frem til Balkankrigene på starten av det forrige århundre. Dyrkingen av Kosovo som ”Serbias sjel” er et tydelig eksempel på nasjonalismens tilbake-til-røttene tankegang. Den mytiske nasjonalromantikken kommer kanskje best frem i Uros Predic kjente maleri fra 1919, *The Kosovo girl* (Judha 2000, s 120). Maleriet omhandler nettopp den serbiske offerrollen under slaget i 1389, en offerrolle Milocevic spilte videre på. Kosovo som ”Serbias sjel”, men hovedsakelig befolket av albanere, vil i ettertidens klokskap kun bli ansett som en unngåelig kruttønne.

Her støter vi for øvrig på nok et nasjonalistisk paradoks, er det etniske sammensetningen, historie, eller geografi som skal gjelde når man avgjør hvem som skal være ” den suverene eier ” at et stykke land? For serbisk nasjonalisme var det historisk kontinuitet, for albansk nasjonalisme var det etnisk sammensetning og geografisk kontinuitet.

Et stort blinkende varselssignal burde videre dukket opp da Milocevicregimet fratok Kosovo selvstyre og autonomi på slutten av 80-tallet. I stedet for den 7. republikken fikk albanere i Kosovo fratatt sitt selvstyre i 1989. Ved hjelp av blant annet stridsvogner fikk Serbia full kontroll over Kosovos politi, domstoler og territorial forsvar. Fra nå av kunne det serbiske parlamentet overstyre parlamentet i Kosovo (Mønnesland 1999 s. 247).

Legetimeringen av den serbiske maktdemonstrasjonen ble gjort på bakgrunn av serbisk nasjonalromantikk knyttet til Kosovomyten. De albanske motreaksjonene mot nedleggelsen av deres folkestyre ble møtt med en enorm serbisk nasjonal mønstring på Kosovosletten 28. juni 1989. Valget av dato var heller ikke tilfeldig. Det var på dagen nøyaktig 600 år siden det store nederlaget i 1389 (i følge myten). Massemøtet 28. juni så Milocevic tale til en million serbere på Kosovosletten. Gamle folkedrakter var hentet frem, samt det gamle serbiske flagget og nasjonalromantiske motiver fra Kosovomyten, og ikke minst symboler på den ortodokse tro. Massemøtet denne dagen, en monumental rituell mønstring, var både en massiv politisk ytring, og samtidig en kroppsliggjort gjenskapelse av serbisk nasjonalhistorie (Connerton 1989). Slik sett skulle det legitimeres at Kosovo var serbisk jord. Her har serbere ofret alt før, og i en slik kollektiv kroppsliggjort praksis blir ikke 600 år lenge siden, det blir her og nå, det samme skjer

igjen. Ut i fra et slikt perspektiv blir det også mulig å legitimere hvorfor det er mulig å avskaffe et albansk selvstyre, i en provins hvor ni av ti er albanere. Albanere i denne fremstillingen er da tenkt å fylle osmanernes rolle, den gang da serbere sto i mot, men tapte mot den muslimske overmakten i 1389.

Nå i 1989, er det da albanere som utgjør den ”muslimske overmakten”. Dette er også et godt eksempel på det selektive angående nasjonalisters bruk av nasjonale myter som reell historie. Et aldri så lite vesentlig poeng angående slaget på Kosovosletten i 1389, var at albanere faktisk var kristne på den tiden, de kjempet og døde sammen med serbere, mot osmanerne (Mønnesland 1999 / Judah, 2000)

Albansk bevæpning, Kosovo Liberation Army (KLA)

Selv om albanere i Kosovo var de i Jugoslavia som kanskje hadde mest ”legitim” grunn til å ta til våpen tidlig på nittitallet, var motstandskampen konsekvent ikke-voldelig. Protesten mot de serbiske overgrepene, kom i form av at albanerne etablerte sitt eget ”alternative samfunn”, med Ibrahim Rugova som president. Rugova gjennom kontakt med vestlige ledere, lovet befolkningen han representerte at det ville bli oppreisning i form av at selvstyret Milosevic fjernet ville bli reintrodusert (Mønnesland, 1999).

Det store nederlaget, for ikke å si den enorme skuffelsen, kom i 1995 under det store Jugoslaviske fredsoppgjøret i Dayton (Ohio, USA). Der overså man situasjonen i Kosovo, og enda verre i albanske øyne, ble Milosevic ansett for være en ”fredens mann”. Med andre ord da Forbundsrepublikken Jugoslavia ble internasjonalt anerkjent i 1996, skjedde det uten noen nærmere evaluering av Kosovosituasjonen. Dette ble da det store nederlaget for den antivoldelige Rugova, sett med albanske øyne hadde han blitt sviktet av vesten. Fra nå av blir ikkevoldslinjen brutt, dette er starten på Kosovos frigjøringshær - UCK, eller på engelsk KLA sin væpnede kamp mot den serbiske overmakten (ibid).

Kosovoisering

Samtidig på andre siden av grensen i Makedonia ser man lignende tendenser blant den albanske befolkningen. Det vil si, det var ikke snakk om bevæpning, men reaksjoner mer i retning av albansk radikalisering og nasjonalisme. Misnøyen mot å ikke bli likestilt med etniske

makedonere i den nye staten kom som nevnt så tidlig som i 1991, da albanere boikottet uavhengighetsavstemmingen.

Et annet eksempel på albansk misnøye som kan deriveres indirekte til utformingen av den nye staten, var knyttet til manglende utdanningsmuligheter på albansk på høyskole- og universitetsnivå. Albanere hadde i stor grad under Jugoslaviatiden studert ved universitet i Prishtina i Kosovo, men nå som Jugoslavia hadde kollapset var denne muligheten falt bort. Derfor uten de makedonske myndigheters støtte åpnet man i 1994 et ”albansk” universitet i den albanskdominerte byen Tetovo i nordvest Makedonia. Fra makedonsk hold ble det videre hevdet at dette var et forsøk på skape albanske parallelle institusjoner i Makedonia, ikke ulikt det som skjedde i Kosovo på samme tid.

Den makedonske utenriksminister Blagoj Handzinski (1998) utyder dette i et intervju:

”The main problem according to Hanzinski, is that it is impossible to have some faculties where the main language is Albanian. For example, he said, how can you get a job as a lawyer in Macedonia having graduated a law faculty that has not been recognized by the state of Macedonia? This said Hanzinski, proves the political nature of the so-called university as an attempt to establishing a parallel Albanian structure within Macedonia “ (RFL / LR 23. feb / Holmen,m s.122 1998)

Dette perspektivet Hanzinski uttrykker her, eksemplifiserer på mange måter hele problemstillingen angående ”det albanske problemet”. Først avskjærer han muligheten for albanere i Makedonia til å ta utdanning på albansk, det vil si de må ta den på makedonsk. Samtidig uttrykker han stor bekymring for utvikling av albanske parallelle institusjoner, som Tetovouniversitetet i følge ham representerer.

Dette er for så vidt ikke en grunnløs bekymring sett med makedonske øyne, allerede i 1992 formet albanske radikale en deklarasjon som forespeilet den såkalte ” Illirid” republikken (Poulton 2000). Den albanske Illiridrepublikken, med hovedsete i Tetovo, hadde som mål å først løsrive seg fra Makedonia, så tilkobling til Stor-Albania (Pettifer, Vickers 1997: 171 – 172). Den nye og relativt svake makedonske staten/nasjonen var tydelig redd for en ytterlig svekkelse av staten i form av albansk separatisme. Den toneangivende makedonske intellektuelle, professor Danilov Frckoski, utdyper denne frykten i sin bok, *Models of interethnic relations in Macedonia*: “...the basic message of the so – called Albanian greater state or the ”Albanian question” – does not differ

from the Serbian. It is identical to the Serbian project in terms of priority setting: first, ethnic territories – then democracy...” (Frckoski, 1998 s.44)

De etniske territoriene Frckoski nevner er Albania, Kosovo, og de albanskdominerte områdene i Makedonia og Montenegro. KLAs første talsmann, Jakup Krasniqi rettet videre et om disse territoriene ganske tidlig. (Judha, 1997). KLAs syn på Makedonia kan også oppsummeres slik Pleurat Sejdiu, lederen for The London Branch of the Peoples Movement for Kosovo uttrykte seg: Kosova starts at Tivar (Montenegro) and ends in Manastir (Makedonia) ”(Phillips 2004, s.8) Det overnevnte utgjør i stor grad det som er kjent fra makedonsk side som ”Kosovoisering”. Det vil si en frykt for albanisering av nordvest Makedonia, med utvikling av parallelle institusjoner som utgangspunkt, og annektering av territorium som endestasjon.

Sophia Clement (Institute for Security studies of WEU) hevder videre at:

“The Macedonian nationalist see in this an albanization of higher education that could threaten the official language, and have organized a series of demonstrations by Macedonian students. As they see it, recognition of the Albanians as a constituent nation would be the first step towards autonomy and secession. They see a dilution of the Macedonian identity in every measure adopted in favour of the Albanians, and a desire to create a “Greater Albania” in every claim.” (Clement, 1997 s. 16)

Et annet konkret eksempel på det makedonere anser for å være uttrykk for albansk nasjonalisme og kosovoisering, finner vi i konflikten rundt bruken av det albanske flagget. Som nevnt ble det i 1997 introdusert en ny flagglov i Makedonia. En lov som hadde som formål å hindre bruken av det albanske flagget i tilknytning til offisielle bygninger. Det albanske flagget er i motsetning til det makedonske meget sementert og sterkt knyttet til det albanske nasjonale narrativ. Det albanske flagget med den tohodede ørnen på rød rektangulær bakgrunn, skal i utgangspunktet ha vært et klanbanner fra middelalderen. Det skal være hentet fra den store albanske nasjonale helten Georg Kastrioti Skandenbergs klan. Skandenberg kjempet mot det osmanske herredømmet på 1300-tallet fra sitt sete i det albanske høylandet. Legenden sier at en ørn hentet det albanske banneret fra slagmarken etter dens bærer hadde falt. På den måten hindret man ydmykelsen av at banneret ble forlatt på bakken (A . Andersen, 2003).

Den røde bakgrunnen kan også oppfattes som blodrød. Dette skal symbolisere det sterke blodsband slektsledd i mellom, derav et meget kraftig nasjonalt symbol. I Raymond Firths studier av nasjonale flagg er den røde fargen også knyttet til et revolusjonært aspekt, altså fargen for endring (Firth, 1973) Andersen tolker videre dette revolusjonære i retning av krav om uavhengighet for Kosovo: ”... it’s a powerful symbol that all Kosovo – Albanians have attached a lot of meaning and sentiment to” (Andersen, Transforming Ethnic Nationalism, 2003 s.146).

Denne dypt emosjonelle tilknytningen til det albanske flagget, og alt det som det symboliserer er like sentralt på andre siden av grensen i Makedonia. I 1997 brøt det ut store opptøyer i Tetovo og Gostivar da man ble bedt om fjerne det albanske flagget fra rådhusbygningene. Disse albanskdominerte byene i nordvest Makedonia, med albansk kontroll over kommunestyrene, motstilte seg ordren fra Skopje. Det endte med at makedonsk opprørspoliti rykket inn for å fjerne flaggene, noe som medførte at tre mennesker ble drept og over sytti skadd i Gostivar. Den albanske borgermesteren i Gostivar fikk videre en fengselsdom på 13 år (Phillips, 2004).

Det albanske flagget

Flagget er altså et sterkt symbol for alle albanere være seg i Makedonia, Albania eller Kosovo. Eksempelvis uttalte den albanske borgermesteren i Tetovo, Alajdin Demiri, som også var i sentrum av flagg konflikten i 1997 at; the flag is like a Phoenix, the vitality of the Albanian flag is the vitality of the albanian nation ” (Poulton, 2000).

Det er da ut i fra et slikt perspektiv man må forstå de sterke reaksjonene fra makedonske nasjonalister angående flagging av det albanske flagget på ”makedonsk” jord. Det vil si den tohodede ørnen er ikke bare et sterkt symbol for den albanske gruppen og deres kamp for oppreisning/uavhengighet. Flagget er også diametralt symbolet på albansk nasjonalisme og separatisme for mange serbere og makedonere. Flagges den tohodede ørnen i Kosovo, nordvest Makedonia og Albania, kan det skues som et metafysisk symbol på Stor-Albania.

Separatisme eller økt status

Så tilbake til spørsmålet om makedonsk nasjonalisme trigget albansk nasjonalisme. Jeg startet med å si at albansk nasjonalisme allerede var trigget grunnet situasjonen i Kosovo fra 80 årene og utover. Videre at etter at det internasjonale samfunnet unnlot å gjøre noe med denne situasjonen i 1995, var resultatet albansk bevæpning i form av KLA. Det blir derfor mer korrekt å spørre om makedonsk nasjonalisme bidro til å styrke det radikale albanske kravet om å la nordvest Makedonia bli slått sammen med Kosovo. Med andre ord, var situasjonen for albanere i Makedonia så dårlig at de helst ville bryte ut og bli ”herrer i eget hus”?

I åpningstalen til rektoren ved Tetovouniversitet i 1994, sporer man en advarsel om nettopp et slikt scenario:

By supporting the Tetovo University, you back a hearth of education and culture which bring people together and their traditions too, which is a factor of big relevance for the prosperity and stability of Macedonia and the Balkans. If Macedonia has 2 universities in Macedonia with over 30 faculties, some high schools and art academies, and all of this is done without a share of Albanian contributions of all kinds, happens to forbid the Albanians to get educated in their mother tongue, then nobody can expect peace and security in Macedonia” (Bengt Holmen 1998 s. 123).

Et vesentlig poeng som Holmen peker på i sin avhandling om sikkerhetssituasjonen i Makedonia, omhandler makedonsk kategorisering av albanere. Der fremgår det at det fra makedonsk hold skilles mellom to typer av albanere. På den ene siden har man de radikalisererte albanerne som da skal representere Kosovoalbanere, og på den andre siden de konsensusvillige makedonske albanerne. Daværende utenriksminister Handzinski beskriver det slik:

”One amounting to no more than 300 000 (albanere) has been ”indigenous”. The other came to what at that time was the federal republic of Macedonia after the death of Tito from Kosovo....the demands of the former (makedonske albanere) differ from the demands of the latter (Kosovo albanere). They (Kosovo albanere) want to federalize the republic of Macedonia and to establish parallel institutions one of is the so – called university of Tetovo” (Gorgieff, RFL / RL 1998:1).

Deler man inn albanere på en slik måte avskriver man seg alt ansvar i forhold konsekvensen av utformingen av den makedonske staten. All radikal albansk adferd vil automatisk knyttes til de radikale Kosovoalbanerne, og ikke til situasjonen for albanere i Makedonia etter Jugoslavias kollaps. Tar man utgangspunkt i Gellners tese, er det vel mer nærliggende å tro at radikaliseringen av albanere i Makedonia på 90-tallet kan knyttes direkte og indirekte til defineringen av staten som en ren Makedonsk nasjonalstat og videre til misnøyen med ikke å bli likestilte ”eiere” av staten. Det at radikaliseringen allerede hadde startet og var sterkere på andre siden av grensen, forandrer således ingenting, annet enn at situasjonen blir mer kompleks og eksplosiv. Poulton: “It was certain that if the position of Albanians in Macedonia did not appreciably improve, radicalisation – which had already begun – would grow” (Poulton, 2000 s.195).

Spørsmålet blir i så fall, hva ligger det i albansk radikaliserings, og hva går kravene ut på? Jeg har hittil gått gjennom flere av disse kravene som dukket opp på 90-tallet. Først var det kravet om likestilling av den albanske gruppen i Makedonia. Videre det Kosovoalbanske kravet om å få selvstyret tilbake i Kosovo. Disse kan anses som moderate krav, i motsetning til de påfølgende separatistiske kravene om Stor-Albania og Stor-Kosovo. Med andre ord, noen av kravene handler om rettigheter og noen om territorium. Poulton oppsummerer det slik:

“Thus, while there are certainly strong parallels between the Kosovars and the Albanians in Macedonia, there are basic differences – most notably that the Kosovars starting point – is independence, while the Macedonian Albanians – is equal participation in a bi – national state” (Poulton, s. 198).

Kravene kan videre tenkes å inngå i et slags moderat – radikalt politisk kontinuum. Et kontinuum som igjen henger sammen med utviklingen av situasjonen, for være seg albanere i Makedonia, eller Kosovo på 90-tallet.

Kosovokrigen og operasjon ”hestesko”

En katastrofal hendelse som ville svinge pendelen i retning av det ytterst radikale på kontinuumet, fant sted i 1999, da Milocevicregimet forsøkte en gang for alle, å løse det ”albanske problemet”. Det hele startet med Daytonavtalens ignorering av situasjonen i Kosovo i 1995. Resultatet var at fra 1996-97 ble ikkevoldslinjen brutt, i form av at Kosovos frigjøringshær (KLA) startet sine geriljaoperasjoner fra deres kjerneområde i Drenicaregionen vest for Pristina

(Mønnesland, 1999). Milocevicregimet hadde nå en potent geriljahær å hankses med i Kosovo. En farlig situasjon, men også en situasjon som kunne utnytted. KLA ble i Beograd konsekvent kalt "terrorister"; "terrorister" som måtte nedkjempes med alle midler (ibid).

Samtidig ble kravet om autonomi innenfor Serbia et tilbakelagt stadium for Kosovoalbanere. Fra nå av handlet det om uavhengighet for Kosovo, noe også Rugova støttet. Den store konfrontasjonen mellom serbere og albanere om hvem som "eier" Kosovo var nå et faktum. Situasjonen for den serbiske hæren i Kosovo ble i 1998 stadig vanskeligere, det vil si det var vanskelig å bekjempe en geriljahær som hadde støtte hos 90 prosent av befolkningen. Løsningen på dette ble den brente jords taktikk. Siden den albanske befolkningen støttet den albanske geriljaen, ble den serbiske taktikken å fjerne den albanske befolkningen. En plan for å etnisk rense Kosovo for albanere var allerede utarbeidet. Akademiker og politiker Vasa Cubrilovic hadde i 1937, i tråd med den nasjonale "logikk", utarbeidet denne planen i detalj, den ble videre lagt frem for kommunistene i 1944. Planen som skulle løse Serbias "albanske problem" gikk ut på å fordrive befolkningen med deportasjon og terror. Planen gikk under navnet "operasjon hestesko" (ibid).

Vesten hadde ignorert problemene i Kosovo fire år tidligere. Prisen for denne ignoransen ble høy for alle involverte parter. Det internasjonale samfunnet forsøkte å presse Milocevic til å trekke sin hær ut av Kosovo, men fånytted. I 1999 hadde det internasjonale samfunnet spilt alle kortene sine uten at den serbiske diktatoren hadde blunket, det eneste alternativet som sto igjen var militær makt, luftkrigen mot Serbia var dermed et faktum. Natos bombing av Serbia forårsaket store skader og satt Serbia flere tiår tilbake, for serbere var dette et enormt overgrep, de hadde en helt annen virkelighetsoppfatning av hva som foregikk i Kosovo. De hadde i stor grad gjennom Milocevic sitt grep om mediene ansett krigføringen i Kosovo som en kamp mot terrorister. De spilte nok en gang den store offerrollen de hadde blitt forespeilet gjennom et tiår med utbredt serbisk nasjonalisme, en nasjonalisme med myten om Kosovo som utgangspunkt.

Denne storstilte Natobombingen av Serbia klarte heller ikke det som i utgangspunktet var målet, det vil si beskytte albanerne i Kosovo. Milocevic trappet heller opp sine operasjoner i Kosovo, han ville høyst sannsynlig tape krigen mot Nato, men var besatt på å vinne Kosovo.

Å vinne Kosovo, betyr her å rense Kosovo for albanere, noe han også klarte. På et tidspunkt var halvannen million av Kosovos to millioner innbyggere enten deportert eller på flukt. Det 20.

århundre i Europa sluttet altså slik det hadde begynt, den nasjonale ”logikk” der forutsetningene ikke tilsier dette, endte nok en gang med katastrofe.

Likevel, Nato ”seiret” til slutt og Serbia ble presset i kne, de albanske flyktingene kunne vende tilbake, tilbake til det som nå var hatets land. Den albanske befolkningen hadde vært utsatt for noe som ikke kan beskrives som annet enn folkemord, massakre, tortur og deportasjon. Serbere bosatt i Kosovo visste hva de kunne vente seg av hevnaksjoner, i løpet av bare noen dager var 70.000 av i alt 190.000 serbere på flukt (Mønnesland, 1999).

Konsekvenser av Kosovokrigen og operasjon ”hestesko”

For Kosovoalbanere ble naturlig nok det som engang var et radikalt krav om uavhengighet, nå et moderat krav med full støtte i befolkningen. Det var så godt som ingen Kosovoalbanere som nå ønsket å være en selvstyrt provins underlagt den samme serbiske staten som hadde forsøkt å utrydde dem. Likevel er Kosovo den dag i dag (2006) en del av Serbia, men nå som et FNprotektorat. Hvor lenge det internasjonale samfunnet klarer å holde det albanske uavhengighetskravet til siden er det ingen som vet.

Det enorme antallet flykninger som konsekvens av operasjon hestesko forrykket videre den etniske balansen i Makedonia. Selv om det internasjonale samfunnet raskt bisto med store og effektive flyktningssleire var det likevel med stor skepsis de makedonske myndighetene tok i mot deres del av flyktingsstrømmen (Phillips, 2004). De var redd for at en stor andel av Kosovoalbanerne skulle bli værende i Makedonia og på den måten gjøre den store minoriteten enda større. Det er fortsatt uvisst hvor mange albanere som ble igjen.

Kosovokrigen skapte et enormt hat mot serbere som den dag i dag er svært påfallende i Kosovo. For de serberne som ble igjen i Kosovo trengs det beskyttelse mot albanske hevnaksjoner i form av Natostyrker. Denne konfliktdimensjonen ble også overført til Makedonia både under og etter Kosovokrigen. Der albanere i Makedonia hadde sett det albanske væpnede opprøret i Kosovo som en etterlengtet frihetskamp, var det makedonske perspektivet annerledes. Makedonere hadde i stor grad sett hele opptakten til krigen gjennom et serbisk media perspektiv, og her var ikke KLA noen frigjørings hær, de var terrorister. (Blazevska / Mehmeti , Steering Through the Regional Troubles, 1998)

Det vil med andre ord si at Kosovokrigen skapte ytterligere avstand mellom albanere og makedonere i Makedonia. Videre var en slik serbisk – makedonsk parallell i forhold til det albanske spørsmålet svært uheldig for Makedonia. Selv om det finnes paralleller i forhold til situasjonen for albanere i Makedonia, og albanere i Kosovo, er likevel en slik sammenligning misvisende. Det er mulig albanere i Makedonia følte seg annenrangs, men de var fortsatt i en helt annen posisjon enn albanere i Kosovo hadde vært under Miloševićregimet.

Det er vanskelig å si hva slags effekt Kosovo krigen hadde på de separatistiske kreftene som allerede fantes hos radikale albanere i Makedonia. Traumatiserte Kosovoalbanere, nå med en sterk nasjonalistisk agenda og et hat for serbere, må også gi ringvirkninger i det makedonske samfunnet. Phillips skriver:

“The influx of refugees during the Kosovo crisis underlined and heightened this weakness in Macedonian society as agitators from Pristina café society convinced Macedonian Albanians that they were being condemned to the permanent second – class status of the former Yugoslav *narodnost*, or national minority”. (Phillips 2004, s78).

Krigen i Kosovo hadde også en annen relevant konsekvens, en dyktig velorganisert og kamperfaren albansk gerilja var nå etablert i denne delen av det tidligere Jugoslavia. Fra nå av og utover dukket det opp flere albanske væpnede grupper i Sør-Serbia og Makedonia. Grupper som enten var avgreininger av eller direkte knyttet til KLA (ibid).

Oppsummering

Jeg startet dette kapitlet med å antyde at man ikke kan analysere albansk nasjonalisme og radikalisme i Makedonia, uten at man samtidig analyserer situasjonen i Kosovo.

Albanere som etnisk gruppe, deler det samme nasjonale narrativ og de samme nasjonale symboler, være seg i Kosovo eller Makedonia. Videre vil albanske nasjonalister hevde sin rett til sitt område, (liksom andre nasjonalister på Balkan) dette uttrykt som ideen om Stor-Albania og Stor-Kosovo (jamfør den 7. republikk og Illridrepublikken).

Videre fremstår Kosovo som et kroneksempel på nasjonalismens eksplosive kraft på Balkan (jamfør Gellner). Kosovo, befolket hovedsaklig av albanere, men ansett som serbias vugge,

demografi (etnisk majoritet) versus historisk kontinuitet, er nærmest definisjonen på etnisk konflikt.

Higer man etter det nasjonalistiske ideal her, vil det kun kunne oppnås ved etnisk rensing, noe som også ble en realitet med operasjon ”hestesko” i 1999.

I makedonsk politikk, skilte man mellom de konsensusvillige makedonske albanerne, og de radikale kosovoalbanerne. Dette skillet anser jeg som noe misvisende, det at kosovoalbanere fremstår som radikale, er sikkert korrekt, men denne radikalismen oppstod ikke i et vakuum. Den oppstod først og fremst ved Milocevicregimets folkerettslige overgrep mot kosovoalbanerne på slutten av 80-tallet, og kulminerte med forsøket på å rense Kosovo for albanere på slutten av 90-tallet.

Det at makedonsk media (og makedonske politikere) så denne situasjonen gjennom et serbisk perspektiv, økte avstanden mellom makedonere og albanere i Makedonia. Albanere i Makedonia, med sterke bånd til Kosovo så situasjonen over grensen på en helt annen måte, og var av den grunn sannsynligvis mye mindre ”konsensus” villige enn det som dette skillet impliserer.

Den makedonske frykten for såkalt kosovoisering er en frykt for at albanere i nordvest Makedonia først skal utvikle parallelle samfunn, for deretter å løsrive seg. Slik sett ønsket man da å begrense bruken av albanske nasjonale symboler (flaggproblematikken), og utviklingen av albanske institusjoner (Tetovouniverstitet). Fra albansk side, fortonet dette seg annerledes. Makedonske begrensinger på albansk politisk og kulturell utfoldelse, ble i større grad oppfattet som en blåkopi av den undertrykkende ”slaviske” overmakten i Kosovo, under Milocevicregimet. På spørsmålet om den makedonske nasjonale overbygning (makedonsk nasjonalisme) trigget albansk motstandskamp, er svaret derfor todelt. Det er helt klart at det var en del albansk misnøye med situasjonen i Makedonia, i forhold til eksempelvis forordet til grunnloven, bruk av symboler, utdanning på albansk et cetera. På den annen side, var det grunnet den mye mer ekstreme situasjonen i Kosovo at man fikk albansk bevæpning og radikal albansk nasjonalisme. Det er da på bakgrunn av denne kombinasjonen man må tilnærme seg det væpnede albanske opprøret i Makedonia i 2001.

Kapittel 4: Zekirja, Igor og Makedonia

Jeg har i de tre første kapitlene foretatt en historisk analyse av Makedonia, samt sett på relevante regionale politiske og historiske faktorer. I dette kapitlet ønsker jeg å trekke deler av samme analyse ned på personnivå. Det vil si jeg ønsker se på utviklingen i Makedonia de siste 35 årene ved å gjengi en historie fortalt av en ung albaner fra Makedonia.

Historien er hentet fra Multi – Ethnic Forum (oktober 2001, s 23-24), og omhandler forholdet mellom en makedonsk og en albansk familie, en relasjon som har sitt utspring da et stort jordskjelv rammet Skopje hardt i 1969. Jordskjelvet la store deler av byen i ruiner, og det ble satt i gang strakstiltak for å innkvartere mange av de husløse. Historien omhandler forholdet mellom en albansk og en makedonsk familie som tilfeldigvis ble naboer da de ble innkvartert i et nytt nabolag. Først vil jeg gjengi historien, så vil jeg analysere med den målsetning å vise hvordan ideologisk tankegods påvirker etniske relasjoner på mikronivå.

Zekirija Ibrahime skriver (oversatt fra engelsk): Etter det katastrofale jordskjelvet i Skopje, når Butelkasemene ble gitt bort nærmest gratis, fikk min familie tilfeldigvis en makedonsk familie⁴ som naboer. Således etablerte min far og ”onkel Mirko” et nabolag, som vi, deres barn, med stor sannsynlighet skulle arve. Når vi vokste opp⁵ kunne mine fars og ”onkel Mirkos” barn knapt skjernes fra hverandre - hvem som var hvem, og i hvilket hus de bodde. Det hendte ofte at ”onkel Mirkos” eneste sønn Igor, som var på min alder, sov over hos oss. Vi på den andre siden ville også innimellom sove over i ”onkel Mirkos” hus.

Slik vokste vi opp, mens vennskapet mellom våre familier hele tiden ble sterkere. Det er sant at min far pleide å hjelpe ”onkel Mirko” med ting knyttet til husholdet, men oppriktig talt så matchet alltid ”onkel Mirko” tjenestene tilbake. Han hjalp alltid min far med sertifikater eller dokumenter, som når det gjaldt ”onkel Mirko”, var det minste han kunne gjøre for oss. På den annen side levde Igor sammen med oss uten å forvente å gagne noen ting. Det hendte mange ganger at når vår far kom for å ta oss med for å kjøpe nye klær til ”Bayram”⁶, ville også Igor være tilstede. Min far, som ikke ønsket å såre ham på noen måte, kjøpte derfor klær til ham også.

⁴ ”Onkel Mirkos” familie

⁵ Rundt midten av 70-tallet

⁶ Dvs ID, siste dagen i fastemånedens Ramadan, hvor det holdes en stor fest.

Jeg husker til og med at Igor ventet sammen med oss til moskelysene tentes, og han ville videre løpe sammen med oss hjem for å fortelle at fasten var over for dagen.

Senere samme dag, rett etter måltidet, ville vi gå fra dør til dør, også Igors dør, hvor vi sang og inviterte de andre barna til komme sammen med oss for å spille ”kutiujik”⁷.

Slik vokste vi opp, og vi merket ikke at Igor var annerledes enn oss. Han anstrengte seg for å lære det albanske språket, og vi lærte det makedonske språket. Dette hjalp oss med å forstå hverandre. Noen ganger ville vi fortelle vitser på Igors bekostning, siden han ikke var omskåret, men dette brydde han seg ikke noe særlig om. Han visste at vi bare spøkte og han ville også spøke med oss. Når Igors familie feiret påske⁸ ville han sjelden kaste bort sjansen til å spandere på oss også. For eksempel ville han under påsken komme bort med malte egg til oss, egg som vi lekte endeløst med⁹. Slik som dette var vår barndom, de respekterte vår tro og etnisitet, og vi respekterte deres.

Senere startet vi på barneskolen. Igor begynte i en makedonsk klasse, og vi naturlig nok, i en albansk klasse. Det var her i disse nye omstendighetene Igor begynte å forandre seg. For det første lærte han seg ordet ”Shiptar”¹⁰.

Således når vi var involvert i slåsskamper som barn til tider er, ville han gå over til hans skolegård og derfra rope ”shiptari”. Dette bekymret ”onkel Mirko” en hel del, og han ville alltid i situasjoner som dette pryle Igor. Uansett endte ikke ting med dette, sakte men sikkert distanserte Igor seg fra oss. Han begynte å ”forstå” at vi var fremmede for ham.

Det var mot slutten av 80-tallet. Igor hadde nå mange makedonske venner, og de var lite villige til blande seg med oss. Det vil si om ikke vi spilte fotball, der vi delte opp slik at det var albanere på den ene siden og makedonere på den andre. Da var det ikke bare fotball som var involvert. Vi spilte om hvem som var dyktigst, albanere eller makedonere. Det var slik vi avsluttet barnekolen.

Vi startet på ungdomskolen. Litt på grunn av studiene, litt på grunn av fremmedgjøringen, førte til at vi sjelden hang sammen med Igor. Vi pleide å møtes på bussen enten til skolen eller fra

⁷ Albansk lek

⁸ Ortodoks

⁹ Maling av egg og utveksling av disse er vanlig under ortodoks påske

¹⁰ Det albanske ordet for albaner. Lenge vært brukt som skjellsord blant deler av Jugoslavias slaviske befolkning.

skolen. Vi pratet da vanligvis om de vanskelige fagene vi hadde. På den andre siden, prøvde min far og ”onkel Mirko” å drikke te sammen, men det var heller med en bitter følelse.

Dette var på midten av 90-tallet, dagene hvor de serbiske massakrene i Bosnia fant sted, og derav var sentrum for de daglige samtaler. Igors far var gift med en serbisk kvinne, samtidig som Kosovos dager var talte. Våre foreldre prøvde å late som om de var venner, men det var åpenbart at dette var et skuespill. Uansett la oss vende tilbake til Igor og meg.

Han var fan av Vardar og jeg var fan av Sloga¹¹. Vi dro begge til stadion, men langs forskjellige ruter. Han var med ”Komitas” på ”vestkanten” og jeg var med ”Smugglers”. De ropte stygge slagord, og vi var ikke noe bedre.

De stygge slagordene var selv om det ikke burde være sånn oppfattet som normalt. Det var andre ting som da var verre å svelge. Det føltes ille når de forbannet vår gud (Allha) og de videre ropte ”Za shiptari gasni komori” (gasskammer for albanere), dette fordi jeg viste at også min Igor ytret disse ordene.

Rett etter fotballkampen ville vi springe, for full maskin, for å komme oss i dekning for Igors ”Komitas”. På kvelden når vi noen ganger støtet på hverandre, ville vi gjennom sammenbitte tenner si ”Zdravo” (”hei ”på makedonsk).

Så kom protestene mot det pedagogiske fakultetet¹². Min Igor stod i første rekke. På kvelden igjen ville det være dette ”Zdravo”, man kunne bare lukke døren bak seg for så skrike ut i sinne. Hva var det som skjedde med oss? Vi glemte Ramadan, Bayram, Jul og Påske. Igor og jeg hadde nå blitt totalt forskjellige mennesker. Dette var mot slutten av 90-tallet, under Kosovosituasjonen, der han danset nærmest av glede over at hans onkler tok livet av mine slektninger. Senere når konflikten startet i Makedonia, vervet Igor seg frivillig inn i politiet¹³. Hvem vet hvor mange albanere min Igor nå har jult opp!

¹¹ Vardar er en av største fotball klubben i Skopje med kallenavn på fansen ”Komitas”, en (etnisk) makedonsk klubb. Sloga er Skopjes albanske fotballklubb, kallenavn ”sherverceri” (på albansk) oversatt her med ”smugglers” men også brukt ”bootleggers”, dette er fra makedonsk side oppfattet provoserende, fordi noen knytter dette til en legitimering av den ulovlige grensesmuglingen mellom Makedonia og Kosovo.

¹² Det pedagogiske instituttet i Skopje re – åpnet utdanningen for albanske lærere, dette møtte masse motstand blant makedonske studenter, som demonstrerte i protest i Skopjes gater, dette ble ført også et utløp for anti- albanske følelser (Ackermann 1993, 63, ICG 1998: 11).

¹³ Mye av den albanske misnøyen er rettet mot politiet

Selv om dette er vanskelige tider, prøver jeg fortsatt å forstå ham. Imidlertid, det er en ting jeg ikke kan forstå. Hvorfor vil han frarøve meg følelsen av at Makedonia er mitt moderland. Det virker kanskje overdrevet, men til og med tidligere hadde jeg oppriktig ingen problemer med å være på steder hvor det albanske språket ikke ble snakket. Jeg har til og med støtt på Igor ved teaterstykker og konserter holdt av makedonere. Igor er fullstendig klar over dette. Sist gang vi møttes var på Dragan Dautovskis og Synthesis konserter. Jeg har aldri møtt Igor på noen albansk kulturell tilstilling eller ved et albansk teater.

Jeg minnes fotballkampen mellom Makedonia og Kroatia, når jeg ikke fikk lov til å sitte sammen med den makedonske fansen, dette fordi Igor og hans ”Komitas” ropte ” Prokleti Shiptari” (på albansk: helvetes albaner) . Hvis de fant ut at jeg var albaner ville jeg fått smake kjeppen. Jeg husker jeg måtte se kampen fra nordenden av stadion, vettskremt hver gang Makedonia angrep. På grunn av dette, var det noen albanere som kikket på meg med mistenksomme øyne – hvorfor heiet jeg på de som forbannet min mor? Den eksakt samme kvelden hilste Igor og jeg på hverandre med et iskaldt ”Zdravo”. Nå hadde han også glemt å si ”Tungjatjeta” det albanske ordet for ”Hei”.

Tolkning av Zekirija, Igor og Makedonia

Denne personlige analogien illustrerer mye av det som har vært gjennomgått i de tre første kapitlene. Analogien viser godt samspillet mellom, på den ene siden overordnede politiske tankegods, og på den andre siden sosiale relasjoner. Angående overordnede politiske ideologier er det tre tankegods som gjennomsyrrer Zekirijas Makedonia. Først kommunismen, her som jugoslavisme, så etnisk nasjonalisme, og til sist en multikulturell nasjons tankegang, representert av Zekirija selv.

Zekirija Ibrahimes oppvekst samt fortelling har sitt utgangspunkt på 70-tallet, dette var da videre en tid hvor Jugoslavia fremstod som noe unikt. En tid da jugoslavismen virket vellykket, sett både innenfra og utenfra. En tid hvor albaneren Zekirija og hans barndomsvenn, makedoneren Igor, lekte sammen uten å ense at de tilhørte etniske kategorier, kategorier, som senere skulle komme i forkant å bli grunnlag for konflikt. Videre deres foreldre som helt klart enset disse kategoriene, men som ikke plasserte dem i forkant av alt annet, og derav behandlet hverandre

med gjensidig respekt. Dette var mulig fordi den etniske nasjonalismen ideal – en stat, en kultur, ikke var den fremtredende parole. Den fremtredende parole på denne tiden var den jugoslaviske ”bratsvo i jedinsto” (brorskap og samhold).

Altså i takt med den jugoslaviske visjonen om det ”jugoslaviske mennesket”, som var multikulturelt og multietnisk. Der hvor disse skillelinjene, som ingen kunne være helt fremmed for var tilstede, over tid skulle viskes bort.

I tråd med denne visjonen, forteller Zekirija oss om hvordan han og hans familie respekterte den makedonske familiens ortodokse påske, og motsatt hvordan Igors familie respekterte den muslimske fastemåned ramadan. Dette er da slik et flerkulturelt samfunn skal fungere, hvor eksempelvis religiøse helligdager ikke fremtrer som noe fremmed for ” de andre”, men mer som habitus (Bourdieu, 1990) det vil si dette er hva folk er vant til, og videre inkorporerer dette inn i sin hverdag. Dette er også et eksempel på den intervenerende kraften Gellner tillegger kommunismen. Nasjonalismen og videre etnisk identitet som alltid var tilstedeværende under Jugoslaviatiden, fant sin motvekt i Titos jugoslavisme, ”brorskap og samhold”.

For Zekirija og Igor er det først når de begynner på skolen at de skjønner at de er forskjellige, eller som Zekirija beskriver ” han begynte å forstå at vi var fremmede for ham”. Dette finner sted på 80-tallet, etter Titos død, hvor det som kjennetegnet 70-tallets suksess hadde fått helt andre undertoner bare ti år senere. Sluttet av 80-tallet kjennetegnes av to sentrale faktorer, kommunismens fall, og stor økonomisk krise. Visjonen Jugoslavia rakner, og i mangel på alternativer er det den etniske nasjonalismen, og tryggheten i sin egen gruppe som får grobunn. ”Brorskap og samhold” må vike plass for nasjonalistiske tendenser blant politiske ledere, samt i samfunnet generelt.

Når Zekirija tar oss med videre til midten av 90-tallet, og krigen i Bosnia er et faktum, er det åpenbart at det er nasjonalismens idealer som står i fremste rekke. Den etniske rensningen er et forsøk på oppnå det nasjonalistiske ideal på en, to, tre. Selv om ikke noe slikt fant sted i Makedonia på denne tiden, påvirket det naturlig nok Makedonias innbyggerne. Zekirija beskriver det selv i form av, ” dagene hvor de serbiske massakrene i Bosnia fant sted, og var sentrum for de daglige samtaler”.

På dette tidspunktet er det at etnisitet og religion kommet i forkant, du er først albaner, serber et cetera, så menneske. Zikirija beskriver hvordan hans far og ”onkel Mirko” fortsatt drikker te med hverandre, men med en bitter følelse. Dette er da før Kosovo krigen, men i motsetning til resten av verden, var det ingen i det tidligere Jugoslavia, spesielt ikke albanere eller serbere, som ikke hadde sterke følelser til den situasjonen som utviklet seg der. Både serbisk og albansk presse hadde på hver sin side tegnet opp hvert sitt bilde av hva som forgikk, og da med dype mytiske undertoner. Det at ”onkel Mirko” var gift med en serbisk kvinne, og som jeg også har vist, at makedonsk media i hovedsak tok den serbiske versjonen innover seg, gjorde at selv, ”tesamtaler ble vanskelige”.

Mangel på en tosidig og objektiv mediadekning, videre en mediadekning som gjør sin gruppe til offer, og den andre gruppen til overgriper, preget alle konfliktene på Balkan. Dette vil også gjelde konflikten i Makedonia. Uansett skriver Zekirija at, ”våre foreldre latet som om de var venner, men det var åpenbart at dette var et skuespill”.

Når fortellingen går mot slutten av 90-tallet, kan man se konturene av det som ble Makedonias problem, da med tanke på den albanske befolkningen. Siden uavhengighetserklæringen i 1991 kunne ikke lenger albanere bosatt i Makedonia studere ved universitetet i Prishtina (Kosovo), og dermed manglet muligheter for høyere utdanning på albansk. Dette er ikke problemet, men heller et symptom på nasjonalismen som ble ensbetydende med når Jugoslavia kollapset.

Det er dette Zekirija refererer til angående protestene mot det pedagogiske fakultetet, ”hvor min Igor stod i første rekke”. Siden mange makedonere hadde blitt foret med ideen om ”Makedonia for makedonere”, brøt det ut anti-albanske protester mot høyere undervisning på albansk, fordi i dette landet, ”snakket man formelt makedonsk”.

Den serbisk – makedonske forbrødringen med sitt relative grunnlag i det slaviske og ortodokse, konkretiseres gjennom ” det albanske problemet”. Dette kommer tydelig frem i Zekirijas fremstilling av Kosovo krigen; Under Kosovosituasjonen, danset han (Igor) nærmest av glede over at hans onkler tok livet av mine slektinger ”. Dette er videre et meget godt eksempel på hvordan situasjonen i Kosovo, beskrevet i foregående kapittel påvirket grensedragningen mellom albanere og makedonere i Makedonia.

Når Zekirija starter med spørsmålet ” Hva var det som skjedde med oss? Vi glemte Ramadan, Bayram, Påske og Jul, vi hadde nå blitt totalt forskjellige mennesker ”, er dette et uttrykk for etnisk polarisering. Arven fra det tyrkiske *millets*systemet, hvor religion og etnisk nasjonalisme er tett sammenvevd gir balkansk nasjonalisme et religiøst preg. Det vil si jo sterkere det nasjonalistiske ideal befester seg i befolkningsgruppene, jo større blir også de religiøse skillelinjene.

Når vi nærmer oss slutten på denne historien aner man tydelig den etniske nasjonalismens konfliktpotensiale i Makedonia. Siden Makedonias territorium er befolket av ulike etniske grupper, vil en gruppes higen etter å fremstå som ”den suverene eier av et stykke land” automatisk tillegge ”de andre” en slags innflytterstatus. I nabogutten Igors perspektiv er det makedonske territorium makedonsk jord, og albanere vil i så måte egentlig høre hjemme i sitt hjemland Albania. Dette perspektivet tar for så vidt ikke høyde for at staten Albania kun rommer 60 prosent av den albanske befolkningen på Balkan.

Dette nasjonale paradokset kommer til uttrykk hos Zekirija når han spør ”hvorfors vil han (Igor) frarøve meg følelsen av at Makedonia er mitt moderland”. Altså hvordan kan man vokse opp et sted, som siste ledd i mange generasjoner, for så å være tilflytter? Videre hvordan kan man komme fra et sted man aldri har vært, i dette tilfellet Albania? Det er åpenbart at det kun er nasjonalisme diskurs som gjør slike argumenter gyldige.

Dette er da et eksempel på det konfliktpotensialet Gellner refererer til angående etnisk nasjonalisme på Balkan. Der han videre foreskriver at enten så må man gi avkall på dette idealet, eller etnisk rensning vil finne sted. Konseptet Makedonia som modell for en multikulturell stat danner her motsatsen til det konfliktpotensialet etnisk nasjonalisme forutsetter. Zekirija representerer dette tankegodset, et tankegods utbredt blant mange moderate albanere og makedonere. Zekirijas beskrivelse av hans opplevelser på fotballkampen mellom Makedonia og Kroatia, illustrerer meget tydelig den pågående kampen mellom det etniske Makedonia og det multikulturelle Makedonia. Zekirija som ser på Makedonia som et flerkulturelt samfunn, drar på fotballkamp for å heie på sitt hjemland Makedonia. Der opplever han at han tragisk nok ikke kan sitte sammen med den makedonske fansen. Dette fordi denne fansen ikke heier på det flerkulturelle Makedonia, men det etniske Makedonia. Her er det i hvert fall ikke plass til en

albaner derav ”Prokleti Shiptari ” (helvetes albanere) og videre ” hvis de fant ut at jeg var albaner, ville jeg fått smake kjeppen”.

Så Zekirija må se kampen fra nordenden av stadion, eller rettere sagt gjestetribunen, der den Kroatisk fansen satt, men også mange albanere.

Når Zekirija skriver at han var ” vettskremt hver gang Makedonia angrep” er det fordi hvis de laget mål, ville han vise glede. Han skriver derfor videre ” på grunn av dette, var det noen albanere som kikket på meg med mistenksomme øyne – hvorfor heiet jeg på de som forbannet min mor?” Det vil si at her satt det albanere, som i motsetning til Zekirija ikke heiet frem noe flerkulturelt Makedonia, de var heller motstandere av det etniske Makedonia. De var da den rake motsatsen til den makedonske fansen. De utgjør et eksempel på den gruppen albanere som føler seg som annenrangs borgere i Makedonia, sannsynligvis like nasjonalistiske som den makedonske fansen på andre siden.

Makedonia i et nøtteskall

Dette er Makedonia i et nøtteskall. Videre er det et godt eksempel på det makedonske samfunnet i tiden opp mot konfliktutbruddet. Et Makedonia hvor en relativt stor gruppe makedonere har en forestilling av at Makedonia er en makedonsk nasjonalstat, i tråd med det nasjonalistiske ideal – ett folk, en kultur, en stat. På den andre siden har man radikaliserede albanere som fremstår som sterke motstandere av denne etnisk definerte makedonske nasjonalismen. I tillegg kommer Kosovokrigen inn, som ytterligere skapte avstand mellom disse gruppene. Likevel er Makedonia noe mer enn disse ytterpunktene, det finnes en stor andel av moderate albanere og makedonere som ikke nødvendigvis bærer sin etniske identitet på utsiden, slike som Zekirija representerer. Disse vil derimot få en tøff tid i møte når konflikten utvikler seg, de vil havne mellom barken og veden, en type ”enten er du med oss, eller så er du mot oss”-situasjon. Det er dette Zekirija får føle på kroppen under fotballkampen: han kan ikke sitte sammen med den makedonske fansen, fordi han er en ”helvetes albaner”. Han kan heller ikke heie på det i hans øyne flerkulturelle Makedonia. Dette fordi det er ensbetydende med forræderi blant mange albanere, i form av, ” hvorfor heiet jeg på de som forbannet min mor”.

Det er altså i et slikt sosialt klima albansk gerilja og makedonske spesialstyrker, starter sine skuddvekslinger februar 2001. Neste kapittel vil prøve å belyse denne konflikteskaleringen i korte trekk.

Kapittel 5: Konflikteskalering / albansk geriljaaktivitet

I henhold til Gellner finnes det et betydelig konfliktpotensial på Balkan, spesielt to faktorer syntes å være sentrale i denne sammenheng. For det første vil higen etter å skape en nasjonalstat basert på majoritetsgruppen kunne føre til sterk misnøye blant minoriteter. Dette i form av ikke-medlemmer av majoritetsgruppen føler seg som andreklasses innbyggere. Den andre faktoren omhandler hvordan, og på hvilket grunnlag, man skal fastsette de territorielle grensene i et område satt sammen av et komplisert lappeverk av språklige og kulturelle forskjeller.

I dette kapitlet vil jeg vise hvordan begge disse faktorene spilte en avgjørende rolle i forhold til konfliktutbruddet i Makedonia. Den første faktoren refererer til den store albanske misnøyen i forhold til deres status i den makedonske staten. Den andre faktoren refererer til situasjonen i Sør-Serbia, spesifikt i Presevodalen, der de albanske kravene ikke omhandlet status og rettigheter, men territorium. I tillegg til dette var det en uløst grensetvist i Tanuveciområdet mellom Kosovo og Makedonia. Det handlet om hvem dette territoriet "egentlig" tilhørte. KLAS ledere hevdet at dette var Kosovos territorium, mens makedonske myndigheter hevdet at dette var makedonsk.

Dette kapitlet vil hovedsaklig være basert på sekundærlitteratur. Spesielt John Phillips sin bok, *Warlords and rebels in Macedonia* (2004), vil bli benyttet. Phillips (korrespondent for The Times i London) var til stede under konfliktutviklingen og jeg vil trekke noen av hans erfaringer inn i analysen. Kapitlet bør derfor anses som en kort gjennomgang av konflikteskaleringen, i perioden fra desember 2000 til våren 2001.

Albansk geriljaaktivitet

I kapittel 3, avsluttet jeg med å nevne at det nå i kjølevannet av Kosovokrigen fantes albanske geriljagrupper i de albanskdominerte områdene på Balkan. Disse gruppene var enten direkte tilknyttet Kosovos frigjøringshær (KLA), eller avgreininger av denne geriljahæren. KLA på sin side skulle i utgangspunktet avvæpnes, dette i samsvar med det internasjonale samfunnets styngsovertakelse av Kosovo. KLA skulle videre endre karakter fra å være en albansk geriljaorganisasjon til en sivil forsvarsstyrke. Denne ble kalt Kosovo Protection Corps (Trupat Mbrotjtese te Kosoves) KPC.

Likevel, i Presovodalen (Sør-Serbia) fortsatte kampen. Lokale albanere støttet av eks KLA menn utførte geriljaoperasjoner mot serbiske styrker under navnet UCPMB (Liberation Army of Presovo – Medvedja – Bujanovac) (John Phillips 2004 s. 10).

Kravene gruppen stilte finner man i navnet på gruppen, og omhandler krav om land i Sør-Serbia som den albanske geriljaen mente var albansk territorium.

I januar 2001 ble den første serbiske soldaten drept av UCMB, i mars var dette tallet steget til 34 (ibid, s. 6). Våpenhvile mellom UCMP og serbiske styrker ble undertegnet 12. mars 2001, og kulminerer med at serbiske styrker befester som planlagt sone Charlie. Sone Charlie (Natobetegnelse) omfatter det området av Sør-Serbia som grenser til Makedonia og Kosovo. (med internasjonalt samtykke, siden vi nå snakker om post-Milocevicepoken)

Omtrent samtidig som UCMP blir nøytralisert av i Presovodalen, starter sammenstøtene mellom makedonske styrker og albansk gerilja.

John Philips (korrespondent for the Times), samt andre journalister var til stede for å observere den jugoslaviske hærens (les: serbiske) utgruppering i sone Charlie. Han skriver at det bare gikk noen timer før han fikk beskjed om å forlate Sør-Serbia, og derfra krysse grensen over til Makedonia. Opptøyer, samt en del skuddvekslinger hadde brutt ut i den albanskdominerte byen Tetovo (ibid).

Opptøyene bestod av rundt 5000 albanere hvor slagordene som haglet var i form av sympatisering med KLA. Albansk gerilja hadde regravert i landsbyene Brest og Malina Mahala. Disse hadde i hovedsak holdt til i grensebyen Tanuveci (grensen mellom Kosovo og Makedonia) men blitt presset ut av KFOR (Natostyrker). Nå godt inne på Makedonsk territorium, hadde kamper brutt ut i nevnte landsbyer, hvor makedonske elitestyrker hadde blitt satt inn (ibid).

Tanuveci

Byen Tanuveci og landsbyområdene rundt manifesterer problemet med grenseområdene.

Grensen er trukket slik at albanske landsbyer, som tidligere tilhørte samme distrikt og inngikk i en felles eksistensiell sfære, opplevde nå at den nye strenge grensen gikk tvers igjennom deres livs grunnlag. Tanuveci ble også en politisk trigger, fordi dens status ble avgjort i en bilateral avtale mellom serbiske og makedonske politikere. Siden Kosovo fortsatt var underlagt Serbia ble avtalen undertegnet uten at noen representanter for Kosovoalbanerne var til stede. Denne avtalen

fastslår at Tanuveci faller inn under makedonsk kontroll, og dette hisset opp tidligere KLABakmenn, som mente at den albanskdominerte byen tilhører Kosovo (ibid).

Hvem kastet den første steinen?

Altså samme dag som KLA`s forgreining inn i Sør-Serbia i form av UCMB hadde blitt stanset, startet albansk gerilja sine operasjoner i Makedonia. Geriljaen ble snart kjent som NLA (National Liberation Army). NLA fremstod som en makedonsk – albansk gerilja, i motsetning til KLA som var en Kosovo-albansk gerilja, men sammenhengen mellom disse er åpenbar. Uansett er dette starten på albansk geriljaaktivitet på makedonsk territorium, en geriljaaktivitet utført blant annet av albanere fra Makedonia.

Det kan derfor se ut som om det var aktiviteten til den albanske geriljaen som var første beveger i den makedonsk - albansk konflikten. Det er i hvert fall slik det oppfattes av makedonske myndigheter på denne tiden, og ikke minst i makedonsk media. En annen versjon baserer seg på at makedonske myndigheter selv bevisst brukte Tanuveci for å trigge den albanske misnøyen til bristepunktet. For eksempel skriver Bob Churcher (Sandhurst Conflict Studies Research Centre, Ministry of Defence, UK):

“Behind the scenes the Skopje government was looking for a military solution, and avoiding talks with its own Albanian governing coalition partner, the DPA....In fixing the Tanuveci problem through violence the Macedonian government may well have been speeding up the process of the destruction of its own newly formed state”. (Churcher, Kosovo, Lidore/ Presovo 1999 – 2002 and the Fyrom conflict pp. 18, 21)

Den albanske versjonen innholdsutfyller deler av avsnittet ovenfor. Urolighetene og bruken av våpenmakt i Tanuveci, og områdene rundt, resulterte i skuddvekslinger hvor også sivile ble dratt inn. En albansk gutt med navn Muzafer Xhaferi, ble av albanere anklaget for å være skutt av en makedonsk skarpskytter. Albanere begynte nå å flykte fra disse landsbyene.

Makedonsk media kunne ved samme anledning (slutten av februar 2001) melde om en to timer lang skuddveksling i samme område. Klassifisert av makedonske elitestyrker som ”a major battle” (Phillips, 2004).

Videre hevdet rapporten fra de makedonske styrker, at de under rekognisering hadde observert at det på grensen til Kosovo stod 200 ”inntrengere i sort uniform”. Dvs. varemerket til KLA. 4. mars blirto makedonske soldater drept i Tanuveciområdet av NLA (ibid).

Stemningen i mars 2001

Første sider i albanskspråklig og makedonskspråklig presse, antyder på dette tidspunktet et alvorlig dilemma for den sittende regjeringen. En regjering sammensatt av det største makedonske partiet og det største albanske partiet etter valget i 1998. Det vil si det nasjonalistiske makedonske partiet VMRO, og dets albanske koalisjonspartner DPA. Hendelsene i Tanuveciområdet splittet media bildet, og dermed også befolkningen. I makedonsk media, ble det fokusert på tilstrømmingen av eks KLA-menn fra Kosovo/Presovo, hvor albansk geriljaaktivitet fremsto som albansk terrorisme. I albansk media ble det, som vi så ovenfor, fokusert på de albanske sivile ofrene, som resultat av (i deres øyne) i beste fall overgrep fra makedonske styrker, i verste fall statsterror.

Det politiske slår sprekker

De politiske myndighetene har nå et fundamentalt problem. Det er diametrale motsetninger blant befolkningen i forhold til hva som foregår i Nordvest Makedonia.

Derfor reiser makedoneren Ljube Boskovski, (Secretary of State for interior affairs), sammen med albaneren Refet Elmazi (Deputy Interior minister) til området hvor urolighetene hadde funnet sted. Disse havnet i noe som liknet et bakholdsangrep, utført av NLA, og en politimann blir drept (ibid). Elmazi på sin side (en av få albanere i innenriksdepartementet) hadde offentlig støttet landsbyboernes versjon. Denne versjonen baserte seg på at ingen hadde skutt på de makedonske styrker, da gutten Xhaferi ble drept. Boskovski på sin side, hadde akkurat opplevd å bli angrepet av albanere (NLA), og tok sannsynligvis et motsatt standpunkt.

Jeg sier sannsynligvis fordi da han to måneder senere blir innenriksminister, står han for den mest nasjonalistiske og tøffeste linjen av makedonske politikere, han vil senere bli tiltalt av krigsdomstolen i Haag¹⁴. Hvis situasjonen i Makedonia var uoversiktlig før Boskovski og Elmazi havnet i denne dramatiske situasjonen, ble den ikke mindre kaotisk etter dette.

Den kaotiske situasjonen hvor ingen helt vet hvem som er hva, og ikke minst hva motivet og grunnen til opprettelsen av NLA er, endres 20. mars. NLA som inntil nylig ikke eksisterte, i hvert

¹⁴ Boskovski er på mange måter Makedonias svar på Milošević. Den tidligere makedonske innenriksministeren som står tiltalt for drap på 7 asiatiske immigranter i 2002, og hans rolle under et sammenstøt mellom albanske opprørere utenfor Skopje i 2001 (Ljuboten affæren – som kostet ti albanere livet). (Øst Bulletin.Nordheim No 1. 2005).

fall ikke offentlig, legger frem en deklarasjon, som stadfester begrunnelsen for deres væpnede kamp:

NLAs communique: "Macedonia's ignorant view and hypocritical disrespect of the demands and the patience of the Albanians has surpassed all limits. Our people have for decades been insulted, discriminated against and banned from all civilisation traditions in Macedonia.

These are the main reasons that forced Albanians to take up weapons and fight for their rights. In vain we tried for years to have our rights realised through a change in government, and to have Macedonia refrain from a wrongful policy...we chose a president who we hoped would be a president for all. We gave him time and space to send us clear signals whether he was going to accept the Albanians as equals. But this did not happen. Therefore, we decided not to allow further humiliation and trampling on our dignity.

We appeal to all political and non political Albanian figures not to delude themselves that our rights are trivial.

We also appeal to all political factors, internal and external, to give their real recognition to those who are fighting to be equal, because such fighters could never be terrorists.

We are no adventurers. We had no lives to gamble away. We don't seek killings and war, because for centuries we were the victims. From this moment peace does not depend only on us.

We urge the Macedonian authorities to make public as soon as possible whether they want this to be solved peacefully. After this we will bear no responsibility for the future chain of events. We urge the international community to recognise our demands, which are for peace.

(NLA communiqué, publisert i The Guardian, 21 mars 2001, Phillips, 2004 s. 87 - 88)

Med denne uttalelsen hadde den uoversiktlige og spente situasjonen i Nordvest Makedonia fått et ansikt i form av NLA. Videre ble det gitt grunner til hvorfor de tok til våpen, og hva de ønsket. Dette følelsesladde albanske manifestet ga uttrykk for, i denne gruppens perspektiv, albaneres opplevelse av undertrykking. Grunnlaget for å ta til våpen sies å være deres annenrangs status i Makedonia. Videre at man gjennom ti år har vært tålmodige, men etter hvert gitt opp troen på at disse tingene vil endres gjennom etablert (eller mangel på) politisk prosess.

De uttrykker også en appell til albanere (politiske og ikke-politiske) at de som nå kjemper (i ordets rette forstand) den albanske kampen, bør anses "equal", og at disse aldri kan være terrorister. Det foreligger også en trussel eller advarsel i denne uttalelsen, der ballen spilles over til de makedonske myndigheter, i form av: "From this moment peace does not depend solely on us" Videre "After this we will bear no responsibility for the future chain of events".

Mest sentralt er at kravene som stilles ikke omhandler krav om territorium, altså ideen om Stor-Albania eller Stor-Kosovo. Kravene som stilles er at den albanske befolkningen i Makedonia skal likestilles med den makedonske majoriteten. Sagt på en annen måte, det fremstilles her ikke krav om "eie" sitt eget stykke land. Kravet som stilles er mer i retning av å være "likestilte medeiere."

Tetovo

Frem til Ariconovokrisen i mai 2001, der NLA inntar et landsbyområde kun få kilometer fra Skopje, vil konflikten hovedsakelig finne sted i Nordvest Makedonia. Spesielt Kummanova og Tetovo vil bli utsatt for harde kamper. NLA blir i denne perioden ansett som terrorister av Makedonske myndigheter. Terrorister som skal nedkjempes av den makedonske hæren, med støtte av blant annet kamphelikoptere. Kampene får et slags katt- og muspreg, makedonske styrke rykker inn i et område, bare for at den albanske geriljaen regrupperer ett annet sted.

Mer essensielt er kanskje den generelle albanske og makedonske opinionen. Det er viktig å ta innover seg det bildet jeg tegnet opp i kapittel 4, det vil si Zekirijas "Makedonia". Der fremhevet jeg fotballkampen som en metafor for de etniske relasjonene i Makedonia. Et slags Makedonia i vippetilstand, hvor moderate albanere og makedonere på mange måter er plassert mellom barken og veden. Hvor antagonismen mellom albanske og makedonske segmenter i samfunnet allerede var stor. Hvordan ville en slik voldsutvikling treffe denne skjøre etniske balansen?

Jeg vil derfor i denne anledning kort gjenfortelle et eksempel som er hentet fra John Phillips, Warlords and Rebels (2004), dette fordi eksemplet er meget symptomatisk for som det utarter seg våren 2001: Da Tetovo blir sentrum for kamphandlingene våren 2001, har også den internasjonale pressen ankommet Makedonia. I tiden frem til 11. september vil konflikten i Makedonia være den store nyhetssaken i verden. Den får sitt symbolske gjennombrudd via et bildet av en dramatisk situasjon, som oppstår i nærheten av Tetovos fotballstadion. Her ved nevnte fotball stadion hadde den makedonske hæren og politiet satt opp veikontrollposter. Journalisten John Phillips og fotografen Peter Nichols fra The Times, var til stede og observerte sammen med sin tolk.

De ser en rusten gammel bil kjøre inn mot vei kontroll posten. Det er to albanske menn i 40-50-årene i bilen. Den ene går ut av bilen for å vise identifikasjonspapirer, samt åpne bagasjelokket for inspeksjon. I følge John Phillips, oppdager han plutselig at politimannen begynner å rope,

samt slå passasjeren i bilen som også har kommet ut, Hvorfor? Passasjeren holder i følge Phillips en håndgranat. Makedonske soldater roper til politimannen at han skal komme seg vekk, han løper vekk, mens mannen med granaten setter seg ned for å hive denne mot den makedonske stillingen. Soldatene åpner ild og skyter begge albanerne. Etter å ha blitt liggende med krampe i 2-3 sekunder, dør begge på stedet. Noen albanske tenåringer som også observerte situasjonen, begynner å gråte.

Håndgranaten holdes av mannen til venstre i bildet.

Slik opplevde i hvert fall journalisten og fotografen situasjonen. Bildet av albaneren med håndgranat i hånden går verden rundt.

En sivil albansk eldre mann, som lik en selvmordsbomber ofrer sitt eget liv for å ta livet av makedonere! Det er det bildet forteller, og det er denne forestillingen som gjør at situasjonen i Makedonia oppleves som svært alvorlig. Er hatet så sterkt? Spør man seg. Var ikke dette bare noen mindre problemer med noen få albanske militante eks KLASoldater? Rester av unge krigsherjede menn, som ikke helt hadde klart å vende tilbake til det normale liv etter krigen i Kosovo. Er det til dette nivået den albansk – makedonske relasjonen har utviklet seg?

Mobiltelefon eller håndgranat? (parallele univers)

Da jeg på et senere tidspunkt ble fortalt om denne hendelsen i Pristhina (Kosovo) av noen albanere, ble det påpekt at det albaneren holdt i hånden ikke var en håndgranat, men en mobiltelefon. Jeg hadde på forhånd hørt om denne hendelsen, delvis av internasjonal media og delvis av albansk media, derfor hadde jeg ikke helt klarhet i hva som hadde skjedd. Grunnen var at denne hendelsen også hadde en annen versjon. Det vil si, en diametralt motsatt historie i forhold til den vestlige, som også var den makedonske. Den overnevnte versjonen hentyder at det mannen holdt i hånden var en kinesisk produsert håndgranat. Den albanske versjonen, som også

hadde trengt seg inn i min bevissthet, hevder at det mannen holdt var en mobiltelefon. Den albanske versjonen summerer John Phillips opp slik, da han dagen etter hendelsen var på en albansk kafe i Tetovo: "Yet it was evident that much of Tetovos population of 200 000 was in sympathy with the NLA", og videre når en eldre albansk herre tapper han på skuldra i kafeen, og sier, Look at that [henviser til bildet], what the man was holding was not a grenade, it was a mobile phone". (Phillips, s. 89, min innskytelse)

Bildet det refereres til hadde jeg også som sagt sett, med du skal være veldig bevisst på hva du ser etter, det vil si håndgranaten. Det kom tydeligvis an på øye som ser, eller mer korrekt, hva man ønsket å se.

De fleste albanere ønsket å se en mobiltelefon, noe gravfølget til de døde var et bevis på. Hundrevis av sørgende fulgte ikke to terrorister til muslimske gravlunden i Tetovo, snarere to martyrer. John Phillips refererer til en venn av de avdøde, som i begravelsen uttrykte seg slik: "It was a horrible thing to kill people on the street like that!" (ibid s.89).

Symptomatisk for lignende situasjoner der hæren settes inn for å knekke en geriljastyrke, er de uintenderte konsekvensene ved bruk av Tanks, artilleri, angrepshelikoptre et cetera. Tung våpenbruk i en kontekst der opinionen allerede er splittet i to parallelle univers, har en tendens til å styrke støtten til geriljaen. Slik ble det også i Makedonia, ett eksempel på dette kommer til uttrykk hos en eldre albansk mann som John Phillips intervjuer etter et tungt hærangrep i Tetovoregionen:

"Tell me who the terrorists are? said Selim, a farmer who spent the night trying to stop the flames consuming his house after a forest fire ignited after a rocket attack. "The young lads who are helping to fight for our rights, or the army who shoots at its own people and leaves your home to burn?" (ibid s.89).

Oppsummering:

Det er svært sjeldent man kan si nøyaktig hvordan konflikter av denne typen starter, og videre hvem som startet den. Likevel, det man kan gjøre er å se på hvilke argumenter som benyttes for å legitimere voldsbruk, og videre hvilken diskurs og hvilket tankegods en slik legitimering spinner ut av. Konfliktutbruddet syntes å bestå tre ulike, men sammenhengende faktorer. Alle tre syntes å kunne tilbakeføres til Gellners tese om etnisk nasjonalisme i et etnisk heterogent område.

Først den albanske geriljaaktiviteten i Presevodalen i sør-Serbia. Der handlet det om hvem sitt land dette ”egentlig” var. Skal Presevodalen på bakgrunn av albansk majoritet tilhøre det ”albanske” Kosovo, eller er dette Serbia? Et Serbia som fra et albansk perspektiv forsøkte å renske Kosovo og omegn for albanere to år tidligere. Det handler altså om en gruppes rett til et stykke territorium

Så grensetvisten i Tanuveciområdet. Etter Jugoslavias kollaps, ville grensene mellom de ulike republikkene bli stengt. Det vil si, svært streng grensekontroll mellom de nye statene, i motsetning til de friere grenseovergangene under Jugoslaviatiden. Konsekvensen ble at de nye strenge grensene nå går tvers igjennom områder som før tilhørte en og samme språklige og kulturelle sfære. Dette vil forståelig nok være meget konfliktskapende.

Til sist, og viktigst i denne sammenheng, den makedonsk – albanske nasjonale frigjøringshæren NLA. Deres commune fremhever et ønske om å bli ansett som likestilt med den makedonske gruppen i staten Makedonia. De oppfatter deres status som annenrangs, det vil si de kjemper for like rettigheter, ikke for territorium. Likevel faller dette under samme problemstilling som de to første faktorene. Det er snakk om å være likestilte medeiere av en stat, en rett de føler den makedonske gruppen har frarøvet dem. En problemstilling som har sitt utspring i hvilken gruppe skal ”eie” denne staten og dens territorium.

Da konflikten er et faktum treffer den et sårbart Makedonia. Jeg vil i kap 10 analysere mediabildet, men det åpenbare er at dette forespeiler den symptomatiske frihetskjemper versus terrorister diskursen. I makedonsk media fremstår den albanske geriljaen som terrorister, i albansk media, fokuseres det på overdreven maktbruk av den makedonske hæren.

Videre viser denne utviklingen skjørheten i det makedonske politiske landskapet. Samarbeidet i den albansk – makedonske koalisjonsregjeringen slår sprekker, fordi lojaliteten syntes å være etnisk basert, og ikke basert på befolkningen i sin helhet.

Eksemplet fra Tetovo tegner videre opp et bilde som mest minner om en utvikling av parallelle etniske univers, der samme dokumenterte hendelse tolkes helt forskjellig.

Kapittel 6: Sommer 2001, nasjonalistisk agitasjon versus forsoning

Vi har nå kommet frem til der vi startet, månedskiftet mai/juni 2001. Klimaet mellom albanere og makedonere er nå verre enn noen gang før. Kamphandlingene i nordvest Makedonia har ikke gitt høye dødstall, men derimot et stort antall flyktinger, rundt 70 000-100 000 mennesker.

Konflikten tok også en alvorlig vending på dette tidspunktet, NLA beleiret landsbyområdet Aracinova bare 8 kilometer fra hovedstaden Skopje. Nå kunne den albanske geriljaen nå strategiske mål i hovedstaden, samt ramme sentrale kommunikasjonslinjer.

I dette kapittel ønsker jeg derfor i korte trekk å belyse den politiske utviklingen denne sommeren. Mest av alt ønsker jeg å vise til kampen mellom radikale nasjonalister på den ene siden, og mer moderate aktører på den andre siden. Sommeren 2001 blir således en kamp sentrert rundt ideen om det etniske Makedonia versus det multikulturelle Makedonia.

Det internasjonale samfunnet, NLA og nasjonalister

Det Makedonia jeg forlot mai 2001, var et land på kanten av borgerkrig. Den albanske geriljaen, definert som terrorister av makedonske myndigheter hadde fått et navn, NLA (National Liberation Army). Nato estimerte at NLA besto av omkring 2000 personer med våpen, videre hang både USA og EU seg på den makedonske kategoriseringen av NLA, altså som terrorister. Ved NLAs beleiring av Aracinova området nådde konflikten et kritisk punkt. Skulle man forhandle frem en diplomatisk løsning eller, skulle man bekjempe ”terroristene” ned til siste mann. På dette tidspunktet var også det internasjonale samfunnet kommet på banen, man ville hindre en ytterligere konflikteskalering på Balkan. Med sterkt påtrykk fra vestlige diplomater ble det satt sammen en kriseregjering i Makedonia. Grand Coalition av National Unity, ble satt sammen av de to største slaviske og albanske partiene.

NLA på sin side fikk ikke sitte ved forhandlingsbordet, de var politisk marginalisert i den grad at de var definert som terrorister. EU uttalte angående NLA at:

” ... That the ethnic rebels, who have planned and directed this terrorist campaign, should not be welcomed into the political process, if anyone has the illusions that the so-called NLA has international support anywhere, they had better to forget them.” (Washington post, 25/ 05 2001, Phillips, 2004 s. 119).

De albanske partiene derimot hadde en annen oppfating av NLA, eksempelvis uttalte Arben Xhaferi (leder for DPA, det demokratiske partiet for albanere) at ”I never accept fighting as an instrument to achieve political goals, but its very important to point out that demands of the fighters are the same as ours”. (Central European Review, Vol 3, No 17, 14 mai 2001, Phillips s. 120)

Blant makedonske politikere oppstår det en splittelse angående hvordan man skal forholde seg til NLA. President Trajkovski ønsker å forhandle, mens statsminister Georgiveski ønsker bekjempe geriljaen. Disse to representerer også forskjellen på det etniske Makedonia og det multi – kulturelle Makedonia. Paradoksalt nok tilhører de begge partiet VMRO, men forskjellen mellom dem er stor. Georgievski er beskrevet som eksentrisk nasjonalist, forfatter av mørk erotisk litteratur, og ofte omtalt som en politisk hauk. Han ønsket videre å løse konflikten militært. Trajkovski, derimot er omtalt som den store statsmann, en mann som var tilhenger av det multi – etniske Makedonia. Trajkovski ønsket dialog med NLA, og han gikk faktisk så langt at han i en tale 7. juni til parlamentet foreslo en mulighet for amnesti for de albanske opprørerne. Han sa blant annet ”We must give a chance to those who are ready to lay down there arms, and integrate into the social life of the state “(Phillips, 2004, s. 121)

I sterk kontrast til Trajkovski kommer andre makedonske ledere, hvor daværende statsminister Georgivski faller inn. I juni 2001, hadde NLA påført de makedonske sikkerhetsstyrkene relativt store tap. I følge den slavisk – makedonske analytikeren Vladimir Jovanovski hadde det albanske opprøret preget Georgievski i den grad at han: “Now he believes the only way resolving the crises is by declaring war on Albanian militants.” (V. Jovanovski, “ The Macedonian Hawk” Balkan Crisis Report, No. 255 13, juni 2001).

Plan om deling av Makedonia?

I juni 2001, lekkes også en plan om deling av Makedonia til pressen. Der fremgår det at Makedonia skal deles etter etniske linjer. Planen sies å være utarbeidet av medlemmer av Makedonias Akademia for Vitenskap og Kunst (Phillips, 2004).

Byer med albansk majoritet, som Tetovo, Gostivar, og Debar skal byttes for territorium i øst eller sør-øst Albania, hvor det fremgår at det er en større slavisk populasjon. Planen fremsetter videre at etniske albanere som bor i Kumanovoprovinsen skal forflyttes til ”albanske” områder, sammen

med albanere fra Skopje, Veles, Bitola og Kicevo. Makedonske slaver skal på sin side forlate Tetovo og andre steder som vil ligge under den ”albanske staten” (ibid).

I følge den pro-makedonske avisen Nova Makedonija siteres Akademiet videre;

“This is the only solution that will endure because Macedonians and Albanians are so ethnically different they can't live together... Orthodox Christians and Muslims have different religions and customs. We have worked for ten years to create trust between them. But everything achieved has been destroyed in few weeks of fighting that started in Tetovo.” (ibid s. 123).

I følge Jovanovski, kan man spore Georgivskis hånd i delingsplanen. Det vil si, planen får aldri egentlig noen formell adresse, spesielt etter at blant andre Trajkovski, og nåværende statsminister Crvenkovski fordømte den sterkt. Trajkovski fremholdt at dialog, og ikke deling er eneste løsning for Makedonia, mens Crvenkovski anså planen om deling som; an incitement to civil war and a suicide for Macedonia” (ibid s.124).

Uansett kan man ane ringvirkningene av en slik diskurs, eksempelvis trykker den makedonske tabloid avisen Vecer opp kart hvor de nye grensene er trukket opp. Diskursen baserer seg på det nasjonalt homogene, og de store folkeforflytningene som ville vært konsekvens, er av type ” hvis ikke kartet passer terrenget, så gjør om terrenget, ikke kartet ”.

Fra makedonsk side syntes de nå å komme frem to ulike løsnings alternativer. Den ene i tråd med moderate Trajkovski, som baserer seg på det multikulturelle Makedonia, og som ønsket dialog. Den andre i tråd med makedonsk nasjonalisme, basert på ideen om Makedonia som en etnisk makedonsk nasjonalstat, hvor løsningen lå i konfrontasjon.

Eksempel Aracinovo

Beleiringen av landsbyen / byene i Aracinovo pågikk fortsatt i slutten av Juni, og var rent strategisk (kun 8 km fra Skopje) svært alvorlig. NLA hadde på denne måten et truende jerngrep på staten Makedonia. Selv etter kraftig angrep fra makedonske styrker, også med bruk av kamphelikopter, tanks og artilleri, hadde man ikke klart å drive ut de albanske opprørerne.

Aracinovo er synlig fra Skopje, og man ser området meget godt hvis man tar turen opp i fjellsiden av Sar Vodno, et fjell som ligger langs sørsiden av Skopje. Dit drar man gjerne på

piknik, noe jeg også gjorde med en makedonsk kameratgjeng høsten 2001. Disse guttene, som vi skal stifte et bedre bekjentskap med senere, hadde hentet meg med bil, og vi fartet opp fjellsiden av Sar Vodno. Da vi kom et stykke opp i fjellsiden parkerte vi bilen og fant vi oss en plass på gresset. Etter en stund med småprat dukket temaer fra sommerens hendelser opp. De fortalte at denne sommeren hadde man som vanlig sittet her og spist og drukket sammen med masse folk. Likevel, det hadde vært helt ”absurd” (i følge dem), fordi dette var samtidig med de makedonske angrepene på Aracinovo. Guttene for øvrig pekte bort mot Aracinovo, slik at jeg selv kunne skimte landsbyområdet, og selv se hvor nærme det var.

Jeg antydet, etter å ha fått øynene på rett sted, at det må ha vært ganske traumatisk for alle de vanlige landsbyboerne under angrepene. Svaret jeg fikk på dette spørsmålet, var at det ikke var så nøye, i følge guttene bodde det stort sett bare kriminelle albanere der. Hvordan da spurte jeg, hva drev de med? I følge guttene var det mest narkotika, men også menneskehandel.

Således virket det på disse guttene at angrepene på dette området også kunne forsvares fra et humant perspektiv. Det forklarer kanskje hvorfor de hele tiden fortalte om angrepene med en munter tone. Etter å ha hørt på fortellingene deres en stund, satt jeg igjen med et inntrykk av at det hadde vært en makedonsk folkefest oppi fjellsiden – piknik med live underholding i form av makedonsk hærangrep. Hærangrep som skulle sette en stopper for det makedonere (og det internasjonale samfunnet) klassifiserte som albansk terrorisme.

Det makedonere i gatene, eller retttere sagt i fjellsiden ville ha på den tiden, var en militær seier over de albanske opprørerne i Aracinovo.

Problemet var at det kraftige bombardementet ikke ga noen resultater. NATO’s pressetalsmann i Makedonia, Mark Laity (intervjuet av Philips, 7. mai, 2003) erindrer: “Initially the Macedonians said they were winning. After two or three days this` rapid conquest ` of Ariconovo has got nowhere. Then they ask us, through Trajkovski “can you please get a ceasefire?” (ibid s. 125).

NATO sender derfor sin spesialutsending til Makedonia, Peter Fieth, for å forhandle med NLA. NLA leder og nå en fremstående skikkelse, Ali Amethi, tilbyr en landsdekkende våpenhvile og en frivillig tilbaketrekking av Aracinovo. Haken var at NLA`s tilbake trekking skulle være med våpnene i behold, og derav ingen kapitulasjon (ibid).

De makedonske myndighetene fortsetter å presse på mot en kapitulering, men må til slutt nøye seg med våpenhvile og tilbaketrekking.

I en merkelig affære kjøres derfor de 300 NLA kjemperne ut av Ariconovo i sivile busser.

Merkelig fordi Natoeskorten består av kun 10 personer, grunnet NATOs manglende mandat i Makedonia i slutten av juni 2001.

Alt ser ut til å ha gått bra, og en eskalering av krigen er tilsynelatende blitt dempet. Problemet er at makedonske nasjonalister i partiet VMRO, hadde hisset opp den makedonske befolkningen og lovet dem en seier. Deres måte å unngå nederlaget på, var derfor og legge skylden på NATO (vesten) og president Trajkovski. Laity erindrer: “They were telling the public that they had a victory snatched from their grasp because NATO leaned on Trajkovski...” (ibid s. 127) .

Senere på kvelden når våpenhvilen tro i kraft og ildgivningen stoppet, fikk den makedonske befolkningen høre om den nedverdige avtalen. Dette medførte til sterke antivestlige reaksjoner, og vestlige journalister, observatører samt sivile ble trakassert (ibid).

Presidentpalasset stormes, statskupp?

Kvelden 26. juni stormes presidentpalasset av flere tusen rasende nasjonalister, de skyter i luften og roper anti-vestlige og anti-albanske slagord.

Presidentpalasset som også huser landets parlament blir utsatt for steinkasting. Folk trenger seg inn i entreen, river ned det makedonske flagget, og erstatter det med det opprinnelige flagget.

Med det opprinnelige flagget, menes flagget med den hellenistiske Verginastjemen, flagget som måtte endres grunnet greske protester. Videre det flagget som VMRO-dominerte kommuner flagget i lang tid etter at man offisielt hadde byttet det ut. Flagget skal da symbolisere et urgammelt makedonsk etnisk opphav.

I Skopje sentrum samme kveld fortsetter de anti-vestlige demonstrasjonene og flere journalister, samt hjelpearbeidere blir banket opp.

For Trajakovski blir dette sannhetens øyeblikk, og noen dager senere, etter at situasjonen er roet seg noe, holder han en tale til nasjonen hvor han angriper de nasjonalistiske haukene i koalisjons regjeringen;...the hardline nationalists as those who had chosen the path of evil “. Han sa videre ; the fiercely nationalistic agenda would break what was left of the unity of the country....You gave me a mandate for peace and tranquillity, not war” (ibid :129).

Paradoksalt ender krisen med at statsminister Georgivski innrømmer det opplagte, at han selv i tråd med den konstitusjonelle maktfordelingen i Makedonia ga klarsignal til operasjonen. Altså at han selv hadde gitt det nødvendige samtykket til en operasjon haukene i hans eget parti mente, var en avtale mellom NATO, presidenten og NLA (ibid).

Polarisert samfunn

Polarisert og subjektiv mediadekning vil belyses i kap. 10, men eksempler på dette finner man i mediadekningen av hendelsene i Aracinovo. I den albanske avisen Fakti beskrives tilbaketrekningen som en suksess, og en seier for albanske styrker og vestlig diplomati. Dette satt opp mot makedonske styringsmakter, som defineres som voldsromantikere eller: ”slaves to blind war euphoria ” (ibid s.131).

I den populære makedonske avisen Dnevnik, benytter man seg av det kriminelle element pålagt kategoriseringen av albanere og sammenblander dette med en konspirasjonsteori. Ved å vise til uttalelsen til et tidligere parlamentsmedlem: ”...the operation was forced by foreign diplomats seeking to safeguard drug laboratories supplying drugs to their children” (ibid 131).

Selvsagt ikke den mest seriøse artikkelen servert makedonske lesere, men likevel det var jo mer eller mindre den samme historien guttene i fjellsiden ville fortelle meg et par måneder senere.

Situasjonen i Makedonia var derfor meget spent, og innvendingene mot ”den andre” gruppen så irrasjonelt ondskapsfulle, at man ante en ny storkrig på Balkan. Eksempelvis uttalte Briten Lord Paddy Ashdown (Det internasjonale samfunnets øverste representant til Bosnia frem til 2006):

“So we end up with Macedonia and a crisis which looks more and more likely to slide from sporadic outbursts of conflict into civil war, with the capacity to drag in a wider set of players, from Greece through Bulgaria and Romania on one side an Albania and God help us, Turkey on the other.” (ibid s.132).

Ohridforhandlinger og håp

Likevel ble det gjort fremgang på det diplomatiske planet på sensommeren 2001. Først og fremst knyttet til forhandlingene ved Ohrid sjøen. Første, femte og åttende august, ble det gjort positive fremganger. Albanere som utgjorde kun seks prosent av politistyrken, skulle få sin andel økt betraktelig. Det ble også enighet om at det albanske språket skulle få større plass i det offentlige Makedonia. Trettende august ble det klart at Nato skulle sende 3500 soldater til landet (ibid). International Crisis Group, på sin side, var positive til forhandlingselementet i den Makedonske krisen, men likevel skeptiske: “Although a political agreement has now been signed, and NATO is poised to enter Macedonia, the possibility of a full blown civil war, with serious regional consequences, remains high” (Macedonia: war on hold, Balkans briefing, Internatinal Crisis Group, 15 august 2001).

Sivile backlash og hevnangrep

Grunnlaget for å være skeptisk lå spesielt i sivile backlash, eller andre hevnangrep. Allerede i slutten av april, hvor åtte makedonske kommandosoldater ble drept kunne man se tendensen. Fire av disse var fra byen Bitola 17 mil sør fra Skopje, der satte etniske makedonere fyr på albanske butikker, samt terroriserte albanske nabolag.

Senere på sommeren ble majoriteten av albanere i Bitola drevet ut av byen (Giles Tremlett and Nick Wood, Macedonians accused of war crimes, The Guardian, 6. oktober, 2001).

15. august bryter det ut nye kamphandlinger i Tetovo. I Ljuboten rett utenfor Skopje blir 10 albanere drept som et hevn angrep på drap av makedonske soldater. Ljuboten affæren har senere medført at daværende innenriksminister Ljube Boskovski ble tiltalt av FN krigs forbryterdomstol i Haag (Reuters, april 2005) (se fotnote kapittel 5).

Til sammen hadde 18 makedonske kommandosoldater blitt drept i et bakholdsangrep 10. august. 10 av disse ble gravlagt i byen Prilep, senere samme kveld brøt det ut opptøyer og en albansk moské ble brent (Washington Post, 11. August 2001).

Sent i august blir St. Atansius kiken i Lesok sprengt av NLA, som hevn for et granatangrep på moskeen i nabolandsbyen i Neproshtno (Phillips, 2004 s.148).

Dette er noen dokumenterte eksempler på volden i Makedonia august 2001. Krigen i Makedonia kan kanskje virke udramatisk med tanke på tap av menneskeliv kontra krigen i Bosnia. Det som bør understrekes, er at Makedonia er et lite land med få innbyggere. Videre må man forstå den psykologiske effekten, av gjennatte begravelser med media tilstede på begge sider. Kister svøpet med hver sine nasjonale flagg, med hver sin religiøse overbygning, men i samme stat.

Situasjonen kan derfor defineres som kritisk rett før jeg ankommer Makedonia i slutten av august 2001. Det som var positivt var at Ohridforhandlingene ga resultater, samt at NATO var engasjert med en fredsstyrke.

Haken var derimot hatet mot NATO og vesten, som hadde blusset opp blant deler av den makedonske befolkningen. Rett før min ankomst hadde dette hatet tatt livet av en britisk soldat. 22 år gamle Ian Collins ble drept da makedonske tenåringer kastet sementblokker fra en bro og traff frontvinduet, samt Collins (Newsweek, august 2001).

Eksempelvis uttalte Antonio Milososki, hovedtalsmann for regjeringen; "NATO is not our enemy, but a great friend of our enemies who are attacking the future of this country ('Macedonians Attack US Embassy', Washington Post, 25. July 2005, Phillips s.133).

Oppsummering

Denne avhandlingens tese er at etnisk konflikt (borgerkrig) ikke nødvendigvis er et resultat av uforenlige etniske og religiøse identiteter, men mest av alt kan skape uforenlige etniske og religiøse identiteter.

I så fall var denne sommeren et eksempel på den hårfine balansegangen mellom en ytterligere voldsspiral, kontra forhandling og forsoning. For noen politiske aktører var det forhandling og forsoning som var veien å gå, for andre var ytterligere bruk av militærmakt løsningen.

De er kanskje heller ikke tilfeldig at de som ønsket forhandling, var de samme som ønsket et flerkulturelt og multietnisk Makedonia. De har muligens innsett det helt åpenbare – at de må leve sammen, også etter at våpnene er lagt ned. For de som ønsket å kjempe videre, kan dette kanskje virke mer plausibelt hvis man har et nasjonalistisk tankegodt som utgangspunkt. Krig på Balkan har hatt den effekten at det etniske lappeteppet er blitt noe mindre komplekst, byer og landsbyer er blitt etnisk rene under kamphandlingene. Dette er i så fall, sett med nasjonalistiske øyne, første steg mot en etnisk ren nasjonalstat. Det vil si en stat hvor man ikke trenger å leve med "de andre" etterpå. Planen om dele Makedonia etter etniske linjer er et uttrykk for et slikt scenario.

I dette tilfellet vant de moderate synspunktene frem, men ikke uten kamp, det var en tid statskupp lignende tendenser i Makedonia sommer 2001. Likevel, NLA kom inn i den politiske varmen, og med sterkt påtrykk fra det internasjonale samfunnet startet fredsforhandlingene ved Ohrid sjøen, en Nato styrke skulle også utplasseres.

Til tross for dette var det stor skepsis både lokalt og internasjonalt angående sivilebacklash og andre typer for hevnangrep. Med andre ord, hadde volden mellom albanere og makedonere produsert uforenlige etniske og religiøse identiteter? Resten av oppgaven vil søke å svare på det.

Kapittel 7: Skopje og konfliktsfæren

Det store problemet sensommer 2001, var altså ikke en formell fredsplan, eller engasjement fra det internasjonale samfunnet. Den store skepsisen lå heller i frykt for at polariseringen mellom den albanske og makedonske gruppen, skulle utvikle seg i en ikke-reversibel retning.

Sivile backlash og hevnangrep, sterk nasjonal symbolikk fra begge sider, og ensrettet etnisk mediadekning preger som sagt denne tiden. Her i dette kapittel ønsker jeg derfor å gi en beskrivelse på den stemningen som preget Skopje, da jeg kom på mitt feltarbeid høst 2001.

Skopje

Skopje by i seg selv var preget av et ganske pulserende uteliv, hvor det var rikelig med mennesker på barer og kafeer hver dag. Byen som er ca 2000 år gammel har en blanding av arkitektur fra ulike tider. De eldste funn koblet til byen finnes langs Vardar elven, og kan dateres tilbake til trybalerne 200 år f.kr.

Etter dem tok dardanerne kontrollen over området, helt til romerne overtok i 1164. Dardania var navnet på området som strakk seg fra Naissus (Nis) til Scupi (Skopje), samt Kosovo og syd-Serbia.

Den slaviske befolkningen i Skopje, kan dateres tilbake til 600 tallet, hvor Skopje allerede da var et multikulturelt senter. Strategisk plassering har medført at kontrollen over Skopje har skiftet i takt med Europas historie. I middelalderen var byen en del av enten Bysants, Bulgaria, eller Serbia. I 1389 ble Skopje og store deler av resten av Balkan underlagt det Osmanske riket. Den lange tiden under ottomansk herredømme preger da også byens arkitektur.

Fra andre verdenskrig fornyes byen i tråd med sosialistisk arkitektur, men tidlig morgen 26. juli 1963 rammes byen, akkurat som i 518 e.kr, av et kraftig jordskjelv. Store deler av byen ødelegges, men ble bygget opp igjen med internasjonal støtte.

Gamlebyen som ligger på den ene siden av Vardar elven, har et ”Osmansk” preg. Steinbroen over Vardar elven er over 400 år gammel og tar deg over til den moderne delen av Skopje.

Ved flere anledninger hørte jeg at unge refererte til Skopje som, ”en Kenzo Tange by”, altså etter den kjente japanske arkitekten. Tar man en titt på Metodius og Kiryli universitetet, eller eksempelvis operahuset kan man skjønne sammenhengen. Det bør nevnes at det er sagt med en

smule ironi, mest av alt trenger Skopje et malingsstrøk. Bygningene bygd opp etter jordskjelvet i 1963 er det ingenting i veien med, de er ikke gamle, men byen bærer preg av dårlige økonomiske tider.

Skopjes ca 600 000 innbyggere har sett byen sin i bedre stand. Men for disse innbyggerne var det ikke bare dårlige økonomiske tider som kjennetegnet byen nå, aller mest var det en by som i månedsvis hadde befunnet seg på kanten av stupet. En by hvor muligheten for borgerkrig ikke kunne helt utelukkes.

Ankomst sensommer 2001

Det var derfor med en god porsjon uvisshet jeg innkvarterte meg i en liten leilighet i Skopje sentrum, hvor jeg skulle bo fra slutten av august og frem til jul. At stemningen var spent merket jeg allerede første dagen, den første turen med taxi fra hotellet til sentrum var med en albansk sjåfør i femtiårene. Han spurte meg hvor jeg var fra og jeg svarte Norge. Siden jeg utseendemessig har mer til felles med folk på Balkan, enn i Seterdalen, spurte han meg om jeg egentlig var norsk, i trua på at jeg tilhørte en eller annen minoritet. Jeg svarte igjen at jeg var norsk med norske foreldre. Da han skjønte jeg ikke tilhørte en etnisk minoritet, sukket han og fortalte at han var albaner. Den albanske statusen hadde i følge ham selv, medført at han derfor alltid hadde blitt diskriminert, av bulgarere, serbere og nå spesielt av makedonere.

Det virket ikke som om dette var noen ny situasjon for ham, holdningen hans antydte at det alltid hadde vært slik. Det var tydelig at dagens situasjon likevel preget ham ekstra, og da vi kom inn i sentrum, inn til selve hovedkrysset, la jeg merke til noe uvanlig.

I dette hovedkrysset var det satt opp en diger storskjerm, ca fem ganger fire meter. Filmen som ble vist om og om igjen i ukevis på skjermen, var en rekrutteringsfilm for de makedonske paramilitære enhetene, Tigers / Lions. Der hoppet tøffe karer i kamuflasje uniformer ut av helikoptre og zodiacs med masse spesial utstyr. I tillegg hadde den et ekstra uhyggelig trekk, alle soldatene var anonyme, grunnet bruk av sorte finlandshetter.

Tigers, under politiets kommando, og Lions, en lignende enhet sponset av innriks minister Boskovski (Phillips, 2004), vakte også bekymring blant vestlige diplomater (Phillips, 2004). Grunnen til dette er nokså klar, Tigers og Lions er spesialenheter som i motsetning til den ordinære makedonske hæren (med vernepliktige) skulle kunne matche de mer gerilja erfarne NLA soldatene.

Problemet med disse enhetene, har erfaringsmessig på Balkan vært, at den politiske kontrollen over disse, ligger utenfor den politisk-juridiske ramme.

Eksempelvis kan man nevne den serbiske paramilitære enheten Arkans Tigers og deres operasjoner under krigen i Kroatia og Bosnia, hvor denne militsen, i stor grad ble brukt til operasjoner knyttet til etnisk rensing (Judha, 2000). Det er nettopp det etniske elementet som preger disse enhetene, eller rettere sagt de ultranasjonalistiske kommandohaverne som står bak. Det var denne vinklingen som ga meg frysninger angående storskjermen midt i Skopje sentrum. En rekrutterings film for en paramilitær enhet støttet av nasjonalister i et etnisk heterogent land.. I en by hvor en stor del av gruppen ”de andre” bor, altså albanere, på et tidspunkt hvor det etniske hatet var høyere en noensinne.

Dette lille landet på størrelse med Oppland fylke, er ikke større enn at jeg møtte en lions soldat, en av de første kveldene jeg var ute. Jeg stod og pratet med en gruppe unge mennesker, hvor en av dem, litt stolt, sa at jeg måtte møte en venn av de, som var spesialsoldat. Vi to, Lionssoldaten og jeg, ble til slutt stående å snakke sammen en stund på en parkerings plass. En kraftig bygd kar, med barbert hode, som var vennligere enn uttrykket hans skulle tilsi, men bar preg av ting han hadde vært med på den siste tiden. 21 åringen fortalte meg om kamerater som hadde blitt drept, og om vanskelighetene med den albanske geriljaen. Etter vi hadde blitt litt fortrolige spurte jeg han om han hadde skutt noen, det hadde han, men viste ikke om han hadde drept, det var ikke så lett å vite i alt kaoset..

Det ligger noen absurd i luften, når man i en europeisk hovedstad, kan møte soldater på byen, som bekjemper en fiende, en stor del av innbyggerne støtter. Albanere og makedonere holdt seg til sine egne nå, mistenksomt slenges det ut negative stereotypier om ”den andre”. En påfallende ”enten er du med oss, eller så er du i mot oss ” stemning.

Jeg som ny i byen, fikk i hvert fall være meget oppmerksom på hvem jeg pratet med og hva jeg sa. Eksempelvis pleide jeg i starten av feltarbeidet å sitte på en kafe / pub i nærheten av der jeg bodde, det var en ganske kjent pub i sentrum. Der vanket det en salig blanding av makedonere, internasjonale sikkerhetsfolk, senere US Army personell, samt en del mennesker som hadde en tendens til å si ”at de ikke kunne si hva de jobbet med”.

Uansett ble jeg kjent med de makedonerne som jobbet der, og ble etter hvert ganske fortrolig med dem. En kveld det hadde blitt sent, satt vi igjen rett før stengetid og pratet om situasjonen, alle var

opprørte, og ingen viste hva fremtiden ville bringe. Dette var også den kvelden jeg fikk meg en solid lærepenge. I samtalens hete, var jeg tilbøyelig til å antyde at det fantes, et albansk perspektiv, og at jeg ikke kjente meg igjen i alle de beskrivelser som jeg ble servert angående albanere. Jeg var svært forsiktig, tok avstand fra all vold et cetera, men holdt fast ved at jeg følte at noe av det som ble sagt var for drøyt. Da fikk jeg en reaksjon jeg sent vil glemme, mens én holdt et slags strupetak på meg, fikk jeg ramset opp alt som var galt med albanere, de var terrorister, kriminelle, selger sine døtre, langer narkotika osv. Personen som skrek til meg var i tillegg i en svært emosjonell befatning. Hele seansen ble avsluttet med, ”answer me Erik, you are not a friend of Albanians are you?”. Jeg var satt opp i et hjørne (bokstavlig talt), og måtte derfor svare ”at jeg var deres venn” de vil si de makedonske. Etter dette roet det seg hele ned, en unnskyldning fikk jeg også, samt at jeg tross alt alltid var velkommen på dette stedet under hele feltarbeidet.

Det jeg lærte av denne situasjonen for øvrig, var at på dette tidspunktet og i tiden fremover, fantes det lite av det som kan kalles nøytral grunn. Jeg måtte lene meg til den ene eller andre gruppen, alt etter hvem jeg snakket med. Objektivitet og rasjonalitet, hadde måttet vike for det emosjonelle, som alltid fordrer det subjektive.

For å illustrere det hele, husker jeg at det føltes som om Skopje var dynket i en ikke-synlig, og ikke-luktende, lett antennelig gass. Ved første øyekast virker derfor alt helt ok, folk arbeider, konverserer, og gjør sine daglige ting som før, men når man går dypere inn i sfæren, skjønner man at bare en gnist er nok.

Kapittel 8: Voldens konsekvenser - Etnisk antagonisme / frykten for "den andre"

I Makedonia hadde man vært vitne til kamphandlinger våren og sommeren 2001, selv om omfanget av vold ikke kan sammenlignes med det som fant sted i Bosnia og Kosovo, og den etniske rensingen som fant sted i Makedonia, var i mye mindre omfang enn i eksempelvis Bosnia og Kosovo. Likevel, som jeg ønsket å illustrere i forgående kapittel, virket det som om Skopje var dynket i en lettantennelig gass sensommer 2001, nøytral grunn syntes vanskelig å oppdrive. Det virket videre som forestillingene om "den andre" var svært negative, og at lojaliteten nå kun kretset rundt ens egen etniske gruppe.

Jeg har antydnet at voldsutvikling, som et resultat av etnisk nasjonalisme i et etnisk heterogent område, mest av alt skaper ytterligere etnisk nasjonalisme, som igjen skaper mer konflikt. Gjennom voldsutvikling blir det altså tydeligere og tydeligere for aktørene at de ikke kan dele "hus" med "den andre". Dette ble på mange måter også resultatet av krigene i Bosnia og Kosovo. Krigshandlingene ble stoppet, men hatet mellom gruppene var mye sterkere etter krigene enn før. De sterke advarslene mot hevnangrep og sivile backlash i Makedonia høsten 2001, var da også basert på erfaringer fra blant annet Bosnia og Kosovo (ICG 15. august se kap 6). Det store spørsmålet nå, var hvordan konflikten hadde påvirket de etniske relasjonene innad i staten. Ønsket man seg en flerkulturell og multietnisk stat, sier det seg selv at hvis noe slikt skal fungere, må enigheten strekke seg lenger enn papiret Ohridavtalen ble skrevet på. Det måtte skapes tillit mellom befolkningsgruppene på gata, det være seg i nabolaget, i landsbyen, eller byen. De dystreste spådommene kom fra de som allerede hadde gitt opp troen på et albansk/makedonsk Makedonia. Spådommer som de som kom frem i den promakedonske avisen Nova Makedonija, angående deling av Makedonia, dette fordi, "This is the only solution that will endure because Macedonians and Albanians are so ethnically different they can't live together. ... (Nova Makedonija i Phillips, 2004 s. 123).

I dette kapitlet vil jeg derfor, som overskriften antyder, se på konsekvensen av konflikt (vold), tilknyttet identitetsformasjon og etnisk antagonisme. Først vil jeg gå i gjennom teoretiske vinklinger på dette, deretter vil jeg ta for meg noen empiriske eksempler hentet fra samvær med egne informanter.

Etnisk antagonisme

Det at et samfunn er sterkt polarisert, det vil si at det eksisterer parallelle samfunn i samfunnet, trenger ikke å komme av at skillene er basert på antagonisme gruppene seg i mellom. Det kan ha basis i generelle kulturforskjeller, språkforskjeller, religionsforskjeller et cetera. Et multikulturelt samfunn vil implisitt generere mangfold uttrykt gjennom ulike `kulturelle` grupper. Et fravær av blandingssekteskap, vennskap og andre relasjoner *en masse*, på tvers av grupper kan fint ha ikke-antagonistiske grunner. Det multikulturelle/multietniske Makedonia, ble ofte beskrevet slik. Spørsmålet nå er om dette har endret seg grunnet konflikten. I så fall vil en slik endring innebære en stereotypisk endring.

En stereotypisk endring kan tilknyttes et klassifikasjonssystem. Et klassifikasjonssystem som omhandler befolkningsgrupper er videre et sosialt klassifikasjonssystem. I et slikt klassifikasjonssystem er det bruken av stereotypier som er den mest effektive måten å skille ”deres gruppe” fra ”vår gruppe”. En stereotypi inneholder forenklete beskrivelser av konvensjonelt antatte kulturtrekk ved kategorier av mennesker (Eriksen, 1993). Å bli kategorisert inn i en stereotypi gjøres også på bekostning av individuelle egenskaper. Enkelt forklart, det er en måte å henge merkelapper på grupper av mennesker (også din egen gruppe) for å kunne orientere seg i det sosiale landskapet.

Etnisk antagonisme innebærer at man henger en negativ merkelapp på alle som faller inn under kategorien ”de andre”. Etnisk antagonisme vil ha en reell effekt på identitetsformasjon. Grupper som utvikler negative forestillinger om ”de andre” vil naturlig nok forsøke å unngå hverandre.

Tidligere konfliktforskning i Jugoslavia har pekt på volden som avgjørende i forhold til etnisk antagonisme og etnisk identitetsformasjon. Duijizings skriver blant annet, at volden i tillegg til å skape nye realiteter på slagmarken også : “...helps to deconstruct and disentangle the legacies of shared life and common existence in the minds of victims and perpetrators alike, and establishing unambiguous identities and undivided loyalties.” (1999: 33).

Og videre:

“...the war fought in former Yugoslavia and the processes of national homogenisation and ethnic cleansing, that have accompanied the war, seem primarily motivated by the necessity to forge single and unambiguous

identities out of a population that is very much mixed and diverse of origins, and to erase the elements of mixture, `pollution` that are threatening the newly formed states” (ibid s. 32).

Sorabji elaborer dette, og skriver at: “...(violence) is capable of creating `blank spaces` eroding old memories, and altering categories and beliefs.” (Sorabji 1995 : 91-92).

Angående voldens implikasjoner tilknyttet oss / dem-relasjoner (etnisk identitetsformasjon) og etnisk antagonisme, syntes tre viktige faktorer å krystallisere seg:

For det første, en styrket oss / dem-relasjon basert på etniske kriterier.

For det andre, en endring av den stereotypiske forestillingen om ”den andre”.

For det tredje, en erodering av minner basert på fredlig sameksistens.

I dette kapitlet vil jeg introdusere en del informanter som vi skal følge utover i de siste kapitlene. Materialet i dette kapitlet, samt de resterende vil bli tolket basert på de tre faktorene gitt ovenfor.

Den makedonske og albanske kafeen

De første menneskene jeg stiftet et virkelig bekjentskap med i Makedonia var to brødre.

De var etniske makedonere, den yngste Viktor var 20 år og arbeidsledig, den eldste Chivko var 25 år og jobbet på en tobakksfabrikk. Viktor var for øvrig en av de guttene jeg refererte til angående pikniken i fjellsiden. (se kap 6) De bodde begge hjemme hos foreldrene sine, samt bestefar, i en boligblokk ca 10 min med buss utenfor Skopje sentrum. Dette var et forholdsvis fint boligstrøk, en blanding av eldre og nye boligblokker, noen i moderne stil, noen mer preget av sosialistisk arkitektur. Det var også innslag av eneboliger, med små hager, grønne hekker langs gatene, samt av alle ting, en McDonalds.

Plassert mellom et nyere boligkompleks, dvs fire blokker med åpninger i hvert hjørne, fantes det en basketballbane og to puber/restauranter. Den ene albansk, den andre makedonsk. I tillegg til dette var det et internettrom vegg i vegg med den makedonske kafeen. Utenfor begge kafeene var det uteservering hele året, med unntak av de verste vintermånedene.

Den makedonske kafeen, som jeg etter hvert skulle tilbringe mye tid på, var mer enn en kafe. Den var mer i tråd med en engelsk pub, riktignok ikke så pub-aktig, det er heller samlingspunktet som vekker assosiasjon med det engelske vannhullet.

Her var det alltid folk, og de fleste kjente hverandre, eller var i det minste bekjent. Ikke så rart, siden de fleste av gjestene var fra nabolaget. Hovedsakelig var det unge mennesker, men det var heller ikke uvanlig at eldre folk kom for å ta en øl eller spise middag. Ved spesielle anledninger kunne det være stappfullt, som ved bursdager, happening på TV-skjermen som hang i hjørnet av kafeen et cetera.

Det generelle inntrykket var i hvert fall at det var et samlingspunkt, og på denne måten ble jeg kjent med de fleste av disse brødrenes venner. Som nordmann opplevde jeg dette som svært gjestfritt, og uansett når jeg kom, ble jeg alltid tatt godt i mot og vil være evig takknemlig for dette.

Den yngste broren og hans kompiser, bestod av alt fra en (amatør) fotballspiller, en jusstudent, flere arbeidsledige, samt noen som hadde en eller annen jobb. Svært vennlige, kledd i urbane antrekk, minnet de meg egentlig svært mye om meg selv og mine egne kompiser i alderen 19 – 25 år.

Den yngste broren Viktor, som jeg aldri hørte et vondt ord om var tydeligvis ”sola” i nabolaget. Han kjente alle, var alltid i godt humør, en lang sløkete 20 åring som ble enda lengre og sløkete der han rullet rundt på rollerblades. Tydeligvis uten en bekymring i livet, noe eldstebroren kommenterte med et snev av irritasjon. Dette fordi han selv jobbet 6 dager i uken på en tobakks fabrikk, for 1200 kr i måneden. ”Faen Erik, her sliter jeg ræva av i tobakkshelevete, i den grad at jeg drømmer om tobakk, og han bare suser rundt på rulleskøyter”. Videre, ”jeg må betale for meg hjemme, selv med den drøttlønnen, mens han.....”.

Nasjonalister?

Så hva har dette med etnisitet og nasjonalisme å gjøre? Den yngre broren og kompiserne hans var alle vennlige, varme ironiske mennesker. Så langt fra hooligans og snauskaller som du kan komme, antivoldelige og antimilitære.

Deres narrativer omkring sine nasjonale identiteter, var for øvrig lik min egen nasjonale identitet når jeg selv var på deres alder. Dette er Makedonia, vi er makedonere, dette er vårt land.

Albanere for dem var ”de andre”. Dette i den grad at de kjente noen personlig, det var som sagt en albansk kafe 10 meter unna deres egen, det bodde albanere i blokka deres osv. Likevel i følge deres nasjonale narrativ, og på et abstrakt nivå, ble albanere innflyttere. Jeg sier abstrakt fordi de uttrykket ingen reelle ønsker eller krav om at albanere skulle hives ut av landet. De hadde levd

side om side med albanere hele livet, slik deres foreldre og besteforeldre hadde gjort. De kjente som sagt albanere, hadde helt sikkert hatt et godt øye til en albansk jente, og helt sikker vært barndomskamerater med flere.

Likevel var det noe som var annerledes enn denne høsten 2001, konflikten var et halvt år gammel, og hadde satt sine spor. Grunnes til at jeg eksempelvis skrev ” de hadde helt sikkert vært barndomskamerater med flere”, var fordi alle jeg snakket med antydte at det var en ting som hadde endret seg mye den siste tiden.

En ung albaner kommenterte dette godt i et intervju i et lokalt magasin:

”Når vi blir spurt ” hvordan ser dere unge på fremtiden? Hvordan tror du livet blir sammen med ”de andre”. Det er her vi bare svarer, hver så snill herrer, vi lærte aldri den lekse, og kan ikke svare på disse spørsmålene!

Bare inntil i forgårs var ”de andre” ikke de andre, de var ”oss”. Bare i forgårs, da vi startet en samtale med noen, spurte vi ikke ”hva er du?”. Hvis vi likte en jente, undret vi oss ikke over, ”er hun en av de”. Når vi fordelte lag for å spille basketball, brydde vi oss ikke hvem som var hva. Da vi shoppet på markedet, spurte vi ikke ”hvem sin kiosk er det”. Det er slik det var i går, det er slik det blir i morgen, bare vi kommer oss igjennom denne dagen.” (Oversatt fra ME Forum oktober s.13).

Bare vi kommer oss igjennom denne dagen

Denne ”dagen” startet sen vinter 2001, og var fortsatt ikke over. Denne dagen er tydeligvis annerledes, men hvordan og hvorfor?

Frykten for den andre

En oktoberkveld, hang jeg sammen med Viktor og kompisene hans utenfor kafeen deres. Kafeen var stengt av en eller annen grunn. Vi stod og småfrøs utenfor denne fredagskvelden, vi skulle inn til byen senere, og denne seansen hadde litt vorspielpreg over seg. Det gikk i rødvin og pepsi, en for meg merkelig blanding, men i følge guttene en ypperlig kombinasjon.

Vi ble stående en stund, og stemningen var lystig. En slik stemning hvor man glemmer både tid og sted. Vi snakket om alle andre ting enn ”situasjonen i landet”, og jeg for min del kunne like gjerne stått utenfor en kafe i Oslo. Ettersom tiden gikk hadde det blitt flere glass med deres eminente ”Bordeaux a la Pepsi”, og jeg måtte som vanlig ta en liten tur på toalettet. Den Makedonske kafeen var som sagt stengt, så jeg turet bort til den albanske kafeen, gikk inn, sa hei

til gutta i baren, og spurte hvor toalettet var. Bartenderen sa vennlig hei tilbake, og pekte inn til høyre for bardisken. Gjorde det som jeg kom for å gjøre, sa takk for lånet på vei ut, tuslet de få meterne bort til ”det lystige lag”, klar for å gjenoppta samtalen jeg hadde med Viktor. Det lystige lag hadde derimot endret karakter til det ”måpende lag”. Da jeg i tussmørket kom nærme nok, stod de alle med åpen munn og himlet med øynene.

”Herregud Erik” sa Viktor, er du gal, fortsatte han, ”du gikk inn på den albanske kafeen!”. Jeg måtte på do svarte jeg, da lo de litt, men gjentok ”du gikk inn på den albanske kafeen!”.

Smilende på en slik gutteaktig måte, når noen i gjengen har gjort noe man oppfatter som ”crazy”, men på samme måte litt imponert over ens modighet, samtidig preget av det humoristiske i det absurde.

Viktor, kikket på meg, fortsatt med store øyne, smilende, men fortatt litt i sjokk. 20-åringen som vanligvis cruiset rundt på rullerskøyter, hadde overfor meg, også inntatt rollen som vert, og derav følte et visst ansvar for mitt ve og vel i Makedonia. Han var da derfor litt bekymret, og lurte på, ”hvordan var det der inne, gikk det greit, de kødda ikke med deg vel?”. Nei svarte jeg, det gikk helt greit, de var hyggelige. Hm.. , sier du det sa Viktor, resonnererte videre litt frem og tilbake, og kom frem til en foreløpig konklusjon. Konklusjonen var at siden jeg ikke er makedoner, men norsk burde det jo egentlig ikke være noe problem for deg å låne toalettet deres. Jeg stilte da det opplagte spørsmål, som jeg egentlig hadde hatt lyst til å stille lenge, gikk de aldri inn på den albanske kafeen? Nei, faen er du gal Erik, var svaret jeg fikk. Ok sa jeg, men hva tror du hadde skjedd hvis du gikk inn? Svaret jeg fikk her var litt mer ambivalent, de vred litt på seg alle sammen, kunne ikke riktig komme opp med noe scenario. Hm.., sa Viktor igjen, det hadde vel gått greit...hm, ”men faen de er jo albanere Erik”, du skjønner liksom ikke. Dette sa han uten noen diskriminerende mine i fjeset, heller smilende som alltid, lo videre litt av det hele en gang til, så pratet vi om noe annet.

”Den albanske kafeen”

Denne frykten for ”de andre” som Viktor og kompisene hans uttrykte ovenfor albanere, kan muligens virke noe uskyldig, men den har noen konsekvenser, i form av at den rammer alle som faller inn under kategorien ”de andre”. Jeg ønsker her å gi et eksempel på dette samtidig som jeg introduserer en albansk venn og informant.

Den albanske kafeen er ti meter unna den makedonske. Der sitter også unge mennesker, i samme klær, med samme hårfrisyrer. Med unntak av vintermånedene, har man også her plassert stoler og bord på utsiden, slik at det på godværsdager er mulig å skule over på den andre kafeen.

Den albanske kafeen ligger i første etg i bygningen lengst til venstre. Den makedonske kafeen ligger i første etg. i bygningen lengst til høyre.

Jeg hadde fått tips om denne kafeen av en bekjent, men rotet litt med adressen, og skjønnte ikke at det var kafeen ved siden av den jeg faktisk vanket på. Så i min søken etter å få kontakt med flere albanere reiste jeg hit og dit for å finne den. Etter et par feiltreff, hev jeg meg i en taxi, som da naturlig nok kjørte meg til rett adresse. Jeg måtte smile litt for meg selv, når det gikk opp for meg i hvilken retning det bar. Ikke hit tenkte jeg, i hvert fall ikke nå, som sagt var det best å lene seg litt til den ene eller andre siden. Det ville vært umulig for meg å være på både den albanske og makedonske kafeen samtidig.

Uansett ble jeg kjent med noen av de menneskene som vanket på denne kafeen ved en senere anledning, gjennom en albaner som faktisk hadde bodd i Norge. Han hadde deltatt på et program for ungdommer fra det tidligere Jugoslavia på Lillehammer, et slags forsoningsprogram på tvers av etnisitet.

”Zeko” som var kallenavnet hans (han het Zegir), kjente både situasjonen fra innsiden og utsiden. Innsiden, som han selv mente var noe man er fanget i, denne innsiden hadde han fått et bevisst forhold til, når han var i Norge, og så det hele fra ”utsiden”. Familien hans var fra Tetovo, faren

jobbet som advokat. ”Zeko” selv studerte juss på universitet i Skopje. ”Zeko” ble i tillegg til å være min beste informant også en god venn, som jeg ennå har kontakt med.

”Zeko”s posisjon kan minne litt om Zekirjas (se kap 4.), meget moderat, snakket flytende makedonsk, bedre enn de fleste makedonere mente han selv. Han hadde til tider gått på makedonsk skole, og nå studerte han som nevnt juss på universitet, hvor det bare undervises på makedonsk.

Når jeg sier at hans posisjon minnet om Zekrija, er det fordi, ”Zeko” ser på Makedonia som sitt hjemland, og når han var på besøk hos meg i Norge, og noen spurte hvor han var fra, sa han bare Makedonia. Samtidig bar han også på sin albanske identitet, det var altså den mest naturlige tingen i verden for ham å være albaner fra Makedonia. Det var dette med å ”heie” på det flerkulturelle Makedonia, og ikke det etniske Makedonia.

”Zeko” hadde også opplevd denne ”annerledesdagen” på kroppen. ”Zeko” er fra Tetovo, den viktigste albanskdominerte byen i Makedonia, hvor 80 % av de 200 000 innbyggerne er albanere. Der bor også hans familie, mens han disponerer en liten leilighet i Skopje. Viktig i denne sammenheng var at det var i Tetovo de verste kamphandlingene hadde funnet sted, det var der konflikten krystalliserte seg som klarest. Dette var i mars/april 2001, ”Zeko” var hjemme hos sin familie, og opplevde at kompiser av ham, folk han hadde vokst opp med, vervet seg i NLA. Han hadde selv som han sa, vært nær ved å bli ”sugd ” inn i konflikten, ”Erik, I sat with a Kalashnikov (AK – 47 , automatrifle) in my hands ”. Han unnlot allikevel å krysse denne barrieren, la fra seg våpenet, og fulgte familiens råd, og til deres lettelse dro han tilbake til Skopje.

Det som likevel var tydelig, var at ”Zeko” og noen av hans albanske venner, som også gikk på universitetet, hadde havnet mellom barken og veden. Denne ”enten er du med oss eller mot oss sfæren”, kunne jeg merke da vi var ute sammen. Det var ikke alle albanere han identifiserte seg med.

Jeg fortalte han om mine observasjoner av en del primitive uttalelser jeg hadde hørt fra makedonere den siste tiden. Eksempelvis fortalte jeg han denne historien:

Jeg stod ved siden av en litt full ung kar på en utekafe en kveld, og vi kom i snakk. Han skjønte jeg var utenlands, og syntes det var interessant. Jeg spurte hva drev med, han sa han ventet på

verve seg i militæret. Jeg spurte videre hva han ventet på, han sa han ventet på å bli 18 år, han bare var 17. Deretter snudde han seg mot meg og sa ” I want to join the army, so I can kill albanians”.

”Zeko ” bare nikket likegyldig til meg da han hørte historien, pekte bort på noen albanere, som satt noen bord bortenfor, ”de gutta der, har vel omtrent samme drøm”. Der makedonere kaller oss shiptari, omtaler de gutta der makedonere kun som slaver, Han sa videre, ”de tror også, i likhet med en del makedonere, at de er etterkommere av Aleksander den store....!”.

Aleksander den store, som verken kunne ha vært makedoner eller albaner, hvis man tar hensyn til at våre nasjonale identiteter er et resultat av moderniteten og ikke antikken. Slike innvendinger blir likevel ”irrelevante” i slike sammenhenger, det er symbolet som er det viktigste. Det kan minne litt om de nordiske landenes dyrking av vikingene, den store tid, ”da mennene fra nord var størst”, en storhet som ble plassert i sentrum av norsk nasjonalisme fra slutten av 1800 tallet, og fortsatt er tilstedeværende. Det blir også her ”irrelevant” at man i den moderne tids vår, dyrket et jemaldersamfunn..

Det er på dette stadiet nasjonal historie går fra å være nasjonale narrativer, til nasjonale eventyr. Skal man skape en nasjonalromantisk forestilling om folkets *røtter* kan det ofte innebære en del litterære krumpring. Hvordan skal man ellers gjøre Aleksander den Store til slaver, da det ikke ville finnes slaver i samme område før tusen år senere?

”Zeko” og meg moret oss litt med dette. ”Zeko” kjenner som sagt både det ”albanske” Makedonia, ved å være albaner, samt det ”makedonske” Makedonia gjennom skole og venner. Det var lørdag, vi strakk benene ut og kjøpte noen pils i sola, og ”så stort på det” den kvelden. Litt for stort på det tenkte jeg, det virket som om ”Zeko” i likhet med Viktor, skjønmalte det hele litt, siden jeg var utlending. Det var liksom ikke noe problem, det hele ville ordne seg, et slags perspektiv som oppstår når man distanserer seg fra situasjonen. Det vil si jo større distanse, jo mindre problem.

Jeg for min del, som hadde vanket en del med forskjellige makedonere før jeg møtte ”Zeko”, hadde også hørt og sett en del sterke antialbanske holdinger, holdinger som innimellom minnet mest om hat. Eksempelvis hadde jeg noen uker tidligere snakket med noen unge makedonere som hadde samlet seg for å protestere mot EUs diplomatiske utsending Javier Solana. Han var på en av sine mange reiser til Skopje denne høsten, og holdt residens på Skopjes Holliday Inn hotell.

Utenfor hadde det samlet seg rundt hundre unge mennesker som ropte antivestlige og antialbanske slagord. Jeg kom i kontakt med en ung mann, og spurte etter hvert hvem han var sint på?, han svarte ”de jævla albanerne, de er terrorister ”. Jeg spurte videre, om alle albanere var terrorister?”ja,” svarte han på dette. En halv million terrorister spurte jeg?, hvor han svarte, ”ja alle sammen..”

”Zeko” derimot, var fortsatt ”optimist, vi fortsatte byturen. Med hans flyende makedonsk, samt etnisk nøytrale forkortelse på sitt klengenavn, var vi både på albanske og makedonske steder. Da kvelden gikk mot slutten, og vi var på en ”hip” og i disse tider ”makedonsk” musikkbar i sentrum, fikk vi også øye til noen søte jenter. De satt et par bord bortenfor, det fortonet seg som litt småflørting fra begge sider, noen lange blikk osv. En vanlig lørdagskveld?, ikke helt, det virket som om optimismen til ”Zeko” fått seg en knekk. Han sa; Do you know what`s really sad Erik, the moment I go over to those girls, and pronounce my real name, and they discover I am Albanian, they will turn their backs”. Jeg skjønnte hva han mente, det hjalp ikke at han var godt utdannet, bereist, kjekk, morsom osv. Han var allikevel albaner, han var ”den andre”. Fra å diskutere situasjonen fra distanse, hvor problemene syntes små, hadde vi beveget oss til det helt nære. I akkurat det øyeblikket, en liten stund på et utested, virket plutselig problemene større en vanlig.

Tolkning

Det ”Zeko” opplevde på dette utestedet kan ved første øyekast tilnærmes som et sosialt stigma (Eidheim, 1969). Det vil si hans etniske identitet ville komme til syne, da han brukte sitt albanske navn Zegir, i stedet for sitt kallenavn ”Zeko”. Likevel fortoner dette seg noe annerledes. For det første var ikke kallenavnet ”Zeko” noe i han utgangspunktet brukte for å skjule sin albanske identitet med. Dette kallenavnet hadde han, i følge ham selv, alltid hatt. Det ble videre brukt like mye i omgang med albanere som makedonere. For det andre handlet dette heller ikke om noen form for kulturell dualisme. Det var derfor ikke slik at ”Zeko” ved bruk av kallenavnet sitt ønsket å fremstå som ”ikke-albaner”, mens hans alterego, albanske Zegir, var hans virkelige ”jeg”. Jeg tror derfor det vil være misvisende å tolke dette som et sosialt stigma utløst grunnet kulturelle forskjeller. Situasjonen ”Zeko” opplevde denne kvelden var absolutt stigmatiserende, men årsaken syntes å ha et politisk fundament, snarere enn et kulturelt.

Det som gjør at dette sosiale stigmaet kan anses som utløst av politiske årsaker, er det faktum at dette var et nytt fenomen. Med andre ord det ville ikke vært et problem for ”Zeko” å ta i bruk det egentlige navnet sitt hvis denne lørdagen hadde funnet sted eksempelvis tre fire år tilbake. Det betyr ikke at han nødvendigvis ville innledet et forhold til en av disse jentene (det er få ekteskap mellom albanere og makedoner), men flørtingen på byen den kvelden ville ikke fått samme brå slutt som nå. ”Zeko” som var en kjekk, høyt utdannet, og bereist mann ville sannsynligvis blitt bedømt ut i fra sine individuelle egenskaper, snarere enn i tilknytning til kun et aspekt ved hans identitet – det etniske.

Likevel, på dette tidspunktet var det nettopp det etniske aspektet ved ”Zekos” identitet som var betydningsfullt. Det vil si i denne situasjonen overstyrte det etniske aspektet alle andre individuelle egenskaper han måtte ha.

Således på ”den andre” siden syntes Viktor og hans kompiser å bekrefte samme fenomen. Det at jeg gikk inn på den albanske kafeen ble av dem ansett som et ”vågestykke” av de sjeldne. De fryktet albanere, men kunne ikke helt konkretisere hva denne frykten bestod av. De turte ikke å gå inn på den albanske kafeen, men ved nærmere ettertanke var det ingen av dem som egentlig regnet med at det ville vært et problem. Kafeen lå jo tross alt ti meter unna deres egen kafe, og de folkene som jobbet og vanket der, var ikke fremmede, de var folk de hadde sett et utall ganger før.

Det hele fortonet seg mer som ”for å være på den sikre siden” holding. Videre for å inneha en slik holdning, må man kognitivt gjøre to ting: først må man kategorisere hvem ”de andre” er, og så må man knytte en stereotypisk merkelapp på denne gruppen. I dette tilfellet, var det etnisitet som var basis for oss / dem-relasjonen, og videre noe negativt må ha heftet denne stereotypien (albanere) siden Viktor og hans venner, følte en form for frykt når de var på ”albanske” steder.

Denne frykten er da heller ikke helt ubegrunnet i en konfliktsituasjon, fordi det finnes de (på begge sider) som faktisk føler et sterkt hat for den andre gruppen, og som også kan være farlige (jamfør; ” I want to join the army so I can kill Albanians).

Konsekvensen av en slik situasjon blir som eksemplet med ”Zeko” viste, at man tar alle under en kam, for hans del hjalp det ingenting at han var det ene eller det andre (rent personlig), han var

ført og fremst albaner (etnisk oss – dem relasjon). Videre albanere fryktet man (negativ stereotypisering), selv om man har mange gode relasjoner til albanere før (erodering av minner basert på fredlig sameksistens).

Angående det politiske fundamentet som er årsaken til disse casene beskrevet her, kan det utledes ved bruk av Gellners nasjonalisme teori. Det vil si hvis vi tar utgangspunkt i skillet mellom Vest og Øst Europa (sone 1 og sone 3). Der nasjonalismen i Vest av historiske og kulturelle årsaker, kunne virke samlende på befolkningen, ville den i øst, i denne sammenheng på Balkan virke svært splittende.

Eksempelvis minnet Viktor og hans venner sitt nasjonale perspektiv mye om det perspektivet man er vant med fra Skandinavia. Den avgjørende forskjellen ligger i at deres nasjonale narrativ, implisitt gjør albanere til ”innflyttere”. I henhold til deres nasjonale ”store fortelling” er Makedonia makedonernes land. Videre var det nettopp denne ”innflytter” statusen (annenrangs statusen) som var grunnlaget for NLAs væpnede opprør (i henhold til NLAs communique se kap. 5).

Kapittel 9: "Våre steder" og "deres steder"

Avslutningsvis i foregående kapittel antydet jeg at den `nyervervede` grensedragningen mellom albanere og makedonere hadde politiske årsaker, snarere enn kulturelle. Dype politiske motsetninger, som et resultat av områdets komplekse etniske sammensetning. Videre at konflikten (volden) som et resultat av et politisk motsetningsforhold, fikk konsekvenser for etnisk identitetsformasjon og etnisk antagonisme.

Det fremkommer derfor av en slik slutning at hvis man løser de politiske problemene, vil også volden stoppe. Videre hvis volden stopper, og man kommer til en enighet i tilknytning til hvem sin stat Makedonia er, vil også grensedragningen reverseres.

Dette kapitlet vil derfor ta utgangspunkt i det tidsrom fra Ohridavtalen underskrives 13. august 2001 og til den ratifiseres 16. november 2001. Jeg vil først og meget kort, forsøke å vise noen av problemene med ratifisering av avtalen, altså den politiske situasjonen. Det vil bli lagt vekt både på den lokale prosessen, men også det internasjonale presset. Kapitlets hovedvekt vil omhandle samme tematikk som foregående kapittel: hvilke konsekvenser hadde konflikten på grensedragningen mellom den albanske og makedonske gruppen?

Ohridavtalen

13. august 2001, ble fredsavtalen (Ohridavtalen) underskrevet. Denne avtalen skulle løse den eskalerende konflikten. Den inneholdt 15 konstitusjonelle endringer. Disse skulle tilfredstille den albanske gruppen ved blant annet:

- Det foreligger en endring i formålsparagrafen til grunnloven, slik at den albanske gruppen får høynet status.
- Det albanske språket blir landets andre offisielle språk.
- Det sikres proporsjonal representasjon i politiet, samt i statsadministrasjonen.
- Det beskyttes mot utvotering av etniske minoriteter ved fremtidige lovforslag.
- Det foreligger samme rettigheter i forholdet mellom den ortodokse kirken og det muslimske samfunn.

- Det skal undervises på albansk på universitetsnivå.

Økonomisk pressmidler/økonomisk støtte til gjenoppbygging

Pressmiddel eller insentiv, for ratifisering og gjennomføring av avtalen, kan anses som sterke i form av økonomisk støtte fra det internasjonale samfunnet. Krigens kostnader, særlig i form av innkjøpt krigsmateriell fra Ukraina, ble forsøkt utlignet ved en krigsskatt på en prosent per finansiell transaksjon for lokale selskaper. Dette var i følge RFE / RL Balkan Report, langt fra nok til å dekke det svimlende hullet i statsbudsjettet (RFE / RL Balkan Report 8. juni 2001)

Eksempelvis kom det frem i Zum magazin (Skopje, dagsavis), at krigen hittil hadde medført at metallindustrien hadde tapt \$ 60 millioner, tekstilindustrien \$ 66 millioner. Turisme, som året før hadde bidratt til økonomisk vekst, hadde tapt \$ 32 millioner. Landbruket, som er en avgjørende økonomisk faktor i Makedonia, hadde i tillegg til krigen blitt rammet av frost og tørke, og tapt ca \$ 166 millioner. Handelsbørsen internt falt videre \$ 93 millioner sammenlignet med året før.

(Bilijana Krsevska , Zum Magazine, 2 / 11 – 2001)

Disse store tapene, i et land som allerede slet økonomisk, innbar at det internasjonale samfunnet, klart kunne spille ut det økonomiske maktinstrumentet som avgjørende insentiv. Eksempelvis uttalte EU's utenriks sjef, Javier Solana, og Kommissæren for utenlandske affærer, Chris Patten: "There would be no reconstruction aid, until constitutional reforms were enacted" (Phillips 2004 s.155).

Problemer med implementering av Ohrid avtalen

Det fantes likevel makedonske politikere som så dette som innblanding i nasjonale affærer.

Eksempelvis uttrykte den nasjonalistiske innenriksminister Boskovski dette: "Macedonia cannot wait for some missionaries to say whether this condition is fulfilled, it's a sovereign country and we have our red line." (International Herald Tribune, 30. august 2001, Phillips, 2004 s. 155).

Allerede i oktober 2001 skulle det vært en internasjonal donorkonferanse for Makedonia, men denne ble avblåst av EU, fordi implementering av Ohridavtalen tok for lang tid. Kritikkk ble rettet spesielt mot makedonske makthavere (www.Country Watch / Macedonia, 17 / 11 2001).

Et eksempel på det som ble ansett som avsporinger i henhold til innføring av avtalen var via innenriksminister Boskovski. Hans gjentatte initiativ til søkelys på 12 makedonske soldater, som var ment drept og gravd ned av den albanske geriljaen. Det ble rettet trusler i form av at gjennomføringen av avtalen ville bli stanset, uten etterforskning av overnevnte sak.

Haagtribunalet derimot, etterforsker, dvs graver ikke uten noen form bevis, og heller ikke vinterstid (RFE / RL Balkan Report, 23 oktober, 2001).

NLA på sin side var nå ”avvæpnet” etter innsamling av 4000 tusen våpen (small arms), i form av Nato operasjonen Essential Harvest. Det ble likevel utført albanske militære operasjoner, spesielt i Tetovoområdet. Hvem som sto bak disse nå som NLA var oppløst var uvisst, men en gruppe kalt ANA (Albanian National Armada) påtok seg blant annet ansvaret for drap på tre makedonske politimenn (Country Watch: Macedonia 17 / 11 2001).

Boskovskis reaksjon på de albanske opprørerne var å utplassere Lions og Tigers styrker, særlig rundt Tetovoområdet. I følge John Philips (2004) førte det til at albanske menn knyttet til geriljavirksomhet i samme område, igjen fikk utlevert automatvåpen.

Dette var situasjonen i nøtteskall. Selv om det forlås en fredsavtale, og majoriteten på begge sider ønsket fred, fantes det nasjonalister, både albanske og makedonske, som syntes freden ville få en høy pris. Hardlinere på begge sider brukte alle muligheter for å så tvil om den andres fredelige motiver.

Å være eller ikke være?

Hvordan forplantet denne situasjonen seg i samfunnet generelt? Frykten for ”den andre”, kan sies å være det som var mest påfallende. Eksempelvis uttrykte alle mine makedonske informanter stor skepsis overfor albanere. Viktor, som jeg beskrev i foregående kapittel, reiste ikke lenger til gamlebyen i Skopje (albansk majoritet), det var i så fall med få unntak. ”Bare hvis jeg absolutt må ” sa han. Gamlebyen ligger på venstre side av Vardarelven som deler Skopje i to. Høyre side er den moderne utgaven av Skopje, den delen som måtte gjenoppbygges etter jordskjelvet i 1969. Man kan for enkelthets skyld si at makedonere i større grad befolker høyre side av elven, og albanere venstre side. Likevel blir dette en forenkling, det finnes mange nabolag på begge sider som er etnisk delt, eksempelvis nabolaget til Viktor som jeg beskrev i forrige kapittel. Angående Viktor spurte jeg han om hva han fryktet hvis han gikk over på den andre siden? Det kunne han ikke helt sette ord på, men han sa at han bare følte seg usikker, uten at han kunne peke på noe konkret. Blir du redd? Spurte jeg, hvor han sa at det var en blanding av usikkerhet og frykt. Jeg spurte ham videre om det var sånn før konflikten også. Der sa han at det var annerledes før, det vil si man var jo på ” den albanske” siden, men da følte det ikke som noe ”farlig”.

Den samme skepsisen overfor venstre side av byen ble jeg møtt med over alt på denne tiden. Mine makedonske informanter skjønnte at jeg selvfølgelig var opptatt av begge sider, men advarte meg mot å dra til den andre siden ”Skal du virkelig over dit på kveldstid Erik”, sagt på en slik måte at jeg selv begynte å bli engstelig. Selv for en utenforstående forsker og ikke-makedoner, merket man merkelig nok en liten frykt selv når man hele tiden ble advart mot visse områder. Selvsagt, når man så befant seg i disse områdene virket denne frykten nokså ubegrunnet.

Rilind Kabashi (albansk student ved universitet i Skopje), beskriver denne sfæren av frykt ganske godt i et innlegg i ME (oktober s.14):

”Naturlig nok kan ikke en student uansett etnisitet og religion, unngå å ikke bli påvirket av den seneste tids krise. I slike tider, når staten i sin helhet er under en slags spesifikk psykose, finner studenten seg i Hamlet’ modifiserte dilemma ” å være eller ikke være?”

Rilind Kabashi skriver videre (oversatt fra engelsk til norsk) : Den generelle atmosfæren, som lå over hele staten, kan enkelt bli illustrert, gjennom atmosfæren på fakultetet, vanligvis med mer eller mindre etnisk blanding. Ved første blick, virker alt ok, ting ser ut til å være som før. Men på den annen side, i mars og juni 2001, for eksempel ved buffeen eller ved amfiteatret, var ting svært annerledes enn juni og mars alle andre år. Ikke nødvendig å skjule ting nå, som i ingen annen tid, kan man føle den uskrevene regelen ”alle holder seg til sin gruppe”. Selv om ikke alle samtaler og diskusjoner er relatert til situasjonen, er sirklene hvor disse samtalen ”rene”, som om man under overflaten kan anta deres etniske bakgrunn. Det betyr ikke at vennskap som realistisk eksisterte har forsvunnet, de er bare satt på hold. Til og med før, var politikk kanskje det minst populære temaet, og det var vanskelig å finne albanske og makedonske studenter sammen i politiske diskusjoner. Nå derimot har denne trenden fullstendig overtatt, og begrenser vennskap til enkle ” hei hvordan går det?, hvordan har du hatt det? , når har du eksamen? Det finnes naturligvis noen unntak, men de er som dråper i havet. På den annen side har det ” å stirre ” på ”de andre” fått en ny renessanse. Det er også noen mer ekstreme tilfeller, hvis du er heldig, kan du høre rett fra akademikerens lepper, varme ord som ”jeg kan ikke bli her lenger hvor det er shiptari”, heldigvis er dette uvanlig. Mens vi snakker om eksamener, lengter studentene nå etter tidligere tider, uansett hvordan disse var. Nå er det blitt naturlig å holde hodet og øynene opp fra boken, for da å se etter fly som suser over, eller detonasjoner fra slagmarka i nærheten av

byen, eller legge opp lesingen etter nyhetssendingene på TV. Litt avhengig av tid og sted, kan det hende du ikke har noe sted å studere i det hele tatt. I flere måneder har det for studenter fra Tetovo og Kumanova vært umulig å være til stede på forelesninger eller ta eksamen. Selv om det er sagt at det skal holdes ekstra undervisning for disse, har ingenting skjedd.

Uansett blir det hele tiden sagt at ungdommen, studenter inkludert, er den viktigste delen av nasjonen. Dette er heller ikke langt fra sannheten, de unge er mer optimistiske, enn så tilpasset den mørkegrå atmosfæren, lå det hele tiden et håp der om at ”ting vil bli bedre..”.

Tetovo – en etnisk delt by

Rilind Kabashi har et godt poeng når han skriver: ”Ved første blick virker alt ok, men...”.

Det er ved første øyekast disse usynlige grensene, som bare ble mer og mer synlige, feltarbeidet høst 2001 preges av. Disse grensene fikk kanskje aldri så stor betydning for mitt arbeid, som en uke i november denne høsten. Siden Tetovo var den byen som var hardest rammet av konflikten, og som på dette tidspunktet fortsatt så ymse kamphandlinger i nærområdet, bestemte jeg meg for å besøke området.

Byen ligger som nevnt i nordvest Makedonia, øverst i Pologdalen, rett ved foten av fjellet Sar Planina, ca 4,2 mil fra Skopje. Vil begrense den historiske, religiøse og demografiske beskrivelse av byen, rett og slett fordi Tetovo er et konkret eksempel på dette med ”subjektiv historieskriving”. Byen og deler av dens bygninger, kan likevel spores tilbake til 1300-tallet, Sveta Bogorodicakirken er fra denne tiden. Ca 100 år senere overtok det Osmanske riket kontrollen helt frem til tidlig på 1900-tallet. Under denne perioden ble dette området preget av islamisering, ved bygging av moskeer (eksempelvis Pashamoskeen fra 1459) samt tyrkiske bad, basarer, etc.

Innbyggertall og etnisk inndeling er problematisk, fordi tall som oppgis avhenger av om man regner byen med alle landsbyene rundt (distriktet), eller bare byen. Det første regnestykket, vanlig blant mine albanske informanter, snakker man om ca 200 000 innbyggere hvor 80 – 90 % er albanere. Det andre regnestykket, som makedonere opererer med (eksempelvis på en makedonsk offisiell hjemmeside) forteller at byen har 65 000 innbyggere, 50 – 55 % albanere og 45 – 50 prosent makedonere, tyrkere, og roma. Der vises det videre til at landsbyene rundt er 70 % albansk befolket. En annen måling fra 1983 viser til distriktet Tetovo, hvor det oppgis at det er

113 000 tusen albanere og 38 000 makedonere. I 2001 er tallet 180 000, og en albansk majoritet på 80 % (Phillips, 2004).

Dette er uansett uten tvil et albanskdominert område, og Makedonias nest største by, som ville blitt den albanske hovedstad ved en eventuell deling av Makedonia (se kap. 6 avsnitt 2). Blant mine makedonske informanter var det også tydelig at dette var et albansk område, i større grad enn noen annet, preget av ”de andre”. Nok en gang ble jeg møtt med, ”are you crazy Erik, Tetovo is Dangerous! Blant mine albanske informanter låt det mer i retning av ”yes, you should go there, that would be interesting for you, by the way my friend is from Tetovo...”

Turen til Tetovo gikk med buss fra Skopje, ca en times kjøretur. Det var et makedonsk checkpoint rett etter innkjøringen til selve byen. Bussen stoppet for øvrig nederst i en av hovedgatene. Jeg gikk straks på en kafe, noe det var mange av her. I motsetning til et par makedonske kafeer jeg hadde vært på tidligere var betjeningen svært vennlig da de skjønnte at jeg var utlending. Ikke det at jeg ikke var blitt godt mottatt av makedonere generelt, men jeg hadde ved et par anledninger opplevd å bli ”dratt” ufrivillig inn i konflikten, ved at jeg ble assosiert med Nato. Det var en del makedonere, som lik makedonske nasjonalistiske politikere, så Nato som et imperialistisk maktorgan, rettet først mot serbere, så makedonere. Natos bombing av Serbia i 1999, oppleves for noen, både på serbisk og makedonsk side, som et overgrep. Videre ses det som et forsvar av albanere, som i disse kretser ikke anses som frihetskjemper, men som terrorister på enten serbisk eller makedonsk jord. I disse kretser har albanere allerede et hjemland, det heter Albania.

Ved en anledning tidlig i feltarbeidet, satte jeg meg på en bar i Skopje sentrum, uvitende om at denne baren var drevet av personer som bare kan beskrives som hard-core makedonske nasjonalister. Det var tidlig på kvelden, så jeg var den eneste gjesten der. Bartenderen og kompisene hans sto i baren, jeg satt ved et bord. Etter en stund ga de tegn til meg at jeg skulle slå meg sammen med dem i baren. ”No one drinks alone in Macedonia” forklarte de meg, hyggelig tenkte jeg, men seansen videre hadde for min del ingen ting med hygge å gjøre. Jeg var i deres øyne en forlengelse av Nato, en del av alt som var galt på Balkan, en del av den albanske kampen. Forsøkte gjentatte ganger å forklare min nøytralitet, men forgjeves, situasjonen

opplevdes som truende med disse fire store karene hengende over meg, så jeg kom meg ut derfra ved første mulighet.

Omtrent på samme tid, noen uker senere opplevde jeg det motsatte, denne gangen i Kosovo. Jeg hadde tatt turen til Prishtina for å besøke en venn. Der hadde jeg blitt introdusert til en gammel albansk dame av samme venn. Da hun hørte at jeg hadde vært Natosoldat i Bosnia (noe jeg vanligvis holdt for meg selv), ble hun nærmest ærbødig ovenfor meg. For henne var Nato og krigen mot Milosevicregimet en frigjørende kraft, redningen for henne og hennes familie i 1999. Hun tok hånden min, bøyde hodet og takket meg personlig. Litt forlegen smilte jeg tilbake, jeg hadde jo aldri vært soldat i Kosovo. Noens venn, andres fiende er logikken. Denne logikken kan også utarte seg som venn av min fiende, altså fiende.

Nøytral grunn var det uansett lite av i Makedonia på denne tiden. I Tetovo kanskje enda mindre enn i Skopje, tenkte jeg da jeg drakk kaffen min på denne albanske kafeen, mens smilende albanere nikkete imøtekommende mot meg.

Jeg spurte etter hvert etter et hotell de ville anbefale, og jeg ble sendt videre opp i storgaten, til jeg fant bygningen med rett skilt. Byen generelt bar preg av del intetsigende bygninger fra Jugoslaviatiden, blandet med gamle og mektige broer, moskeer, kirker og brostein. ”Geologisk” historie, altså avleiringer av arkitektur, hvor hvert lag viser til en epoke. Det er for så vidt ikke rart at mange av analogiene fra Balkankonfliktene viser til gamle tider og myter. Nedslitte firkantede bygninger som representerer kommunismen, kan noen ganger gi inntrykk av et mislykket kulturelt prosjekt, som preller av på historiens sterke eldgamle steinbygninger, osende av symbolikk.

For mye historie for hver enkelt mann å kjempe imot her på Balkan har jeg blitt fortalt. Slik kan det noen ganger oppleves i møte med eldre mennesker her nede, som for eksempel de jeg møtte i restauranten på hotellet.

Hotellet for øvrig er det lite å si om, foruten at jeg sannsynligvis var eneste gjesten der. Tetovo var naturlig nok ikke reisemål nummer en på denne tiden, ikke så rart, når jeg fra hotellrommet senere kunne høre maskingeværraping i det fjerne.

Tetovo University & South European University

Dagen etter hadde jeg to målsetninger, den ene var å besøke TU (Tetovo University), den andre var å besøke SEE (South European University).

I kapittel 3 beskrev jeg konflikten rundt åpningen av Tetovo universitetet. Kort oppsummert forsvant muligheten for albanere bosatt i Makedonia til å studere ved universitetet i Phristina (Kosovo) etter uavhengighetserklæringen i 1991. Ved de to andre statlige universitetene i Makedonia (Skopje og Bitola), var undervisningsandelen på albansk minimal. Åpningen av Tetovouniversitetet ble da sett på som en livsnødvendighet av den albanske eliten. Mens universitetets åpning i 1994 ble ansett som ulovlig av makedonske styringsmakter. Helt frem til 2004 ble utdanning på dette universitetet ansett som ugyldig.

I OSCE og UNESCO vakte denne utviklingen bekymring, fordi antallet albanske studenter på universitetsnivå sank drastisk. Dette medførte at OSCEs høykommissær for nasjonale minoriteter, Max van der Stoep, søkte en løsning utenfor Makedonias statlige universitetslov (jamfør, bruk av andre språk enn makedonsk). I følge makedonsk lov åpnet det seg derimot en mulighet for åpning av private albanske institusjoner utenfor statelig økonomisk støtte.

SEEuniversitetet skulle ikke bare være et lærested med albansk som språk, men åpent og tilegnet alle. Også interessant var introduksjonen av et vestlig modellert universitet i motsetning til de modellene de øvrige var basert på. Det ble også her lagt hindringer i veien for at utdanning på SEE skulle bli formelt gyldig, og som med TU, ble ikke utdanning her godkjent før i 2004.

Hvis det ovenfor virket forvirrende på leseren, virket det forvirrende på meg også, særlig siden statusen for disse lærerstedene var helt uavklart på denne tiden. Da jeg heller ikke visste hvor disse var lokalisert, og derav måtte spørre meg frem, endte jeg også opp på feil sted. Det vil si jeg skulle til Tetovouniversitet, men endte opp på SEEuniversitet, som lå litt i ukanten av byen. SEEuniversitetet var videre ikke helt ferdig konstruert, og åpnet ikke offisielt før slutten av året. (desember 2001).

Ved inngangen ble jeg møtt av sikkerhetsvakter med våpen, albanske sikkerhetsvakter denne gangen. Etter at jeg hadde forklart hvem jeg var og hvorfor jeg var der, fikk jeg lov til å bli med på en omvisning med en vaktene. Denne albanske vaktene, en ung mann ca 25 år, hadde selv tenkt til å begynne her når det åpnet. Egentlig snakket vi ikke så mye om universitetet, det var som sagt ikke åpnet, vi tuslet mest rundt å kikket på funkisbygningene, mens han fortalte om problemene for albanere i Makedonia. Problemer med politiet, som han mente var rasistiske, politikere som var nasjonalister, diskriminering overalt, og spesielt opptatt var han naturlig nok av muligheten til å studere på albansk.

”Ok”, sa jeg, og spurte videre om han var fornøyd med Ohridavtalen, der vil jo de fleste av disse problemene løses? Det var han enig i, selv om han var usikker på hvor lang tid det vil ta før avtalen virkelig ville bli implementert.

Ok, sa jeg en gang til, men det er noe jeg må spørre deg om, og fortsatte.” La oss si at den albanske statusen blir endret, la oss si det albanske språket blir godkjent som offisielt språk, videre at politiet blir blandet etnisk etter demografien i byene/landbyene, det juridiske faller på plass, og utdanning for albanere på albansk blir et faktum”. Ok, nikket han, og sa: ”det er det vi vil ha!”

”Greit” sa jeg, det vil si at alt det formelle er på plass, og fortsatte ”men tror du det vil stoppe diskrimineringen?”

”Tror du at makedonere fra deres perspektiv, kommer til å glemme dette siste året, med over 100 000 flyktninger, tror du de glemmer Aracinova episoden i Skopje, tror du de glemmer NLA, for å komme til saken, tror du at de glemmer at man tok i bruk våpen for å nå demokratiske mål, i et per definisjon demokratisk land? ”Han stoppet litt opp, tydelig at han skjønnte poenget mitt, ble litt alvorlig i ansiktet, og sa: ”vi hadde bare fått nok!” ”Ok, jeg forstår”, sa jeg, ”men problemet er at det er det ikke sikkert det er mange makedonere som gjør”. ”Over tid, kanskje” sa han, jeg nikket og sa ”kanskje”.

Etter omvisningen ordnet han en taxi for meg, og fikk forklart taxisjåføren, som ikke kunne engelsk, veien til det andre på denne tiden uoffisielle universitetet i samme by.

TU (Tetovo University) lå mer plassert mitt i byen, ikke noe fasjonabelt bygg, bygningen som var øremerket for dette lærerstedet på tidlig 90-tallet, ble for øvrig revet av makedonske myndigheter den gangen (Phillips, 2004 s. 71). Fem fakulteter var inkomprimert i TU, juss, økonomi, språk, pedagogikk og naturfag.

Siden jeg hadde brukt mesteparten av formiddagen på SEE, var de fleste studentene gått hjem for dagen, studentkafeen var derimot åpen, men heller ikke der krydde det av mennesker.

Det var allikevel en meget hyggelig ung albansk mann som jobbet i kafeen, etter en liten prat inviterte han meg på en studentfest senere på kvelden. Vi skilte lag etter at vi ble enige om at han skulle hente meg på hotellet senere.

På den ene siden

Etter en kaffe sammen på hotellet, reiste vi av gårde på festen. Den var lokalisert i en sidegate til en av hovedgatene ca midt i byen. Ved inngangen var det en masse unge mennesker. Festlokalet var i andre etasje. Vi gikk i trengsel opp trappene og kom deretter opp i et stort lokale som var stappet med mennesker.

HipHopmusikken rullet her på full rulle, folk danset til rytmene som på hvilket som helst annet diskotek, ”party” er vel den mest beskrivende termen. Vi satt oss ned med hans venner, både gutter og jenter i 20 årene, alle albanere. Det ble ikke så mye konversasjon, typisk når alt for mange mennesker er samlet til all for høy musikk, mest roping i form av ”you are from Norway right? hvor jeg da skrek ”Yes” tilbake osv. Altså ikke et sted for dype samtaler om situasjonen i landet, jeg lente meg heller tilbake, skrek høflighetsfraser til vennegjengen rundt bordet, mens de gjorde det samme til meg.

Etter hvert ble også den vestlige hiphopen og popmusikken byttet ut nå og da med tradisjonell albansk musikk, folk danset da i typisk folkedans, i en slags sirkelformasjon. Jeg ble også med, holdt armene rundt sidemann til høyre og venstre, og sparket med bena uten helt å treffe takten, må sies.

Folkemusikk hadde jeg for øvrig vært utsatt for før denne høsten, denne gangen makedonsk, dvs serbisk, da ikke i helt tradisjonell form, men i ny moderne ”turbo folk” utgave. Representert av artisten Ceka, sangerinnen som giftet seg med den serbiske krigsforbryteren og gangster Arkan. Dette var på et utested i Skopje sammen med Viktor og gutta, ”What’s that awful annoying music?” spurte jeg Viktor, hvor han svarte ”Its Arkan’s wife”, mens han digget med. Hun er i hvert fall ikke særlig populær blant albanere (jamfør Arkans tigre og serbisk etnisk rensing av muslimer i Bosnia, blant annet), sa jeg til en av kompisene til Viktor, ”hun er helt sjanseløs ” sa han. Han fortsatte videre, ” skjønner ikke hvorfor folk skal høre på den type drittmusikk, vi stikker et annet sted hvor de spiller musikk basert på dette århundre”!.

Det samme tenkte jeg, men kanskje ikke av samme grunn, jeg noterte meg bare den serbiske turbofolkrocken representert av artisten Ceka, som symbol for den serbisk – makedonske relasjonen. Videre, veldig inkluderende hvis du er med, men meget provoserende hvis du tilfeldigvis skulle være albaner. Disse gamle vennskapene mellom albanere og makedonere, som

var ”satt på hold”, ville i så fall blitt satt på prøve her. Tenkte vel litt av det samme når vi steg ut av festlokalet i Tetovo også, en meget inkluderende, men samtidig ekskluderende sammenkomst. Jeg tror ikke man kunne gått inn der som makedoner, uten at det hadde blitt bråk.

Uansett var festen over, altfor tidlig selvfølgelig, alle var enige om det, spesielt i et land hvor man ellers ikke er så nøye på åpningstider. Portforbudet var den avgjørende årsaken til dette.

Portforbudet, som varte helt til februar i 2002, var begrunnet med at makedonske myndigheter ikke hadde full kontroll i området. Det var ikke slik at man ikke kunne, hvis man absolutt ville bevege seg i gatene i Tetovo, men sikkerhetsmessig burde man unngå det. Min albanske venn tok i alle fall dette svært alvorlig. Han insisterte på at han skulle få noen til å kjøre meg til hotellet, selv om jeg mente at det ikke var nødvendig, det var tross alt kort avstand. Han ga seg ikke, og jeg ble kjørt den lille strekningen hjem.

På ” den andre ” siden

Kvelden var likevel ung for min del, det var fortsatt mennesker i gatene, og jeg var fortsatt nysgjerrig. Hotellet lå midt i byen. Jeg gikk ut på fortauet, sto og tittet litt rundt, og så at det var liv litt lenger inn i en av sidegatene. Jeg spaserte dit.

Det som bør nevnes er at jeg hittil i Tetovo bare hadde vært sammen med albanere, de albanske lærersteder, albansk fest, med albansk musikk og dans. Tetovo var for meg blitt den albanske ”hovedstad”, som den også ble betraktet både av makedonere i Skopje, og albanere generelt.

Det var et albansk preg over byen, i forhold til arkitektur og kulturliv, det var også her den albanske tohodede ørnen bekleddet rådhuset. Det var her Illiridrepublikken ble meislet ut, det var her den albanske geriljaen var sterkest.

Det var med et slikt perspektiv jeg gikk nedover gaten, det var albanere jeg hadde ventet å treffe. Jeg gikk inn på en kafe, type alle som er her kjenner hverandre, det var en vennegjeng, mer enn vanlige kafegjester. Jeg vil minne leseren om at dette var en tid hvor man burde holde tungen rett i munnen, ”folk holdt seg til sine egne nå”, ” grupperingene var ”rene”, eller med andre ord polarisert.

Da jeg kom inn, nikket jeg og sa hei på engelsk, vennegjengen sa hei tilbake på engelsk, og skjønte jeg var utlending. Så hele seansen, med hvor jeg kom fra, hva jeg gjorde i Makedonia osv. hele tiden trodde jeg disse menneskene var albanere, og var forberedt på å ”lene” meg litt til

deres perspektiv. Spesielt etter å ha vært sammen med albanere hele dagen, påvirkes man slik at der og da oppstår det en viss sympati og forståelse for deres standpunkt. Det samme gjaldt hvis jeg over tid hang sammen med makedonere.

Problemet her, var at dette ikke var en albansk vennegjeng, men en makedonsk. Akkurat i det samtalen var i ferd med å gå fra normale høflighets fraser, til ”situasjonen” i landet, via det opplagte temaet ”Hva med dette portforbudet”, ”hvordan bør jeg forholde meg til det”, ”mange her syntes å ta det ganske seriøst?”.

Her begynte de å snakke om hvor tragisk det var, og at tilstanden som rådet, skyldes ”de andre”. Jeg var da i ferd med å gjøre en solid tabbe, ved å ta feil av hvem ”de andre” var, jeg hadde tenkt å si noe som ville gjøre meg godtatt blant albanere, men som definitivt ville gjort meg svært upopulær blant denne gjengen. Det vil si, selv om du ikke ønsker å ta side, er det noe du likevel til en viss grad må gjøre. Grunnen til dette er at hvis du forsøker deg med en nøytral fremtoning i en konfliktsfære, betyr det som regel at du vil bli oppfattet som enten er en svært kynisk person, eller at du holder med den andre parten.

Eksempelvis, hvis du møter en makedoner som forteller deg at den albanske kampen er en form for terrorisme, kan du ikke si; Det velger jeg ikke å ta stilling til. (kynisk) eller; Du mener det er terror, de mener der er en kamp for rettigheter. (partisk). Dette medfører i praksis at du må lene deg litt til den ene eller andre siden. Det du derimot ikke må gjøre er å lene de til feil side, noe som kan skje når samtalen går på engelsk. Det var da det jeg var i ferd med å gjøre i dette møtet med makedonere, som jeg trodde var albanere. Dette som reddet meg fra denne fadesen, var at jeg så en liten vimpel, den stod i vindushjørnet til høyre for meg, det makedonske flagget i vimpel form. Det var rart tenkte jeg, greit nok at jeg har møtt albanere som ser på Makedonia som et flerkulturelt Makedonia, og derav også kan godta flagget, som et supplement til det albanske, men ikke her, ikke i Tetovo i disse tider. Det var heller ikke noe albansk flagg her, det var rett og slett ikke albanske symboler i det hele tatt.

Det gikk kaldt nedover ryggen på meg i det jeg skjønnte at dette ikke var en albansk kafe, og dette ikke var albanere jeg snakket med. Jeg avventet litt, og fikk med meg noen navn, hørte det slaviske språket ble snakket og pustet lettet ut, jeg hadde akkurat unngått en veldig ubehagelig situasjon.

To ”byer” i en by

To gater i Tetovo sentrum var ”makedonske”, det var her makedonere holdt seg nå, makedonske kafeer, makedonske spisesteder. Den kafeen jeg hadde gått inn på var i ferd med å stenge, men det var en annen som skulle være åpen litt lenger, jeg ble invitert med dit, vi gikk over gaten og rundt et hjørne, så var vi fremme. Her var det litt mer pubaktig, folkene litt eldre, fra 20 årene, som disse jeg hadde møtt først, og opp til førtiårene. Stemningen var også annerledes, litt mer dempet, man fikk den samme følelsen som på den albanske kafeen, den som lå rett ved siden av den makedonske kafeen. Det vil si i et område av Skopje hvor albanere er i klart mindretall, og det var nettopp denne følelsen av at disse makedonerne her i Tetovo var akkurat det, i mindretall. Så mye snakk ble det heller ikke her, det var bare et kvarter før det stengte, et kvarter med ”hei, hvor er du fra” osv.

Her var det i hvert fall ikke noen tvil om at dette var en makedonsk pub, makedonske flagg og symboler hang overalt, som irske symboler bekler en irsk pub. Vi måtte forlate stedet kl 2330, portforbudet var et faktum. Jeg ble likevel invitert med en del av disse gutta til et sted i utkanten av Tetovo, til en kafe hvor man bodde i annen etasje og serverte i første, og hadde et slags oppholdssted i kjelleren. Vi kjørte avgåre i bil gjennom Tetovos gater og frem til dette stedet, en kjørtur på ca 10 min.

Stedet var stengt, så vi gikk ned i kjelleren til han som både eide kafeen og bodde der. Det var bare menn, ca 6-7 stykker i slutten av 20-årene, starten av 30-årene. Disse var heller ikke de mest moderate makedonere jeg har møtt, men det var kanskje ikke så rart.

En slags målestokk for situasjonen deres hadde jeg i bakhodet, det vil si de albanere jeg kjente i Skopje hadde alle hintet frem at der albanere var i klart flertall, behandlet de ikke mindretallet noe bedre enn makedonere generelt. Altså på direkte spørsmål om hvordan det var å være, ”ikke-albaner” i Tetovo eller Gostivar, var svaret jeg fikk, ”sikkert ikke så bra som det burde være”. Kniven kutter tydeligvis begge veier. Det var i hvert fall slik det føltes, der vi satt i en kjeller på en lørdagskveld i Tetovo. ”Vi drar ikke ut for å ha det gøy her lenger” ble jeg fortalt, ”skal vi ut, kjører vi til Skopje, her er det alt for mange albanere”.

Utstedene i Skopje, på høyre side av Vardarelvén, det vil si den makedonske delen, bar preg av det motsatte av Tetovo, her var det makedonere som ”regjerte”, her var det makedonsk flertall. Stemningen her var like etnisk arrogant, som ved den albanske festen jeg hadde vært på tidligere

denne kvelden. Det vil ikke nødvendigvis si at det rådet uttalt rasisme mot den andre gruppen (selv om det også er en del av problemet), men heller en ekskludering i form av symboler, flagg, og musikkvalg. For meg som utenforstående ble det synlig i form av at der albanere var i flertall, var de selvsikre og litt eplekjekke, mens der de var i mindretall, var de litt mer dempet og ikke minst usikre. Det samme gjaldt da også den makedonske gruppen.

Denne litt usikre følelsen, gjennomsyret bilturen tilbake til hotellet, klokken var nå blitt halv tre, og vi var altfor sent ute. I følge han som kjørte meg hjem var det greit så lenge vi satt i bil, det var det sikkert, men kroppsspråket hans sa noe annet, der han kikket seg rundt mens vi snirklet gjennom de tomme gatene. Han snakket en del, de hadde snakket mye alle sammen i kjelleren, for mye til å gjenta her. Det som i hvert fall var klart, var at disse, som minoritet i en albanskdominert by, hadde absolutt ingen sympati med den albanske kampen. De hadde fått de siste ni månedene ødelagt, med enten kamphandlinger eller konsekvenser av kamphandlinger. Skal jeg gjengi en setning for å utbrodere inntrykket må det være, ” those fucking terrorists.” Vi tok avskjed, han håpet å møte meg i Skopje, dit han dro, hvis han skulle slippe av, der han kunne være i flertall med ”sine egne”.

Etter noen dager, da jeg omsider reiste hjem til Skopje, fikk jeg også en følelse av å kunne slippe av. Tetovo var opplagt en større utfordring enn hovedstaden, det hadde vært en opptreden i balansegang for min del, byen var definitivt splittet. Tetovo hadde nok vært problematisk i forhold til alt som hadde skjedd der, også før krigen, men nå var ting tydeligvis blitt verre. Et eksempel på hvordan det hadde vært før hentet jeg fra et intervju med en 17 år gammel albaner. Sedat Aazi, ungdomskoleelev ved Kiril Pejcinovik i Tetovo, hadde dette å si om situasjonen i Tetevo (oversatt, fra ME 2001 oktober s.10):

”Jeg bor i en forstad til Tetovo, som er et etnisk blandet nabolag, det finnes albanere, tyrkere, roma og makedonere der. Før krigen hadde alle disse et godt og gjensidig forhold til hverandre, men dette endret seg drastisk da krigen brøt ut. For tiden spiller vi ikke sammen med våre makedonske venner, de spiller basketball på den ene siden, og vi på den andre. Jeg vet ikke helt hvorfor, men det virker som vi beveger oss i hver vår retning. Det var annerledes før, men dette er slik det er nå, jeg vet ikke hvordan det vil bli i fremtiden...”

Ratifisering av Ohridavtalen

16 november 2001, like etter min tilbakekomst fra Tetovo, ratifiseres Ohridavtalen.

Avtalen var således konstruert for å avslutte konflikten, dette i form av å ekspandere den albanske minoritetens offentlige rettigheter. Dette betydde i praksis 15 konstitusjonelle endringer, samt amnesti for de albanske geriljakjemperne, med unntak av de som var under etterforskning av FNs krigsforbryterdomstol. Også VMRO – DPMNE, mest høylydte motstandere av avtalen, gir sitt samtykke, slik at avtalen oppnår den 2/3-dels majoriteten den trengte i parlamentet (Phillips, 2004.s157).

Det var likevel med stor skepsis den makedonske og albanske politiske elite skrev under. Det makedonske perspektivet hadde hele tiden antydnet at dette ikke var en krig for albanske rettigheter, men en krig for territorium. Filip Petrovski (makedonsk parlamentsmedlem) ga like etter ratifiseringen av avtalen denne kommentaren: ”Now we will see how the other side will behave, whether they really want human rights, or a Greater Albania.“ (ibid s. 157).

Det albanske perspektivet var like mistroisk i forhold til implementeringen i praksis, lederen for PDP (Party of Democratic Prosperity) Imer Imeri, antydnet at det fortsatt trengtes internasjonalt press: ”Our reaction is positive, and it gives us hope, but in practice we are far away from what’s being promised on paper“ (ibid s. 157).

Tolkning

Det empiriske materialet i dette kapittel syntes å bekrefte den samme tendensen som i foregående kapittel. Frykten for ”den andre”, spesielt i form av frykten for ”de andres steder” har blitt eksemplifisert her. Akkurat som i foregående kapittel fremgår det at ting er annerledes nå enn før. Dette i form av at, ”alle holder seg til sine egne nå”, eller ”grupperingene er rene”, ”vi spiller ikke basketball sammen med makedonere nå”, ”det ser ut til at vi går hver våre veier”.

I Tetovo var dette enda mer påfallende enn i Skopje, dette er for så vidt naturlig siden det her hadde vært reelle kamphandlinger. Et annet vesentlig poeng angående Tetovo er at denne byen inngår, hvis man skal følge den albanske nasjonale ”store fortelling”, i et Stor-Albania eller Stor-Kosovo. Det betyr at her det makedonere som i tillegg til å være i klart mindretall, også får en slags ”innflytter” status.

I kap 5. viste jeg også til dette med parallelle univers, det var disse parallelle universene jeg utforsket i samtale med den albanske sikkerhetsvakten ved SEEuniversitet. I hans perspektiv virket det legitimt å ta i bruk våpen, grunnet den vanskelige albanske ”situasjonen”. Der antydte jeg at det er ikke sikkert makedonere ville tilgi albanere for en væpnet kamp de ikke forsto grunnlaget for (det vil si, makedonere følte ikke at albanere var undertrykt).

Fra hans ståsted, fremkom det at han håpet de ville forstå over tid, men for min del, etter en kveld i kjelleren til noen makedonske unge menn, virket det der og da høyst usannsynlig.

Slik sett har man et todelt problem. For det første har man, helt ulike oppfatninger av hva konflikten har dreid seg om (parallelle univers). For det andre har man sluttet å kommunisere med hverandre, slik at disse parallelle universene forsterkes. Angående ulike oppfatninger av hva konflikten egentlig dreide seg om, hvem som var ”overgriper”, og hvem som var ”offer”, vil det utdypes i neste kapittel. Et kapittel som vil omhandle albansk og makedonsk medias vinkling på konflikten.

Kapittel 10: Medias rolle i konflikten

I de tre foregående kapitlene har jeg fokusert på konsekvensen av voldsutvikling. Jeg valgte å fokusere på tre relevante faktorer: For det første at volden påvirker identitetsformasjon, altså en styrket oss – dem relasjon basert på etniske kriterier. For det andre at volden frembringer etnisk antagonisme, i form at det knyttes negative stereotypier til kategorien ”de andre”. For det tredje, en erodering av minner basert på ikkeetniske oss – dem relasjoner.

Det store spørsmålet blir da, hvorfor syntes denne effekten å treffe et helt samfunn, når det kun er et mindretall som blir utsatt for faktisk vold?

I dette kapitlet vil jeg først se på noen av teoriene rundt konflikt (vold) og media. Deretter vil jeg si noe kort om mediavirkeligheten i Makedonia. På bakgrunn av dette vil jeg analysere en del albanske og makedonske avisoverskrifter.

Voldens performative egenskap

Media i form av TV, radio, aviser og Internett, er uten tvil plattformen for det moderne kommunikasjonssamfunnet. Det er gjennom media og dets kommunikasjonslinjer vi opplever det Benedict Anderson kaller ”det forestilte fellesskap”. Selv om innflytelse i forhold til hvordan den omkringliggende verden skal tolkes kan komme allesteds fra, vil den ikke gjøre seg særlig gjeldende utenfor en begrenset sfære hvis den ikke distribueres gjennom et medium.

Angående vold og fremstilling av vold i media, kan man som Schröder og Schimdt tillegge volden det de definerer som dens *performative* egenskap. (Anthropology of Violence and Conflict, 2001). Det vil si, vold uten publikum er dødelig, men sosialt meningsløs. Vold med publikum derimot: “Violent acts are efficient because of their staging of power and legitimacy, probably more so than due to their actual physical results.” (Schröder & Schimdt, 2001 s.6). Videre og sentralt i denne sammenheng, er voldens påvirkningskraft på mennesker som ikke nødvendigvis har noen hatt noen fysisk befåtning med volden:

“War as long term only now and then culminates in real acts of violence, and both parties includes lots of individuals who are not confronted with real violence at all....its performative quality makes violence an everyday experience, without anybody actually experiencing physical hurt every day” (ibid s.6).

Fravær av felles mediaplattform

Problemet med informasjon tilknyttet media i Makedonia, er at det ikke er snakk om noe riksdekkende felles medium: Mehmeti & Ordanonski skriver: ” The central problem in Macedonia, both politically for building multi – ethnic and multi – cultural society and practically for establishing an open media, is the lack of common public” (Mehmethi & Saso Ordanonski 1998, pp.36 Separate Lives, Divided Media). Den statsregulerte TVkanalen MRTV er makedonskspråklig, men har under sin paraply noen programmer rettet mot minoriteter. Dette tilfredstiller muligens mindre minoriteter, men ikke den albanske. De oppfatter seg selv som sidestilt med den makedonske gruppen, og oppfatter MRTV som en kanal kun for etnisk makedonsk agenda og kultur.

Siden oppløsningen av kringkastingsmonopolet etter kommunismens fall, har det dukket opp en del nye TV- og radiokanaler. Det er likevel svært få av disse som kan oppfattes som seriøse meningsbærere med et stort publikum (ibid). På avissiden er det ikke like stor asymmetri i forhold til den albanske og makedonske gruppen. Dette skyldes i hovedsak at det trengs mindre ressurser og teknologi angående produksjon og distribusjon. Altså angående distribusjons- nettet, som omhandler, til *hvem* noe ytres (gjennom tv, radio, aviser osv) er det a-priori, at albanere leser sine aviser og ser på sine TVkanaler (gjerne fra Kosovo, og Albania), og det forholder seg likedan på den makedonske siden.

Borjan Jovanovski (makedonsk media analytiker) kommenterer dette problemet godt i et intervju:

“Since the Macedonian and Albanian communities are primarily organized on the basis of ethnicity and language, the media and the political debate do not represent or address one public. This makes it difficult to find common ground between communities, and the media does not influent, as it could, in establishing a common vision of the society as a whole. The media neither cover the problems and concerns of the other group .“ (Tore H. Ottesen, 2001 / intervju 11. mai 2001 s.35).

Media – brobygger eller agitator?

Altså kan man ikke snakke om kun en mediavirkelighet i Makedonia, men flere. I denne sammenheng en albansk og en makedonsk mediasfære. Likevel kan man ikke automatisk trekke noen konklusjon angående de tre nøkkelfaktorene nevnt i første avsnitt, på grunnlag av at volden har stor resonnans i media. Det avgjørende i forhold til disse faktorene dreier seg om på hvilken

måte volden blir fremstilt. Det vil si hvordan kontekstualiseres volden, voldsutøverne, og voldsofrene. I en konfliktsituasjon av denne typen, som i visse faser innebar en mulighet for utvikling til borgerkrig, kan medias fremstilling av volden anses som avgjørende.

Seniorforsker (ISPPI, The study of public Policy implementation in Macedonia) Mirjana Najcevska skriver inn sin artikkel, *Journalism Failed The Exam*, om medias rolle i konfliktsfæren:

“Rights and responsibility have wider dimensions during period of crises, tension, and armed conflict. At that point, information becomes something much more than the foundation for democracy, much more than the creator for free choice and greater participation of citizens in power structures. In such a situation, information is part of life and death, a part of the solution – war and peace, a part of the architecture that can link or divide.” (Multi – ethnic Forum, des, 2001 s. 34).

Najcevska har i samme artikkel gjengitt, og oversatt en del av det hun oppfattet som generelle overskrifter og artikler i albanske og makedonske aviser under konflikten.

I dette kapitlet ønsker jeg derfor å bearbeide dette materialet videre, for å derav å koble dette til etnisk identitetsformasjon, og etnisk antagonisme. Herunder vil det derfor gis noen eksempler på hvordan volden ble fremstilt i albansk og makedonsk presse. Tolkningen av materialet vil ikke belyse den faktiske sannhetsgehalten disse overskriftene og utdragene er basert på. Det som er relevant i denne sammenheng er å vise noen eksempler på albansk og makedonsk medias vinkling på volden i Makedonia. Videre ønsker jeg å sette disse overskriftene og utdragene i en større kontekst, basert på det som hittil er gjennomgått i oppgaven.

Overskrifter fra albansk språklige aviser:

- 1) ”Macedonian police capable of demonstrating power only over Albanian civilians. Its not capable of facing the Albanian guerrilla”
- 2) “Paramilitary Forces Killed a Sleeping Child, Tafil Veseli“
- 3) “Police Shot at the Office of Fakti “ (Fakti : tone angivende albansk avis)
- 4) ”Police Kidnap, Kill and Rape”
- 5) “New Vandalism in Skopje “; Albanians Shops Robbed in the Name of Patriotism”
- 6) “The only Mosque in the Town was on fire“

(materialet hentet fra ME – Forum (engelskspråklig utgave) des 2001. s. 32 – 34)

Tolkning av albanske overskrifter / utdrag

Angående punkt 1) vises det til at det fra albansk side oppfattes slik, at det er sivile albanere som hovedsakelig rammes av politiets og hærens aksjoner.

Punkt 2) er et eksempel på dette, hvor det fremgår at en albansk gutt ble drept av makedonske paramilitære styrker. Jeg beskrev en lignende situasjon i kapittel 5. hvor albanske sivile ofre i kampen mot NLA, skapte både et polarisert mediabilde, samt sprekker i den makedonsk – albanske koalisjonsregjeringen.

I punkt 3) vises det videre til at politiet hadde beskytt hovedkontoret til den toneangivende albanske avisen Fakti. For en albansk avisleser kan dette gi inntrykk av at man i tillegg til å føre krig mot NLA, tydeligvis også prøver å bekjempe generell ”albansk” innflytelse i Makedonia.

Innholdet i overskriften i punkt 4) ”Police Kidnapp, Kill, and Rape”, er tydelig nok. Den viser til politiets overgrep mot sivile (albanere). Dette er nok et eksempel på hvordan albansk presse fremstiller politiet i Makedonia, altså som et redskap for makedonsk undertrykking av albanere.

Punkt 5) viser til det som kan defineres som sivile backlash. Her fremgår det at vandalisme av albanske butikker i Skopje er et resultat av makedonske patriotisme (nasjonalisme).

Punkt 6) ”The only Mosque in town was on fire”, viser til et kjent fenomen under konfliktene på Balkan. Det vil si, ødelegging av kirker og moskeer som form for symbolsk etno-religiøs rensing. Å brenne ”de andres” gudshus er for det første et meget symbolsk angrep. For det andre er det blitt brukt for å ”viske” ut ”de andres” historiske krav på områder, ved å fjerne deres arkitektoniske ”bevis”.

Demonisering av makedonere

For å forstå overskriftene bedre må det settes inn i en større kontekst. Albansk stereotypisering av makedonere, er noe mindre personifisert enn makedonsk stereotypisering av albanere. Med det mener jeg den inneholder mindre antatte negative konvensjonelle kulturtrekk på personnivå, enn eksempelvis stereotyper knyttet til albanere. Det er heller det slaviske i den makedonske identiteten som oppfattes negativ. Det albanske perspektivet har lenge omhandlet opplevd diskriminering av ”den slaviske overmakten”.

Eksempelvis Jugoslavia, som fellesbetegnelse på Syd-Slavia, og derav sydslavere, satt opp mot albanere som ikke-slavere. Nasjonalsangen til Jugoslavia startet som nevnt med ”Hei slavere”, og

videre at slaverne brukte det albanske ordet for albaner, *Shiptari*, som et skjellsord. Mest sentralt og problematisk sett med albanske øyne, er likevel den serbisk – makedonske relasjonen. Det er viktig å ha med seg at konflikten i Makedonia fant sted kun to år etter krigen i Kosovo. Under Kosovokrigen fulgte makedonsk media et serbisk perspektiv, hvor fokus på albansk terrorisme var sterkere enn fokus på serbisk undertrykking. Albansk media hadde naturlig nok et motsatt syn på det som skjedde i Kosovo i 1999. Videre deler da også makedonske og serbiske nasjonalister samme syn på det såkalte ”albanske problemet”. Et problem som av serbiske nasjonalister ble forsøkt løst ved å fjerne Kosovos albanske befolkning to år tidligere. Dette serbiske forsøket på et albansk holocaust i Kosovo, skapte naturlig nok ytterligere avstand mellom den albanske og makedonske befolkningen i Makedonia. Den serbisk – makedonske forbrødringen er også tydelig angående konfesjon, der serbere og makedonere deler den ortodokse kirkeretning. Dette blir satt opp mot islam.

Altså, for å forstå de overskrifter og utdrag fra albanske aviser bedre, må de sees i tilknytning til situasjonen i Kosovo to år tidligere, samt albaneres status under Jugoslavia tiden.

Et eksempel på dette synet kom til uttrykk hos en representant for det islamske trossamfunn, som stod på trykk i en albansk avis:

”Previous Serbian fascists politicians tried to show the discontent of the Albanian population, caused by Serbian colonialism, as Albanian fundamentalism. Naturally that politics failed, and the same will happen to Macedonian politics, which is trying to fulfil the aims of Serbian politics.” (ME des. 2001s.34).

Enkelt forklart sett betyr demonisering av makedonere at man *tilskriver* dem en rolle som undertrykkere.

Overskrifter fra makedonsk språklige aviser:

- 1) “My House was burned Down by My Neighbours; Albanians“
- 2) “Touching Experience of a Returnee from Tearce about the raging Albanian gangs”
- 3) “Terrorists Used Knives to Carve Their Initials in Peoples backs”
- 4) ”Terrorists Rob Macedonian shops”
- 5) “Terrorists Destroy Everything that isn `t Albanian“
- 6) ”Bin Laden the Mentor of Tachi and Rasmus Harrdinja“

7) "Extremists in the Balkans part of the terrorists international"

8) "Ali Amethi got Osama Bin Ladens money through Sali Berisha". (materialet hentet fra ME – Forum (engelskspråklig utgave) des. 2001, s. 32 – 34)

Tolkning av makedonske overskrifter

De to første overskriftene omhandler såkalte sivile backlash, hvor det fremgår at albanere har brent ned hus, samt operert utagerende i flokker. Det mest essensielle her, er bruken av betegnelsen *albanere*. Å bruke en slik etnisk markør på generell basis, gir et klart inntrykk av at man ikke skiller mellom kriminell atferd på den ene siden, og en etnisk gruppe i sin helhet på den andre siden.

De 6 siste punktene har alle en referanse til terrorisme eller terrorister. Punkt 3-5 er pre 9/11 (terrorangrepene i USA 11 sept. 2001), og punkt 6-8 er post 9/11. KLAS aksjoner i Kosovo fra starten av andre halvdel av 90-tallet, ble av serbisk og makedonsk media omtalt som terrorisme. Den samme betegnelsen ble også brukt om NLAs aksjoner i Makedonia. Det store problemet med å trekke NLA inn i forhandlinger sommeren 2001, var nettopp at makedonske myndigheter ikke kunne forhandle med det de hadde karakterisert som terrorister. Videre, ved å konsekvent omtale NLA geriljaen som terrorister i makedonske aviser og TV, var dette naturlig nok også utslagsgivende i forhold til den makedonske opinionens definering av den albanske geriljagruppen. Spesielt de politiske haukene statsminister Georgivski og innenriksminister Boskovski stod for en "nedkjemping av terroristene" tilnærming. Siden NLA i stor grad ble støttet av den albanske befolkningen, fikk det noen vesentlige implikasjoner. Det vil si, fra et makedonsk perspektiv støttet den albanske befolkningen terrorister. Videre, siden NLA i stor grad opererte og rekrutterte ut i fra albanske landsbyområder, var det åpenbart vanskelig å skille mellom "terrorister" og sivile albanere. Dette forklarer nok hvorfor noen makedonere jeg snakket med, uttalte at "alle albanere er terrorister".

Etter terrorangrepene i USA 11. september 2001, ble albanskegerilja ledere og politikere forsøkt linket til Osama Bin Laden og Al-Qaida. I punkt 6) fremgår det at Bin laden var Tachis (tidligere KLAkommandant, og grunnlegger av partiet, Democratic Party of Kosovo) og Albanian National Army leder, Harrdinjas mentor. I punkt 8) fremgår det at NLAleder Ahmeti fikk sin finansiering fra Bin Laden gjennom Sali Berisha. Berisha som var parlamentsmedlem i Albania på dette tidspunktet, senere valgt til statsminister i Albania høsten 2005.

Disse forsøkene på å linke de som støttet og stod i spissen for den albanske krigføringen i Makedonia til Al-Qaida høsten 2001, fordoblet det generelle budskap. Den globale terrorparanoia som fulgte angrepene i USA, nådde også Makedonia høst 2001. Da denne ble linket til albanske ”terrorister” i Makedonia, ble effekten derfor fordoblet. Det er selvsagt ikke opp til meg å avgjøre sannhetsgestalten i denne linken mellom disse navngitte albanere og Al-Qaida, men det bør nevnes at noe bevis for dette aldri er dokumentert.

Demonisering av albanere

På grunn av albaneres generelle utelukkelse fra det offentlige under det tidligere Jugoslavia, ga det sin konsekvens i en større grad av albansk uformell økonomi. En økonomi som beskyldes for å ha visse mafialignende trekk.

Det foreligger da implisitt en tanke blant slaverne at albanere er kriminelle. Dette er en forestilling som også gjør seg gjeldende i Europa generelt. En albansk venn av meg fra Makedonia, pleide spøkefullt å si ”Erik, når jeg reiser utenlands, havner på byen, og skal møte utenlandske jenter, sier jeg alltid at jeg er italiener, hvis ikke kan jeg bare glemme det”.

Albanere er også befestet til stereotypien om å være kulturelt sett underutviklet, målt etter en moderniseringsskala. Det vil si klanstyrt, med sterke familiære bånd. Dette kan også delvis forklares ut i fra en urban-rural dimensjon. Under kommunismens oppblomstring i Makedonia, flyttet slaverne til byene og industrien, mens albanere som i større grad var utelukket dette alternativet, befestet landsbygda (Lumsden, Prio rapport 2/1997).

Den makedonske forskeren Najcevska karakteriserer det slik:

”Demonization of Albanians usually follows to basic lines. The first consists of stereotypes and the second includes their final aims. Albanians are a regressive and criminal factor of the society that has sunk deep in all kinds of smuggling from sexual slaves (not only women but also children) to drugs and arms.....Their final aim is clear – a country of desperados and anarchy, were only the rules of the mafia are obeyed.” (M. Najcevska, ME 2001, des. s. 34).

Disse karakteristikkene av albanere fikk jeg også servert i møte med makedonere, selv om albanere også ble inndelt etter en slags, ”gode albanere” og ”dårlige albanere” logikk. De gode albanerne var de som ønsket å ta del i det makedonske samfunnet, de dårlige var de som ønsket

seg enten en egen stat, selvstyre eller begge deler. Videre, er det et skille mellom de konsensusvillige makedonske albanerne og de ekstreme Kosovoalbanerne.

Under konflikten ble nye merkelapper hengt på den albanske stereotypien. Det antatt voldelige og kriminelle albanske miljøet ble nå også ansett å være grobunn for terrorisme, og særlig etter 9/11 grobunn for islamsk fundamentalistisk terrorisme. En type terrorisme som ikke hadde noen konkrete mål knyttet til status eller territorium, men heller ble ansett som et angrep på det moderne og det vestlige. Altså til en type terrorisme som under rådende internasjonal diskurs post 9/11, ikke hadde noe basis i frigjøringskamp, men ren ”ondskap” (Jørgensen, 2002, s. 100). (Jørgensen, 2002, s. 100).

Kort oppsummert betyr demonisering av albanere at man *tilskriver* dem rollen som underutviklet og kriminalisert.

Tolkning

I første avsnitt av dette kapitlet pekte jeg på at vold kan ha implikasjoner på tre relevante punkter. Denne effekten av vold, kan kalles voldens *performative* egenskap, som igjen kan knyttes til dens sosiale implikasjoner. Dens sosiale implikasjoner kommer tydeligst frem gjennom media. Dette fordi enkelthandlinger, som i utgangspunktet omhandler et relativt fåtall av mennesker, gjengis dramaturgisk til en stor andel av befolkningen.

Jeg vil nå kommentere de punktene som er nevnt i innledningen:

Punkt 1 (en forsterking av oss – de relasjoner basert på etniske kriterier): Det mest åpenbare, var at media allerede på forhånd var delt inn i en albansk og makedonsk mediasfære. Videre, som andre forskere har påpekt, at man sjeldent tok inn over seg ”den andre” gruppens perspektiver og problemer (Mehmeti & Ordanonski, 1998). Derfor syntes mediasfæren mer etnisk ensrettet enn virkeligheten på ”gata”. Dette fordi nabolagene, være seg i byer og landsbyer i Makedonia, ofte er mer multi-etniske, enn for eksempel enkelte aviser.

Punkt 2 (en forsterket antagonistisk fremstilling av ”den andre”): Det mest sentrale i denne sammenheng er at måten ”de andre” blir fremstilt på i media ikke er tilfeldig.

Fremstillingen av ”de andre” i media tar utgangspunkt i allerede befestede stereotypier, for så å elaborere på disse.

I albansk media fremstilles de makedonske overgrepene som en endelig bekreftelse på at makedonsk politikk og tankegang, er lik serbisk politikk og tankegang.

I makedonsk media fremstilles albanske overgrep som en bekreftelse på at albanere er kriminaliserte og utagerende. Videre (spesielt etter 9/11) fremstilles (som i Kosovo) albansk gerilja og albanske gerilja ledere som terrorister.

Slik sett speilvendes gruppene mot hverandre hvor det er åpenbart at begge gruppene føler seg angrepet, det vil si at man i media fremstiller ”de andre” som overgripere, og seg selv som offer. En slik media vinkling, hvor man fremstiller seg selv som offer og ”de andre” som overgripere, legitimerer videre egen voldsbruk.

Eksempelvis i kap 6 henviste jeg til samtalen jeg hadde med Viktor og hans kompiser oppe i fjellsiden av Sar Vodno. Der antydet jeg at det må ha vært traumatisk for de (albanske) sivile menneskene i landsbyområdet Aracinovo under bombingene. Guttene på sin side så ikke noe problem med dette, siden det i dette området stort sett bodde kriminelle albanere. Det var for øvrig akkurat samme fremstilling, som et makedonsk parlamentsmedlem uttrykte i makedonsk media under bombingene av Aracinovo området.

Punkt 3 (en erodering av minner om felles sameksistens på tvers av etnisitet): Det mest åpenbare i tilknytning til dette punktet er utvikling av parallelle univers.

En *lakmustest* på utvikling av parallelle og motstridene univers i media, vil i denne sammenheng kunne utføres ved at man tok en av overskriftene fra ”den ene sidens” avis for så å plassere den inn i ”den andre sidens” avis.

Ingen av overskriftene hentet fra albansk aviser kunne fungert som overskrifter i makedonske aviser. Ingen av overskriftene hentet fra makedonske aviser kunne fungert som overskrifter i albanske aviser. Overskriftene er formet i en spesifikk diskurs (albansk / makedonsk) og fungerer kun i en spesifikk diskurs (albansk/makedonsk).

Diskursene på begge sider er ikke vilkårlige diskurser, men tilknyttet enten ”den store albanske fortelling” eller ”den store makedonske fortelling”.

Erodering av minner basert på tidligere fredlig sameksistens, betyr derfor i denne sammenheng at den ”nasjonale store fortelling” overstyrer de personlige ”lille fortellingene”.

Årsaken til dette finner man i medias diametralt motsatte fremstilling av begrepsparet offer og overgriper. En ”vanlig” albansk avisleser vil forvente at hans makedonske nabo skal ta avstand

fra vold rettet mot albanere. En ”vanlig” makedonsk avisleser vil forvente at hans albanske nabo skal gjøre det samme. Likevel, siden de har fått servert diametralt ulike versjoner av voldsutviklingen, vil begge to innta en forsvarsposisjon. Det vil si man vil oppleve at ”den andre” forsvarer de overgrepene man i utgangspunktet var opprørt over.

Eksempelvis i kap. 4 beskriver albaneren Zekirija et lignende fenomen. Hans far og makedonske onkel ”Mirkos” vennskap blir etter ca 20 år iskaldt. Årsaken til dette var at ”Onkel” Mirko og Zekirijas far fikk servert to helt forskjellige versjoner av de serbiske massakrene i Bosnia på nitti tallet.

Det kan derfor se ut til at gammelt vennskap, basert på de ”lille personlige fortellingene”, ofte viker plass for de store nasjonale fortellinger, når de store nasjonale fortellinger benyttes som legitimeringsgrunn for voldsbruk.

Hovedårsaken til dette er at de aller fleste ”store nasjonale fortellinger” handler om ”oss”, de må derfor implisitt være subjektive i sin form.

Angeående medias rolle i konflikten, ut i fra det materialet presentert her, virker det som om media i stor grad spilte på de ”store nasjonale fortellinger”. Det vil også si at media fungerte mer som agitator, enn som brobygger.

Kapittel 11: Postkonflikt – Fravær av konfliktsfæren. Etnisk ”unmixing”

Prekonfliktanalysen viste at den Makedonske staten i stor grad var basert på en etnisk makedonsk nasjonalstat. Den albanske misnøyen gikk ut på at de følte seg som andreklassens borgere. Den albanske geriljagruppen NLA, følte at situasjonen for albanere i Makedonia var så uholdbar, at det kunne legitimere deres bruk av vold. Denne konfliktutviklingen er da i tråd med Gellners tese angående etablering av etniske nasjonalstater i et etnisk heterogent område.

Under det som kan karakteriseres som selve konfliktperioden, har jeg vist hvilke sosiale mekanismer voldsbruk kan ha i tillegg til voldens fysiske konsekvenser. Tesen tok utgangspunkt i at volden i større grad produserer uforenlige etniske identiteter, enn at den var et resultat av uforenlige etniske identiteter. Dette i form av hovedsakelig tre faktorer: for det første en styrket oss / de-relasjon basert på etnisitet. Det vil si, den etniske identiteten kommer i forkant av andre identitetsformasjoner. For det andre, en endring i negativ retning angående den stereotypiske forestillingen av ”den andre”. For det tredje, en erodering av minner basert på tidligere gode relasjoner med ”den andre”.

Løsningen, både på den reelle konflikteskaleringen i Makedonia og det konfliktskapende i Gellners tese, kan tilskrives Ohridavtalen. I følge avtalen skal Makedonia redefineres som stat, i form av at staten skal ha et sterkere multietnisk preg, hvor videre Makedonia som makedonsk nasjonalstat skal opphøre (se kap. 9 angående punktene i avtalen).

I dette kapitlet vil jeg derfor først si noe om den politiske og økonomiske situasjonen i Makedonia våren 2001. Så vil jeg redegjøre hvorfor jeg karakteriserer mitt andre lange feltarbeid i Makedonia (opphold nr. 3) som i en postkonfliktperiode. Deretter vil jeg vise til noen eksempler på såkalt etnisk ”unmixing”. Etnisk ”unmixing” (Brubaker, 1995) er et begrep som kan knyttes til en prosess, hvor etniske grupper reorganiserer seg (skifter boligstrøk, skoler, etc), slik at man i større grad slipper å forholde seg til ”de andre”. Til sist vil jeg gjennom egen empiri beskrive tre møter mellom mine albanske og makedonske informanter.

Fravær av konfliktsfæren

Det ble ikke noen våroffensiv. Dette med våroffensiv ble ofte nevnt under mitt feltarbeid høsten 2001. Shivko den eldre broren til Viktor, hadde antydnet dette flere ganger. Våpenhvile vinterstid,

for så å gjenoppta krigføringen når snøen smelter var ikke uvanlig under de andre krigene på Balkan på 90-tallet. Det to elementene som kunne gi grunnlag for en slik frykt var blitt marginalisert. ANA (Albanian National Armada), en utbrytergruppe av NLA, fikk ingen reell oppslutning, og derfor fikk ikke makedonske nasjonalister, som statsminister Georgievski og innenriksminister Boskovski, noe grunnlag for aktivisere den paramilitære enheten Lions. Eksempelvis hadde direktøren for det innflytelsesrike NGO Forum Zoran Jachev, tidligere i et intervju uttalt: “The ANA can be the ace in the sleeves of Georgievski and Boskovski, to start the conflict up again, and activate the crazy Lions...” (Phillips, 2004 s.194).

Det hang da heller ingen storskjerm i Skopje sentrum denne våren, der hvor rekrutteringsfilmer for makedonske paramilitære styrker hadde preget byen sist høst. I Tetovo var portforbudet hevet i mars, men det var fortsatt skyting i området. Skytingen ble forklart som oppgjør albanere i mellom uten at jeg kan verifisere dette.

Angående kontroll av hele det makedonske territorium, uttalte president Trajkovskis nasjonale sikkerhetsrådgiver Stevo Pendarovski, at patruljering hadde startet i 100 av 120 landsbyer. Disse 120 landsbyene utgjorde i følge Pendarovski ca 17 % av makedonsk territorium (ibid s.196). Det vil si at 17 % av det makedonske territoriet hadde vært under NLAs kontroll året før.

Prosessen som på sikt skal gi myndighetene full kontroll over hele Makedonia, innebærer etnisk proporsjonal inndeling av politiet. Det fremkommer av det albanske ønske, at de vil ha albanske politimenn i albanske områder (i det minste etnisk delt politi).

Det var på denne tiden fortsatt en viss treghet i følge albanere, angående lovendringer i henhold til Ohridavtalen. EU, Nato, og OSCE presset de makedonske myndighetene hardt ved å holde igjen økonomisk støtte (ibid s. 197).

På denne tiden var det også tid for politisk posisjonering, grunnet valget som skulle holdes høsten 2002. VMRO og DPA var nå alene i regjering igjen etter at de andre partiene forlot den kriseregjering (Government og National unity), som ble dannet året før. Rundt VMRO og DPA haglet beskyldninger om korrupsjon, noe som for så vidt har vært problemet i Makedonsk politikk hele tiden. Anklager om korrupsjon, samt store problemer med økonomien felte også koalisjonen SDMS og PDP, ved siste valg i 1998.

Presidenten for Skopjes Helsinki Komité, Mirjana Naychevska karakteriserte den økonomiske situasjonen i Makedonia på denne tiden slik:

“The main abuse now is the abuse of the right to life, because there are plenty of people who have no possibility to survive. There are 450 000 unemployed in a population of 2 million. There is a possibility for huge manipulation. People don't believe in democracy, or a state of law because they never saw democracy, or a state of law. There is still a lot of hate speaking. There is still abuse by the Macedonian police reservists.” (ibid s.199).

Sosiale, økonomiske og juridiske problemer er hverdagen i Makedonia, og har vært det siden uavhengighetserklæringen i 1991. Konflikten kostnader både menneskelig og materielt har bidratt til å forverre situasjonen. Likevel, det mest essensielle denne våren, var den generelle følelse av fravær av trussel om borgerkrig. Ved min ankomst høsten 2001, karakteriserte jeg den generelle stemningen ved å referere til at det virket som om bare en liten gnist var nok til å antenne hele ”huset”. Denne svært polariserte, ”enten er du med oss eller så er du mot oss” stemningen, var noe alle fikk føle på kroppen, meg selv inkludert. Det vil si, jeg måtte hele tiden vite hvem jeg snakket med, albanere eller makedonere, videre måtte jeg også lene meg til den ene eller andre siden. Nøytral grunn syntes vanskelig å oppdrive, derav ”deres steder – våre steder”. Frykten for ”den andre” og ”de andres” steder var temmelig påfallende. Nå derimot, i april 2002, var den generelle sfære av konflikt dempet, med det også den generelle sfære av frykt. Likevel, avstanden mellom albanere og makedonere var tydelig.

Broer

Jeg har så langt unngått å bruke de klassiske metaforene om broer på Balkan, men alle som har lest Ivo Andric sin nobelprisbelønnede, *Broen over Drina* (1945), kan ikke unngå å forstå symboleffekten. Den hvite steinbroen over Drina i øst-Bosnia, og livet rundt denne, er en beretning som går over 400 år. Tider kommer og går, men broen består. Slik går det helt til menneskeheten når starten av det 20. århundre, og krigføring med industrialismens våpen, foret med nasjonalismens tankegods, knuser den hvite steinbroa.

Gjentagelsen av historien finner reelt sted 1993, da kroatisk artilleri med overlegg tilintetgjør broen over Neretva i Mostar. Den 428 år gamle broen var mye mer en et krysningspunkt, den var et symbol på relasjoner mellom folk på tvers av etniske og religiøse barrierer.

Skopje har en slik bro, ikke like arkitektonisk særegen som den i Mostar, men nesten like gammel. Den krysser Vardarelven og kobler høyre side av Skopje med venstre. Der høyre side

fremstår som mer moderne, og anses ” som den makedonske”, gir venstre side med blant annet Bazaren et gammelt orientalsk inntrykk. Venstre side er da også ”den albanske side”.

Denne våren, da jeg ankom Skopje var den gamle steinbroen stengt. Det var ikke på grunn av noe dramatisk som artilleriangrep, men stengt grunnet anleggsarbeid. Håndverkere tilknyttet den gamle Bazaren på venstre side, hadde gjennom en offentlig appell gitt uttrykk for at broen måtte åpnes. Selv bare en liten passasje hadde vært nok, slik at foretningene kunne ta seg opp (ME Forum, mai 2002).

Broen ble ikke åpnet, og ble for meg en metafor på situasjonen i Makedonia. Altså ikke i nærheten av det jeg hadde vært vitne til i Bosnia etter krigen der, men mer en ulmende stemning av mistro. En stemning, som gjør det mulig å stenge en bro, som alle forstår den symbolske effekten av, fordekt i ” politisk byråkrati ”.

Etnisk ”unmixing”

Det er ikke slik at Skopje på noen måte er delt inn i etniske enklaver. Når man snakker om en albansk side, og en makedonsk side, snakker man egentlig om majoritetsansamlinger, samt symbolikk. Dette er den reelle situasjonen nå, og dette er da også det tidligere Jugoslavias realitet. Terrenget passer ikke kartet hvis kartet er tegnet med etniske farger. Det som derimot har skjedd i de andre konfliktområdene på Balkan, er at man over tid ser renere etnisk områder, fordi folk flytter til sine ”egne”.

På et direkte spørsmål i ME Forum (mai 2002), uttrykker Skopjes Borgermester Risto Penov bekymring for nettopp dette. Spørsmålet lød: Mr Penov, how real are the fears that Skopje will divide on ethnic lines? Hvorpå han svarer:

“I have remained silent these days, but in truth I am really concerned about two moves of the Government. One is the intention to build a separate neighbourhood for the Macedonians of Arachinovo, and in this way make Arachinovo practically ethnically clean. And the second is the intention to move the “ Zef Lush Marko “ high school building to Chair. These are moves that divides us, I understand that people in Chair need a new high school, but let us build a new school, and let the “ Zef Lush Marko “ remain in Karposh. I absolutely understand the problems of the Macedonians from Arachinovo, but I cannot accept the fact that the government will participate in politics that definitely will divide us.” (ibid s.18).

Aracinovoområdet er som nevnt lokalisert på utsiden av Skopje, og var befestet av NLA året før, landsbyområdet har da en albansk majoritet. Under konflikten flyktet mange fra dette området, spesielt makedonere. Penov, er da bekymret for at man i stedet for å flytte alle flyktingene tilbake, og på den måten ”tvinge” mennesker inn i en forsoningsfase, bygger man nye etniske rene nabolag. Ikke bare i dette tilfellet, men også andre steder.

Det andre problemet han viser til, handler om ungdomskoler som er etnisk delt. Zef Lush Marko”, skolen er 54 år gammel, og hadde på dette tidspunktet 71 klasser, hvor 52 lærer på albansk og 19 på makedonsk. Ideen er å flytte skolen fra Karposh området, som er det området blant annet Viktor bor (makedonsk side), og over til Chair (albansk side), i nærheten av der ”Zeko”, leide en leilighet.

Altså, man flytter en albanskdominert skole fra den makedonske siden til den albanske.

Konsekvensen av dette, er at de makedonske elevene vil bli omplassert til andre skoler på Makedonsk side. Det vil si et nytt interetnisk nederlag.

Uansett, hvor man bygger den nye skolen, og hva som til slutt skjer med de interetniske ungdomskolene, er delingen allerede et faktum. Vasilija Teofilova, en sisteårsstudent ved ” Zef Lush Marko” , forteller til ME, mai 2002; ” ..at the request of the Macedonian classes, this year will be the first time that their graduation will be celebrated separately from the Albanian classes..” (ME Forum2002, Mai s. 24)

Da ” Zeko” møtte Viktor

Angående mine albanske og makedonske informanter, ville de alle sammen møtes utover våren. Det lå litt i luften, jeg hadde bygget opp en fortrolighet med Viktor og hans venner, spesielt broren hans Shivko. Det samme hadde jeg gjort med ”Zeko ”og hans albanske venner. Dessuten hadde som sagt den trykkende og litt aggressive, ” enten er du med oss, eller du er mot oss” stemningen roet seg noe.

Det lå ikke noen reell trussel om krig i horisonten denne våren, horisonten var kanskje ikke spesielt lysende, men alt er relativt. I hvert fall i forhold til året før, hvor et hvert spørsmål om fremtiden, og nå overdriver jeg ikke, alltid handlet om, at man enten ikke viste, eller at den var svært dyster. Shivko (arbeideren på tobakksfabrikken, som under andre forutsetninger sannsynligvis hadde studert historie i og med at det var det han var opptatt av), kunne greit erkjenne at det ikke ble noen våroffensiv.

For alle de albanere som hadde ventet i skepsis på store aksjoner fra makedonske paramilitære styrker, måtte dette også nå avvises. NLA på sin side, hadde med Ali Ahmeti i spissen, gjort alvor av å trekke av seg uniformene, og Ahmeti stilte nå i dress, klar for erobre albanske velgere til høstens valg. Dette i form av partiet DUI (Democratic Union Of Integration) (ME, Mai 2002). Det vil ikke si, som vi så eksempler på innledningsvis, at alt var som det skal være i Makedonia denne våren. Det ble fortsatt av makedonske nasjonalister lagt hindringer i veien for fullbyrding av Ohridavtalen. Dermed kunne man heller ikke helt utelukke aksjoner fra albansk gerilja, eksempelvis ANA. Det var heller ikke slik at man hadde glemt hva som hadde skjedd året før, hundrevis av mennesker drept og minst 100 000 flyktninger gir god grobunn for radikalisme på begge sider.

Det som likevel var annerledes, var at hovedaktørene i konflikten hadde holdt en relativt fredelig linje. På dette tidspunktet virket det også som albanere alt i alt var fornøyd med Ohridavtalen. Beskyldningene mot NLA og albanere generelt, angående væpnet kamp for rettigheter, ville man ikke bli kvitt, men på dette tidspunktet måtte man erkjenne at kampen ikke handlet om Stor-Albania (i hvert fall på kort sikt).

”Zeko” var i hvert fall fornøyd, han hadde kontakter i det som skulle bli NLA’s politiske fløy, DUI. (han ville året etter jobbe for DUI, så litt innsikt i disse forholdene hadde han). På dette tidspunktet var han mest opptatt av juridisk diskriminering. Eksempelvis, problemer knyttet til amnesti for de albanske geriljasoldatene, noe som var lovet ved fredsforhandlingene. Et annet problem han var opptatt av, var retten til statsborgerskap for albanere i Makedonia. Det vil si hvor lenge man må bo i Makedonia for å få statsborgerskap, der han mente at det tidsperspektivet makedonske myndigheter forholdt seg til var altfor langt og i strid med internasjonal lov.

Jeg var en del med ham på universitet i Skopje denne våren, der han enten bevisst eller ubevisst, hadde en tendens til å vise meg hvor mye bedre det gikk nå. Dette i form av en del besøk i kafeene der, hvor vi ofte satt sammen eller hilste på folk, hvor han etterpå påpekte at disse var makedonere. Vennskap som var satt på hold, var i ferd med å tines opp.

Viktor på sin side, var heller ikke spesielt politisk korrekt, eller rettere sagt etnisk korrekt denne våren. Det var opptakten til fotball-VM og han rullet rundt på rollerblades ikledd den kroatisk landslagsskjorta. Jeg må si jeg stusset litt, det passet ikke helt med den generelle teori, heller ikke

med hans tidligere utsagn og adferd. Han hadde jo proklamert at Milosevic hadde vært en sterk mann, digget serbisk folkrock, hatt en serbisk forkjærlighet i form av, ”våre serbiske brødre”.

Dette var jo også teorien, serbere og makedonere var samstemte om den ortodokse kirke, i motsetning til de katolske kroatene, videre ”det albanske problemet” som de også delte med serberne. Serberne som hadde kjempet en blodig og grusom krig mot Kroatia på 90-tallet, hvor hatet mellom dem etterpå var noe jeg spesielt husket fra perioden min i Bosnia.

Litt ironisk sa jeg da til Viktor, ”unnskyld, men jeg trodde kroatene var fienden, og serberne var heltene”, da lo han og sa, ”ikke i fotball, muligens i basketball, men absolutt ikke fotball”.

Broren hans Shivko ristet litt brydd på hodet når jeg påpekte dette på fleip i en annen sammenheng, ”han skjønner ikke dette her, Erik”, sa han. ”Vel kanskje like greit” sa jeg, og fortsatte i retning av at, ”broren din er en sann jugoslav”.

Slik fortonet det seg i mine øyne angående mine albanske og makedonske venner. Derfor med litt overlegg begynte jeg å gi blaffen i hvem som var hva og hvorfor. Jeg pleide noen ganger å si til Viktor, at hvis du hadde møtt ”Zeko” på en øde øy, og ingen av dere viste hva dere var, ville dere blitt kompiser. Noe han ikke kunne være uenig i, i hvert fall ikke nå som han fløy rundt med det kroatisk ”sjakkbrettet” på brystet.

Anledning for et møte bød seg snart. Jeg hadde avtalt med Viktor å møte ham og hans venner på den makedonske kafeen for en prat. Samtidig var jeg sammen med ”Zeko” på dette tidspunktet, og han hadde sett for seg at vi skulle være sammen resten av dagen. Vi hadde tenkt oss ut senere på kvelden. Altså var jeg ”dobbelbooket”, ikke det at det ville by på noen problemer, ”Zeko” kunne bare gjøre noe annet i mens jeg var sammen med Viktor. Likevel følte jeg at dette var en god anledning for å teste relasjonene. Det vil si, jeg regnet egentlig ikke med at ”Zeko” gadd å bli med til Viktor, men uansett slang jeg ut ”kan ikke du bare bli med meg dit?”. ”Selvfølgelig” sa ”Zeko”, sagt på en slik måte at det virket helt naturlig. Så da vi dro sammen.

Vi tok en taxi fra sentrum til Karposh, altså til den makedonske kafeen, ”Zeko” kunne også veien, han hadde jo vært på den albanske kafeen ved siden av flere ganger. Det var vår, så bord og stoler var plassert på utsiden nå, solen skinte og stemningen deretter. Viktor var sammen med tre av sine kompiser, vi håndhilste alle sammen, det gjorde vi alltid.

Alle gutta var tydeligvis litt nysgjerrig på ”Zeko”, meg hadde de jo møtt mange ganger før. ”Zeko” sa først navnet sitt slik han pleier å gjøre, altså ”hei jeg heter Zeko”, de snakket makedonsk og det virket ikke som det var noen som skjønnte at han var albaner. Så fortsatte vi samtalen på engelsk, både ”Zeko” og Viktor snakket bra engelsk, en del av kompisene til Viktor også. Det var likevel alltid en eller annen som var heller dårlig i engelsk, slik var det denne dagen også. Det vil si, Viktor eller en av de andre oversatte når det var noe som var spesielt viktig eller morsomt. Innimellom, slik som det alltid er i et land hvor du ikke snakker språket, får seansen et motsatt preg. Da er det du som blir sittende på sidelinjen, helt til noen oversetter for deg hva som var morsomt etc. ”Zeko” ble da den som oversatte både den ene og den andre veien.

Vi pratet om hva vi skulle i kveld, hva de skulle, og om fotball. Jeg forklarte en av kompisene til Viktor (Gøran) hvorfor Norge ikke var med i VM, han hadde nemlig særdeles god greie på norsk fotball. Første gang jeg møtte ham, høsten 2001, spurte han meg hvilket lag jeg støttet da han forstod at jeg var fra Norge. Jeg stusset litt å sa, ”det tviler jeg på at du har hørt om”, ”kom igjen da, test meg” sa han, ”ok, ODD” sa jeg. ”ODD Grendland” sa han og flirte ”de har hatt en dårlig høstsesong” fortsatte han. Jeg ble da meget overrasket, det viste seg at Gøran som han het, fulgte norsk fotball den perioden de store europeiske ligaene ikke spilte. Siden de nordiske ligaene starter når de europeiske slutter, betydde det at han kunne tippe på fotball oddsen året rundt. (Jeg har i ettertid blitt forklart at dette visstnok er vanlig blant Europas fotballavhengige menn).

”De hadde en vanskelig play off mot Spania” fortsatte han denne dagen, (Norge altså, ikke ODD) vel de er kanskje ikke gode nok, antydet jeg. Jeg fortsatte i retning av, ”jeg skal gjøre som Viktor denne gangen, heie på det beste skandinaviske laget - Danmark, ”hehe” muligens kjøpe meg dansk landslagskjorte, gi faen i det nasjonale, være en sann skandinav”. Da lo vi alle sammen, spesielt Viktor som for øvrig syntes det var en god ide. Slik fortonet samtalen seg, mest på engelsk, så litt på makedonsk.

Litt uten at jeg helt skjønnte hvorfor, dette var under en av de makedonsk språklige seansene, sa ”Zeko” etternavnet sitt, ”Zegiri”, jeg hørte han sa det, men tenkte ikke noe særlig mer over det. Det virket ikke som det var noen andre som brydde seg om det heller, praten fortsatte som før. Når ”Zeko” pratet med Viktor eller noen av kompisene hans, enten på engelsk eller makedonsk, var det åpenbart at de var fra samme land. Det var jeg som var utlending, det var jeg som ikke forstod alle kodene og nyansene. Jeg skjønnte at de etter hvert skjønnte at ”Zeko” var albansk, og jeg skjønnte at ”Zeko” heller ikke la skjul på dette. Hvorfor skulle han egentlig gjøre det, han

hadde gått på makedonsk skole store deler av sitt liv, hadde mange makedonske venner. Han studerte juss på universitetet i Skopje, det samme gjorde en av kompisene til Viktor, som også satt der. Akkurat der og da, var det i hvert fall en god atmosfære, vi satt alt i alt en times tid, så håndhilste vi igjen, sa takk for praten. ”Zeko” og jeg dro så videre til min leilighet.

Turen tilbake til leiligheten var helt uten noen form for, ”ja dette gikk jo bra”, altså en stemning basert på at det skulle vært noe unaturlig med denne sammenkomsten. ”Zeko” var ikke interessert i noen slik oss-dem logikk, det hadde han egentlig aldri vært, kun i sammenhenger hvor det ble påfallende. For ham var disse gutta helt ok, de var venner av meg, jeg venn av ham, og det var det. Det virket som om han, som hadde vært rundt omkring i verden, hadde sett det relative i hva man er ettersom hvor man er. Inntrykket var at han, spesielt nå som det hadde roet seg ned i Makedonia, tok utgangspunkt i de relasjoner som fungerte, og overså de som ikke gjorde det. Jeg så da heller ingen grunn til å pirke i dette, verken som venn eller antropolog.

Jeg var egentlig mye mer interessert i hvordan Viktor og vennenes hans tenkte om dette. De var ikke særlig bereist, det vil si de reiste ikke engang til venstre side av byen lenger. ”Zeko” derimot dro alle steder i Skopje, så vel som Makedonia han kunne. De derimot satte ikke engang sine ben i den albanske kafeen, rett ved siden av sin egen kafe, de ble jo meget forundret den gang jeg gikk inn der.

Derfor, et par dager senere dro jeg nok en gang over til Karposh, vanligvis avtalte jeg dette på forhånd, men det var strengt tatt ikke nødvendig, de var nesten alltid der. Denne gangen intet unntak, vi satt oss ned ved samme bord med omtrent de samme kompisene som sist gang.

Vi pratet om løst og fast, jeg ivret selvsagt etter å høre noen reaksjoner på sist sammenkomst, men jeg tok sjeldent direkte opp såkalte oss-de temaer. I starten av feltarbeidene, dvs høsten 2001, gjorde jeg det ikke pga av den meget spente stemningen. Jeg tror heller ikke jeg ville hatt så mange venner her nede hvis jeg hele tiden fokuserte og gnaget på det som var vanskelig. Spesielt ikke for en som kom utenfra, en *førståsegpåer* tror jeg var det minst attraktive jeg kunne ha vært på den tiden. Etter hvert som jeg hadde bygget opp fortrolighet og vennskap, var det av helt andre grunner jeg ikke var spesielt direkte. Det ville for meg og mitt arbeide virket mot sin hensikt, ting bør komme naturlig, og ikke bli tvunget frem hvis det skulle kunne gi noen innsikt. Det vil i denne sammenheng si, at hvis Viktor eller noen av de andre ikke hadde noe behov for å nevne, eller stille seg spørrende til at ”Zeko” var albaner, så var det interessant i seg selv.

Det kom likevel opp i sammenheng med at jeg fortalte hvor vi hadde reist ut senere på kvelden, og hva vi hadde gjort. Viktor spurte bare forsiktig, ”he is Albanian right?”, hvor jeg svarte, det stemmer, og fortsatte litt nysgjerrig, ”How could you tell?”. ”His name was Albanian”, svarte Viktor. Jeg fortsatte, ”so you couldn’t tell by his Macedonian dialect, or anything else?”, hvor han svarte, at det kunne han ikke. Ja der ser du fortsatte jeg, han var vel helt ok?. Viktor bare nikkete smilende, og så på meg litt uforstående ”yes of course, he was a good guy”. ”So they aren’t all bad, then“, sa jeg. Viktor fortsatte så, ”No but he is not one them“, ”What do you mean, he’s Albanian“, spurte jeg. Viktor fortsatte ”Yes, but he is a good Albanian“. ”what do you mean?“ spurte jeg videre, hvor han svarte, ”he is like us, he speaks macedonian, he doesn’t want any trouble“. Jeg ble da enda mer nysgjerrig og fortsatte ”who are the bad Albanians then?”, hvor han naturlig nok svarte ”you now the terrorists, the ones that startet the war”. Ok, tenkte jeg, bare et spørsmål til, ”how can you tell the difference between a “good” and a “bad” Albanian, say on the street?“. Viktor som alltid litt smilende svarte, ”well you can’t!”.

Et annet møte

Siden det tydeligvis ikke var noe problem for mine venner på begge sider å møtes, ble det da også flere slike sammenkomster. Shivko, broren til Viktor, og ”Zeko” møttes også ved en anledning. For Shivko som var eldre og mer belest enn Viktor, var responsens hans på at jeg hadde med meg ”Zeko”, at så lenge han var venn av meg, var han også venn av han. Han hadde som han sa, såpass stor respekt for meg, at han regnet ikke med at jeg hang med ”idioter”.

Jeg visste for øvrig at han ikke ville ha noen problemer med ”Zeko”, grunnet mange av våre samtaler sist høst. Der hadde han fortalt meg, og dette var på den tiden han regnet en stor våroffensiv som høyst sannsynlig, at han egentlig ikke hadde noen problemer med albanere. Problemet som han sa, var at en del av de holdt seg for seg selv, ville ha egne skoler, og egne politimenn etc. ”Politimenn er politimenn” mente han, de er et profesjonelt instrument for staten, og da skal det ikke ha noe å si hvorvidt du er albaner eller makedoner. Albanere som deltar i samfunnet som alle andre har aldri vært problemet, de er de som vil ha sitt eget samfunn som er problemet, dette var hovedbudskapet hans.

Jeg forsøkte å antyde at det muligens er vanskelig for en del albanere å delta, fordi samfunnet muligens er, ”for makedonsk”, det vil si ekskluderende. Det hadde han litt problemer med å

forstå, fordi selv han, som man kan klassifiseres som en moderat makedoner, regnet Makedonia som en slags nasjonalstat. På den måten blandet han kortene innimellom.

Det kunne fortone seg som, ”Erik, du må forstå at Makedonia er et flerkulturelt land...”, samtidig som han i neste setning, kunne si, ”det er naturlig å undervise på makedonsk på universiteter i Makedonia”.

Uansett ville ”Zeko” for ham være en av de albanere som deltok, ”siviliserte” som han en gang sa, uten helt å forstå den diskriminerende undertonen. Han hadde også en løsning på ”siviliseringen” av albanere, send de alle på høyere utdanning et par år, så ville ting endre seg. ”Ærlig talt” måtte jeg da starte neste setning med, dette her er vel litt drøyt, dessuten er ikke det en av kampsakene deres, høyere utdanning på albansk? Vel den trenger vel ikke være på albansk mente han, de må jo kunne makedonsk i dette landet her uansett. Disse temaene lot vi ligge når Shivko, ”Zeko,” og meg møttes på en kafe, det var nok av andre ting å snakke om. Det vil si vi snakket om alt annet enn politikk, noe som ikke er uvanlig når albanere og makedonere møtes.

Et tredje møte

Denne våren hadde jeg innkvartert meg selv i en leilighet nær St Clemnetkatedralen, det vil også si svært sentralt, i tillegg var leiligheten relativ stor. Det gjorde meg for så vidt populær i den grad at jeg lot folk komme og gå hos meg. Den økonomiske situasjonen i landet med så mye arbeidsløshet, samt dårlige lønninger, medførte at veldig få unge mennesker hadde sin egen leilighet. De måtte stort sett bo hjemme, så det å kunne komme til meg var en hyggelig avveksling. Det gjorde meg heller ingen ting at de tok med seg sine venner, det var både bra for meg sosialt, samt informativt. Alt i alt gjorde dette mitt arbeidet mye lettere, jeg slapp nå å tråle Skopje by for samtaler og nye bekjentskap.

I starten lot jeg naturlig nok de albanske vennene jeg hadde komme en dag, så de makedonske en annen dag. Denne tilnærmingen endret seg etter de møtene jeg har beskrevet ovenfor, jeg følte etter hvert at det ikke var nødvendig å ta slike forholdsregler lenger.

Derfor en kveld vi satt sammen, ”Zeko”, hans albanske kompis og meg, ringte Viktor meg og spurte hva jeg drev med, han skulle inn til byen snart. Det pleide å bety at han var interessert å stikke innom meg å henge der, gjerne han og 4-5 andre. Han hadde jo møtt ”Zeko” før, så jeg unnlot å ta hensyn til det denne gangen, bare sa at han og vennene hans var velkomne.

Det vil også si at jeg unnlot å informere om hvem som allerede var der. Det var fredag kveld, vi satt og tok noen pils. Da jeg nevnte at Viktor og hans ”entourage”, ville ankomme snart, virket det som om ”Zeko” og kompisen hans syntes det var en god ide. De gikk som sagt begge på universitet i Skopje, snakket makedonsk flytende, og fra mitt ståsted, var det derfor noe sårbart ved dem begge. Det sårbare knytter jeg til at de følte seg til dels stigmatisert. Slik det fortonet seg den gangen ”Zeko” og jeg havnet på et makedonsk utested, og han etter en hel kveld, med litt ”openpå holding”, sa med en oppgitt tone, ” vet du hva som er trist Erik, er at hvis jeg sier navnet mitt til de jentene der borte, snur de ryggen ”.

Denne litt, ”gi oss en sjanse følelsen”, sporet jeg også nå, derfor uten at de ga et slik uttrykk eksplisitt, virket de begge meget fornøyde der de satt min gamle sofa fra Jugoslaviatiden.

En time senere ankom ”Sola”, altså Viktor, og i dag kom han ikke alene. I tillegg til tre kompiser, hadde han også med seg to venninner. Litt senere ankom enda en kompis pluss en jente til. Hun siste hadde vært der før, da vi feiret påske. Viktor og de som hadde møtt ”Zeko”, ble kanskje en smule overrasket, men det virket ikke som det var noe problem slik situasjonen hos meg nå fortonet seg. Alle hilste vennlig på hverandre, denne gang droppet ”Zeko” kallenavnet sitt, og sa i stedet Zegir, det var ingen grunn til å skjule noe nå. Han som ankom sist, hadde ikke møtt ”Zeko” før og stusset litt. Han hadde i del sammenger kommet med anti-albanske kommentarer, så jeg regnet da også med at dette ville være litt forvirrende for ham.

Han hadde i mye større grad enn de fleste makedonere jeg kjente et forenklet bilde av virkeligheten. Albanere for ham var mer noen han snakket om, gjerne nedlatende, enn noen han hadde et personlig forhold til. Nå fikk han i så fall muligheten til å møte og kommunisere med noen ansikt til ansikt en hel kveld. Stemningen var i hvert fall god så langt jeg kunne forstå, folk hadde med seg vin, og vi ble sittende. De fleste av oss til langt på kveld.

Et tema som viste seg å være ganske interessant, og tidvis morsomt, var Grand Prix, altså Eurovision song contest. Det var dagen før finalen og Gøran spurte meg om det norske bidraget, der jeg måtte forklare at Norge ikke var med der heller. Dette hadde jeg fått med meg på Dagbladets webside noen dager tidligere. Jeg slang videre ut at, ”isn't that song contest turned into some sort of gay – glam happening anyway”. Dette sa jeg ikke for å diskriminere, men mente det var noe jeg også hadde lest på en eller annen webside. Jeg husker Gøran kikket temmelig ”opprørt” på meg, og sa noe sånt som ”herregud! hva er det du sier, det der stemmer ikke”. Jeg

ble litt overrasket, men ga meg ikke, prøvde bare å le det vekk, men endret ikke posisjon. Det var allikevel noe i ansiktsuttrykket hans som tilsa at her burde jeg kjapt, ”redefinere”

sangkonkurransen, noe jeg også gjorde. I ettertid har det slått meg at det kan se ut til at de nye landene i øst, muligens tar dette litt mer seriøst enn de i vest. Den makedonske jenta som skulle opptre dagen etter var da en meget kjent makedonsk artist, og man hadde visstnok satset hardt på hennes bidrag. For å være helt ærlig, var hele den makedonske gjengen på parti med Gøran, jeg tittet bort på ”Zeko” og kompisen hans, men de syntes ikke særlig interessert i akkurat denne samtalen. Det vil si ”Zeko” fortalte meg senere når alle hadde gått, at han heiet selvsagt på den artisten som sang på hans eget morsmål, altså bidraget fra Albania.

På dette tidspunktet satt han bare og lo, jeg for øvrig skrøt av en mann de aldri hadde hørt om før, Jahn Teigen....”he got zero points“, dette syntes alle var ganske festlig, utenom Gøran, som ikke skjønnte hvorfor jeg ”skrøt” av det.

En liten digresjon, dagen etter møtte jeg opp på den makedonske kafeen for å se Grand Prix, det var da det demret for meg at dette for dem ikke var noen gay – glam happening....Her var det møtt opp en masse mennesker, og det var stemning lik den ”fotballkonkurransen” som ville vises på samme TV en måned senere. Det fleste bidragene var det heller liten interesse for, men lyden ble skrudd opp under nabolandenes opptreden, samt bidrag fra land som på forhånd var tippet som favoritter. Jeg er for øvrig ganske sikker på at hvis det var et norsk bidrag med ville lyden blitt skrudd opp, og folk ville dempet seg noe, såpass høflige var man mot denne nordmannen, som av en eller annen grunn til stadighet var på besøk i deres nabolag.

Så det store høydepunktet, det makedonske bidraget. Dette var absolutt en gjennomtenkt opptreden. Damen var særdeles vakker, flott scenearrangement, nydelig kjole, vakker stemme. Symbolikken var heller ikke til å ta feil av, det lange slepet på kjolen, samt fargene både på kjolen og selve arrangementet var i gult og rødt, altså som i det makedonske flagget. I refrenget var det ett ord som lød om og om igjen, ”Makedonija.....Makedonija...”. Sannsynligvis til stor irritasjon for greske nasjonalister, for dem heter som nevnt denne staten FYROM. Dersom man skulle bedømt de europeiske landenes status ut i fra denne sangkonkurransen, tror jeg Makedonia ville havnet langt opp på listen. Det så faktisk meget bra ut, men kanskje mest av alt det så meget ”makedonsk ”ut.

Etter at sangen var ferdig, og folk klappet høylydt, kikket jeg bak meg, der satt Gøran med tårer i øynene, han så bort på meg og sa, ”that was really really beautiful Erik!”. Jeg nikket, tenkte på kvelden før, og skjønnte poenget.

Tilbake til kvelden før, da jeg altså ikke skjønnte poenget, men trakk mine flåsete kommentarer tilbake av ren høflighet. Alt i alt fortsatte kvelden over all forventning, det var gøy, alle pratet med hverandre, jeg kunne i hvert fall ikke merke noe negativt. ”Zeko” og kompisen hans, samt alle de andre så ut til å ha latt fordømmene ligge, muligens av respekt for meg, muligens fordi ”Zeko” og kompisen hans var ”good albanians”. Etter hvert som kvelden gikk mot slutten, dro de i puljer, alle unntatt ”Zeko” og hans venn, de ble en stund lenger.

Sistemann av de makedonske som dro, var han som kom sist, han som hadde med seg en venninne, han som hadde en del anti-albanske holdninger. Da han skulle dra, fikk det som hadde vært en hyggelig kveld en noe trist avslutning. Han ba først venninnen vente ute i gangen, mens de albanske gutta satt i stua, hvor han så ba meg om ta en prat med ham på soverommet mitt.

Han hintet til at jeg skulle lukke døren, noe jeg så gjorde, jeg ante videre ikke hva han ville.

Han startet med å si, ”Erik, I don` t think you should stay alone here with these Albanians!”. Jeg stusset, det vil egentlig si, jeg ble sint, kikket dumt på han, og lurte på hva f. . . han mente.

”I am just looking out for you Erik, like a friend, you can` t trust these Albanians. . . what about your laptop and all the other stuff you have here?“, fortsatte han. ”what about my laptop, do you really think my friend ”Zeko“ would steal it ?”. ”Well you never now with these people, they are criminals!“.

På dette tidspunktet ba jeg ham dra, jeg var oppgitt, her hadde han sittet en hel kveld sammen med ”Zeko” og kompisen hans, og det var dette han tenkte om dem. Han som heller ikke var en uskolert gutt, han gikk således også på universitetet i Skopje, studerte juss, akkurat som ”Zeko” og kompisen.

Valgte å la dette ligge når jeg gikk inn i stua, følte der og da at det var unødvendig. Ville i så fall sjekke med Viktor om det var flere som følte det slik. Tok derfor dette opp med ham dagen etter, altså samme dag som Grand Prix. Viktor bare ristet på hodet, sa at han var en idiot, og at alle andre som hadde vært der overhodet ikke hadde tenkt de samme tankene. Det vil si, for dem var ikke ”Zeko” og hans kompis på noen måte var det overnevnte hadde antydnet.

Tolkning

Vår 2002 karakteriserte jeg som en postkonfliktperiode, basert på et fravær av trussel om borgerkrig, med andre ord fravær av konfliktsfæren. De politiske (militære) kreftene som utgjorde konfliktens agitatorer i 2001, var enten tilfredstilt, eller bundet av Ohridavtalens rammeverk. Med andre ord, en form for politisk forutsigbarhet og stabilitet hadde normalisert sikkerhetssituasjonen i Makedonia. Denne normaliseringen ga gjenklang i samfunnet ved at denne ”enten er du med oss eller mot oss” sfæren, hadde blitt dempet betraktelig.

Likevel, det var ting som tydet på en økt polarisering mellom albanere og makedonere. Folk holder seg i større grad enn før til sin egen gruppe, eksempelvis i form av utviklingen av renere etniske nabolag og renere etniske skoler. Altså etnisk ”unmixing”.

I de tre møtene jeg beskrev, beskrev jeg også tre eksempler på albansk – makedonske relasjoner. I det første møtet ønsket jeg å få frem det faktum at selv om man antar at det er gode og dårlige utgaver av ”den andre”, kan man ikke skjelle den gode og dårlige utgaven fra hverandre, for eksempel ”på gata”. Dette forklarer langt på vei hvorfor man i en konfliktsituasjon unngår ”den andre” konsekvent, for på den måten være på den ”sikre siden”. Viktor i dette tilfellet hadde ingenting i mot ”good albanians”, men som vi så i tilknytning til høst 2001, unngikk han dem konsekvent. Likevel, for noen, som vi så i det tredje møtet, hjalp det svært lite hvorvidt ”Zeko” var noen ”good Albanian” eller ikke. Det holdt at han var albaner, det befestet ham til den albanske stereotypen på tross av individuelle egenskaper. Han var derav en ”kriminell” man måtte passe seg for.

På den måten, eksemplifiserer dette i praksis det albanere oppfatter som slavisk diskriminering, noe som igjen forsterker deres stereotypisering av makedonere.

Likevel, hvis man skal sammenligne med Bosnia og Kosovo, kan det tyde på en generell tendens, nemlig samsvaret mellom omfang av konflikt (vold) og etnisk antagonisme. Mer vold betyr, sterkere etniske oss – dem relasjoner, sterkere antagonisme knyttet til ”den andres” stereotyper, og sletting av minner basert på fredlig sameksistens i større grad.

I Makedonia var omfanget av vold mye mindre enn si i Bosnia, derfor syntes heller ikke forholdet mellom albanere og makedonere like anstrengt som forholdet mellom bosniske muslimer, bosniske serbere og bosniske kroater.

Dette forholdet kan illustreres metaforisk, ved å sammenligne steinbroen i Mostar og steinbroen i Skopje. Den fantastiske steinbroen i Mostar, en bro som hadde knyttet kroater, serbere og bosniere, islam og kristendom, øst og vest sammen i 400 år, ble bombet i stykker i 1993. Slik sett ble den ødelagte broen også symbolet på de etniske relasjonene der og da, det vil si ødelagte. Broen over Vardar elven i Skopje er som nevnt like gammel, men ikke like betydningsfull rent praktisk, og heller ikke like vakker. Den ble heller ikke bombet, det ble da heller ikke majoriteten av befolkningen i Makedonia. Befolkningen i Makedonia ble ikke bombet, men de levde et års tid med trussel om bombing. Resultatet av dette våren 2002, var derfor ikke ”ødelagte” etniske relasjoner, de var heller satt på hold, akkurat som broen over Vardarelven.

Kapittel 12: Postkonflikt ”Who is boss in this country ?”

I dette siste kapitlet ønsker jeg å fortsette analysen av postkonfliktperioden. Analysen vil være sentrert rundt den politiske utviklingen, i form av parlamentsvalget høsten 2002, og rundt bruken av religiøse seremonier og symboler. Angående religiøse symboler, dreier det seg om reisningen av et 70 meter høyt (ortodokst) kors på fjellet Sar Vodno. Skopje ligger ved fotenden av Sar Vodno, og korset er derfor synlig uansett hvor du befinner deg i byen. Korset er også befestet med lyskilder, slik at det er enda mer synlig på nattetid.

Valget høsten 2002 er i så måte interessant fordi det var det første parlamentariske valget etter konflikten.

Angående religiøse seremonier og symboler, vil dette bli tilnærmet som en måte å uttrykke etniske oss – dem relasjoner på.

Jeg har valgt å se på disse temaene fordi de kan fortelle oss noe om ettervirkningene av konflikten i Makedonia. Angående konsekvensene av konflikten, er det i hovedsak to ting som syntes å være korrekte slutninger. For det første endte konflikten med en fredsavtale (Ohridavtalen) som i teorien endret statusfordelingen mellom hovedsaklig den albanske og makedonske gruppen. En endring albanere syntes å være fornøyd med, mens de makedonske reaksjonene på Ohridavtalen, kan deles inn i to reaksjonsmønstre. Det første reaksjonsmønsteret omhandler de som anså Makedonia som en etnisk makedonsk nasjonalstat, altså nasjonalister. Sett fra deres perspektiv, har Makedonia tapt sin nasjonale identitet, og dermed har de også tapt sitt land. I tillegg til å ha tapt noe de mener var deres, har de også vært utsatt for det som disse anses å være albansk terrorisme. Den andre gruppen er makedonere som i større grad hadde et mer realistisk (pragmatisk) syn på sitt eget samfunn, det vil si erkjennelsen av at Makedonia er, og har alltid vært, et flerkulturelt samfunn. For dem syntes en redefinerings av staten noe smertefullt, men at man på ingen måte har tapt sin nasjonale identitet, eller sitt land.

Likevel finnes det ikke hos dem noen form for forståelse for NLAAs operasjoner i 2001. De kan muligens være med på at det endringer var nødvendig, men ikke med grunnlag i våpenbruk.

Den andre slutningen man kan trekke i forhold til konflikten i Makedonia, er tett sammenvevd med den første slutningen, nemlig den økte avstanden mellom den albanske og makedonske gruppen. I tillegg til konfliktens (voldens) generelle konsekvenser på gruppeformasjoner og etnisk antagonisme, vil et langvarig problem i makedonsk samfunnsliv kunne knyttes til det albanske

væpnede opprøret. Dette fordi opprøret ble ansett som legitimt av albanere, mens det ble ansett som illegitimt av makedonere.

I dette kapitlet vil derfor religiøse sermonier (påskefeiring) og reisningen av Korset på Sar Vodno bli tolket i tilknytning til etnisk nasjonal identitet, og etnisk nasjonal mønstring. Valgreslutatene fra valget 2001, vil videre fortelle oss noe om hvilke politiske plattformer (nasjonalistiske eller moderate) som hadde mest appell blant de albanske og makedonske velgere. Kapitlet vil være basert på egen innsamlet empiri, men vil også ta med noen betraktninger fra lokale politiske kommentatorer.

Religiøs identitet som nasjonal identitet

I tillegg til etnisitet som avgjørende faktor for identitetsformasjon, vil jeg i dette kapitlet se på religion som en måte å uttrykke oss-dem relasjoner på. Religion har både en historisk betydning, og ikke minst en symbolsk betydning, som er sterkt knyttet til de politiske skillelinjene på Balkan. Pavlowitch skriver:

“The use of religious symbols and emblems does not say much about the actual level of religiosity of those individuals who use them; they function like clan totems and create `tribal` distinctions between otherwise very similar and related groups, that have common cultural and historical roots.” (Pavlowitch 1988: 94 – 111, Duijzings, 2000 . s.31).

Den historiske betydningen kan som beskrevet i kapittel 1 spores tilbake til Tyrkertiden, og det osmanske *millets*systemet. Det ottomanske riket tillot i stor grad en religiøs organisering blant ikke-tyrkere. Gruppetilhørighet fikk under Tyrkertiden et uttrykk som mest minner om religiøse ”nasjoner”. Disse religiøse ”nasjonene” ble videre utgangspunktet for nasjonale bevegelser under den nasjonale tidsalders inntog. En sammensmelting av etnisk og religiøs identitet var resultatet av denne prosessen. Den nasjonale oppvåkning på Balkan handlet videre i stor grad om å bryte det 500 år gamle ottomanske herredømmet. Den ottomanske overmakten representerte da også Islam, mens opprørerne i form av eksempelvis gresk, serbisk, bulgarsk nasjonalisme, var kristne. Altså, et kristent oppgjør mot en islamsk overmakt.

Ger Duijzings, viser til at den serbisk-albanske konflikten i Kosovo basert på etniske skillelinjer har erstattet den gamle konfesjonelle spliden mellom kristne og muslimer i samme området. Religiøs identitet har derfor på mange måter blitt underordnet etnisk identifisering, og blitt transformert inn i etnisk/nasjonal antagonisme (Duijzings, 2000).

Symbolsk ”krigføring”, i form av å ødelegge ”den andres” kirker og moskeer, var utbredt under konflikten på Balkan på 90-tallet, men som vi har sett, også i Makedonia. Slik sett fantes det i det ”ortodokse Makedonia” og deres muslimske ”albanske problem,” et potensial for en kristendom versus islam-problematikk.

I Bosnia har Mojzes påpekt hvordan prester aksepterte, samt stimulerte til bruken av religion for etnisk/nasjonale hensikter. Mange av dem var også dypt involvert i støtten til militante typer av nasjonalisme (Paul Mojzes, Yugoslavian inferno: Ethnoreligious warfare in the Balkans, 1995).

Dette var også en realitet i Makedonia. Eksempelvis dukket som nevnt statsminister Georgievski opp på en kontroversiell seremoni for den paramilitære enheten Lions, 9. januar 2002. Der var også overhodet for den makedonske ortodokse kirke, erkebiskop Stefan. Han delte ut medaljer til Lions soldater, med innskriften ”Gud er med oss”. I hans tale uttrykte han også at Makedonia var et hellig land, og et land av helter, derav utdelingen av medaljer (se kap.7 avsnitt 2).

Det er nærliggende å tro at religiøse undertoner knyttet til etnisk konflikt, vil kunne forsterke, samt forenkle grensedragningen mellom grupper. Duijzings skriver: “...religious ceremonies and symbols induce the feeling of belonging, and provide the means to sacralise the nation, to reduce the complex social and historical realities to a clear and simple distinction between good and evil.” (Duijzings, 2000 s. 33).

Jeg vil da forsøke å vise hvordan religiøse seremonier og symboler ble brukt til etnisk/nasjonal mønstring. Først vil jeg ta for meg den ortodokse påskefeiringen, så konstruksjonen av et 70 meter høyt kors på Sar Vodno.

Ortodoks påske feiring eller etnisk / nasjonal mønstring?

Leiligheten som jeg disponerte våren 2002, lå ved en tilfeldighet rett ved siden av St. Clementkatedralen. Jeg hadde balkong i femte etasje, og kunne derfra se rett ut mot kirken og kirkeplassen. Opprettelsen av en egen ortodoks kirke var som sagt viktig hvis man skulle dyrke frem makedonere som selvstendig nasjon i etterkrigstiden. Det var viktig at de ikke ble underlagt den bulgarske, greske, eller serbiske ortodokse kirke (tre av de fire ulver). Derfor er den

ortodokse kirke i Makedonia unik innen kirkehistorien. Den er den eneste kristne kirke som er blitt opprettet av et kommunistisk parti. I anledning opprettelsen av en egen uavhengig autokefal i 1967, bygges den grandiose St. Clement katedralen i Skopje.

Leiligheten min ville ha utsikt til den største ansamlingen av mennesker påskeaften 2002 (ortodoks påske). I anledning av denne påskeaften hadde Viktor og hans venner møtt opp, leiligheten var full, alle sammen makedonere. De hadde tradisjonstro med seg malte egg, som de delte seg i mellom, jeg fikk også et egg. For disse feststemte glade menneskene i stua mi, var det litt som påskeaften hjemme, en religiøs høytid, men som for folk flest utarter seg som et sekularisert rituale. Det var også andre mennesker i stua mi, en makedonsk gjeng med fotografiapparater hadde møtt opp pga. av min balkong ut mot kirkeplassen. De hadde primært kommet for å ta bilder av det store folkehavet som omkranset kirken og kirkeplassen. For det var virkelig et folkehav. Makedonere i alle aldre, noen av dem sikkert dypt religiøse, men absolutt ikke alle. På innsiden av kirken var ting som vanlig, men på utsiden var stemningen annerledes. Der ble det vaiet med makedonske flagg, biler med folk som hang ut av vinduene, ungdom som vaset rundt halvfulle. For meg som nordmann er nok 17. mai det som ville vært mest beskrivende, 17. mai blandet med påskeaften.

Det var dette skue noen av menneskene i leiligheten hadde kommet for å se, og vi sto tett i tett på balkongen og kikket ut. Til sammenligning var dette noe helt annet enn 8. september sist høst, altså uavhengighetsdagen. Da var det heller lite å feire, kanskje ikke så rart, det var turbulente tider og dyster stemning. Antagelsen var likevel at her feirer man sine egne merkedager, det er ennå en stund til man ser albanere, makedonere, tyrkere etc. går hånd i hånd 8. september. Forordet til grunnloven satt ut i praksis tenkte jeg. Det internasjonale samfunnet hadde ønsket et forord som lød, *borgerne av republikken Makedonia ...har valgt å etablere republikken Makedonia som en uavhengig...*Slik ble det ikke, en mer balansert gruppeinndeling på bakgrunn

av etnisitet var løsningen. (Daskalovski, 2002 s. 27 – 28) Dette syntes å gi gjenklang i det makedonske samfunnet, det vil si, ingen felles feiring av det alle faktisk har til felles: staten. Derimot, som denne påskeaften var et eksempel på, en feiring som inneholdt en liten porsjon påskeevangeliet, og en stor porsjon etnisk nasjonal mønstring.

Denne antagelsen, mumlet jeg til en av Viktors kompiser, en jeg visste skjønnte hva jeg mente, det var samme person som heller ikke var særlig begeistret for den serbiske turbofolkrocken (en av få). Han stod med et litt skeptisk blikk på balkongen og bivånet det hele, ”idioter” sa han. Hva mener du, spurte jeg. ”De er ikke så kristne” sa han. Så du mener jeg har rett i min antagelse, dette er makedonere som feirer makedonere, spurte jeg. ”Nettopp, dette er temmelig overdrevent i hvert fall”, fortsatte han, litt negativ som han hadde en tendens til å være. Viktor og resten av gjengen var derimot glade, de var mest opptatt av eggene sine, vinen, og at det var påskeaften og vel så det. Stor fest med andre ord.

Religiøse ytringer som politiske ytringer

Det er selvfølgelig ikke unaurlig at ortodokse kristne makedonere feirer sine religiøse merkedager, slik albanere gjør med ramadan. På Balkan har dette vært en realitet i over tusen år, det som derimot er poenget, er det som Zekirja beskriver i kapittel 4.

Der forteller han om 70-tallet, det vil si Jugoslavias glansdager hvor hans ramadan ble respektert i likhet med makedonerens Igors påske. Religion var i følge Zekrija for de han beskriver her, ikke et spørsmål om politikk, men om kultur og tro. Videre i Zekrijas beskrivelse kommer det frem at han og Igor inkorporerte hverandre inn i de religiøse høytidene. Igor var med å feire Id, og Zekrija var med på påskefeiringen. Antagelsen ligger derfor i at når religiøse ritualer inneholder politiske ytringer, i form av en etnisk/nasjonal markering, forsterkes de eksisterende skillelinjene. Der Zekrija og Igor som barn kunne ta del i hverandres høytider, syntes dette vanskeligere nå hvor religiøse ritualer, i større grad omhandler etnisk/nasjonal mønstring.

Hva så med den religiøse substansen i seg selv vil sikkert noen spørre seg. Kan ikke hovedforklaringen på denne utviklingen være at man er blitt mye mer religiøse etter at det ”ateistiske” Jugoslavia kollapset. En sammenveving av kultur og religion, derfor en større reell kultur forskjell mellom eksempelvis ortodokse makedonere og albanske muslimer?

Dette er for så vidt et greit argument, men blir for min del problematisk å forholde seg til. I løpet av mine opphold i Makedonia som strakk seg over to år, fant jeg ikke noe empirisk bevis for dette. Ingen av mine informanter, eller alle andre jeg uttrykte noen sterk religiøs orientering.

Et konkret eksempel som kan belyse denne problematikken finner man i en spørreundersøkelse, foretatt i sammenheng med en PRIO rapport fra Makedonia i 1997. I spørreundersøkelsen skulle albanske og makedonske studenter bedømme hverandre, samt grekere, bulgarere, serbere, og tyrkere langs en akse fra god (good) til slem (bad), og på en akse fra sterk til svak. I denne undersøkelsen anser makedonske studenter at albanere er de slemmeste (bad), og serbere de beste (good). Dette er i tråd med det som har kommet frem i denne oppgaven. Det som derimot er mer interessant er hvordan tyrkere ble plassert langt opp på rangeringsskalaen, rett bak seg selv og ansett som mye ”bedre” enn grekere eller bulgarere. Det vil si, hvis vi skal følge de religiøse skillelinjene på Balkan, rangerte makedonske studenter, `muslimske` tyrkere, mye høyere enn `ortodokse` grekere.

Det er for så vidt flere grunner til dette, for det første Hellas sine protester og sanksjoner mot Makedonia på 90-tallet. Slik sett blir Hellas en fiende av Makedonia, og Tyrkia som `kronisk` fiende av Hellas, blir da en makedonsk alliert. Videre syntes den tyrkiske minoriteten i Makedonia å være godt integrert i henhold til det generelle makedonsk perspektiv. (Peacebuilding in Macedonia, Malvern Lumsden, PRIO report s. 37 – 39)

Tyrkere ble da således alltid omtalt med positivt fortegn av mine makedonske informanter, selv om paradokset er åpenbart. Det vil si, religiøs orientering har ingenting å si hvis en gruppe ikke utgjør noen trussel, verken demografisk eller politisk. Utgjør gruppen en trussel slik som Hellas blir oppfattet, hjelper det ingenting at man deler samme trosretning. Til sist, hvis en gruppe utgjør en trussel, i dette tilfellet både politisk og demografisk, og i tillegg har en annen religiøs orientering (albanere), er det nettopp den religiøse orienteringen som anes av noen som svært problematisk.

Altså ser det ut til at det religiøse er underordnet det politiske, og ikke omvendt. Det religiøse forsterker etniske oss-dem relasjoner der dette sammenfaller, slik som albansk muslim versus ortodoks makedoner. Der dette ikke sammenfaller, i forholdet mellom ortodokse makedonere og tyrkiske muslimer syntes ikke det religiøse å spille like stor rolle.

Korset

Dette med å bygge et enormt kors på Sar Vodno, hadde jeg hørt rykter om flere ganger under mine feltarbeid. Vangel Simmel, representant for partiet VMRO, åpnet sin tordentale mot albanere i 2001 med å si, ” ...we will build a gigantic cross so you know who’s boss in this country !” (17. nov, www Country watch. Macedonia information). Ved ulike anledninger tok jeg dette opp i samtale med informanter. For eksempel professor, og en av Makedonias ledende intellektuelle, Ljubomir Frcovski, var smilende avvisende til dette da jeg tok dette opp under en lang samtale med ham våren 2002. I følge ham var dette machosjargong, det vil si ikke noe jeg skulle ta seriøst. Noen måneder senere viste det seg at dette ikke var machosjargong i det hele tatt. Konstruksjonen av det 70 meter høye korset var allerede påbegynt juni 2002, og det ble erklært `åpnet` under en seremoni i midten av august samme sommer.

Korset ble bygget mens VMRO fortsatt satt med makten, det vil si VMRO og den makedonske ortodokse kirke var ansvarlig for byggingen av korset (A special part of Europe, Nation, state and Religion among the orthodox South slavs, Wiberg / Vankovska2005/15).

Under innvielsesseremonien av korset i august, som også falt sammen med opptakten til valget høsten 2002, avsluttet Erkebiskop Stefan sin åpningstale med, ”Glavata gore” – ”Keep your head up”. ”Tilfeldigvis” var dette også valgkampslagordet for VMRO denne høsten (ibid s.18).

”Keep your head up”, er da ikke et hvilket som helst slagord. ”Bow your head Macedonian”, var et uttrykk jeg lærte av en av mine informanter. I følge ham var det et gammelt uttrykk basert på den ”makedonske skjebne”. Det vil si på grunn av større og sterkere fiender på alle kanter, var makedonere dømt til å lide en del nederlag, alt man kunne gjøre var da, ”bow your head macedonian”. Nå var det kanskje på tide å ”heve hodet”.

Spørsmålet blir da, var byggingen av korset på Sar Vodno en måte å ta tilbake det mange makedonere følte de hadde tapt på grunnlag av Ohridavtalens implikasjoner. En måte å hevde sin makedonske nasjonale identitet, en måte påminne alle som skulle være i tvil om, ”hvem som er sjef i dette landet”? Dette var i så fall slik jeg tolket det før jeg hadde fått snakket med makedonske og albanske informanter. Reaskjoner på korset vil jeg komme tilbake til mot slutten av kapitlet.

Valget høst 2002

Tross bygging av kors og erkebiskop Stefans ”tilfeldige” valg av slagord, tapte VMRO valget høst 2002. Både VMRO og dets albanske koalisjonspartner DPA led store politiske nederlag. VMRO, den makedonske høyresiden tapte stort i forhold til SDMS, det makedonske sosialdemokratiske partiet. Det er som tidligere nevnt disse to partiene som utgjør de reelle politiske blokkene på makedonsk side. De har da også byttet på å være i posisjon og opposisjon, ved valgene siden uavhengigheten. Dette var forventet, alle meningsmålinger opp mot valget hadde vist at misnøyen i forhold til den sittende koalisjonen var stor.

Det mest interessante denne gangen var at det i albansk politikk kom en ny aktør på banen, nemlig NLAs Politiske fløy DUI, ledet av tidligere NLA leder Ali Ahmeti. Albanske velgere hadde funnet ”en tredje vei”, ved å gjøre DUI til det største partiet på albansk side. Arben Xhaferi, lederen av DPA, pga sitt politiske nederlag, avtroppet sin stilling som minister og skal ha uttalt blant annet ; the Albanians voted as they did due to their amense love of war..” (ME Forum 2002, November)

Gzim Ostreni, sjef for DPAs valgkamp uttalte senere i et intervju ; ...its not DUI that has won the elections, but their platform regarding the battle of NLA.....We have to look truth squarely in the eye and say that PDP and DPA entered the elections without any significant trumps .“ (ibid s.15)

Det legges altså stor vekt på at albanske velgere tok utgangspunkt i resultater, hvor vidt de er ”glad i krig ” eller ikke, kan det uansett virke som at de var fornøyd med de mål som ble oppnådd.

Den nye koalisjonen SDMS – DUI, med til sammen 60 seter i parlamentet, skulle nå regjere de neste fire år, men ikke uten konfliktskapende paradokser.

Det de har til felles, og primært i denne sammenhengen, er at de ikke ønsker en redefinerings av Ohrid – avtalen, jamfør Dauti; Another significant fact should be mentioned here: the voters generally did not support the parties which asked for revision of the Ohrid Agreement ” (ibid s.15)

Det de ikke har til felles, og som et nærliggende dilemma, er at selv om disse partiene støtter Ohrid avtalen, gjør de det ut i fra ulike grunner.

SDMS, samt makedonere generelt, jamfør deres store oppslutning ved valget, støtter muligens avtalen, men ikke måten den ble brakt frem på. Hadde avtalen, samt de endringer den impliserer,

kommet som et resultat av en fredlig demokratisk prosess, ville ikke dette vært like kontroversielt.

Det problematiske er at avtalen og endringene anses av makedonere å ha sitt opphav i våpenbruk, for noen tilsvarer dette terrorisme. NLA og dets ledere, ble som jeg har vist, ofte fremstilt som terrorister i makedonsk media. Slik sett legitimerte albanske velgere det albanske geriljaopprøret året før ved valgurnene i høsten 2002. Et geriljaopprør, som for mange makedonere var ren terrorisme.

Forfatter og universitets professor Ferid Muhich påpeker paradokset i ett innlegg i ME:

“The current partner in the government, the one which represent the interests of the Macedonian citizens of Albanian origin, wears the ultimately controversial crown of thorns, both of a villain for the first group, and a hero for the second. These groups are the antagonized groups of Macedonian voters, divided by ethnicity.” (ME, nov, s. 7).

Hvorvidt man anser Ahemti og hans DUI, som ”villain” eller ”hero”, kan det direkte deriveres ut i fra om man anså NLA som frihetskjemper eller som terrorister. Videre hvorvidt man betraktet kampen som legitim eller ikke. Her forholder som Muhich viser til, albanere og makedonere seg til helt ulike versjoner av virkeligheten.

Vår 2003

I anledning av konstruksjonen av blant annet korset, reiste jeg en siste gang ned til Makedonia. Oppholdet var kort, kun to uker. Det ble kun tid til mindre opphold sammen med informanter, samt en samtale med lederen for Search for Common Ground, Ibrahim Mehmeti.

Det var altså blitt mai 2003 da jeg ankom Skopjes internasjonale flyplass for fjerde gang på to år. Det var blitt kveld, og det var mørkt da vi satte kursen for Skopje sentrum, en tyve minutters biltur. Vi småsnakket litt, men uten å egentlig forstå hverandre, eldre taxisjåfører har som oftest dårlige engelskkunnskaper.

Omtrent halvveis til Skopje, der man aner konturene av byen, og nå på kveldstid ser lysene, får jeg øye på noe jeg ikke har sett før, et stort lysende objekt på Sar Vodno.

Der står det, et gedigent kors på toppen av fjellet som Skopje ligger ved foten av. Det er ikke bare stort, det lyser i tillegg, sterkt lys, sterkere enn alt annet i horisonten. Jeg gestikulerer til taxisjåføren som er albaner, jeg peker litt sjokkert mot korset. Han på sin side trekker på

skuldrene og rister på hodet, sier noe på albansk jeg ikke forstår, men som opplagt ikke er positivt. Vi kjører inn til sentrum, jeg med blikket festet på korset hele tiden, det er vanskelig å la være.

I forgrunnen skimter man Skopje by.

Korset sett fra Skopje sentrum kveldstid

Korset skal være ca 70 meter høyt ble jeg forklart, en slags stålkonstruksjon som er bekledd med svært mange sterke lyskilder.

Denne gang skulle jeg som sagt være i Makedonia i kun to uker, jeg leide derfor ikke noen leilighet, men innkvarterte meg på et hostel. Hostellet lå nederst i åsen av Sar Vodno. Før jeg fikk ordnet denne innkvarteringen, hadde jeg avtale med ”Zeko” om at jeg kunne bo der et par dager. Han bodde fortsatt i en liten leilighet i bydelen Chair, dvs venstre side av byen, den ”albanske” delen. Han studerte fortsatt på Universitet i Skopje, men hadde nå også så vidt begynt å jobbe for DUI som tolk.

Det at han, en albansk student i et fattig land hadde en egen leilighet var utenom det vanlige. Han fortalte meg at de andre familiene som bodde i samme oppgangen rynket litt på nesen, og tydeligvis syntes det var litt i det meste laget. Faren til ”Zeko” var advokat og jobbet for større firmaer som drev import og eksport, og hadde da også tjent penger. Dette samt at han hadde

oppfordret ”Zeko” til studere på makedonsk, slik at han ville ha flere muligheter, gjorde familien bedre rustet enn de fleste.

I møtet med ”Zeko” ble jeg noe overasket, han tok ikke like av som jeg forventet angående korset. Jeg hadde regnet med at han ville være høyst kritisk, latterliggjøre det, eller være svært sarkastisk, han var ingen av delene. Virket mer som han overså det, noe han kunne leve med, ikke nødvendig å lage rabalder, det står nå en gang der. Det kom likevel frem at han hadde vent seg til det, det hadde jo stått der i 10 måneder. I starten hadde det vært en stor provokasjon, ikke så mye for ham, men for mange albanere. Han selv med sitt ”har sett Makedonia fra innsiden og utsiden” perspektiv, ga litt blaffen. Det hadde i følge ham skjedd verre ting på Balkan.

Likevel syntes jeg hans reaksjon på dette var temmelig avslappet. Jeg kunne ikke tenke meg annet, enn at for de fleste albanere, og de fleste ikke - kristne i Skopje, må dette korset være meget provoserende. Det er blåst utover alle proporsjoner, og det har en særegen religiøs betydning, og det er synlig fra alle vinkler og til alle døgnets tider. Sist men ikke minst, uttalelser som jeg viste til tidligere, hvor VMRO representant Vangel Simev gjør det helt klart hvorfor man ville bygge korset i utgangspunktet; ” We will build a gigantic cross so you know who is boss in this Country! “

“You“, kan her bare bety albanere, muligens andre ikke-kristne, men det gjør ikke saken mindre kontroversiell. Disse argumentene slang jeg ut til ”Zeko” i håp om å få en reaksjon. ”Zeko”, var pragmatisk nok enig i det jeg sa, men fortsatte med sin ”gjort er gjort” holdning., litt overraskende for meg.

Utover i uken ble jeg med ”Zeko” på universitet, der jeg møtte noen av de albanske vennene hans, de jeg hadde blitt kjent med året før. Disse hadde noenlunde samme holdning som ”Zeko” angående korset, ikke det at det ble bygget med deres ”samtykke”, men at de ikke brydde seg nevneverdig lenger. Det vil si de brydde seg, men kikket bare opp på korset for så å trekke oppgitt på skuldrene.

Jeg syntes fortsatt dette var rart, dette fordi korset var så til de grader ”in your face”. Spesielt på kveldstid da det lyste. Apropos det, korset fungerte effektivt som et landemerke. Noen dager senere gikk jeg en tur på kveldstid i en av Skopjes store parker noen dager senere. Ved tidligere anledninger pleide jeg å gå meg litt vill i disse parkene om kvelden, men ikke nå lenger. Alt jeg trengte å gjøre var å snu blikket mot Sar Vodno, og der stod korset og lyste som et fyrtårn, hvor som helst, og korset var synlig.

Den makedonske kafeen / på overflaten

Jeg ivret selvsagt etter å treffe Viktor, broren hans Shivko, Gøran og alle de andre makedonske informantene mine. De var som alltid på kafeen sin. Jeg hadde ikke sett dem på et år så det ble en hyggelig gjenforening. Viktor var nesten litt stolt, ”Isn’t it better here now Erik, can you tell the difference?”. Vel, jo det virket roligere nå måtte jeg konstantere, noe helt annet enn for to år siden med kamphandlinger noen kilometer unna, og flyktingstrømmer. Frykten ”for den andre” så ut til å ha dempet seg enda mer enn året før. Det hadde kanskje mest med at ”den andre” ikke lenger ble ansett som direkte truende. Chivko, ”sosialdemokraten” kunne konstantere at hans mann Cervenkovski var blitt statsminister, og partiet SDMS satt ved roret. Et ror han for øvrig delte med deres tidligere fiende Ali Ahmeti, en mann alle disse gutta karakteriserte som en terrorist for halvannet år siden. Eksempelvis, en dag jeg var på kafe med Viktor og to av vennene hans høsten 2001, satt jeg og leste en artikkel i The Guardian som hadde overskriften, ”The good terrorist”. Den omhandlet Ahmeti da han fortsatt var leder for NLA. De stusset alle sammen, ”How can you be a *good* terrorist ?“ sa Viktor den gang, og hentydet at det ikke var noe ”good about it!” Samme Ahmeti som nå satt i regjering. Det var dette med *villain* for den ene gruppen og *hero* for den andre. Uansett slik var det nå, og det virket som om mine informanter hadde slått seg til ro med tingenes tilstand. En annen sak de var mer opptatt av var den nye skjenkelovgivningen i Skopje, alle barer stengte nå kl 23 00. Et slags engelsk system som skulle forhindre for mye fyll, spesielt blant unge. Det var et meget konsekvent og synlig tiltak, og de jeg møtte syntes ikke å ha noen særlige motforestillinger omkring dette. Heller ikke Viktor og vennene hans, og dette var også noe av grunnlaget for stoltheten deres. Altså, man var i ferd med å ”rydde opp”, det vil si ta ansvar, det var slik det ble fremstilt i alle fall. For meg som var her for fjerde gang virket ting bedre, i hvert fall på overflaten. Språkbruken var mindre fordomsfull, mer nyansert, og mer fremtids rettet. ”Den annerledes dagen”, som hadde et eim av ”dommedag” over seg, syntes å ha tatt slutt. Dagen da det var vanskelig å tenke utover situasjonen der og da, og hvor det store spørsmålet lød ”hva vil skje med oss”. Et spørsmål jeg selv på den tiden ikke hadde noen svar på. Vår og høst 2001 var for meg like uviss som for alle andre som befant seg i Makedonia på denne tiden. Korset stod der i hvert fall, nå muligens som et minne om denne ”dagen”. ”What about the cross, Erik?“, alle smilte og pekte opp mot den store gjenstanden på Sar Vodno. Akkurat som om jeg

ikke hadde lagt merke til det, tenkte jeg. Jeg skjønnte på ansiktsuttrykkene og tonefallet deres at for dem var dette noe positivt. Jeg lot derfor kritikken ligge, sa bare med et smil at det var kanskje litt stort. Nei nei, fikk jeg høre, det var vakkert, lik den Jesusfiguren i Rio. Vel den var bygget for lenge siden, antydte jeg, å bygge noe slikt nå, rett etter en konflikt er kanskje litt i overkant. Jeg sa dette smilende, ville ikke fornærme noen, spesielt ikke disse, som hadde betydd så mye for meg her nede. Hvis de reagerte når jeg gjorde narr av Grand Prix, hva nå, dette var jo tross alt ”religion”. Gøran som den eneste med noen form for uttalt religiøs orientering, hadde noe av det samme uttrykket som den gangen Makedonias innslag ble vist i Grand Prix finalen. Han syntes det var oppriktig vakkert, og da uten den litt ertende tonen Viktor omtalte korset med. For ham, og sannsynligvis mange makedonere med ham, var dette noe tvers i gjennom riktig. Det må det ha vært, noe slikt ville aldri blitt bygget hvis det ikke var stor støtte for dette blant den makedonske befolkningen. Korset skal ha kostet millioner av Euro, og hadde blitt bygget med støtte fra kirken og fra VMROregjeringen. Å bruke penger på noe slikt, med de økonomiske problemene som Makedonia har, ville ellers vært skandale.

Under overflaten

Det var likevel ting som tydet på at det under overflaten ulmet ganske sterkt denne våren. Eksempelvis, i Tetovo ble to personer skadet med skytevåpen, og et dusin andre mennesker lettere skadet en fredagskveld i mai. I følge øyenvitner hadde det hele startet med et albansk bryllup. En gjeng berusede albanske unge menn hadde forlatt festen og dratt inn til sentrum. De hadde tatt veien innom den delen av Tetovo jeg beskrev i kapittel 9, altså de ”makedonske” gatene i byen. Der hadde de ropt slagord og plaget makedonske gjester. Det brøt ut et stort masseslagsmål mellom albanere og makedonere, med blant annet flasker. Ryktene som raskt gikk gjennom byen startet enda flere slagsmål som visstnok inkluderte flere hundre personer, det ble til slutt brukt skytevåpen. Flere restauranter og biler skal også ha blitt knust. Politimenn som kom for å opprette ro og orden opplevde samme kveld å bli beskyttet, men ingen ble skadet da de satt i pansret kjøretøy.

Mer alvorlig, 04.30 samme natt ble fem granater skutt mot Tetovo ”Brakkene”, det vil si den makedonske militære garnisonen, her også unngikk man skade

ANA (Albanian National Armada), påtok seg ansvaret via deres webside, der det sto: ” The purpose of the action was to damage the military potential of the slav Macedonian government which

constantly militarizes itself to perform genocide and colonize the unprotected Albanians.“ (www. reality macedonia / ERP KIM Newsletter)

Dette skjedde altså samtidig som mine informanter i Skopje hadde inntatt den posisjonen at alt var blitt mye bedre. Ting var muligens blitt bedre, men langt i fra bra nok, med slike omfattende episoder som de i Tetovo, var det tydelig at fortsatt skulle lite til for å antenne gnister. Det var tydeligvis også nok av brennbart materiale i Makedonia. Jeg for øvrig hadde liten tid til rådighet, og valgte derfor å kontakte Ibrahim Memehiti, lederen for ”Search for Common Ground” en siste gang.

Search for Common Ground ?

Jeg har henvist til Ibrahim Mehmeti og Search for Common Ground, ved flere anledninger. I introduksjonen ga jeg også et innblikk i hvilke støttespillere denne organisasjonen har, og hvilke målsetninger organisasjonen jobber mot.

Tidsskriftet, ME Forum (Multi – Ethnic Forum) har i sine utgivelser fulgt det makedonske samfunnet siden desember 2000.

Førsteutgaven av ME Forum, utgitt i desember 2000 var basert på ti år med demokrati. (ME- desember), ”Ten Years of Pluralism”, der skriver Mehmeti i sin leder blant annet;

“Not for the first time, people who have come to Macedonia, end up leaving the country confused, because they were unable to answer the question: How was it possible for us to avoid being engulfed in a war? “
(ME – Dec. 2000 s.5)

Det at Makedonia hadde unngått å bli dratt inn krigene på Balkan på 90-tallet, var bakgrunnen for en slik formulering. Knappe halvåret senere, i april 2001, lød tittelen på utgave 2 av tidsskriftet ME Forum; ”Liberation From War”. Her åpnet Mehmeti sin leder slik;

”If Macedonia ever needed rationality, doubtlessly it needs it today. Since its independence ten years ago, Macedonia has never been so close to the edge of the abyss which, once it has drawn Macedonia inside, inevitably will swallow her up, of course together with us citizens.“ (ME april 2001, s.5)

Slik følges utviklingen, hvert magasin på ca 35 sider retter fokus på relevante tema, hvor lokale intellektuelle, forskere, politikere, journalister, samt vanlige mennesker, blir bedt om å skrive

innlegg, artikler et cetera. Plattformen har hele tiden vært multietnisk, og i de på dette tidspunktet 10 utgivelsene har Mehmeti skrevet lederartikkel. Der fremstår han som brobygger, og en som grunnet sitt arbeidet viser etnisk nøytralitet, det vil si tar hensyn til begge sider. Det forligger alltid en viss optimisme og idealisme i lederne han skriver, og sjelden noen krass kritikk av andre relevante aktører. Jeg hadde en samtale med ham rett før hjemreise i slutten av mai 2003, hvor han overrasket meg med sitt mye mer pessimistiske syn på tingenes tilstand enn det jeg var vant med fra lederartiklene hans.

På hans kontor, spør jeg han først om tingenes generelle tilstand, nå som man har fått en ny regjering. Der forteller han meg med litt oppgitt holdning, at alt er som før, ingenting er forandret.

Det at ingenting er forandret, betyr som regel at den politiske ledelsen er preget av korrupsjon, jeg spør han om det er det han mener. Han svarer noe vagt på dette, men antyder at politikere ”tar vare på sine egne”, og det strekker seg ikke særlig lenger.

Hva så med DUI, det har vært knyttet store forventinger til dette partiet, spesielt fra albansk side, spør jeg. Her forteller han meg at det er litt tidlig å si, men de har sittet i regjering i et halvt år nå, og han personlig er ikke særlig imponert. Det virker ikke som om de har tatt steget opp til det, han antyder jeg er vant med fra Norge.

Jeg spør videre hvordan han syntes det går med Ohridavtalen, er den satt ut i praksis? Han svarer at det er mye bra med Ohridavtalen, men implementeringen blir motarbeidet fra makedonsk hold hele tiden. Jeg spør han videre om hva det egentlig betyr, hva er det et symptom på, tar det bare tid, eller vil man ikke? Jeg får svar om at det handler om ekskludering, ikke bare når det gjelder avtalen, men eksempelvis om statsborgerskap, der han mener at det albanske befolkningstallet blir holdt kunstig nede.

Han forteller også om en albansk idrettstjerne som ble satt i arrest uten grunn, og ser dette videre som ren provokasjon. I denne sammenheng spør jeg han om merkedager og religion, og at det kan for meg virke som eksempelvis påske og ramadan ser ut til å ha fått en symbolverdi utover det religiøse. Dette til sammenligning med uavhengighetsdagen, som da virker blek. Mehmeti, understreker også dette, og at man her helst feirer sine egne merkedager, videre at det arbeidet Search for Common Ground hadde satt i gang, i så fall satt et godt stykke tilbake etter krigen.

Jeg spør han til sist om korset, jeg forteller han om de synspunktene jeg har fått fra mine informanter, og vil gjerne ha hans syn på dette?

Han svarer at det bør være plass til alle religioner, og at han ikke har noen problemer med religiøse symboler. De finnes overalt på Balkan, og slik har det alltid vært, men i dette tilfellet er det for ham måten det (korset) blir brukt på som er problematisk. Han fortsetter, hadde korset vært en del av en kirke eller i tilknytning til noe lignende hadde det vært greit, men dette er annerledes, det står der bare som et stort symbol. Det står der ja, og jeg antyder videre at det er stort, og det lyser, hva syntes han personlig om dette? Han svarer, ”I have lived in this city all my life, looked at the same horizon as long as I can remember, that means my view is towards Sar Vodno. Now I am staring at something that looks like a grave!” Den siste kommentaren, at Sar Vodno for sjefen for Search for Common Ground, minnte ham om en grav, kan således sammenlignes med Gørans opplevelse av korset. Gøran hadde dagen i forveien pekt opp mot toppen av Sar Vodno, og med et stort smil av det emosjonelle slaget, fortalt meg hvor vakkert han syntes det var. Memheti syntes derimot å synke litt sammen når han beskrev akkurat samme gjenstand. Slik sett syntes ikke korset å representere noen form for ”common ground”.

Tolkning

I innledningen til dette kapitlet tok jeg utgangspunkt i to typer tankegods befestet i den makedonske befolkningen. Det var de som ut i fra en nasjonalitisk logikk, anså Makedonia som makedonernes land, og det var de som anså Makedonia som et multietnisk land hvor makedonere er i flertall. Denne todelingen har jeg ønsket å få frem gjennom hele oppgaven.

Jeg antydte videre at disse ulike måtene å tenke om Makedonia på, impliserte ulike syn på Ohridavtalen og de endringene den forespeiler.

Denne todelingen syntes videre å gjenspeiles i på den ene siden valg resultatene, og på den andre siden reisingen av korset. Valget høsten 2002, viste at de fleste makedonske velgerne støttet den makedonske venstresiden. Med Crvenkovski i spissen ønsket de for det første ingen nedkjemping av den albanske geriljaen ved bruk av militær makt (se kapittel 6 avsnitt 2), og de ønsket heller ingen omgjøring av Ohridavtalen.

Slik sett valgte de fleste makedonere å stemme på et parti som verken ønsket å eskalere konflikten, eller som hadde uttalte problemer med den nye makedonske nasjonale ”overbygning”.

I henhold til Gellner, stemte de fleste makedonere på et parti som i større grad enn høyresiden var villig til å ”gi avkall på den nasjonalistiske ideal”.

Likevel tolker jeg det dithen at nasjonalister på høyresiden (og makedonske nasjonalister generelt) fikk et slags siste stikk ved reisningen av korset på SarVodno. Korset som ble bygget med påtrykk fra makedonske nasjonalister i VMRO og den makedonske ortotokse kirke er et klart eksempel på sammenblanding mellom religion, etnisk nasjonalisme og politikk.

Det at erkebiskop Stefan avsluttet sin tale ved innvielsesseremonien til korset med ” Keep your head up (macedonian)” som også var valgkamp slagordet til VMRO, belyser nettopp denne sammenblandingen.

Denne sammenblandingen mellom religion og etnisk nasjonal identitet var også tydelig i forhold den makedonske befolkningens feiring av Påske. En feiring som syntes å handle minst like mye etnisk nasjonal mønstring som påskeevangeliet. Videre syntes mine makedonske informanter, som i all hovedsak ikke var særlig religiøse, at korset var noe positivt og vakkert. Slik sett støtter jeg meg på Pavlowitch sin tolkning av religiøse symboler på Balkan, det vil si jeg anser Korset som et klanotem for etniske makedonere. Klanotemet både skiller den ene gruppen fra den andre og viser ”hvem som er sjef i dette landet”.

Angående den albanske gruppen og valgresultatene ved valget høsten 2002, syntes oppslutningen om DUI samtidig å implisere en legitimering av NLAs væpnede opprør året før. DUI og NLAs leder Ali Ahemti, kan således korrekt beskrives som ”Hero” for den albanske gruppen, og ”villain” for den makedonske gruppen. Dette er da et åpenbart eksempel på at makedonere og albanere lever i såkalte parallelle univers.

Det positive i form av konfliktpotensialet er at koalisjonen SDMS og DUI ikke ønsket noen revidering av Ohridavtalen. Tar man utgangspunkt i at den albanske kampen handlet om å bli likestilte ”medeiere” av den makedonske staten, syntes dette kravet nå være oppfylt. Det politiske rammeverket som skulle utligne skjevheten i statusfordelingen angående ”*for hvem er den makedonske staten ?*” er nå på plass. Det politiske partiene som støttet den avtalen er videre i regjeringsposisjon, en posisjon de besitter på bakgrunn av et demokratisk valg.

Det negative angående konfliktpotensialet er den at den generelle avstanden mellom albanere og makedonere er forsterket. Symptomatisk for dette, og ikke tilfeldig, er sammenstøtene mellom albanere og

makedonere i Tetovo. Skulle det bli en ny etnisk relatert konflikt i Makedonia vil den høyst sannsynlig ha sitt utspring i de albanskdominerte områdene i nordvest Makedonia.

Konklusjon

I denne oppgaven redegjorde jeg for Ernest Gellners nasjonalismeteor. Deretter plasserte jeg Makedonia inn i hans kulturhistoriske analytiske tilnærming. Dette for å se om konflikten i Makedonia kunne tilskrives hans antagelse om at higen etter det nasjonalistiske ideal – en stat, en kultur, i et etnisk heterogent område, er oppskrift på konflikt.

Videre, på bakgrunn av denne analysen, ønsket jeg å utforske hvilke sosiale mekanismer en konflikt av denne typen produserer. Grunnlaget for denne tilnærmingen var basert på tesen om at: ”Volden i det tidligere Jugoslavia i større grad produserte uforenlige identiteter, enn at den var basert på uforenlige identiteter”.

Denne tesen utforsket jeg ved å svare på følgende problemstilling: ”Hvilke konsekvenser hadde konflikten (volden) i Makedonia, i forhold til grensedragningen mellom den albanske og makedonske gruppen?”

Gellners nasjonalismeteor, omhandler hovedsakelig overgangen fra den agrare til den moderne verden. Det store vannskillet kan derav tilskrives den industrielle revolusjon. Denne overgangen innebar at høykultur for første gang ville bli universell. Den universelle høykulturen ville videre grensesettes til den politiske enhet den var identifisert med, altså en kongruens mellom det kulturelle og politiske.

Således vokste nasjonalismens ideal – en stat og et folk frem som det ”naturlige” prinsipp for organisering av Europa siste halvdel av 1800 tallet. Likevel, en slik organisering passet deler av Europa bedre enn andre. I vest langs atlantehavskysten hadde stat og kultur blitt sammenvevd lenge før den moderne verden hadde fastsatt at en slik logikk skulle gjelde. Derimot i øst fortonet situasjonen seg annerledes, her fantes verken nasjonale stater eller nasjonale kulturer. Denne regionen bestod derimot av et lappeverk av språklige og kulturelle soner, og danner videre basis for det som menes med et etnisk heterogent område.

Gellner antydte videre at i slike områder må folk enten gi opp det nasjonalistiske ideal – eller etnisk rensing må finne sted.

Jeg skal nå, på bakgrunn av det som er kommet frem i oppgaven, vise for hvorfor jeg mener at hans antagelse er korrekt.

Kapittel 1 til 3 handlet om nasjonale paradoks. Det mest åpenbare er som nevnt, hvordan oppnå kongruens mellom det politiske og kulturelle, når de respektive områder er kulturelt heterogene. Et annet nasjonalt paradoks kan tilskrives situasjonen i Kosovo, er det historisk kontinuitet (serbisk perspektiv) eller geografisk-etnisk sammensetning (albansk perspektiv) som skal være avgjørende når man skal avgjøre "hvem sitt land dette er?"

Om Makedonia ble det forsøkt vist hvordan ulike nasjonale bevegelser (gresk, albansk, serbisk, bulgarsk) alle inkorporerte deler av befolkningen, eller deler av det makedonske territorium, inn i deres nasjonale narrativer.

Det åpenbare i denne sammenhengen er hvordan disse ulike nasjonale narrativene må komme i konflikt med hverandre, nettopp fordi de er motstridende. Videre fordi de også innholdsutfyller til dels samme områder, og samme befolkninger. Et annet vesentlig poeng er at det ikke finnes noen generelle objektive kriterier for *hva* som tilhører *hvem*. Det finnes derfor ingen klare retningslinjer innenfor nasjonalismediskurs som entydig legitimerer en gruppes rett på ett territorium – det finnes flere. Gellner skriver: "Kort sagt: De ulike kriteriene kommer nesten alltid i konflikt med hverandre. Derfor kan "løsninger" aldri baseres på rettferdighet alene, for rettferdighet i dette spørsmålet er ikke en, men mange." (Gellner 1997, s.116)

I denne sammenhengen blir det riktig å konkludere med at at higen etter det nasjonalistiske ideal i et etnisk heterogent område leder til dype motsetninger. Dype motsetninger som i Kroatia, Bosnia Hercegovina, Kosovo og Makedonia utløste også voldshandlinger.

Jeg mener å ha avdekket tre kategoriske reaksjonsmønstre i en slik konfliktsituasjon. Tre typer reaksjonsmønstre som alle vil være tilknyttet de tre faktorene jeg utledet i forhold til etnisk identitetsformasjon og etnisk antagonisme.

1) En styrket oss-dem relasjon basert på etniske kriterier:

En slik formulering handler egentlig om å velge side. Jeg vil videre påstå at det ikke bare handler om at man *kan* velge side, men like mye om at en slik konfliktsfære *tvinger* folk til å velge side.

Tre reaksjonsmønstre:

For det første, de personer på begge sider (nasjonalister) som allerede før konflikten hadde et antagonistisk forhold til ”de andre”. Personer og grupper på begge sider (i denne sammenheng albanere og makedonere) som hadde forestillinger som samsvarer med nasjonalistiske idealer, hadde allerede valgt side.

For det andre, de som ikke hadde noe antagonistisk forhold til ”de andre” før konflikten. Personer som Viktor, broren Shivko og de fleste av deres kamerater. For dem var Makedonia ”egentlig” makedonernes land, men de hadde samtidig ingen problemer med å forstå at Makedonia også var et flerkulturelt land i praksis. Likevel valgte de under konfliktens høydepunkt å unngå albanere og albanske steder på generell basis. Grunnlaget for dette var at man frykten *noen* av ”de andre”, men siden man ikke kunne se forskjell på en *good* eller *bad* albaner, unngikk man for sikkerhets skyld alle.

Det tredje reaksjonsmønsteret i en slik konfliktsituasjon er kanskje det mest interessante, og omhandler de personer som aktivt motsetter seg en gruppeinndeling basert på etniske kriterier. Zekirijas beretning om fotballkampen mellom Makedonia og Kroatia (Kapittel 4) er et godt eksempel på dette. Han kan ikke sitte sammen med den makedonske fansen fordi han er en ”helvetes albaner”. Samtidig blir han mistenkeliggjort av albanere da han likevel ønsker å heie på det i hans øyne flerkulturelle Makedonia. Hvorfor heie på de som kaller ham en ”helvetes albaner”?

Albaneren ”Zeko” og kompisen hans synes også å falle inn under denne kategorien. De ønsker aktivt å være en del av det flerkulturelle Makedonia, hvor det ikke spiller noen avgjørende rolle om du er albaner eller makedoner. Likevel, som ”Zeko” en kveld på byen innså, hjelper det ikke hva han egentlig er rent personlig, det holdt at han var albaner, en av ”de andre”.

Poenget her er at folk som ikke ønsker å velge side, likevel opplever det som vanskelig.

Oppsummerer man disse ulike måtene å forholde seg til ”de andre” på, synes tendensen å være nokså klar. Det etniske hadde kommet i *forkant* når man under konfliktsfæren skulle orientere seg i det sosiale landskapet. Det ble avgjørende i en hver setting å ta rede på hvem som var hva, og

hvorvidt man hadde noe å frykte eller ikke. Resultatet av en slik sosial kontekst er at man helst holder seg til "sine egne", eksempelvis i form av "våres steder" og "deres steder".

2) En endring av den stereotypiske forestillingen av "den andre".

På bakgrunn av at det i en konfliktsituasjon av denne typen oppstår en generell polarisering, betyr det også mindre dialog og kommunikasjon mellom gruppene. Det betyr videre at perspektivet på konflikten blir mer ensrettet, i den grad man ikke tar innover seg "de andres" forståelseshorisonter. I en konflikt hvor det på hver side blir bruk fysisk makt (våpen) vil det også oppstå lidelser på hver side. Disse lidelsene (menneskelige og materielle) vil ikke oppleves objektivt. I makedonsk media var fokus rettet mot "deres" lidelser, og de albanske gjerningsmennene ble ansett som blant annet terrorister. I albansk media var det motsatt, perspektivet ble rettet mot volden påført albanere av makedonere. Hovedpoenget i denne sammenhengen er at begge parter følte seg angrepet, begge parter så på seg selv som offre.

Angående en stereotypisk endring i negativ retning av "den andre" (demonisering) syntes to faktorer å være særlig relevante. For det første er det ikke uvesentlig hva denne stereotypiseringen består av. For det andre er det heller ikke uvesentlig hvor kategorisk disse stereotypiene anvendes. I likhet med etnisk identitetsformasjon syntes også her tre ulike reaksjonsmønstre å krystallisere seg.

Folk som før konflikten var nasjonalister (på begge sider) syntes i større grad å kollektivisere "de andre" under konfliktsfæren. Dette er i tråd med "nasjonalistens" syn på det nasjonale. Et syn basert på at makedonere er en "type" mennesker, og at albanere er en annen "type" mennesker. Slik jeg ser det, blir her "makedoneren" eller "albaneren" en innbilt "albaner" eller "makedoner". Man tilskriver "dem" kollektive egenskaper, som har lite å gjøre med albanere eller makedonere personlig.

Derimot for folk som Viktor og de fleste av hans venner, syntes ikke denne inndeling i "typer" av mennesker å være like klar. Her delte man heller "de andre" inn i to kategorier, de som var ansvarlig for konfliktsituasjonen (bad Albanians) og de som ikke var det (good Albanians).

En tredje kategori, kan tilknyttes personer som ”Zeko” som ikke opererte med noen form for oss-dem inndeling basert på etniske kriterier. Det vil si, på bakgrunn av hans tilknytning til både en albansk og makedonsk omgangskrets i oppveksten, syntes han å kategorisere mennesker ut i fra individuelle egenskaper (holdninger) snarere enn kollektive kategorier.

I tilknytning til voldens påvirkningskraft i forhold til en stereotypisk endring av forestillingen om ”den andre”, syntes den å stå i relasjon til de tre kategoriene beskrevet ovenfor.

Anser man albanere og makedonere som ”typer” av mennesker med spesifikke kulturelle særtrekk, vil en hver voldshandling utført av en albaner eller en makedoner, også overføres til hele gruppen albanere og makedonere. Et generelt eksempel på dette kan tilskrives de situasjoner hvor tap av menneskeliv på den ene siden, hevnes ved å drepe noen på den andre siden, uten at det spiller noen rolle om de man dreper er skyldige eller ikke.

Hvis man deler inn ”de andre” i ulike kategorier (good /bad) vil også de voldshandlinger som utøves deles inn i samme mønster. Slik sett vil det være mulig for en person som Viktor å ha sterke fordommer mot de albanerne som utøver vold, samtidig som han ikke hadde noen problemer med en person som ”Zeko”.

3) En erodering av minner basert på fredlig sameksistens.

Dette punktet følger de samme mønstre som de to andre punktene. Nasjonalisten som tenker typer av mennesker, ser også sin verden gjennom den nasjonale ”store fortelling” snarere enn sin personlige ”lille fortelling”. For nasjonalisten vil det derfor handle om hva ”de andre” kollektivt har gjort. Eksempelvis vil en albansk nasjonalist referere til; ”de” gjorde det mot ”oss” i Kosovo i 1999, eller; ”de” har alltid undertrykt ”oss”.

For personer som Viktor vil dette fortone seg annerledes da han både refererer til den ”store fortellingen” hvor ”de” har gjort disse og disse gjerningene, eller ”de” har jo egentlig et annet land. Samtidig som han refererer til sin egen ”lille fortelling” hvor han også har hatt mange positive erfaringer med albanere.

For de som ikke opererer med noen form for kollektiv forestilling av ”de andre” eller ”oss”, basert på etniske kriterier, fortøner dette seg annerledes. Det blir rent kognitivt vanskelig å operere med slike forestillinger som; ” albanere og makedonere har alltid vært i konflikt med hverandre”, hvis oppveksten din er basert på det stikk motsatte. Her vil den ”lille fortellingen” overstyre den ”store fortellingen”.

Endringspotensialet

Likevel, og dette er sakens kjerne, det bildet som ble tegnet overfor bør ikke anses som en statisk inndeling av ulike aktørers forhold til ”de andre” eller til det nasjonale. Endringspotensialet tilknyttet etnisk identitetsformasjon og etnisk antagonisme i en konfliktsituasjon syntes derimot å være stort. Det mest avgjørende i denne sammenheng er utvikling av parallelle univers.

Siden det på begge sider rettes fokus mot egne tap (menneskelige og materielle) og ikke på de lidelser man selv påfører ”de andre”, er konsekvensen at begge parter opplever å kjempe en forsvarskrig.

Jeg tror derfor at de største problemene oppstår (selv for moderate aktører på begge sider) når særs grove overgrep utføres. Problemet oppstår fordi man forventer at ”vanlige mennesker” ”på den andre siden” skal reagere med avsky når en eventuell krigføring ender med massakre et cetera. Likevel, det som anskues som et forferdelig overgrep på den ene siden, oppfattes som noe annet på den ”andre siden”.

Situasjonen i Tetovo (”mobiltelefon eller håndgranat”) er et mindre eksempel. Der makedonere anså dette som forsøk på albansk terrorisme, så albanere på dette som et overgrep utført av makedonske militære styrker. Et større og mer omfattende eksempel er hvordan makedonere og albanere oppfattet situasjonen i Kosovo i 1999. Det som de fleste albanere oppfattet som et albansk holocaust, ble i større grad oppfattet som en kamp mot albanske terrorister i serbisk og makedonsk media. Konsekvensen av dette var at moderate mennesker som Viktor, antydet at Milosevic hadde vært en stor leder, ikke fordi han ønsket å rense Kosovo for albanere, men fordi han kjempet mot albansk terrorisme.

Slik sett oppstår det en situasjon hvor ”vanlige” mennesker på begge sider, grunnet utviklingen av parallelle univers, fort befinner seg i sterke følelsesmessige motsetningsforhold. Det blir

vanskelig for, i denne sammenheng en albaner, å innfinne seg med at det finnes makedonere som faktisk forsvarer den serbiske etniske rensingen i Kosovo (sett fra et albansk perspektiv).

Resultatet blir at man opplever at ”vanlige” mennesker på ”den andre siden” samtykker med politiske ledere, geriljaledere et cetera, som man da holder ansvarlig for eventuelle særs grove overgrep. En videre konsekvens av dette er at man plasserer alle som samtykker med det man oppfatter som voldsentreprenører i samme kategori. Kollektiviseringen av ”de andre” vil derfor øke i takt med den generelle voldsutviklingen. Den innbilte ”albaner” eller innbilte ”makedoner” med fastlagte (demoniserte) kollektive egenskaper vil således oppleves som truende på generell basis.

Det åpenbare er at hvis en slik voldsutvikling fortsetter å eskalere, og prosessen beskrevet ovenfor tiltar, øker også sjansene for større oppslutning omkring nasjonalistiske ledere. En ting er å dele land, by, landsby eller nabolag med mennesker man oppfatter som ”annerledes”, en annen ting er å dele land, by, landsby eller nabolag med mennesker man frykter. I en slik kontekst blir det lettere for nasjonalistiske aktører å selge sitt budskap, således syntes det hele å fungere som en selvoppfyllende profeti;

De mest radikale på begge sider, med sine motstridende nasjonale narrativer, er på kollisjonskurs og forårsaker konflikten. Konflikten utvikler seg i en voldelig retning, grensene mellom gruppene blir skarpere, det utvikles parallelle univers. Konsekvensen av dette er at det også utvikles et diametralt motsetningsforhold mellom begrepsparet offer-overgriper. Denne prosessen fører til utstrakt etnisk antagonisme, som igjen betyr kollektivisering av ”den andre”. Den demoniserte ”andre” eller innbilte ”andre” blir videre gjenstand for politisk agitasjon og propaganda. Der det før voldsutviklingen hadde vært vanskelig å forføre grupper med nasjonalistiske idealer, syntes derimot slike idealer å øke sin tiltrekningskraft jo mer voldelig konflikten blir.

Det er på dette tidspunktet oppsplitting av landet begynner og høres fornuftig ut for de involverte. Det er på dette tidspunktet eventuelle smertefulle folkeforflytninger synes plausible. I verste fall, det er i en slik kontekst etnisk rensing ikke anses som barbarisk, men logisk.

Dette er også den siste fase (this final phase) som den lokale filosofen Ferid Muhic refererte til i sin artikkel ”To live (or survive) with the other one”. Artikkelen som på stod på trykk i juni 2001,

det vil si i en tid hvor man fryktet at konflikten i Makedonia skulle ende i full borgerkrig. Muhic refererte videre til at i denne siste fase var det allerede for sent for kompromiss, for sent til å kommunisere med ”den andre”.

Disse betraktningene er treffende for Krigene i Bosnia, Kroatia og Kosovo. I Makedonia ble heldigvis ikke denne prosessen fullbyrdet, det endte ikke med full borgerkrig, det var ikke for sent for kompromiss.

Kompromisset i denne sammenhengen var en fredsavtale, en avtale som, for å sitere Gellner, gikk ut på at både makedonere og albanere måtte gi avkall på realiseringen av det nasjonalistiske ideal – en stat, en kultur. En avtale som syntes å ha aksept både på politisk nivå, samt blant makedonske og albanske velgere. Dette er en korrekt slutning hvis man ser på valgresultatene ved post-konflikt valget høsten 2002. Partiene som fikk størst oppslutning på albansk og makedonsk side, ønsket ikke å endre fredsavtalen.

Likevel, selv om konfliktprosessen i Makedonia ikke ble fullbyrdet, syntes den å ha hatt en sterk effekt på grensedragingen mellom albanere og makedonere. Denne grensedragingen gikk ut på at man delvis har tilskrevet ”den andre” nye og negative signifikante egenskaper. Videre og kanskje mest sentralt, har hentet frem de mørkeste fordommer om ”de andre,” og gjort dem til de mest signifikante.

Konflikten har på mange måter fungert som motor for to nasjonsbygningsprosjekter i en og samme stat. Konflikten i Makedonia var muligens liten i omfang hvis man sammenligner med de andre konfliktene på Balkan, men det betyr ikke at det ikke finnes et stort rom for politisk manipulasjon. Det er nok av brennbart ”materiale” for nasjonalister å ta i bruk på begge sider. Et eksempel er de hundrevis av begravelser, hvor kister til døde soldater, enten ble svøpet med det albanske eller det makedonske flagget. Videre hvor bisettelsene var underlagt ortodoks eller muslimsk regi.

Angående ortodoks symbolbruk er kanskje byggingen av korset det mest påfallende eksemplet på makedonsk nasjonalisme. Der det står som et klantotem på Sar Vodno, som en påminnelse om at Makedonia, er et ”hellig land”, og ikke minst at Makedonia er makedonernes land. Et vakkert skue for noen, en provokasjon og en torn i øyet for andre.

Likedan, i grensetraktene til Kosovo, hvor albanerne er i majoritet syntes det motsatte å være tilfellet. Her har den albanske tohodede ørnen sitt revir, her symboliserer det albanske flagget – albansk jord.

Slik sett finnes det et betydelig konfliktpotensial i Makedonia, et Makedonia som lenge vil være sårbart for intern og ekstern konfliktutvikling. Særlig viktig i denne sammenheng vil være utfallet av forhandlingene om Kosovos status. Det finnes i skrivende stund (2007) ingen formell løsning på Kosovoproblemet, og det finnes derfor mange ulike fremtidige scenarier.

Litteraturliste

- Ackermann, Alice. 1996. (Winter.1996). "The Former Yugoslav Republic of Macedonia: A relative Successful Case of Conflict Prevention in Europa". *Security Dialog*. 27 nr 4, 409-424
- Andersen, Aasmund. 2003. *Transforming ethnic nationalism*. Oslo: Universitet i Oslo, Etnografisk Museum.
- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities*. Verso: London
- Andric, Ivo. 1999. *The Bridge over Drina*. Chicago: University of Chicago Press
- Barth, Frederik. Introduksjonen til *Ethnic Groups and Boundaries: The social production of culture difference*. 1969. (Oslo): Universitetsforlaget
- Blazevska, Katharina /Mehmethi, Kim.1998. Steering Through the Regional Troubles. *Reporting Macedonia: The New Accommodation*. Ed. Anthony Borden, and Ibrahim Mehmeti: Institute for War & and Peace Reporting
- Brubaker, Rogers.1995. 'Aftermaths of empire and the unmixing of peoples: Historical and comparative perspective'. *Ethnic and racial studies*, 18(2) s. 189-218: University Press
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic J, D. 1996. "*Refleksiv Sociologi*". København: Hans Reitzels Forlag.
- Clement, Sophia.1997. "Conflict prevention in the Balkans: Case studie of Kosovo and the FYR of Macedonia". Paris: *Chaliott Papers*
- Churcher, Bob Kosovo: 2002. "Lidore/Presovo 1999-2002 and Fyrom Conflict". Conflict Studies Research Centre, Ministry of Defence. UK, March 2002
- Connerton, Paul. 1989. *How Societies Remember*. Cambridge & NeewYork: Cambridge University Press.
- Duijzings, Ger. 2000. *Religion and the Politics of identity in Kosovo*. London: Hurst & Company.

- Daskolovski, Zhidas. 2002. "language and Identity: The Ohrid Framework Agrerment and Liberal notions of Citizenship and Nationality in Macedonia" *Issue 1/ 2002* s. 24. Budapest: Central European University
- Eriksen, Thomas Hylland. 1993. *Ethnicity and Nationalism*. London: Pluto Press
- Eriksen, Thomas Hylland. 1993. *Små steder store spørsmål*. Universtitets Forlaget: Oslo
- Firth, Raymond. 1973. *Symbols: Public and Private*. London: George Allen and Unwin
- Frckoski, Ljubomir Danilov. 1998. *Modell Of The Interethnic Relations in Macedonia*. Skopje: Drug.
- Gellner, Ernest. 1998. *Nasjonalisme* (norsk utgave). Oslo: Spartacus Forlag.
- Gellner, Ernest. 1983. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell
- Gorgieff, Anthony. 1998. "Macedonia: Kosovo could become the birthplace of New Balkan war". 23. feb. 1998 *RFE/RL*.
- Holmen, Bengt. 1998. *Sikkerhet, Nasjonal Identitet og Etnisk Konflikt i Makedonia*. En studie av den makedonske transisjonen og FNs første konflikt forebyggende militære operasjon. Universitetet i Bergen.
- Judha, Tim. 1997. *The Serbs: History, myth and the destruction of Yugoslavia*. New Haven: Yale
- Lumsden, Malvern. 1997. "Peacebuilding in Macedonia". PrioReport Nr 2.1997
- Lipjhart, Arend. 1977. *Democracy in Plural Societies*. New Haven: Yale Univercity Press.
- Leach, Edmund. 1954. *Political Systems of Highland Burma*. A Study of The Kachin Social Structure. London.
- Mehmeti, Ibrahim/Ordanonski, Saso. 1998. "Seperate lives, Divided Media". In Borden & Mehmeti, eds, *Reporting Macedonia: the new a commondation*, Institute for War and Peace Reporting and Search for Common Ground
- Mønnesland, Svein. 1998. *Før Jugoslavia og Etter* (4. utgave). Oslo: Sypress Forlag

- Michas, Takis. 2002. *Unholy Alliance: Greece and Milocevic 's Serbia*. Texas A&M University Press
- NEM, NENT & NESH: 1996: *Forskning, personvern og samtykke*. Oslo 1996
- Ottesen, Tore H. 2001. *Ethnic conflict in Macedonia*.(Master thesis) National University of Kapodistrian og Athens.
- Palowitch, Stevan K. 1988. *The Improbable survivor: Yugoslavia and its problems, 1918-1988*. London: Hurst.
- Poulton, Hugh. 2000. *Who are the Macedonians?*. London: C. Hurst & Company.
- Poulton, Hugh / Farouki,Taji. 1997. *Muslim Identity and The Balkan state*. London: C. Hurst Company.
- Pettifer, James / Vickers,Miranda. 1997. *From Anarchy to Balkan Identity*. London: Hurst Company.
- Phillips, John. 2004. *Macedonia: Warlords and Rebels in the Balkans*. London: I.B. Tauris & Company Ltd.
- Schröder,Bettina & Schimdt, Ingo. 2001. *Anthropology of Violence and Conflict 2001*.(UK) Routledge
- Schwartz, Jonathan. 2001. *Contested Identity Or Ethnic War?*. University of Copenhagen
- Sorabji, Cornelia. 1995. `A very modern war: Terror and territory in Bosnia-Hercegovina in Robert A. Hinde and Helen E. Watson (eds), *War, a cruel necessity? The bases of institutionalized violence*. London: I.B. Tauris. pp 80-95.
- Verdery, Katherine. 1994. `Ethnicity, Nationalism, and state-making. "Ethnic groups and boundaries ": past and future` in Hans Vermuelen and Cora Govers (eds) *The anthropology of ethnicity: beyond `ethnic groups and boundaries`*. Amsterdam: Het Spinhuis, pp. 33-58.
- Wadel, 1990: *Feltarbeid i egen kultur*, Seek: Flekkefjord

Wiberg, Håkan / Vankovska, Biljana. 2005. "A Special part of Europa, Nation, state, and Religion among the South slavs. DIIS working paper no. 2005 / 15: Copenhagen

Rapporter

Central European Review, "Interview with the president of DPA, Tetovo" *VOI 3*, No 17, 14 mai 2001.

International Crisis Group. 2001. " Macedonia: War on hold, Balkans briefing". *Europe briefing No 21*. 15 august 2001

V. Jovanovski. 2001. " The Macedonian Hawk" *Balkan Crisis Report*, No 25, juni 2

Tidsskrift

Tremlett, Gil / Wood, Nick. 2001. "Macedonians accused of war crimes". *The Guardian*. 6. oktober. 2001.

Nettinformasjon

www.Countrywatch.com Macedonia Information. Krsevka, Biljana, 2001 "Zum Magazine" 6/11 – 2001

www.Countrywatch.com Macedonia Information. Bielely, Jeff .2001." Macedonian parliament passes peaceplan" Information 17/ 11 2001

www.Countrywatch. com Macedonia Information. 2001."Macedonians economic Problems" RFE/RL Balkan Report, 8. june 2001. 6/11 2001

www. *TcsDaily.com*. Schwartz, Stephen. 2004. "Trouble in Macedonia". 12 /03 2004

Search for common ground MultiEthnic Forum

Dzidal, Sead. 2001. "To be an optimist, I can still". *Multi-Ethnic Forum* Nr 4 Oktober 2001

Kabashi, Rilind. 2001. "To Be or Not To Be". *Multi-Ethnic Forum*. Nr 4 Oktober 2001

Ibrahime, Zekirja. 2001. "Myself, Igor and Macedonia". *Multi-Ethnic Forum*. Nr 3 Juni 2001.

Mehmeti, Ibrahim. 2000. "looking around oneself". *Multi-Ethnic Forum*. Nr 1 Desember 2000

Mehmeti, Ibrahim. 2001. "Liberation from war". *Multi-Ethnic Forum*. Nr 2 April 2001

Muhic, Ferid. 2001. "To live (or survive) with the "other one" ". *Multiethnic Forum*. Nr 3 Juni 2001

Najcevska, Mirjana. 2001. "Journalism Failed the Exam". *Multi-Ethnic Forum*. Nr 5 Desember 2002

Papraniku., Laura/Trpchevska, Daniela. 2002. "Is the problem in the location;or, perhaps, in the ethnival division". *Multi-Ethnic Forum*. Mai 2002

Vojnovska, Olivera/ Neziri, Xhelal. 2002. "Interveiw with the mayor of Skopje" *Multi-Ethnic Forum*. Nr 4 Mai 2002

Xhengis, Aliu. 2001. "Bridges". *Multi-Ethnic Forum*. Nr. 4 Oktober 2001. 2001

Film

Dragojevic, Srdan. 1996. *Lepa Sela, Lepa Gore*